

Ким ти був,
коли був
молодим?

Спогади учасників руху
студентських
Дружин по охороні
природи (ДООП) України

КИМ ТИ БУВ, КОЛИ БУВ МОЛОДИМ?

Спогади учасників руху студентських
Дружин по охороні природи (ДОП)
України

Київ
2010

Ким ти був, коли був молодим? Спогади учасників руху студентських Дружин по охороні природи (ДОП) України. Упорядники: Василюк О. В., Ільницька В. І. — К.: Національний екологічний центр України, 2010. — 134 с. та 80 с. додатків.

Книга включає спогади учасників руху студентських Дружин по Охороні Природи (ДОП) України за період 1969-1996 роки та деякі матеріали з власних архівів авторів статей. Видання здійснено в рамках проекту “Школа молодого природоохоронця – 2010”, що виконаний за підтримки фонду імені Гайнріха Бьоля. Книга розрахована на громадсько активних студентів та всіх небайдужих до практичних питань охорони природи. Рекомендується до поширення в бібліотеках вищих навчальних закладів.

Фото на першій сторінці обкладинки з буклету “Природу охораняют молодые. Из опыта работы студенческих природоохраных дружин республики”. К.: “Реклама”, 1986.

Фото на останній сторінці обкладинки — экс-командири ДОП м. Донецька та м. Харкова Олександр Первак та Сергій Шапаренко, 2005 рік. (автор Віктор Дьяков)

Оригінал-макет: Іноземцева Д. М.

ЗМІСТ

Зміст	3
Вступ	4
Маніфест Руху Дружин по Охороні природи	6
ДОП Харківського державного університету	9
Тетяна Атемасова	9
Сергій Шапаренко	30
ДОП Української Сільськогосподарської Академії (м. Харків)	36
Юрій Солоп	36
ДОП Вінницького педагогічного інституту ім. М. Островського	39
Євген Ворона	39
ДОП Київського державного університету	42
Тетяна Котенко	42
Микола Мироненко	47
Олег Головач	50
Анатолій Полуда	52
Олена Яворська	58
Валерій Бриніх	60
Володимир Домашлінець	70
Олександр Савицький	72
Сергій Моторний	77
Михайло Свистович	81
Віталій Гриценко	85
Гліб Гаврись	94
Олена Балашова (Свинарчук)	97
Олексій Кабика	98
ДОП Уманського державного педагогічного університету	103
Людмила Любінська	103
ДОП Донецького державного університету	104
Лариса Боровик (Лавренчук)	104
Олександр Первак	109
Володимир Тимошенков	112
ДОП Симферопольського державного університету	115
Олексій Тохтомиш	115
Кулиняк Д. І. Майбутнє народжується сьогодні	123
Додатки	135

ВСТУП

*Ми вірим, не змілють наші ріки,
А небо не затьмарить чорний дим.
Мала ріка зростає у велику.
Майбутній день належить молодим.*

Рух студентських Дружин охорони природи, або, як вони самі себе лаконічно величають, “ДОП” самозародився на базі природничих факультетів багатьох радянських університетів на початку 1960-х. Класичними напрямками роботи ДОП стали боротьба з браконьєрством, незаконним збором та продажем первоцвітів і “новорічних” ялинок, допомога заповідникам, створення заказників, наукові дослідження зникаючих видів тварин та рослин, екологічна освіта та боротьба з забрудненням природних територій. В часи розквіту, які припали на другу половину 1980-х, кількість ДОПів в СРСР сягала 145, з яких 45 знаходились в Україні. Рух ДОП пам’ятає своїх героїв, мало відомих стороннім, які загинули від браконьєрської кулі. Але протягом свого існування цей рух, екоцентричний і радикальний щодо усталених норм світогляду та державної політики, не був знищений, не став політизованим або корумпованим і не увійшов до складу жодної іншої організації чи державної структури. Достатньо почитати Маніфест Руху, щоб зрозуміти, що йдеться про надзвичайно ідейних і відчайдушних людей, для яких безкомпромісна охорона природи дійсно стоїть на першому місці. Після розпаду СРСР Рух ДОП частково занепав. Тепер триває доба відродження цього найпринциповішого і, між усім — найпотужнішого природоохоронного руху колишнього СРСР. Якщо вам здається дивним, що ви досі не чули про ДОПи, то причини цього суто технічні. В радянський час не було інтернету, а такі поняття як PR могли стосуватись лише пропартійних ініціатив.

В цьому році виповнюється 50 років від часу появи перших ДОП. Тепер кожен з випускників дружин має власний шлях у житті, хоч і всі ці шляхи так чи інакше пов’язані з природою. “Випускники” перших ДОПів тепер очолюють заповідники і національні парки, кафедри і факультети, громадські організації і екологічні сторінки в газетах. Дехто тепер працює в державних органах, або займається наукою. А хтось просто живе поруч із природою, покинувши назавжди велике місто. Серед відомих українців членом ДОП в 1986-1988 був і один з найвидатніших українських письменників сучасності Тарас Прохасько, за що навіть пережив переслідування влади.

Проте кожному з них старт у житті дала ДОП. І саме їхні спогади створюють безперервну історію цього неповторного, шляхетного і подекуди підпільного руху. Вони були в дружинах у різні роки і у різних містах; дехто з них до цього часу ніколи не чув одне по одного, проте всіх цих людей пов'язує одне — так званий “дружинний дух” — міфічне явище, визначення якому не може дати ніхто. За різними версіями це або відчайдушний безстрашний порив природоохоронця до останнього боронити дику природу, або незрозуміле явище, коли, прийшовши в ДОП, людей проймає потужна відповідальність одне за одного і глибокі дружні почуття. Якщо ти з ДОП — тебе можна кликати на допомогу. Дружинний дух з'явився дуже давно і всі вже забули, як це відбулось. Аналогічно, звияжна дружинна історія загубила відомості і про те, що означає емблема ДОПів: розділене горизонтальною смугою синьо-зелене коло з червоним кружечком біля правого краю розділової лінії. Чим далі, тим більше легенд виникає про первинний зміст цього дивного лого. Найчастіше говорять, що емблема символізує гаряче потужне (червоне) ядро, покликане стримати межу між зеленою природою і холодним (синім) поступом людської цивілізації.

Збираючи ці спогади, ми шукали переважно людей, про яких сучасний Рух ДОП майже нічого не знає. Те, що можуть згадати вони, відкриває багато нових сторінок історії Руху ДОП України. Ми умісно не ставили рамок обсягу та форми написання частин цієї збірки. Кожен написав те, що більше всього хотів написати. Також, до збірки ми включили і низку газетних публікацій минулих років, часу коли автори наших нарисів були студентами. Всі включені до збірки газетні публікації стосуються роботи тодішніх ДОПів і написані дружинниками.

Збірка буде цікавою кожному молодому природоохоронцю, кожному, хто цікавиться громадським рухом та новітньою історією України. Ми також розраховуємо, що книга збентежить серця кожного з авторів, які зможуть прочитати згадане іншими, хто в ті минулі роки був з ним пліч-о-пліч в інших ДОПах, наскрізь просякнувшись “дружинним духом”. Більше всього ця збірка рекомендується студентській молоді, адже саме студенти є тією частиною населення, хто найбільш імовірно може стати на шлях ДОП.

Збірка не підводить ризику під історією Руху ДОП України. Це — лише початок. Пошук спогадів “ветеранів” ДОП та матеріалів про них триває. Ця книга також буде доступна в Інтернеті. І ми розраховуємо, що ця книга стане лише початком серії видань про історію Руху ДОП в Україні. Якщо ви можете додати до написаного свої спогади, маєте фотографії і документи ДОП тих часів або знаєте, хто це може зробити, звертайтеся за адресою vasyliuk@gmail.com.

МАНІФЕСТ РУХУ ДРУЖИН ПО ОХОРОНІ ПРИРОДИ (ДОП)

Прийнятий конференцією Руху 28 листопада 1994 р.

в м. Нижній Новгород.

РУХ Дружин по охороні природи виник у 60-х роках ХХ століття як студентський природоохоронний рух. В той час лише спеціалісти намагались попередити суспільство про те, що насувається екологічна небезпека. Тепер, як і тоді, людство продовжує вперто рухатися до екологічної катастрофи, і невідомо, чи залишиться воно після неї.

Моральною основою цього безперервного руху у прірву є хибна думка, що людство принципово відрізняється від решти живого світу і може існувати у штучно створеному ним середовищі, що воно не потребуватиме того первинного природного оточення, в якому виникло. Більшість людей вважають цю винятковість проявом розуму і переконані, що цього досить, щоб виправдати будь-яке насилля над природою.

Таке ставлення до природи переважає в нашій країні як у громадській думці, так і в державній політиці. Держава йшла і обіцяє далі йти цим шляхом. Тому її спроби налагодити справу охорони природи не дають помітного результату. Масштабність і активність сьогоденного екологічного руху викликані тим, що вже мільйони людей безпосередньо на власному здоров'ї відчули наближення екологічної катастрофи.

Рух Дружин по охороні природи був і лишається перш за все рухом за збереження живої природи.

Це значить, що:

1. Ми усвідомлюємо, що всі живі істоти бажають жити, і жити вільно, в неменшій мірі, ніж людина.

2. Ми не визнаємо моральних претензій людства на виняткову роль і владу над природою.

3. Ми бачимо ілюзорність цієї влади. Ми бачимо, що діяльність людства схожа на поведінку інших видів за відсутності зовнішніх або внутрішніх обмежувачів: через надмірне споживання природних ресурсів вони виснажують середовище свого існування. В результаті — різке скорочення чисельності або загибель виду. Для людства механізмом, який веде до такого завершення, є епідемії старих і весь час виникаючих нових, невідомих раніше хвороб, часті міжусобні конфлікти і війни, зростаючі зони екологічних катастроф на фоні загального погіршення здоров'я людства.

4. Ми сподіваємося, що розум людства проявиться саме в тому, що воно встигне зрозуміти згубність існуючої системи поглядів на взаємовідносини людини і природи, встигне зупинитись і переглянути їх.

5. Зі свого боку, Рух Дружин по охороні природи буде боротись:

а) за зміну поглядів людей на природу і своє положення в ній — за збереження первинних природних комплексів;

б) за збереження і відновлення живої природи на порушених людиною територіях;

в) за бережливе використання ресурсів на основі поміркованих потреб, виходячи з пріоритету збереження стійкості природних систем;

г) за гідну постановку справи охорони природи в країні.

Ми вважаємо своїм моральним обов'язком охороняти природу від варварського нищення людьми.

Ми відчуваємо себе частиною цієї природи.

Ми не можемо жити в бездіяльності, коли бачимо її загибель.

Ми захищаємо те, що любимо.

Напрямки і форми роботи Руху Дружин по охороні природи будуть залежати від чинної обстановки, традицій і можливостей учасників Руху, обумовлених його соціальним і професійним складом.

Рух, основу якого складають студенти і спеціалісти природничого профілю, виступає за компетентність і професіоналізм у вивченні і вирішенні проблем охорони природи. В той же час він братиме участь і у масових екологічних кампаніях.

Головним для учасників Руху є конкретна практична природоохоронна діяльність. Для нього неприпустимо перетворювати цю роботу на модну розвагу, політичну приманку або засіб збагачення.

Рух і його члени будуть співробітничати у справі охорони природи з усіма, крім тих, хто закликає до ворожнечі між людьми.

Природа Землі єдина, турбота про її збереження має поєднати людство, безвідносно до національних, релігійних і державних відмінностей, які його розділяють.

Рух Дружин по охороні природи чекає на однодумців і готовий прийняти їх у свої лави.

У природи всюди мають бути свої люди!

**Спогади учасників
Руху ДОП України**

**ДОП ХАРКІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМ. В. КАРАЗІНА (РАНІШЕ — ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМ. М. ГОРЬКОГО)**

Тетяна Атемасова.

Член ДОП Харківського державного університету 1981-1987 рр.

*Сьогодні — старший викладач кафедри зоології біологічного факультету Харківського національного університету ім. В. Каразіна.
(російською мовою)*

**История Дружины охраны природы Харьковского университета
(за период 1969-1993 гг)**

ДОП ХГУ была создана по инициативе студентов биофака (Виктор Животченко, побывавший в Москве на одной из встреч Дружин) в начале 1969 г. К тому времени около 10 лет подобная Дружина действовала в МГУ и основные принципы формирования ДОП были приняты по ее образцу. От факультета куратором Дружины выделена Майя Абрамовна Есилевская, кандидат биологических наук, ассистент кафедры зоологии позвоночных. Планы скромные — создание лекторской группы, дежурства в ботаническом саду университета в предновогодние дни, 2-3 рейда совместно с госрыбинспекцией. В списке Дружины — 30 студентов, а сама Дружина существует как сектор Студенческого Научного Общества. К практической работе дружинники приступили с марта месяца. Первый выход — на птичий рынок. Масштабы ловли диких птиц в те годы были огромными — щеглы и чижи, снегири и чечетки, содержание которых требует опыта и знаний, стоили на рынке дешево и раскупались быстрее, чем канарейки и попугайчики, стоившие дороже, но более неприхотливые в домашних условиях. Запрет на торговлю дикой птицей существовал, но соблюдать его никто не собирался. Потребовалась упорная разъяснительная и оперативная работа Дружины в этом направлении в течение более чем десятилетия, чтобы свести к минимуму число диких птиц, продающихся на рынке.

Первый выезд в одно из близлежащих охотхозяйств состоялся тогда же. Возглавляла его куратор ДОП, М.А.Есилевская. В этот первый рейд молодые дружинники... сбежали ночью, оставив куратора Дружины мирно спать на базе охотхозяйства. Изъяты бредни, вентера, сети браконьеров с моторной лодкой ребята задержали, что называется, голыми руками. К чести Майи Абрамовны Есилевской надо сказать, что многие годы она с пониманием относилась к Дружинникам и до сих пор с улыбкой вспоминает тот первый рейд ...

В те же годы начала работать лекторская группа, сформированная Дружиной. С января по сентябрь прочитано 12 лекций в подшефных школах (тексты написаны М. А. Еселевской и А. С. Лисецким — талантливым и эрудированным лектором).

Один из этапов подготовки специалистов на биофаке — летняя практика на биологической станции. Здесь для Дружины открывалось большое поле работы: территория досягаема для большого количества туристов; пансионаты, пионерлагеря, “самопальные” базы отдыха на 5-6 вагончиков (без какого-либо благоустройства). Дружина взяла на себя не только разъяснительные беседы с туристами, но и работы по благоустройству самой биостанции, — аншлаги, плакаты и т. п.

Елочная кампания Дружины началась традиционно с оперативных рейдов — на вокзалах, рынках, платформах электричек, в пригородных лесах. Первые 35 протоколов и 50 изъятых сосен стали итогом этой акции. Но стало совершенно ясно, что одними оперативными мероприятиями проблемы не решить. Необходимо не только перекрыть доступ браконьерских сосен в город, но и выяснить цифры официальных и браконьерских “поставок”. К декабрю 1970 уже были известны цифры — 110 тысяч сосен поставляется в Харьков официальным путем. Данные о браконьерских срубках в черте города за прошлый год — 150 шт. Формируется штаб оперативной группы, организуются рейдовые бригады в пригородных поездах, определены основные направления пригородных маршрутов. Правда, из 6 актов (вместо протоколов составлялись акты о лесонарушении), составленных в 1970 г., ущерб удалось взыскать по трем.

Первые два года работы позволили сделать некоторые выводы по внутридружинной организации. Основное внимание следует уделять теоретической подготовке дружинников, — это поможет избежать срывов в практической работе. Структура Дружины тех лет несколько отличалась от принятой позже в большинстве Дружин: отряды, состоящие каждый из студентов одного курса. Командир (на первых порах — председатель Дружины), начальники отрядов, корреспонденты Дружины (организация группы фотографов на выездах, освещение работы ДОП в прессе). В те же годы сформировался один из основных принципов — Дружины не должны быть “придатками” для комсомольских организаций, все задачи исходят из штаба ДОП.

Среди Дружинников той поры — ныне известные в среде ученых-зоологов кандидат биологических наук, сотрудник института зоологии АН Казахстана Анатолий Гисцов, сотрудник лаборатории ВНИИ “Природа” (Москва) Виктор Животченко, сотрудник Астраханского заповедника Николай Реуцкий; кандидат биологических наук, сотрудник биолого-почвенного института АН Киргизии Анатолий Остащенко; сотрудник

Музея Природы Харьковского Национального университета Владимир Криволапов; кандидат биологических наук, бывший сотрудник Лазовского заповедника, ныне — гражданин Германии Сергей Винтер.

К 1971 г. относится начало активного сотрудничества ДОП ХГУ с Госрыбинспекцией. Членам Дружины выданы мандаты для самостоятельной работы на водоемах. На Лозовеньковском водохранилище дружинники вытаскивали забытую сеть с тухлой рыбой. Собрали рыбаков и провели беседу с “наглядной агитацией”. На озере Лиман Змиевского района группу дружинников вел в рейд выпускник факультета, бывший дружинник и первый командир ДОП — инспектор рыбоохраны Петр Власенко.

Дальнейшая эволюция Дружины идет в направлении поиска новых форм работы: описание памятников природы (совместно с кафедрой зоологии позвоночных), борьба с эрозией на биостанции, учет муравейников. На биостанции университета Дружиной проведена посадка более 8 тыс. саженцев на склонах, подверженных эрозии. Отрабатываются различные формы лекторской работы — для разной аудитории. В период учебной практики Дружина взяла шефство над пионерлагерями и турбазами в окрестностях — пионерам и отдыхающим читались лекции о правилах поведения в природе, об охране лесов, животных, растений.

Елочная кампания готовится с учетом прошлых ошибок, — с привлечением всех заинтересованных инстанций. Планируются дежурства на вокзалах и выезды в лесхозы. Студентки съездили в школы одного из районов, откуда задерживалось много малолетних нарушителей с елками, и провели там соответствующую работу. В целом итог кампании впечатляет — более 70 изъятых сосен, 27 протоколов. Организована охрана ботанического сада ХГУ в самые горячие дни — с 25 по 31 декабря.

Становится хорошей традицией во время педпрактики 5 курса читать лекции по охране природы. К тому же времени относится одна из первых статей о работе Дружины — в газете “Соціалістична Харківщина”, посвященная елочной проблеме. Правда, увидела она свет в сильно урезанном и исковерканном виде. Это тоже стало в некотором роде традицией, — уж очень остро ставились Дружиной вопросы...

В мае 1972 г. принят первый Устав Дружины. Работает сильная лекторская группа — 7 чел. Отделение, готовящее лекторов-общественников по охране природы на Факультете Общественных профессий (ФОП) стало большим подспорьем в теоретической подготовке дружинников.

В апреле 1973 г. 2 члена Дружины участвуют во Всесоюзной конференции студенческих Дружин в Ленинграде. Рекомендации для направления на работу в систему Госзаповедников получили В. Животченко и А. Мысленков, 5 лет работавшие в Дружине (А. И. Мысленков работает в Сихотэ-Алинском заповеднике и поныне).

1974 год в работе ДОП ХГУ отмечен началом активного сотрудничества с областным телевидением — 6 выступлений. Этот вид пропаганды с тех пор занимал в работе Дружины не последнее место. Областное телерадиовещание охотно брало сюжеты, посвященные елочной проблеме, охране первоцветов, редким видам животных. С выездами телевизионщиков на места, правда, в те годы дело не клеилось. В основном шли выступления “в кадре”, в программах новостей.

К 1975 году сформировалась своеобразная “зона действия” Дружинных оперативных рейдов по борьбе с рыбным браконьерством — озеро Лиман, Лозовеньковское, Травянское, Печенежское водохранилище. Ежегодно — 5-10 рейдов в самое “горячее” время — в период нереста. Примечания в журнале рейдов лаконичны — “почти мордобой” (мордобой не случилось по причине исключительной выдержки Дружинников); “милиция оказалась на высоте”; “сеть “уплыла”. Ведутся рейды и период практики на биостанции — по выходным дням; конфисковано и уничтожено 14 бредней. Эффект этих рейдов не столько в протоколах и штрафах, сколько в формировании четкого сознания наказуемости такого рода деяний. Дружина предпринимает попытку изучения прессы рыболовов на Печенежском водохранилище. Результаты опубликованы в 1977 г.

Первые в истории Дружины организуется пропаганда “елочных букетов” (20 лекций, передача на областном телевидении, тексты в радиосети харьковских универмагов, выставка в университете). На протяжении десятков лет это направление станет одним из главных в Дружине. А еще позже выставки-конкурсы елочных композиций станут хорошей традицией для каждой городской школы в предновогодние дни.

Не прекращалась и исследовательская работа Дружины по елочной проблеме — в 1975 г. было проведено очередное анкетирование, на этот раз — с целью выяснения потребности в соснах и степени информированности о “елочных букетах”. Годом позже для изучения снабжения города елками проводили опрос и анкетирование в организациях. Объектом операции “Ель” в 1976 г. стал лесопарк — обширный лесной массив на севере г.Харькова. В ходе рейдов изъята и передана в лесхоз 21 сосна.

В 1977-1978 гг. к традиционным в работе Дружины направлениям прибавилась работа нового сектора — научного. Искусственные гнездовья — дуплянки, скворечники, совытники (числом более 150) развешивались на территории проектируемого Гомольшанского природного парка. Велось также кольцевание птиц и летучих мышей. На оз. Лиман найдены колонии рыжей цапли и озерной чайки, проведен учет байбаков в степной части области.

В августe-сентябре 1978 г. ДОП ХГУ включилась в работу Междружинного отряда “Заповедник” . Группу харьковчан принял Баргузинский заповедник.

К 1979 г. в Дружине работал вполне дееспособный коллектив студентов 1-3 курса числом 36 — инспекторов и кандидатов в инспектора. Как обычно, много внимания уделялось учебе нового набора: изучалось природоохранное, уголовное, административное законодательство, правила оформления протоколов и других официальных бумаг.

В июле 1979 г. республиканская газета “Комсомольская Знамя” опубликовала материал проф. И. Голубинского “Нужен ли гербарий?” — о нецелесообразности сбора гербариев каждым студентом — биологом во время летней практики. Дружинники ХГУ выяснили: каждым из 150 студентов собирается не менее 80 гербарных листов. Рядом расположена биологическая станция Пединститута, — там собирается по 70 гербарных листов. Проведенный неформальный опрос показал, что у половины студентов гербарии не сохраняются. Дружиной предложено составлять учебный гербарий, не более 5 листов — для навыков гербаризации. Начиная с 1990-91 гг. на биостанции Харьковского университета от такого массового сбора отказались совсем.

В августe-сентябре 1979 г. Печоро-Ильчский и Баргузинский заповедники приняли группы ДОП ХГУ. В Печоро-Ильчском составлено более 200 протоколов на нарушителей заповедного режима. Полтора десятка лекций, экскурсий и бесед для туристов и местных жителей, 8 статей и заметок в прессе, выступление по телевидению. В Баргузинском своя специфика — нарушителей мало, зато много хозяйственных работ, не менее важных, — заготовка сена и дров, ремонт зимовий и борьба с лесными пожарами. Здесь отряды Дружины побывали в 1980 и 1982 годах.

В елочной кампании 1979 года (рейды, выставки, лекции) приняло участие 54 студента! Пожалуй, ни одна из Дружинных акций не собирала такого большого количества желающих. А ведь это и есть один из основных результатов работы Дружины — вовлечь в решение природоохранных проблем как можно больше людей, сформировать у них то, что называется экологическим мышлением.

В 1980 году в Дружине постоянно работало рекордное количество студентов — 46 человек — с удостоверениями инспекторов и правами лекторов-общественников. В мае 1980 года на базе ДОП ХГУ была организована первая учебно-организационная встреча Харьковских Дружин с приглашением общественных и государственных природоохранных организаций, а также Дружин Донецка, Днепропетровска, Казани.

На совещании с докладом об основных формах работы Дружины выступил командир ДОП ХГУ Алексей Ильинский: в 1979-80 учебном году

в ходе операций “Нерест”, “Первоцвет”, “Ель” было всего задержано 169 нарушителей, проведено 69 рейдов, составлено 79 протоколов. Активно работал сектор “Фауна”; велась агитационно-пропагандистская работа. Именно пропаганда и агитация признается одним из самых действенных и следовательно, главных направлений работы Дружин. Хотя в ДОП ХГУ это направление тогда только разворачивалось — Дружина пробовала свои силы в университетской многотиражке (7 материалов за год), изредка давая статьи в областную и республиканскую (“Комсомольское знамя”) печать.

И все же, признавая огромное значение пропаганды и агитации, Дружина старается любую природоохранную проблему решать комплексно — от оперативных мероприятий до “проталкивания” через чиновничий аппарат решений и постановлений, идущих во благо природе. Ярким примером тому — елочная кампания, которую Дружина вела со дня своего основания в различных направлениях, вовлекая средства массовой информации и управление торговли, милицию и Управление лесного хозяйства, школы и общественные организации. Многочисленные оперативные рейды и низкий их прямой эффект в течение нескольких лет (в 1980 г. на 56 задержанных — 9 протоколов) направили на размышления о причинах явления и подтолкнули к поиску других форм.

В феврале 1981 г. отличилась группа “Фауна” — на территории Гомельшанского лесничества при учетах обнаружено 11 гнезд крупных хищных птиц. Работала группа и в 2х крупных степных заказниках республиканского значения — Бурлуцком и Екатериновском. Следить за соблюдением природоохранного законодательства там никто не собирався, а местное население смотрело на основной объект охраны как на ценную добычу. Не отставала и местная милиция... В Екатериновском заказнике Дружиной были установлены аншлаги, проведен учет байбака. Несмотря на труднодоступность этого района, Дружина занималась здесь учетами редкого вида регулярно. Но каждый выезд в заказник был, фактически, оперативным рейдом...

Разрабатывая эту тематику, Дружинники столкнулись с теоретической проблемой, вокруг которой шли споры в научной около-природоохранной среде: выпас в степи и его влияние на биогеоценоз. Степные ценозы веками испытывали на себе влияние пастбы табунов диких копытных; они экологически адаптированы к нему. Стоит ли совсем запрещать выпас крупного рогатого скота на степных участках, и если ограничивать его, то как? Как практически ограничить выпас, если контроля нет? Университетское фундаментальное образование на тот момент не помогало ответить на этот вопрос.

В 1981 г. был существенно дополнен и переработан Устав Дружины; активно работая, ребята столкнулись с необходимостью создания собственной материальной базы — приобретения транспорта, оргтехники, снаряжения. Дружину серьезно поддерживали в те годы Общество охраны природы и Инспекция охраны природы по Харьковской области. Начальник инспекции Александр Петрович Баско относился к Дружинникам по-отечески, не только помогая в работе, но и решая иногда разные житейские неурядицы. Инспекция легализует оперативную работу Дружины — соответствующими мандатами ДОП поручается проводить мероприятия по проверке соблюдения природоохранного законодательства. Юридически это сильный момент — при острых ситуациях с привлечением органов милиции он дает дополнительную юридическую основу действиям дружинников.

Летом 1981 г. в пойме р. Сев. Донец были задержаны трое сотрудников районного отдела внутренних дел с бреднем. Браконьеры оказали физическое сопротивление дружинникам, сломали одному из них руку. Было заведено уголовное дело. Для Дружины это было, по сути, первое серьезное испытание не просто в борьбе с браконьерством — с круговой порукой в чиновничьих группировках районного масштаба. Все круги административного ада пришлось пройти командиру Дружины Николаю Сорокину и участникам рейда. РОВД предложило сначала “дело замять”, затем обвинило дружинников в пьянстве; затем — в превышении полномочий; затем уголовное дело “потеряли”, а затем представили так, что “замять” просило уже университетское начальство... Публикация в областной газете “Красное знамя” встрянула дело с мертвой точки. И вновь дружинники начали писать объяснительные. Снова пострадавший написал заявление, потому что предыдущее было... утеряно. Только в начале 1983 г. районный суд таки рассмотрел дело. Трое браконьеров получили условные наказания. Впрочем, уже одно то, что дело о браконьерстве было доведено до логического конца — суда, тоже было прецедентом в те годы.

Громкое уголовное дело имело свое “эхо” на факультете — вместо того, чтобы поддержать студентов, проявивших принципиальность и активную гражданскую позицию в сложной ситуации, партийные руководители поставили вопрос о необходимости руководить Дружиной (дабы не повторялись громкие инциденты).

Неотъемлемой частью оперативной работы была работа на рынках. На птичьем рынке помимо диких певчих птиц изымались из продажи венгера, сети, бредни и другие снасти, торговля которыми была незаконной. На колхозных рынках пресекалась торговля лекарственными травами, масштабы которой (масштабы уничтожения природных популяций) были огромными. Кроме того, большинство трав были

собраны не в срок или засушены неправильно, а иногда и выдавались за другие — что также несло несомненный вред. Много было здесь и браконьерской рыбы. А уж что творилось весной, когда с юга начинали везти первоцветы... А позже выходили “свой”, местные браконьеры. Из уст в уста передавалась в Дружине история, как в 1982 году был задержан житель одного из районов Харьковщины с двумя чемоданами сон-травы. Студенты — зоологи и ботаники, регулярно бывавшие в “поле” никогда не видели такого количества прострела, собранного вместе...

С операцией “Первоцвет” была связана и проблема морального характера — изъятые цветы куда-то надо было девать. Дружинники педагогического института раздавали цветы в общественном транспорте, объясняя между останками, что за растения и откуда. ДОП ХГУ после раздумий и споров решила сдавать цветы в лечебные учреждения — под расписку.

К концу 1981 года на основании анализа опыта, накопленного в работе по елочной проблеме, Дружинниками предложено клеймить сосны государственной поставки специальными клеймами. Клейма на соснах, срубленных законным образом, позволят отличить эти деревья от браконьерских, и у милиции появится законный повод задерживать нарушителей. К операции “Ель” подключались сотрудники милиции, что придавало ей действительно массовый характер. Предлагалась также продажа наряду с соснами комплектов сосновых веток — для желающих украшать дом не целым деревом, а “новогодним букетом”. На себя Дружина брала организацию выставок и выступлений в СМИ, а также заготовку лапника (на который Дружинники также разработали необходимую документацию).

Представители ДОП ХГУ были приглашены на предновогоднее совещание в Управление лесного хозяйства и лесозаготовок, где и выступили с предложениями. Ответ начальника управления Косиченко был категоричен: “...Охрана леса у нас в области на надлежащем уровне. Массового браконьерства нет. Если и вырубается что-то незаконно-то это не более 1-1,5 тысяч сосен...”. Лучше бы ему этой фразы не произносить... Заготовку и продажу комплектов соснового лапника, впрочем, утвердили — в порядке эксперимента, ибо дефицит новогодних елок был налицо. Дабы “раскачать” лесников и показать несомненную выгоду этого мероприятия, ДОП ХГУ организовала заготовку комплектов собственными силами. Комплекты “Сосновая лапка” числом в 938 были проданы в течение 2-3 дней.

В конце декабря 1981 г. была организована первая выставка елочных новогодних композиций вне стен университета (универмаг “Детский мир”). В пригородной зоне Харькова задержано 12 браконьеров; изъято 7 сосен. На постах ГАИ Дружиной проверена 21 машина с соснами.

В начале 1982 г. проведено массовое посленовогоднее анкетирование по елочной проблеме. Выявлен дефицит — 100 тысяч сосен “поставлены” в город браконьерами... О результатах анкетирования и выводах ставятся в известность все заинтересованные организации, в т.ч. постоянно действующая депутатская комиссия по охране природы Областного Совета. Еще раз повторяются предложения Дружины — изготовление специального клейма и клеймение всех законным образом поступающих в город сосен; принятие постановления — считать сосны без клейма браконьерскими со всеми вытекающими отсюда последствиями и привлечение милиции к борьбе с браконьерством в предновогодние дни; проведение решения о торговле елочными комплектами “Сосновая лапка” и др. Ответа авторитетной организации в архиве Дружины не сохранилось...

Зато сохранились фотографии, сделанные в лесу после Нового года: они дают возможность ощутить масштабы явления (ради верхушки спиливается огромная 60-70-летняя красавица-сосна; массив молоденьких сосен, 2-3 года уродуемых браконьерской пилой, становится чахлым леском с исковерканными стволами).

Осенью и зимой 1981-1983 гг. в ходе рейдов на Птичий рынок массово изымались свеженаловленные дикие птицы — с выпуском их на волю тут же, после составления протокола. Нарушителей — сотни. Таких масштабов торговли дикими птицами больше не было никогда, хотя 1-2 щегла или чижа в продаже бывают на “птичке” по сей день.

Работой Дружины на биостанции в те годы руководил специально избранный штаб и работа в эти годы была наиболее интенсивной — 120 орудий браконьерства было вытаскано из реки; а в одном из рейдов вместе с сетями и рыбой в “улове” Дружинников оказалась и автомашина “Москвич-408”. По итогам того летнего сезона было возбуждено 3 уголовных дела (по размеру ущерба). Поскольку биостанция находилась на территории района, ее начали проверять всевозможные комиссии, — пожарные, санитарные и т.п. На отношение факультета к Дружине это повлияло не лучшим образом.

К концу 1982 г. Дружиной был начат эксперимент по выращиванию лекарственных растений на плантациях. Задонецкое лесничество (в окрестностях биостанции ХГУ) выделило 2 участка по 0,3 га и первый посев состоялся 12 ноября. Цель эксперимента — доказать экономическую целесообразность плантационного выращивания лекарственных растений (и решить проблему дефицита лекарственных трав). Сеяли валериану, тысячелистник, цмин песчаный, зверобой, душицу. Через год только валериана дала в пересчете на 1 га 3700 кг ценного лекарственного сырья. Кропотливая и незаметная, эта работа велась на

протяжение 12 лет и требовала усилий целой группы. Семена и агротехники выращивания рассылались всем желающим.

1982 год считается также началом работы по охотничьему браконьерству — были составлены первые три протокола. Рейды эти требовали известного опыта оперативной работы и строжайшей дисциплины, — этим Дружина уже обладала.

Активная работа ДОП дала обильный материал для статей — 25 статей в республиканской, областной, городской печати и университетской многотиражке. В последней Дружина формировала целые странички. Кроме того, было выпущено 5 фотомонтажей и 6 стенгазет о работе Дружины.

Газета “Мы, пережившие друзей” — о погибших инспекторах провисела ровно час. Была снята партбюро без предупреждения и с трудом возвращена... Та же судьба постигла газету “Это наша кровь!”, также посвященную людям, защищавшим природу. Многие ДОПовские материалы, вывешиваемые на факультете, имели приблизительно такую же судьбу: в 1984 г. Дружина организовала сбор подписей под откликом на статью В.Пескова в Комсомольской правде “Выстрелы у пруда”. Основная мысль письма — до каких пор люди, защищающие природу, будут на положении пасынков закона, а те, кто поднимает на них руку — будут находить надежную защиту у того же закона? Под письмом было собрано более 1000 подписей. На следующий день они пропали со стенда и нашлись через несколько месяцев...

По-разному складывались отношения Дружины с различными административными органами — в стенах университета и вне его. Управление лесного хозяйства и лесозаготовок, к примеру, к тому времени смирилось с наличием Дружины (от общественных инспекторов поступали протоколы, за которые можно было отчитаться, ДОП активно поставляла материал, проходящий по графе отчета “Работа с общественностью”). Однако, инициативам студентов руководство все еще активно сопротивлялось. В тот год к елочной кампании Дружина заготовила около 1000 комплектов “сосновая лапка” для реализации через торговую сеть, фактически, выполнив работу лесников, которым на эти комплекты был спущен план.

Помимо ставшей уже традиционной выставки елочных композиций в крупном детском универмаге в центре города (где Дружину уже знали и с удовольствием принимали), был организован конкурс на лучшее оформление комнат в 2-х общежитиях университета — биологического и экономического факультетов. Материал для конкурса — две машины соснового лапника заготовили Дружинники.

В начале 1983 г., помня слова начальника управления лесного хозяйства Косиченко о “полутора-двух тысячах браконьерских сосен”,

поставляемых в город, Дружина взялась за подсчет браконьерских порубок. К середине января 1983 г. был готов акт обследования пригородных лесных массивов. На 19 гектарах в одном из массивов насчитано 915 браконьерских пней. В целом же, на площади 64 га обнаружено 1621 браконьерская порубка. И это только в пригородной зоне! Вкупе с материалами анкетирования, все это дало серьезные аргументы в споре с Управлением лесного хозяйства. 1 апреля в городской газете “Вечерний Харьков” появилась статья “Лесная песня-83”. В ней цитировалось одно из писем-ответов на критику Управления, где дружинники обвиняются в некомпетентности и узости знаний “о структуре системы лесного хозяйства”. И, наконец, в декабре 1983 г. в журнале ПЕРЕЦЬ опубликована критическая статья, посвященная елочной проблеме и тому, как ее “решают” в Управлении лесного хозяйства Харьковской области. После этого “залпа” Управлением было принято решение об обязательном клеймении новогодних елок, поступающих в продажу и о запрете торговли и провоза елок без специального клейма. Это значительно упростило процедуру их опознания и изъятия. Официально были признаны и комплекты “Сосновая лапка” — на них была утверждена цена.

14 апреля 1982 г. погиб выпускник Кировского СХИ, старший охотовед Борзнянского спецохотхозяйства Черниговской обл. Евгений Инякин. Погиб при обстоятельствах, не исключающих убийство, хотя районное начальство изо всех сил представляло это “несчастливым случаем”, обвиняя во всем Иняка. Молодой охотовед за полгода работы в Борзне составил 80 протоколов, (за предыдущий год в охотхозяйстве их было составлено всего 3).

Дружина охраны природы ХГУ организовала сбор подписей под письмом Генеральному прокурору СССР и в прокуратуру Украины с просьбой о пересмотре дела. С 1984 г. ежегодно, 14 апреля по всей Украине проводились рейды и другие акции памяти Евгения Иняка. ДОП ХГУ — координатор рейдов, принимает ребят из молодых дружин на учебу во время рейдов памяти Е. Иняка. За 4 года задержано более 150 браконьеров, изъято более 160 орудий браконьерства, около 1200 букетов первоцветов. В 1987 г. организован рейд в самой Борзне, — Дружины Харьковского университета и пединститута, Киевского университета, Черниговского и Нежинского пединститутов задержали 11 браконьеров, составили 11 протоколов. В 1988 г. в республиканскую прокуратуру направлено очередное письмо о пересмотре дела.

Приблизительно в начале 90-х годов в структуре Дружины были сформированы отдельные направления: борьба с браконьерством (“Рыба”, “Охота”, “Рынки”), агитация и пропаганда (“Печать” —

районная и центральная, “Телевидение”, “Радио”, “Стенная печать” и т.п.), научная работа (“Флора”, “Фауна”, “Лекарственные растения”, “Заказники”), организационная работа (фотопечать, машинописные работы и т.д.), — далеко не полный перечень направлений. Каждый Дружинник (отвечающий за свою занятость в Дружине сам) мог выбрать столько направлений, сколько считал возможным по своим силам, и привлекать к работе остальных. На отчетно-выборном собрании 1982/83 гг. отчитывались о работе 20 ответственных по направлениям. К тому времени в Дружине были сформированы собственная библиотека, слайдотека, фотоархив, — все это активно использовалось в лекциях не только Дружинниками, но и студентами факультета (во время педпрактики). За 1982-83 гг. в работе Дружины принимали участие 126 чел. (из них членов ДОП, общественных инспекторов — 17).

К 1983 году относится и начало работы по редким видам птиц — в частности, по серому журавлю — в Краснокутском и Владимирском лесничествах, на северо-западе Харьковской области.

С 26 апреля по 6 мая 1983 года проходил первый длительный байдарочный рейд по Северскому Донцу — 100 километров вниз по реке. Среди 430 изъятых за тот год орудий браконьерства 113 приходится на этот рейд. Задержано 46 нарушителей, составлено 11 протоколов. По итогам этого рейда в областной газете опубликована статья “Пираты паучьей флотилии”.

В 1984 году вместо отряда “Заповедник” был организован природоохранный отряд “Долг”, работавший в Харьковской области. Работа ДОП в течение учебного года была залогом успеха этого отряда. Весной 1984 г. было организовано анкетирование по серому журавлю — охвачены лесники, охотничьи коллективы, анкета звучала по радио и телевидению. Было получено два десятка писем. Это дало материал для полевых работ весной, летом и осенью и положило начало четырехлетним исследованиям. Направление “Флора” активно занималось организацией заказников, сотрудничая при этом с кафедрой ботаники, выезжая на места с начала весны. Экспедиции “Флоры” и “Фауны” позволили завершить сбор информации о распространении редких видов. Инспекция охраны природы получила материалы к созданию заказников и памятников природы.

Организация отряда позволила начать работу по направлению “Борьба с загрязнениями”. Специальные рейды по Северскому Донцу, выявление источников загрязнения (лагерей крупного рогатого скота, свалок отходов, мойки машин у реки) и составление протоколов положили начало реальной охране водоохранной зоны.

Плнтации лекарственных растений дали урожай — семена зверобоя, подорожника, цмина, тысячелистника. Рекомендации и агротехники

выращивания валерианы разосланы в 12 адресов — для пришкольных участков. Плантация валерианы, заложенная в Червоношахтарской школе Изюмского района, где директором — бывший командир Дружины Иван Милько, в 1985 г. дала школе 800 “доперестроечных” рублей.

В июне 1984 г. Дружина совместно с рыбинспекцией побывала на Краснооскольском водохранилище. Браконьеры здесь больше из Донецкой области. Тихо идущие байдарки давали возможность подплывать поближе к браконьерам, а группа, идущая по берегу, не давала возможности уйти, выбросив сети и “пауки” в воду. За 4 дня было составлено 48 протоколов. Результаты оперативной работы природоохранного отряда впечатляли: 43 рейда было проведено за месяц; задержан 131 нарушитель и составлено 67 протоколов.

Отряд также работал в общезоологическом заказнике “Русский Орчик”, находящемся на стыке Харьковской, Полтавской и Днепропетровской областей. Установлены аншлаги, информационные щиты, солонцы и кормушки для копытных, потушено 2 пожара в лесу... Местные браконьеры, понятия не имевшие о природоохранном законодательстве, были неприятно удивлены. В одном из рейдов задержан на браконьерстве замначальника ГАИ из соседней, Днепропетровской области...

Стенгазета “Возвращение Долга” о работе необычного отряда висела на факультете 2 дня, после чего бесследно исчезла и обнаружилась случайно в партбюро биофака. Партийным старейшинам факультета не понравились подписи под фотомонтажом. Найденная газета была вывешена 15-18 ноября 1984 г. на 3 Республиканском семинаре студенческих Дружин охраны природы, проходившем в Харькове, вместе с другими газетами Дружин (24 Дружины, в т.ч 19 из Украины) и заслужила высокую оценку.

Обладая некоторым опытом в организации оперативных рейдов по охотничьему браконьерству, ДОП ХГУ выступила инициатором проведения во время 3 Республиканского семинара Дружин рейда в уже знакомый Русский Орчик и его окрестности. В результате этого рейда было составлено 12 протоколов и 11 изъятых ружей! Для сравнения — республиканский рейд, проведенный силами сотрудников лесных управлений, выявил 9 нарушителей правил охоты.

К тому же году относится и такое событие, как обсуждение и принятие проекта Примерного Положения о студенческих Дружинах Охраны природы. Это не только выводило Дружины на новый, официальный уровень признания, но и заставило дружинников прежде всего задать вопросы самим себе:

— Кто мы и чего мы хотим? Зачем мы и каковы наши цели — охрана природы или подготовка кадров для будущих побед?

— Кто нам друг и кто враг?

— Как возникает Дружина и почему на первых порах преобладает оперативная работа? Как Дружина приходит к другим формам работы и закономерен ли этот процесс?

Основные принципы Движения — самоуправляемость, абсолютная добровольность и бескорыстие — основополагающи. Однако, в разных городах у разных Дружин различен не только опыт работы, но и опыт взаимодействия с другими организациями. Все это было обобщено и нашло отражение в Дружинном варианте “Положения о ДОП”, принятом 3 Республиканским Семинаром Движения (Харьков, 15-18.11.1984). Затем этот документ в течение 2,5 лет существенно “шлифовался” в коридорах власти Киева и вернулся в неузнаваемом виде, вызвав бурю негодования Дружинников. По этому документу ЛЮБАЯ из мало-мальски работающих Дружин могла быть распущена при первом удобном случае, как нарушающая Положение о Дружине. А уж случаев при активной работе и принципиальной позиции Дружины бывает предостаточно! В спорах о необходимости существования документа, легализующего Движение, и о содержании этого документа, противоречащем всему гигантскому опыту работы Движения, было сломано немало копий на одном из заседаний Координационно-методического Совета ДОП Украины в 1987 г. К счастью, на работу Дружин наличие этого “Положения...” существенно не повлияло.

В декабре 1984 г., в ходе елочной кампании, Дружиной осваиваются новые места выставок елочных композиций — пустующие пока витрины станций новой линии метро. В том же 1984 г. по просьбе факультета Дружина вернулась к дежурствам в ботаническом саду в предновогодние дни. Ничего кроме чувства досады и собственной беспомощности эти дежурства не оставили — охранять открытое со всех сторон значительное пространство силами нескольких человек казалось абсурдом...

Введение клейм на соснах, срубленных законным образом, существенно облегчило проведение рейдов на платформах пригородных вокзалов; но наибольший эффект дала проверка елочных базарчиков — одним протоколом был “наказан” Изюмский лесхоззаг — за поставку 1100 неклеяемых сосен.

Оперативные рейды 1985 г. во время “Нереста” были одними из самых результативных — 60 вентерей, 11 сетей, 6 пауков и десятки килограммов рыбы с икрой. В одном из рейдов браконьеры попытались спровоцировать драку, а затем... вызвали опергруппу РОВД. К чести милиционеров они быстро разобрались в ситуации. Относительно малое число конфликтов при активной оперативной работе — следствие хорошей юридической подготовки ДОПовцев и строжайшей дисциплины в

рейдах — от формы одежды и поведения до грамотного составления протокола и дальнейшей его проводки по соответствующим инстанциям.

Не раз выручало ребят умение правильно и выдержанно себя вести, причем не только в рейде, но и в кабинете высокого начальства. В конце 1985 г. рейдовой группой были задержаны первый секретарь райкома партии, директор лесхоззага, начальник райсельхозтехники, председатель УООР и несколько лесников и водителей одного из районов области (охота с незарегистрированным оружием, без охотбилетов и с незаполненной лицензией). Не принять правильно составленные протоколы охотовед Управления лесного хозяйства Б.П.Антоненко не смог, хотя очень старался. Нарушители были наказаны, — случай в области небывалый. Надо сказать, что крупные должности и громкие фамилии Дружину никогда не останавливали. В архиве Дружины хранится список должностных лиц, задержанных за нарушение правил охоты и рыболовства — 10 человек только за второе полугодие 1987 г. (директор НИИ, начальник отдела райкома партии, начальник цеха, зав.отделением клиники НИИ, руководитель районного масштаба и т.д.).

В 1985 г. был восстановлен отряд “Заповедник”. В его работе участвовали желающие — за счет собственных каникул, после работы в природоохранном отряде в августе. В 1985-88 гг. “Заповедник” работал в национальном парке Лахемаа (Эстония).

Студенческий природоохранный отряд “Долг”-85 отличился работой группы по борьбе с загрязнениями, проверявшей предприятия в Змиевском районе и самовольно установленные базы и лагеря отдыха в водоохранной зоне Северского Донца, когда было за 3 дня составлено 18 актов. Направление это развивалось с трудом и стало “по плечу” Дружине только на определенном этапе ее работы. К таким же формам стоит отнести и работу с администрациями рынков, — составлялись акты обследования на предмет соблюдения Правил торговли, заставляющие самих директоров пресекать торговлю лекарственными растениями и первоцветами, дикими птицами и браконьерской рыбой — т.е. выполнять собственные обязанности.

28-30 октября 1985 г. ДОП ХГУ принимает Республиканскую школу-семинар студенческих ДОП (что также говорит об определенном уровне опыта Дружины).

В 1985 г. налаживаются контакты с районными газетами — было опубликовано 5 статей природоохранной тематики.

На отчетно-выборном собрании Дружины заслушивались в том году уже 35 отчетов ответственных за отдельные направления работы! Всего же в работе Дружины приняло участие 125 чел (из них — 43 члена ДОП,

общественных инспектора охраны природы). Огромное количество народу привлекалось Дружиной во время подготовки новогодних выставок. В 1985 г. Дружина, по просьбе управления торговли оформляла композициями витрины 11 центральных магазинов.

В середине февраля 1986 года в Харькове начали торговать привозными первоцветами, и масштабы привоза все возрастали. На рынках, благодаря активной работе Дружинников торговцам первоцветами места не было, и они разбредались по “пяточкам” у станций метро, мелким стихийным базарчикам. Для борьбы с ними была организована операция “Карусель” — с участием нескольких Дружин и инициативных групп, существовавших тогда в городе. В течение нескольких лет “цветочное” браконьерство превратилось в систему, напоминающую конвейер. Именно это подвигло общественные природоохранные организации перестроить свою работу.

Весной 1986 г. в областной комсомольской газете “Ленінська Зміна”, с которой ДОП ХГУ давно и успешно сотрудничала, была опубликована анкета “Природа” — о природоохранных объектах, нуждающихся в помощи и восстановлении. Газетой было получено более 20 писем-откликов. В одном из писем речь шла о проблемах сохранения реки Берестовой. К их решению были подключены администрации и природоохранные инспекции 4 районов области, через которые протекает эта река. Был создан фонд “Берестовая”. К 1990 году творческим коллективом, работавшим при экологическом центре “Озон” был разработан проект восстановления реки.

Пожалуй, анкету “Природа” можно считать переходом к новой стратегии работы Дружины — работы, измеряемой конечным результатом, а не количеством рейдов. К сожалению, конкретный результат при этом достигается долгой, кропотливой и незаметной борьбой ... Браться за это может только Дружина, обладающая огромным опытом работы.

1986 год в истории ДОП ХГУ — это начало борьбы с несанкционированными свалками на берегах харьковских рек. Дело оказалось опасным, — один из инспекторов “проехался” на капоте самосвала, пытаясь проверить документы у водителя, высыпавшего мусор в водоохранной зоне реки на ул. Аравийской. Победа над этой свалкой была одержана только к 1988 г. Анкета “Природа” дала огромный “задел” работы и для природоохранного отряда “Долг”. В этом отряде вместе с Дружинниками университета работали ребята из гидрометтехникума.

В 1986 году ветер перестройки коснулся областного обкома комсомола. Жажда неформальной работы и конкретных действий заставила узнать о

такої неформальної організації як Дружина охорони природи. В кінцевому итогу в 1988 г. при обкомі комсомолу, наряду з різними хозрасчетними організаціями була створена і екологічна — ЕЦ “Озон”.

К кінцю 1986 року в Харкові існувало більше 10 Дружин і ініціативних груп по охороні природи — крім університету, педагогічного інституту, сільхозінституту були Дружини в гідрометтехнікумі, ініціативні групи в технікумі зеленого будівництва, інституті комунального господарства, медичному інституті, при обласному штабі охорони громадського порядку, в Ізюмському районі Харківської області, група випускників Дружин і др.

Окремо треба сказати про випускників університету, не бажалих розставатися з Движенням, які організовували Дружину в Ізюмському районі Харківської області. Дружина ця, що складається з 5 осіб за рік (1986-87) вдалося провести 14 оперативних рейдів і взяти участь в 18 — разом з іншими ДОП. Крім того, організовано 6 виставок елочних букетів і районний семінар учителів на цю тему. Прочитали 63 лекції і показали 12 фільмів. Опублікували 43 статті (25 — тільки в районній друку). Зроблено 350 гніздовий для рідких пчелиних, виростили 10 кг валеріани на пришкольному ділянці. В 1987 році членом цієї Дружини Іваном Милько створена програма “Лікарські трави”. Ну а досвід утилізації викинутих новорічних елок, здійсненої по ініціативі Дружини Охорони природи Ізюмського району взагалі унікальний, в обласному центрі повторити цю операцію в ті роки так і не вдалося...

В 1987 г. одержано ще дві значущі перемоги в зв'язі з роботою по анкеті “Природа” — знесла сміттєвище на Основ'янській набережній в Харкові, розчищено і благоустроєно Тюрінський став — результати роботи групи під керівництвом Сергія Тагіна.

К цим рокам відноситься розвиток такої форми роботи як міждружинні рейди — “в гості” к ДОП ХГУ їздять дончани, — попрацювати по “Нересту” на Краснооскольському водохранилищі; в республіканському рейді по охороні цикламена Кузнецова — 26-29 березня в заказнику Кубалач Кримської області беруть участь ДОП Київського, Сімферопольського, Одеського ун-тів, Полтавського, Харківського і Черкаського пединститутів, Одеського інституту зв'язи, група “Турист” з Тернополя; в травні — група з 3 осіб бере участь в республіканському рейді в Карпатському заповіднику (“Долина нарцисів”).

В травні 1987 г. в ході байдарочних рейдів було взято рекордну кількість снастей — 229. Боротьба з рибним браконьерством визнається Дружиною актуальною тільки весною, в період нересту, хоча Закон є Закон, і людина з сіткою на водоймі — браконьер в будь-який час року.

К весне 1987 г. была подготовлена анкета по белому аисту (подобные анкетирования проводились кафедрой зоологии в 1974-77 гг. и позже, в 90-х). Ответы на нее послужили основой для работ группы “Фауна” в течение 2-х лет. Велась паспортизация гнезд, а заодно — агитация за сооружение искусственных гнездовий.

Краснооскольское водохранилище в очередной раз было очищено от сетей, “пауков” и “экранов”, взяты с поличным на браконьерстве сотрудники милиции. В тот год рекордным было число бойцов природоохранного отряда “Долг” — 68 человек. В отряде работала группа студентов из гидрометтехникума. В 1988 году они организовали свой собственный отряд — “Эдельвейс”, работавший по борьбе с браконьерством под руководством первого командира ДОП ХГУ, районного рыбнадзора Петра Власенко.

К 1987 году относится второе крупное анкетирование по программе “ЕЛЬ” с серьезной социологической обработкой. Показано ощутимое (с 45 до 61 %) возрастание количества лиц, принципиально согласных с заменой елки новогодней композицией из веток. И все же намечается рост потребления городом новогодних елок в абсолютных цифрах (за счет роста городского населения) при снижении относительной потребности в елках с 80 % (1975 г) до 50 % (1987 г). Просчитаны и некоторые социологические закономерности, слабо отраженные в предыдущих анкетированиях: так, например, отмечено отсутствие корреляции между переходом на елочные композиции и наличием в семье людей с высшим образованием. Это еще раз подтверждает недостатки экологического компонента в высшем и среднем специальном образовании. Рассчитана потребность в елках и комплектах веток для областного центра — цифры снова на порядок меньше планируемых поставок...

В целом с 1969 по 1987 г. (наиболее продуктивные по оперативной работе годы) было проведено 906 рейдов; задержано 2492 нарушителя; составлено протоколов — 1297. Изъято орудий браконьерства — 1731 (неполные данные). Приблизительно 20 % браконьеров-охотников и 10 % браконьеров — рыбаков в Харьковской области задержаны именно ДОП университета.

С 1988 г. Дружина работает без официально назначенного куратора. Собственно, куратором на протяжении многих лет для Дружины был Сережа Таглин, — инициатор, вдохновитель и основной “двигатель” большинства Дружинных дел.

В конце июля 1988 г. при обкоме комсомола создается молодежный хозрасчетный экологический центр “Озон”, который основной своей задачей ставил решение экологических проблем, но средства на это должен был зарабатывать сам, для этого и вел коммерческую

деятельность. Природоохранная часть центра состояла из выпускников ДОП ХГУ, а центр активно сотрудничал с Дружинами Харькова. Именно на базе “Озона” был создан фонд защиты Берестовой. Природоохранным отделом центра в течение полутора лет выпускалась страничка — приложение “Озон” в областной комсомольской газете “Ленінська Зміна”.

Бурно развивалось в те годы дачное строительство. Землю отводили без всякой экологической экспертизы — в 1987-89 г.г. были розданы почти все неудобья в окрестностях Харькова, в том числе и те, где планировалось создать ботанические заказники. Группа “Флора” нашла в балке пион-воронец, а рядом уже построены дачи... ДОП объявила борьбу землеотводам под строительство дач и гаражей в зеленой зоне. И тут грянул гром среди ясного неба — под дачи отдают буферную зону проектируемого Гомольшанского природного национального парка, окрестности биологической станции университета... На тот момент в Дружину пришло очередное новое поколение, сформировавшееся в духе перестроечного времени, иногда в решении сложных вопросов скатывавшееся в “зеленый” экстремизм. Несмотря на громкий скандал, отраженный, в том числе, и в прессе, удалось отстоять лишь небольшую часть суходольных лугов. Дачи, к сожалению, были построены.

21 августа 1988 года в Русском Орчике во время рейда был ранен Александр Заливадный. Надо ли говорить, что поиск виновных затянулся?

Пренебрежение буквой Закона со стороны власть предержащих, в чьем непосредственном ведении находится исполнение Закона — ведет к развитию опасных тенденций: население перестает Закон уважать и соблюдать, а у определенной части прогрессивной молодежи развиваются экстремистские настроения. Решить все и немедленно — самым доступным способом. Отсюда — и “зеленый” экстремизм. Чего стоит одна идея проведения операции “Бумеранг” — вернуть мусор с несанкционированных свалок хозяевам...

Впрочем, такие анархические настроения не мешали в октябре 1988 г. показать классную работу по борьбе с браконьерством на Междружинной школе на биостанции ДонГУ в Яцком. Байдарочные рейды вместе с Дружинами Киевского университета, Харьковского пединститута, студентами из Ровно “прошерстили” Краснооскольское водохранилище... Были проведены также рейды по борьбе с загрязнением, по охотничьему браконьерству. Изъято 1300 м сетей.

В 1989-1990 г.г. удалось реализовать идею профилактики привоза первоцветов: дали статьи в районные газеты тех мест, откуда цветы везут; по адресам нарушителей прошлых лет были разосланы... поздравительные открытки с пожеланием встретить праздники дома и не омрачать их ни себе, ни природе. Отмечено заметное снижение привоза

в Харьков — результат оперативной работы (впрочем, никто не обольщался — это не значило, что в другие места тоже везут меньше). К этим годам относятся первые попытки анализа явления, его динамики, и поиски новых путей борьбы в новых условиях, — статья на эту тему была опубликована в журнале “Ойкумена”. В кампании “Первоцвет” традиционно объединились усилия всех Дружин и инициативных групп города. В 1990 г. при помощи ЭЦ “Озон” к этому времени была выпущена листовка. В ходе операции “Карусель” силами Дружин ХГУ, ХГПИ, ХСХИ, Гидрометтехникума изъято сотни тысяч цветов подснежника складчатого, морозника; цикламена — гораздо меньше (в Крыму почти не осталось, а Кавказу в те годы было не до цикламенов).

В марте 1989 и 1990 гг. проводились совместные рейды с Дружиной Донецкого университета по Грузскому Еланчику; в апреле — междружинный рейд памяти Е.Инякина — по Печенежскому водохранилищу. Значительно облегчила работу Дружине машина, принадлежащая обкому ЛКСМУ, но закрепленная за ДОП ХГУ.

При общем снижении интенсивности оперативных рейдов Дружина не снижала своей активности — сохранение заказника “Моховатое болото” (высыхающего от расположенного по соседству песчаного карьера); протест против строительства новой линии кирпичного завода, который должен делать кирпич... из золоотвалов ГРЭС, выбрасывая в воздух до 4 тонн соединений серы ежегодно, да и сырье обладало известной радиоактивностью; дело о нагонке собак в зеленой зоне и судебное разбирательство по этому поводу, — вот далеко не полный перечень забот Дружины конца 90-х.

В октябре 1989 года Харьков принимал одну из последних крупных Междружинных конференций, обсуждавшей теорию и идеологию Движения. На ней присутствовало много молодых Дружин и инициативных групп. В очередной раз обсуждалась и “шлифовалась” программа “Трибуна”, — одна из самых молодых междружинных программ.

К 1991 году усилиями ДОП ХГУ и ЭЦ “Озон” в Полтавской области на территории, смежной с Русским Орчиком, также создан заказник. Русский Орчик находится под неусыпным наблюдением Дружины и “Озона” — в районной газете регулярно публикуются статьи, дружинники участвуют в сессиях райсовета, не дают спокойной жизни ни местному начальнику инспекции охраны природы, ни заместителю председателя райсовета. В результате из заказника убрана свалка навоза, регулярно проводятся рейды по борьбе с браконьерством, “выпроваживаются” незадачливые туристы, не удосужившиеся прочесть аншлаг на входе... В 1992/93 г.г. здесь проводятся биотехнические работы — на уникальной смешанной колонии цапель устанавливаются искусственные гнездовья.

Украинское общество охотников и рыболовов стремится разрешить охоту в “святая святых” — зеленой зоне, мотивируя тем, что пора отстрелять там “лишнюю” утку, скопившуюся там в результате якобы хорошей охраны УООРом же... В зеленой зоне с 1986 года Дружиной все чаще задерживаются охотники с расчехленным оружием и отстрелочными карточками без номеров. В одном из рейдов на окраине Харькова, в Рогани весной 1988 года (запрещенное для охоты время) произошел беспрецедентный случай — на группу внештатного охотинспектора Дмитрия Литвиненко группой охотников наведено оружие...

Долгие и упорные сражения с несанкционированными свалками в черте города породили идею создания специальной выставки “Мусор-92” с демонстрацией экспонатов со свалок, раскрывающих источники пополнения этих свалок. Осенью 1992 года город устраивал экологическую выставку, участвовать в которой приглашались все организации, имеющие отношение к решению экологических проблем. ДОП ХГУ представила свой стенд “Мусор — миллионам!”, единственный (!) посвященный проблеме свалок (одной из самых больших проблем). Стенд получился неспраздничный, что и говорить... Перед посещением выставки высокими гостями из обладминистрации его, конечно, сняли.

Обсуждать причины перерыва в работе ДОП Харьковского университета — удел психологов и социологов. Хотя, с другой стороны — судить о работе Дружины имеет право тот, кто прошел ее школу. И если говорить о главной задаче ДОП — воспитывать и формировать экологически подготовленные кадры, то она с ней справилась успешно. Жаль только, что официальной природоохранной системой эти кадры остались не востребованными: в Управлении охраны окружающей среды по Харьковской области работает всего один выпускник Дружины, да и тот в районной инспекции. Зато многие из них организовали общественные экологические организации, занимаются экологическим образованием и воспитанием; наукой и издательской деятельностью, — словом, богатый ДОПовский опыт не пропадает даром.

ДОП ХГУ пытается возродиться. К сожалению, этому процессу нельзя помочь извне, — такие попытки были и оказались неудачными. Вряд ли ДОП может сейчас существовать в тех формах, которые были 20-30 лет назад, — слишком изменилась жизнь. В новых условиях Дружина, конечно, будет искать и новые формы работы, сохраняя при этом свои принципы — бескорыстие, самоуправление и добровольность, — неизменными.

Сергій Шапаренко

Член ДОП Харківського державного університету ім. В. Каразіна 1987-1992 рр., з 1990-1991 рр. — Командир ДОП, 1991-1996 рр. — Куратор Руху ДОП України.

Сьогодні — Голова Ради Екологічної групи “Печеніги”.

(російською мовою)

На биофак Харьковского госуниверситета я поступил в 1987 году. Третьего сентября для нас, первокурсников, была презентация факультетских кафедр, где о себе рассказывала и Дружина. Через пару дней я пришел на собрание штаба, а 9 сентября уже был в своем первом рейде — на Птичьем и Конном рынках.

Удостоверение инспектора я получил весной 1988 г. Всего же за пять лет учебы в университете я успел позаниматься всеми направлениями работы Дружины: БсБ, “Рынки”, НИР, ООПТ, БсЗ. На младших курсах больше работал по “Рынкам”, потом — по ООПТ.

Осенью 1988 года меня выбрали в штаб Дружины, осенью 1989 — командиром, в 1990 году я стал начальником отдела охраны природы экологического центра “Озон” — первой в СССР негосударственной природоохранной самоокупающейся организации. “Озон” создали выпускники нашей ДОП, главным его идеологом и воплоателем был Сергей Таглин. В основу деятельности экоцентра было положено разделение коллектива на бизнесменов и природоохранников: часть полученной прибыли шла на охрану природы. Во время расцвета “Озона” (1989-1991 гг.) наша дружина очень тесно сотрудничала с ним.

Кроме “Озона” мы тесно работали (проводя совместные рейды, помогая друг другу письмами и т.п.) с самыми разными дружинами СССР, прежде всего, Харьковского педагогического института, Харьковского гидрометтехникума, Харьковским оперативным соединением, ДОПами Донецкого, Московского, Киевского и Воронежского университетов. И сотрудничество было, подчас, очень тесным: с донцами мы несколько лет кряду проводили совместные рейды, например, ежегодные рейды на реку Грузской Еланчик по “Рыбе”; менялись группами по “Первоцвету”. В 1991 г. у донцов не хватало инспекторов для проведения операции, мы же 8 марта проводили совещание Рабочей группы по БсБ Всесоюзного Движения, на котором очень были нужны их представители. Договорились, что мы отправляем в Донецк опытную группу на “Первоцвет”, донцы — нам малоопытных дружинников на совещание. В итоге донецкие дружинники с другими участниками совещания помогали нам в Харькове рейдовать по “Первоцвету”.

К москвичам мы ездили в заказник “Журавлиная Родина” помогать разгонять сборщиков клюквы, которые своим присутствием распугивали предпролетное скопление журавлей. С гидрометовцами провели множество рейдов по “Рыбе” на Печенежском водохранилище; воронежцам сделали тираж черно-белых плакатов по “Первоцвету” на грузинском языке (до того такие плакаты мы распространяли по харьковским рынкам).

ДОП ХГУ координировала деятельность членов ДДОП на востоке Украины, фактически курируя деятельность дружин Днепропетровского университета и Полтавского пединститута.

В разное время я координировал отдельные направления ДДОП: был координатором по “Первоцвету” в Украине, членом Рабочей группы по БсБ Всесоюзного Движения и т.п. В начале 90-х годов бывшие командиры ДОПов Калининградского рыбохозяйственного института Андрей Котюх и Воронежского университета Андрей Ахrameев, работавшие в магаданской рыбинспекции, формировали Дальневосточный отряд по охране лососевых, который в июле-августе охранял нерестилища красной рыбы в бассейне Охотского моря. Я в 1991-1992 гг. отвечал за набор в этот отряд от Украины. Но сам в него так и не попал — пока собирался, распался Союз, а с ним — и сам отряд.

С поста командира я ушел в 1991 году, в том же году на Всесоюзной конференции ДДОП в Гайдарах меня выбрали координатором по Украине. Это был один из самых сложных периодов в Движении: на саму конференцию приехали представители едва ли больше, чем от 10 организаций. Поэтому, как координатор, я занимался исключительно поиском по Украине инициативных природоохранных групп, старался помочь им информацией и методиками, — в общем, старался наладить их работу. Самой сильной в то время в Украине стала запорожская ДОП.

Закончил координаторство я в 1996 году на Конференции ДДОП в Лахте, — из-за того, что почувствовал возрастной разрыв с дружинниками-студентами. А координатор должен понимать тех, кого координирует.

Но связь с членами ДДОП никогда не прерывал.

На кого протокол не составил?

В конце 80-х — в начале 90-х УООР пыталось уменьшить закрытую для охоты “зеленую зону” Харькова. А охотинспекция и мы (экоцентр “Озон” и ДОП ХГУ) противодействовали этому.

Чтобы *de facto* открыть охоту в зеленой зоне, в августе 1992-го УООР выдало в нее путевки, естественно, не согласовав этот шаг с охотинспекцией. Чтобы доказать незаконность действий УООРа, охотинспекции нужно было зафиксировать, что оно сделало. По закону это можно было сделать лишь, составив протоколы за охоту в

запрещенном на то месте. При этом самих охотников, которых УООР направило в зеленую зону, штрафовать было явно не за что, — они при чем? куда их направили, там они и охотятся. Поэтому им решили ограничиться предупреждениями — минимальным наказанием по админкодексу (совсем никак не наказать человека, на которого был составлен админпротокол, нельзя). Но протоколами на этих охотников была бы зафиксирована выдача путевок в зеленую зону, и по ним уже можно было бы составить материалы на само УООР.

В итоге старший охотинспектор области Константин Валерианович Стрелец, экоинспектор Николай Зозуля, член ДОП ХГУ Женья Скоробогатов и я поехали рейдовать на открытие охоты на пернатых под Липцы, в зеленую зону. Командовал группой Стрелец.

Субботнюю вечернюю зорьку мы и сами весело провели, и охотников развлекли: составили больше 15 протоколов. Охотники были просто в бешенстве, — мало того, что мы им открытие охоты испортили, так еще и никто не верил, что по эти протоколам больше предупреждения им ждать нечего. От мата пухли и головы, и уши.

Наутро в воскресенье поехали на Петровские пруды. Подъезжаем к водоему — у костерка сидит трое мужчин и женщина, рядом — три расчехленных “стволы”. Мы с Женей выскочили из машины первыми, подошли, представились (мы были инспекторами общества охраны природы), попросили на проверку их документы. Двое молча дали документы, третий узнал, кто у нас старший, и сказал, что сам переговорит со Стрельцом. Когда подошел Стрелец, выяснилось, что тот, кто не дал документы — председатель УООРа Харьковского района (т.е. путевки в зеленую зону выдавал лично он), остальные — заместитель главного архитектора и начальник ГАИ.

После этого мы с Женей сели за протоколы. Первым подбежал Зозуля: надо-де документы уважаемым людям отдать. Я ответил, что старший — Стрелец, я с ним поговорю. Подошел Стрелец:

— Что ты собираешься делать?

— Составить протоколы. Вчера, кстати, за эти нарушения мы “отодрали” толпу охотников, эти чем лучше?

— Ты понимаешь, что я старший группы, а этим протоколам дать ход не смогу?

— Понимаю. Скажете, что я Вам не подчинился, — Стрелец хмыкнул и отошел в сторону.

Протоколы мы составили, причем и гаишник, и архитектор их подписали. Тем временем Стрелец и Зозуля договорились, что уооровец порейдует с нами. Поездили, составили несколько протоколов, а когда его уже везли к их бивуаку, он спрашивает:

— А у кого документы моих ребят?

— У меня.

— Давай.

— Почему это?

— Мы же договорились!

— Протоколы кто писал? Мы. А с нами никто не договаривался... — в машине все начали смотреть в разные стороны, только уооровец все пытался заглянуть в лицо Стрельцу или Зозуле.

Когда мы уже подъезжали к Харькову, Стрелец позвал меня к себе “попить чаю”. “Ну, — думаю, — начинается”. Отказать ему было неудобно, поскольку я уважал его, да к тому же — с самого первого курса учился у него работать.

Пока ехали, разговор не клеился, все больше молчали. Зайдя в квартиру, Стрелец попросил жену заварить нам чай, потом пробурчал, что нам надо поговорить. Жена поставила чайник, достала какое-то варенье и вышла. Мы закурили:

— Так, все-таки, что ты собираешься с этими протоколами делать?

— Завтра со всех документов сниму по пять ксерокопий, потом оригиналы отдам Вам, а позже напишу статью в газету. Так руководству и скажите — деваться Вам было некуда, мы отказались подчиняться. Не пустите протоколы в ход — скандал устроим.

— И это все?

— Все.

— Ну и хорошо!

В конце концов, мне даже не пришлось писать статью: Стрелец в течение недели вынес и постановления по протоколам на товарищей уооровца, и протокол на него самого за открытие незаконной охоты в зеленой зоне Харькова. Еще несколько лет зеленая зона оставалась закрытой для охоты.

А как уооровец разбирался потом со своими товарищами, я уже не знаю...

Знакомство с железнодорожной милицией

В 1996 году 7 марта мы целый день работали по “Первоцвету”. К концу дня наизымали все, что можно быть изъять: копну подснежников, цикламенов и шафранов. Сдавать их пошли в роддом возле Южного вокзала. Когда вышли из метро, заметили еще одного торгующего подснежниками. Большинство участников рейда уже спешили разойтись по домам (все это происходило после семи вечера, а рейдовали мы с самого утра), поэтому этого мужика решили задерживать вдвоем — я и Володя Ганопольский — когда избавимся от изъятых охапки цветов.

Выходим из роддома — а мужик торгует уже вместе с помощницей. Решили, что Ганопольский задерживает женщину, я — мужика. При этом папка с протоколами осталась у Володи.

Подхожу. Букеты оказались украшенные пролеской двулистной. Я спросил, по чем цветы, мы поторговались, пришли к какому-то общему знаменателю. Потом я заговорил об оптовой партии — 300 букетах, у него оказалось только 180, — на вокзале. “Ну, — говорю, — пойдем”. Ганопольский со своей “визави” продолжает беседовать. Я ж вида, что мы вместе, не подаю. Вообще друг на друга не смотрим.

Самое смешное, что этот продавец даже не поинтересовался, во что я его 180 букетов сложу, — я был с пустыми руками.

Вошли в вокзал, поднялись на второй этаж в зал ожидания. А там трое его товарищей вокруг каких-то коробок дремлют. Я же один...

Присели мы с ним на сиденье.

— А это что за коробки?

— Мы еще тюльпаны привезли.

— Ага. Ну, показывай.

— Вот, — раскрыл коробку в сумке. Все, как и должно было быть: букеты подснежника с вкраплениями пролески. — А ты говорил, что они вялые! Нормальные цветы!

Я сел над сумкой, лицом к нему, вполоборота к его товарищам, взял один букетик:

— Так... Вижу, что нормальные. А ты знаешь, что они в Красной книге?

— Ну и что... Знаю...

— Ничего, — достаю и разворачиваю корочку, — я из экоинспекции.

Он начинает приподниматься, я тоже встаю, заслоняю его от товарищей, понимая, что, если он сейчас позовет их, мне останется только удирать:

— Только тихо... Тихо. Это вокзал, ментов здесь немерянно. Дернешься — только хуже будет. Втянешь друзей — и на них протоколы составляю, не ищи себе неприятностей. Тихо поднимаемся, берем сумочку, и идем. И паспорт возьми. А друзья пусть тюльпанами торгуют.

И он пошел! И паспорт взял. Причем свои подснежники всю дорогу нес сам. Мне повезло, что по дороге нам попался наряд пшеников, увидев которых нарушитель совсем сник.

Так, он впереди, я сбоку и чуть сзади, без приключений, мы доковыляли до ЛОМа. Составлять протокол, а у меня из необходимого — только корочка и ручка. Я представился дежурному, долго объяснял, кто я и что я, и, в конце концов, он дал мне бланк протокола и стол в камере. Дальше было все тривиально: пересчитал цветы, составил протокол, дал

его подписать задержанному, подождал десять минут, зарегистрировался в журнале и ушел.

Когда я приехал в общагу, Ганопольский уже созвал конференцию, на которой решали, где меня искать. У его нарушительницы было всего несколько букетов, поэтому он ее не задерживал, а только предупредил и забрал цветы.

Так мы познакомились с нашим железнодорожным ЛОМом, а ЛОМ — еще и с “Первоцветом”. Через год они уже всю участвовали в операции.

ДОП УКРАЇНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ АКАДЕМІЇ (М. ХАРКІВ)

Юрій Солоп

Член ДОП УСГА “Ленінський дозор” 1980-1985 рр., командира ДОП 1983-1984 рр.

Сьогодні — директор Національного природного парку “Великий луг”.

Дружина по охороні природи Української Сільськогосподарської Академії (Київ) “Ленінський дозор” (досить поширена назва дружин по охороні природи у 80-ті роки) існувала при гуртку біологів-мисливствознавців, яким багато десятиліть керував професор Салганський Олексій Олександрович. Членами гуртка і дружини були, переважно, студенти лісогосподарського факультету. Як члена гуртка, ми часто їздили по всьому колишньому Радянському Союзу, виконуючи різні наукові теми, які доповідали спочатку на засіданнях гуртка, а потім на різних студентських і наукових конференціях.

Всі члени нашої дружини по охороні природи одночасно були громадськими інспекторами охорони природи. Посвідчення ми отримували в Українському товаристві охорони природи і мали повноваження складати протоколи про порушення природоохоронного законодавства на всій території України. Складені протоколи передавались до УТОП або до міліції — порушники притягались до адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Офіційно роботу всіх ДОП координувала дружина МДУ (Московського державного університету імені Ломоносова) та ЦК ВЛКСМ (центральный орган комсомолу — молодіжної політичної організації комуністів СРСР). Дружини були вузівські, або міжвузівські.

Серед основних напрямків роботи дружин були дві: еколого-освітня та оперативна. Всі дружини обмінювались власним досвідом, але й мали свої специфічні способи боротьби з бракон'єрами та порушниками природоохоронного законодавства. Тому назви рейдів і операцій в різних містах були різними: “Первоцвіті”, “Конвалія”, “Ринок”, “Бракон'єр”, “Новорічна ялинка”, “Нерест” тощо.

Еколого-освітня робота в часи нашої молодості і тепер фактично однакова і відрізняється лише засобами її забезпечення (тепер є ПК, Інтернет, свобода слова).

Оперативна робота завжди мала свою романтику, колорит і справляла незабутні враження (особливо, коли досягалась якась конкретна мета!).

1. Якось, навесні, проводили ми операцію “Нерест”.

Уся наша Академія і наші гуртожитки розташовані у живописному і дрімучому у ті часи Голосіївському лісі у Києві (близько 3000 га). В його серці (Голосіївського лісу) простяглися з пів десятка Дідоровських озер. В ті часи вода в озерах була настільки чистою, що її можна було пити прямо нахилившись до води з лодонь. Тому природа навколо озер була багатогою і майже первозданною: в очеретах водилося безліч водоплавних мешканців, на віковічних дубах поруч з водою гніздилися крижні, а обабіч очерету у воді ходили байдужі до людей сірі чаплі. З початком нересту озера закіпали величезною рибою, очерета тріпотіли навіть у найтихішу погоду. Взагалі, була весна!

Нажаль, в усі часи були люди, які не любили природу і були ласі до легкої наживи за рахунок природи. Дідоровські бракон'єри запливали на надувних човнах на озера і сипали сітки аби найшвидше і найбільше спіймати заклопотаної продовженням свого роду риби. Але, боячись невірних свідків і знаючи про злочинність свого заняття, коїли вони свою ганебну справу вночі. А в голосіївському лісі та ще й весною ночі частіше були дуже темними (саме такі ці гади й обирали).

Для виявлення бракон'єрів дружинники (тобто ми) розділялись парами — хлопці з дівчатами і удавали з себе закоханих, які забрели у цю глухомань за покликом природи. За поцілунками та іншими любовними іграми пара вдавала, що не звертає жодної уваги на все навкруги. Тому прибулий зловмисник, добре оцінивши все довкола, після настання темряви розпочинав діяти. За сигналом закоханої розвідки зв'язковий мав перейти ліс (в цілковитій темряві!) аби привести підкріплення щоб оточити конкретне озеро та спіймати порушника.

Така тактика була завжди безвідмовною і надійною, але вимагала надзвичайної майстерності, бо треба було безшумно перейти через нічні лісові зарослі і зв'язковому і основним силам. Всі елементи, всі ролі і результат такої операції всі учасникам приносив безліч відчуттів і вражень, виховуючи любов до природи та почуття свого виконаного обов'язку перед нею — ПРИРОДОЮ!

2. Взимку, перед Новим Роком, проводили ми операцію “Новорічна ялинка”. Виїхали приміською електричкою до Боярки, зайшли там у райвідділок міліції та й поїхали з оперативними групами на узлісся за місто. Влаштували засідки. Ми молодь, яка не викликає жодних асоціацій пов'язаних з міліцією чи лісовою охороною, вдаючи таких, що хочуть спіймати попутку, спиняли підозрілі автомашини і оцінювали їх багаж (в ті часи попутку спинити було набагато легше ніж зараз).

Міліціонери підключались в разі потреби — зловмисники отримували покарання. Намерзшись за ніч, вранці ми повертались до Києва з тим самим почуттям виконаного обов'язку перед ПРИРОДОЮ.

Більшість колишніх членів нашої ДОП і зараз залишаються активними борцями за збереження природи, серед них колишні командири:

- Ярош Віталій Леонідович — заступник директора по заповідному режиму Карадазького заповідника;
- Жила Сергій Миколайович — директор Поліського заповідника;
- Самчук Микола Григорович — свого часу директор Заліського регіонального парку.

ДОП ВІННИЦЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ ІМ. М. ОСТРОВСЬКОГО

Євген Ворона

Член ДОП Вінницького педагогічного інституту ім. М. Островського 1983-1988 рр., командир ДОП 1985-1986 рр.

Близько 10 років пропрацював учителем біології та географії у сільській школі, потім — у Державному управлінні з охорони навколишнього природного середовища. Сьогодні — знову сільський вчитель.

З історії ДОП Вінницького педінституту.

Допівський рух на Вінниччині розпочався у 1976 році, коли ініціативна група природничо-географічного факультету Вінницького педагогічного інституту ім. М. Островського побувала на одній з конференцій дружин охорони природи у м. Києві. Після цього на факультеті було створено Дружину охорони природи. Ініціаторами створення і активними членами ДОПу стали Володимир Селявський, Олександр Ромашов, Олександр Орлов. Офіційним днем створення дружини стало 20 грудня 1976 року. Довгий час куратором Дружини залишався к.б.н., доцент кафедри біології Розумовський Б. І.

Найбільшого підйому ДОПівський рух набув у 80-ті роки.

У цей час дружина підтримує тісні зв'язки з Вінницькою обласною рибною інспекцією, місцевими органами УМВС, Вінницьким обласним краєзнавчим музеєм, Вінницькою обласною організацією УТМР та ВТМР.

Найбільш вагомої допомоги дружині надавала Вінницька обласна організація Українського товариства охорони природи. За рахунок товариства члени дружини мали можливість приймати участь у ДОПівських конференціях, проводити рейди та здійснювати пропагандистську роботу. Крім того, члени Дружини отримували посвідчення громадських інспекторів Українського товариства охорони природи, що давало їм право складати протоколи на порушників природоохоронного законодавства.

Вся робота Дружини базувалась на принципах самоврядування та спадковості поколінь. Основними напрямками роботи Дружини були боротьба з браконьєрством та агітаційна робота серед населення. Роботу координували командир дружини, його заступник та командири секторів. Чисельність Дружини не залишалась постійною. Членами Дружини в різні роки були від 10 до 40 студентів.

Незважаючи на малу чисельність (зумовлену дуже ретельним підбором членів ДОП), дружинники активно боролися з браконьєрством.

Постійно приймали участь в операціях “Першоцвіт”, “Нерест”, “Постріл”, “Ялинка”. У цей час член дружини Віктор Орлов пише:

*Декабрь позёмкою шушал,
Во всей своей красе.
Патруль из ДОПовцев стоял
На ледяном шоссе
Стояли взглядываясь в даль,
И ожидая встреч.
Природе жаждали помочь,
Желали лес сберечь.*

Часто проводились спільні рейди ДОПу з рибінспекцією та міліцією. Так у 1985 році оперативна група на човнах пройшла ділянку р. Південний Буг від м. Хмільник до м. Вінниці. Під час рейду було затримано багато порушників, вилучено незаконні знаряддя лову (сітки, фатки, екрани). Іншим разом протягом тижня допівці інспектували на р. Згар (правій притоці р. Південний Буг). Проводилось багато інших рейдів по річках та мисливських угіддях області. Восени 1986 року, під час рейду в Мікулинецький орнітологічний заказник дружинниками був виявлений факт незаконного полювання першими особами обкому партії та облвиконкому. Інформацію про цей факт було направлено Генеральному секретарю ЦК КПРС Радянського Союзу Горбачову М.С. Реакції не довелось довго чекати. Проти дружини почались переслідування з боку ректорату й деканату. Питання стояло про розпуск ДОПу, як громадської організації. Завдяки політичній “відлизі” та підтримці з боку інших дружин, які направляли свої листи на ректорат інституту з вимогою зупинити переслідування, дружину вдалося відстояти.

З метою підготовки громадських інспекторів з охорони природи при дружині діяла “Школа молодого дружинника”.

Після кожної операції ДОПівці готували факультетську стінгазету та публікації до обласних і районних періодичних видань. Маючи власну ДОПівську бібліотеку, члени дружини постійно готували лекції, з якими виступали в інших навчальних закладах м. Вінниці. На друкарській машинці друкувався і розповсюджувався на факультеті та по інституту журнал “Еколог”. За ініціативи ДОП Вінницького педінституту та підтримки інших громадських організацій, було створено ініціативні групи в Вінницькому сільськогосподарському інституті, Вінницькому політехнічному інституті, залізничному технікумі. Проте ці групи довго не проіснували.

У середині 80-х був створений ще один сектор — науковий. До функцій цього сектору входило дослідження територій та збір даних про рідкісні види рослин і тварин з метою їх заповідання. Так ДОПівцями була організована експедиція у “Чорний ліс” з виявлення місць гніздування чорного делеки. Обстеження долини річки Південний Буг і його приток дало можливість визначити ареал та чисельність бобра на території Вінницької області. Але найбільшою науково-практичною експедицією, в якій ДОПівці приймали участь, була експедиція “Південний Буг — 88”. Цей захід був організований видатним краєзнавцем Вінниччини Сергієм Коряцьким. До участі в експедиції долучилась не лише громадськість, але й представники державних органів влади. Протягом півтора місяця експедиція досліджувала екологічний стан р. Південний Буг і її приток на території Хмельницької та Вінницької областей.

Представники ДОП Вінницького педінституту брали участь у конференціях, що проводились в Москві, Уфі, Києві, Донецьку, Харкові та інших містах Радянського Союзу, працювали спільно з іншими дружинами. Так на території області разом з вінницькими ДОПівцями у рейди виходили дружинники Київського державного університету, а в підготовці агітаційних матеріалів допомагали колеги з Донецького державного університету. У 1987 році вінницькі дружинники приймали участь у спільних рейдах з охорони “Долини нарцисів”, у Закарпатській області.

Завдяки координації дій ДОПівського руху, дружинники ДОП ВДПІ створили будівельний загін і працювали на облаштуванні Костомукшського заповідника, в Карелії.

Однак врешті-решт негативне ставлення до ДОПу з боку керівництва інституту далось взнаки, і в середині 90-х років ДОП Вінницького державного педагогічного інституту саморозпустилася.

ДОП КИЇВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ “ЛЕНІНСЬКИЙ ДОЗОР”

Тетяна Котенко

Член ДОП КДУ “Ленінський дозор” 1969-1972 рр.

Сьогодні — к.б.н., ст.н.с. відділу популяційної екології Інституту зоології імені І. І. Шмальгаузена НАН України.

(російською мовою)

С чего все начиналось

В 1967–1972 гг. я училась на дневном отделении биологического факультета Киевского государственного университета им. Т. Г. Шевченко. После второго курса нас распределяли по кафедрам, и я выбрала кафедру зоологии позвоночных животных, поскольку с раннего детства интересовалась зоологией. Наша группа состояла из шести человек — пяти парней и меня, старосты группы. На третьем курсе я стала также старостой зоологического кружка, и тогда же у нас начался спецкурс по териологии. Его вел профессор Александр Порфирьевич Корнеев. Свои лекции он читал медленно, с расстановкой и выражением, и хотя подаваемый материал был невелик по объему и глубине, но излагал он его с таким вдохновением, что даже самая простая информация приобретала особый смысл.

Однажды на занятии А. П. Корнеев рассказал нам о дружине по охране природы при Московском госуниверситете и предложил организовать аналогичную дружину и на биофаке Киевского университета. Мы “загорелись”. Так в конце 1969 или начале 1970 г. на базе нашей группы была создана дружина, названная по предложению А. П. Корнеева “Ленинский дозор”. Первыми дружинниками стали студенты нашей группы Тарас Харченко, Николай Мироненко и я, при этом Тарас, высокий сильный парень, был назначен начальником штаба дружины, Коля — комиссаром, а я отвечала за агитацию и пропаганду. Поскольку я была старостой зоологического кружка, то свою агитационную работу начала на заседаниях кружка. Рассказала о дружине и на общих собраниях своего курса и биофака. И вскоре у нас появились новые члены из студентов третьего, второго и первого курсов, в основном зоологи. Среди них были Владимир Шуваликов, Анатолий Полуда, Сергей Разгонов, Кирилл Ставровский и многие другие. Девочек в дружине было мало — хорошо помню только Людмилу Кальсину (ныне Вакаренко), которая проявляла большой интерес к работе дружины.

Некоторые ребята приходили к нам из других отделений биофака — так в дружине появились “вечерник” Олег Головач, который позже

перевелся на стационар, и Владимир Вакаренко, обучавшийся на заочном отделении. С Володей я впервые познакомилась еще в кружке при Киевском зоопарке, теперь мы встретились в дружине. Позже мы много лет работали вместе в одном отделе Института зоологии АН УССР (в настоящее время — Отдел популяционной экологии Института зоологии им. И. И. Шмальгаузена НАН Украины). Затем наши пути разошлись, но дружеские отношения сохранились и поныне. В дружине Володя познакомился с Людой Кальсиной и через пару лет они поженились.

В 1971 г. была произведена реорганизация руководства дружины: Тарас Харченко стал именоваться командиром дружины и у него появилось два заместителя — по оперативной работе (О. Ф. Головач) и по агитации, пропаганде и воспитательной работе (Т. И. Ситко, ныне Котенко). После окончания университета и поступления в аспирантуру я уже не могла принимать участие в работе дружины, поскольку большую часть года проводила в экспедициях далеко от Киева. Мои функции в дружине стала выполнять Люда — в течение двух лет, до ее выпуска из университета.

Многие из дружинников в дальнейшем защитили кандидатские и даже докторские диссертации, стали известными учеными, некоторые преподавали на биологических факультетах различных вузов или работали в министерствах и государственных комитетах. Таким образом, работа подавляющего большинства дружинников была в той или иной мере связана с вопросами охраны природы. В частности, Т. А. Харченко стал доктором биол. наук и в последние годы своей жизни заведовал Отделом санитарной гидробиологии Института гидробиологии НАН Украины. К сожалению, в 2009 г. его не стало. Н. А. Мироненко — специалист в области охотничьего дела, работает заместителем начальника управления Госкомлесхоза Украины. Кандидаты биол. наук энтомолог В. Б. Шуваликов, орнитолог А. М. Полуда и герпетолог Т. И. Котенко являются сотрудниками Института зоологии им. И. И. Шмальгаузена НАН Украины. Л. П. Вакаренко стала геоботаником, кандидатом биол. наук, и работает в Институте ботаники им. Н. Г. Холодного НАН Украины.

Поскольку наша организация была очень молодой, мы старались перенимать положительный опыт работы других дружин. С этой целью мы ездили в Москву знакомиться с работой дружины Московского университета и на слёт дружин СССР, где слушали отчеты о их работе, обменивались полезной информацией и проводили совместный рейд с московскими дружинниками. Во время моей поездки в Харьков зимой 1972 г. на принятие воинской присяги моим братом, единственно, что я еще успела сделать в этом городе, в котором была впервые, это посетить

Харьковский университет и побеседовать с командиром местной дружины. Моя сокурсница Наталья Лукьянович после окончания университета ездила на Дальний Восток и в одном из заповедников встретила в лесу парня. Разговорились, стали выяснять, кто откуда и есть ли общие знакомые. Оказалось, что из киевлян он знал только меня. И был этот парень командиром дружины Харьковского университета. Вот уж воистину мир тесен.

Чем занималась наша дружина? Мы ловили браконьеров — охотников и рыболовов, устраивали рейды по борьбе с продавцами весенних цветов — подснежников, крокусов, пролесков. Конфискованные цветы сдавали в цветочные магазины, рыбу — в гастрономы. Помню, со сбытом конфискованной продукции были трудности, т. к. продавцы не хотели ее принимать (объем продукции невелик, а мороки с документами много). Нередко приходилось ходить от магазина к магазину. Уничтожать же цветы или рыбу нам было жалко.

С браконьерами — рыбаками у меня связано одно из самых ярких воспоминаний, касающихся работы в дружине. Весной 1971 г. у нас был рейд в Плюты, и там мы увидели лодку с браконьерами, ловившими рыбу сетями. Чтоб не спугнуть рыбаков и выманить их на берег, ребята спрятались, а меня с Людой отправили на переговоры — мы должны были сделать вид, что хотим купить рыбу. Рыбаков мы на берег заманили, ребята их стали задерживать, но наткнулись на яростное сопротивление. Поскольку силы были неравные, кто-то из рыбаков помчался в село за подмогой. Другой схватил огромную дубину (чуть ли не ствол дерева) и, размахивая ею, стал вертеться так, что никто не мог к нему подступить. Попробовал подбежать Кирилл Ставровский, согнувшись чтоб проскочить ниже летящей дубины, но получил сильнейший удар по спине и голове. У меня аж дух захватило — я испугалась, что Кирилл получил серьезное увечье или того хуже. Тут появилась подмога, браконьеры оживились, стали нападать. Разгонов для остратки стал стрелять в воздух. Ситуация накалилась до предела. Мне очень хотелось помочь нашим ребятам, но как? Я не могла непосредственно участвовать в их борьбе с браконьерами, т. к. физически была слабой, не спортивной. Да нас, девочек, ребята и не пускали во всякие потасовки, запрещали вмешиваться. Но делать-то что-то надо было. И тут я заметила, что браконьеры и дружинники сконцентрировались на большой поляне, а на берегу остались без присмотра сети и лодка. Я незаметно проскочила к челну, забросила в него сети и отплыла от берега. Лодкой я управлять умела — научилась в Каневском заповеднике во время прохождения полевых практик. Когда браконьеры заметили, что их основное богатство и главные улики (т. е. сети) плавают

со мной по середине протоки, разозлились ужасно. А наши ребята потом меня похвалили за сообразительность.

А. П. Корнеева, как и нас всех, очень беспокоил этот случай, и профессор решил нас обучить приемам боевого самбо. Он договорился на каких-то военных курсах повышения квалификации и нам прислали офицера — самбиста. Он некоторое время вел с нами занятия, на которые ходили и мы с Людой. Занятия мне нравились, т.к. я впервые поняла, что при необходимости смогу себя защитить. Но ходила я на эти тренировки, к сожалению, недолго. Однажды тренер решил показать на мне бросок через плечо с захватом, поставил меня позади себя и резко дернул за руку, не заметив, что одновременно наступил мне на ногу. В результате мне пришлось лечить связки и коленный сустав, а когда я поправилась, офицер закончил переподготовку и вернулся в свой город, и наша секция прекратила свое существование.

Осенью 1970 или 1971 г. мы на микроавтобусе ездили ловить браконьеров-охотников. И наше транспортное средство не выдержало бездорожья и непогоды и застряло в грязи где-то в глухомани. Ребята пытались вытащить автобус, но он увяз капитально. Мы с Людой решили сбегать в село за машиной и тросом. Ребята наше отсутствие не заметили. Мы нашли машину, договорились обо всем с водителем и спрятались в кузове — решили ребят разыграть. Когда ребята увидели приближающуюся машину, очень обрадовались “случайной попутке”, стали бегать, энергично “голосовать”, а когда машина остановилась, то из кузова выглянули мы. Надо было видеть те физиономии! Дело в том, что дружинники-парни к нам, девушкам, относились хорошо, но свысока, как это вообще принято в нашей стране. Поэтому если нам удавалось совершить какой-то заметный поступок, принести ощутимую пользу, то ребята несколько приунывали, а мы искренне радовались.

Весной 1971 г. на дамбе Киевского водохранилища наша дружина решила устроить облаву на браконьеров, ловивших рыбу во время нереста, к тому же запрещенными орудиями лова. Мы приехали туда вечером и стали “втираться в доверие”: чтоб раньше времени не спугнуть браконьеров, делали вид, что сами приехали за рыбой. На всякий случай я закамуфлировалась под парня — брюки, куртка, короткая стрижка, кепка, к тому же старалась не разговаривать. Ночью несколько браконьеров подошли к нам, завели разговор с ребятами. Я особо не прислушивалась, тем более, что рыбаки говорили на каком-то странном и непонятном языке: я решила, что это специфический рыбацкий жаргон и назвала его про себя “рыбьим языком”. В это время все мы стояли под фонарем, и я заметила, как Олег Головач покраснел. Затем он, как истинный джентльмен, не выдержал и сказал: “Ребята, не выражайтесь,

среди нас девушка”. Парни очень удивились, долго нас разглядывали и с большим трудом определили меня до пола. Но выражаться все же перестали и отошли в сторону. Я спросила у Олега, в чем дело. Оказалось, что это был мат. Так я впервые познакомилась с великим и могучим русским матом. Наши ребята удивились не меньше браконьеров — они не могли себе представить, что я до этого никогда мат не слышала. А где я могла его слышать? От родителей—музыкантов дома, или от учителей в школе, или в библиотеке, где я сидела безвылазно?

Мое детство и ранняя молодость прошли в совершенно тепличных, комнатных условиях, и я была очень далека от реальной жизни. Следующий раз я столкнулась с матом тогда, когда однажды на поляне в лесу увидела “ничейный” трактор и забралась в него, решив хоть немного на нем проехаться. Но тут из кустов выскочил тракторист и разразился по полной программе. В ответ он услышал ... смех и опешил. Я же ему объяснила: “Вы так старались, и всё зря — я ведь ничего не поняла и не смогла оценить Ваше красноречие”.

После окончания университета и аспирантуры я стала герпетологом, работала с ядовитыми змеями, ежегодно по несколько месяцев проводила в экспедициях, причем обычно ездила одна. От моей бывлой непригодности не осталось и следа. Я попадала в разные ситуации, порой очень сложные, и выходила из них живой и, как правило, невредимой. И считаю, что первые уроки активной взрослой жизни, как бы “боевое крещение”, я получила, будучи членом дружины Киевского университета. И я вспоминаю те дни, наших ребят и Александра Порфирьевича только с благодарностью. С тех времен прошло уже четыре десятилетия. Годы стерли из памяти многое. Но запомнилось ощущение нашей молодости, царившего тогда энтузиазма и задора, и горячего желания всеми доступными способами сохранить природу.

Микола Мироненко

Комісар ДОП КДУ “Ленінський дозор” 1969-1971 рр.

Сьогодні — заступник начальника Департаменту мисливського господарства Державного комітету лісового господарства України.

В середині шестидесятих років започаткувався і почав поширюватись серед студентської молоді біологічних факультетів рух по практичних діях з охорони природи. До цього часу переважаючим лозунгом було підкорення природи: “Нельзя ждать милостей от природы, взять их у нее — наша задача”.

На одному із занять по теріології професор Олександр Порфирійович Корнєєв (доречі, співавтор шкільного підручника із зоології) сказав нам, що в Московському університеті створена студентська дружина по охороні природи, яка своїми безкомпромісними діями здобула популярність і є грозою для браконьєрів всіх мастей і рангів в підмосковних лісах. Така дружина негайно була створена і в Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка. Науковим керівником, звичайно, став професор Корнєєв О. П., командиром — Тарас Харченко, а комісаром (такі були канони) — групкомсорг Микола Мироненко. Дружина мала назву “Ленінський дозор”, кістяк її складався із студентів кафедри зоології хребетних. Почали ми свою діяльність з рейдів по Київських ринках. Вже тоді існувала заборона вільної торгівлі “дарами природи”, але крадькома ця торгівля відбувалась. На жодному ринку не було жодних попереджень про заборону такої торгівлі. На нашу вимогу адміністрації ринків встановили великі, художньо оформлені щити, з переліком “дарів природи”, торгувати якими заборонялось приватним особам. З юнацьким ентузіазмом вилучали ми у продавців і складали протоколи і на дві рибини і на цілий мішок риби. Все вилучене здавали по квитанції в найближчий гастроном.

Пам’ятаю рейд по боротьбі з торгівлею букетиками конвалій. Ми були переконані (безпідставно), що конвалії занесені до Червоної книги, а з їх плодів — червоних ягідок (і це вірно) виготовляють препарати, що лікують серцеві захворювання. І ось зо два чи три десятки жінок з їх великими кошиками конвалій привезли до кімнати міліції на Бессарабському ринку. Міліціонерів не було на місці і мене одного залишили з цими жінками в коридорі, замкнувши його на ключ. Спочатку все було тихо. Потім, поступово, заводячи одна одну жінки зчинили страшний лемент і мені на власній голові довелося відчувати, що таке “бабій бунт”.

Скоро ми почали поширювати свою діяльність за межі Києва. Весною, перед нерестом, великі маси риби скопи чуються перед греблею Київської ГЕС. Для браконьєрів жнива — черпай драчами рибу,

як із казана. На передодні 9 травня, Дня Перемоги, ми виїхали з ночівлею на ГЕС. Дорослих бракош не було, видно дізналися про наш рейд, зате було безліч хлопчаків з драчами. Що з ними робити? Член нашої групи подав ідею. Суть ідеї — позабирати паски у хлопчаків зі штанців і пообрізати всі гудзики. Що їм далі робити? Притримуючи руками штаненята рухатись до хати. Надалі ця акція отримала кодову назву “Казнь СС”. На світанку почали приїжджати громадяни на відпочинок і повудити рибу — вихідний, святковий день. Але ми, молоді хунвейбіни, з більшовицькою рішучістю ламали їх бамбукові вудилища. І ось тут я з великим задоволенням свідчу про мужність наших жінок. Коли деякі дорослі чоловіки при нашому наближенні кидали свої снасті і панічно, в одязі, кидалися у воду і перепливали на протилежний берег обвідного каналу — жінки чинили спротив. Спочатку було бурхливе, емоційне обурення, далі вступав у дію головний аргумент — оголялись сідниці і пропонувалось їх поцілувати.

Далі почалися рейди по зеленій зоні міста Києва. За тодішнім законодавством в 50-ти кілометровій зоні заборонялось полювання. Тут все було набагато складніше. Треба мати транспорт для рейдів і порушники — не бабулі з букетиками, чи смирні риболови, а люди озброєні і рішучі. Один приклад. Я вже працював у міністерстві лісового господарства. Стався інцидент. Дружина “Ленінський дозор” продовжувала активно працювати. Вона поповнилась і розширилась не тільки за рахунок нових студентів біофаку, а й студентів інших факультетів. І ось, проводячи рейд на території Бориспільського району Київської області рейдова група вийшла на мисливців, які на галявині святкували завершення вдалого полювання. На вимогу студентів пред’явити документи на право полювання їх грубо послали. Група мала фотоапарат, почали робити знімки. Раптом з компанії мисливців вихопився чоловік, звалив фотографа, видер апарат і розтрощив його об дерево. На ранок наступного дня професор Корнєєв О. П. разом з декількома учасниками того рейду був у приймальні Міністра лісового господарства Лук’янова Б.М. Виявляється в компанії мисливців був і один із заступників Бориса Миколайовича. Професору і членам рейдової групи було принесене глибоке вибачення за прикрий інцидент і дано розпорядження підлеглим негайно купити нову, ще кращу фотокамеру.

Браконьєр зараз не лякливий. На тлі теперішнього морального провалля по іншому і бути не може. Якось в кінці дев’яностих, при вході в метро “Мінська”, чоловік на ганчірці, постеленій на асфальті, продавав величеньку голову сома. Я спитав, чи скоро він буде продавати голову рибінспектора? Криво посміхнувшись, той незворушно відповів: “Продадим и голову инспектора, если он нам мешать будет”.

Із висоти прожитих років я себе запитую, чи потрібно було кому-небудь те, чим ми займались? Адже одна задуха на водосховищі, чи скид води весною, коли ще лід не розтав приводить до загибелі риби десятками тон. На цьому тлі наша юнача боротьба за природу виглядає донкіхотством. І відповідаю — потрібно нам самим, адже головний ворог — байдужість.

Закінчую словами великого Пушкіна “Пока свободою горим, пока сердца для чести живы, мой друг, Отчизне посвятим души прекрасные порывы”.

Олег Головач

Член ДОП КДУ “Ленінський дозор” з 1970 р., заступник начальника штабу ДОП з оперативної роботи у 1971 р., начальник штабу ДОП — 1972-1973 рр.

Донедавна — головний спеціаліст Департаменту біоресурсів та екомережі Міністерства охорони навколишнього природного середовища України. Сьогодні — викладач екологічних дисциплін в університеті, пенсіонер.

У члени природоохоронної Дружини Київського університету “Ленінський дозор” (ДОП) мене рекомендував добрий знайомий, студент III курсу біологічного факультету Микола Мироненко, комісар ДОП. Ми випадково зустрілися навесні 1970 року і Микола розповів, як цікаво у Дружині. На той час я працював лаборантом у Інституті зоології АН УРСР та навчався на вечірньому відділенні біофаку КДУ. Зрозуміло що вільного часу у студента-вечірника було обмаль, готуватися до занять доводилося виключно у вихідні дні. Та нова справа захопила і поглинула повністю. Сьогодні розумію, що випадкова зустріч фактично визначила мою долю. Комуś можуть ці слова видатися нескромними, але наступні 40 років мого життя були пов’язані із охороною природи. Я працював в Лабораторії охорони наземних хребетних Інституту зоології АН УРСР, в Мінприроди, викладав екологічні дисципліни у трьох київських вишах, був головою Координаційно-методичної ради ДОП УРСР, керівником НЕО “Екогрупа “Первоцвіти”. Мої друзі, Анатолій Полуда та Іван Легейда, теж колишні ДОПівці.

Якщо бути чесним, то ініціатором створення ДОП у КДУ був професор кафедри зоології хребетних Олександр Порфірович Корнєєв, який напередодні стажувався в Московському університеті, де й познайомився з роботою ДОП МГУ. Москвичі організували ДОП ще у 1960 р., мали аж двох кураторів, відомих та шанованих вчених — орнітолога Костянтина Миколайовича Благосклонова та флориста Вадима Миколайовича Тихомирова. Слід зазначити, що О.П. Корнєєв був непересічною особистістю. Декан біофаку Київського університету добровільно пішов на фронт, по війні багато сил доклав до відновлення пограбованого гітлерівцями Зоомузею КДУ, був відомим популяризатором біологічних та природоохоронних знань, активний діяч Українського товариства охорони природи. Разом з тим, переконаний комуніст, що вірив своїй партії та не уявляв свого життя без неї. Олександр Порфірович взяв на себе обов’язки куратора ДОП. Завдяки авторитету професора та його знайомствам ми не мали проблем в Держкомприроді, УВС м. Києва та УВС Київської обл., нас підтримували в ЦК ЛКСМУ, Республіканській

раді Українського товариства охорони природи мали можливість їздити нав семінари ДОП до МГУ. Назва “Ленінський дозор” (ініціатива О. П.) теж допомагала відкривати двері до кабінетів.

Наша Дружина, інші ДОПи були самоврядними організаціями, працювали без “керівного та вказуючого”, що було дещо незвичним для СРСР. У москвичів був командир та керівники секторів (“Боротьби з браконьєрством”, “Школа”), у нас нач. штабу і 2 заступники (з агатаційно-пропагандистської та оперативної роботи). Куратор був виключно наставником та нерідко “дахом”. Перші природоохоронні Дружини виникли саме в Московському, Казанському, Київському, Ново-сибірському університетах, де вільнодумство було багаторічною традицією, вже пізніше — у педагогічних та сільськогосподарських вишах.

Чому студенти приходили у ДОПи? Тут усі були вільними та рівними, не мали ніяких пільг чи матеріального заохочення. Ми самі планували та реально робили конкретні справи: затримували браконьєрів і торгівців незаконно зрубаними ялинками, зірваними підсіжниками, займалися природоохоронною пропагандою. Все було справжнім та спільним, і комсомольський запал, і віра у світле майбутнє, і радість від успіхів, і переживання від невдач. Якщо не ми, то хто? Я не пам’ятаю фактів адміністративного тиску; складаючи протокола на порушника дружинник не боявся погроз, що будуть проблеми в університеті. Що міг зробити місцевий чинуша чи офіцер МВС “Ленінському дозору”? Собі дорожче буде. Проте, свобода передбачала і відповідальність. Ми здавали вилучені рушніці до обласного управління лісового господарства, сітки до рибінспекції, рибу — до магазину згідно накладних. На виїздах студент-ДОПівець розраховував виключно на себе та на плече друга. Статус громадського інспектора охорони природи захищав слабенько. Лише 3 місяці були тренування із прикладного самбо, які проводив молодий офіцер держбезпеки О. Артюхін. До нас не приходили байдужі, а випадкові, боягузи чи гуляки швидко відсівалися. Хоча насмішок, глузування вистачало: не своєю справою займається, цвяхи забиває мікроскопом. Вчилися на інструктивних матеріалах, розроблених у ДОМ МГУ та на власних помилках. Москвичі взяли на себе навчання у регіональних Дружинах, організовували семінари, тренінги в МГУ, навіть поїздки до мисливських господарств у Підмосков’ї.

Також, газетні статті, дотичні до біографії О. Головача можна подивитись у додатках 1.6-1.9 та 1.44.

Анатолій Полуда

Член ДОП КДУ “Ленінський дозор” з 1970, командир ДОП у 1973-1974 рр.

Сьогодні — ст.н.с. Інституту зоології імені І.І.Шмальгаузена НАН України, керівник Українського центру кільцювання птахів.

У вересні 1970 року я став студентом біологічного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Саме таку офіційну назву наша Альма-матер тоді мала. Поступав я на спеціальність “Зоологія та ботаніка”, де серед студентів-зоологів, на відміну від інших кафедр, за чисельністю переважали хлопці. Вже протягом перших місяців навчання включився “в життя” рідної кафедри “Зоології хребетних”, де активно працював науковий зоологічний студентський гурток. Практично щонеділі куратор гуртка Л. О. Смогоржевський проводив “екскурсії в природу”, як він їх називав. Завдяки цим виїздам перезнайомився з зоологами старших курсів, більшість яких були членами студентської дружини охорони природи (ДОП). Основу дружини і складали саме зоологи, хоча було багато студентів і з інших кафедр та факультетів. Командиром нашої дружини в той час був також зоолог — Тарас Харченко (я став командиром ДОП вже на четвертому курсі). Куратором дружини був професор нашої кафедри О. П. Корнєєв. Зрозуміло, що я не міг бути осторонь студентської природоохоронної роботи.

Серед багатьох напрямків діяльності дружини (пропагандистко-просвітницька, робота з школярами тощо), найбільш привабливою для зоологів і, зокрема для мене, була боротьба з браконьєрством. Це, в першу чергу, було пов'язано з тим, що ми в той час вважали цей фактор найбільш важливим, який негативно впливав на стан тваринного світу. Робота в цій групі давала можливість частіше бувати в природі і не можна не враховувати деяку ризикованість цієї діяльності — в молодості хочеться отримувати в кров додаткову порцію адреналіну. Крім того, цей досвід багатьом з нас пригодився в майбутній науковій роботі. В групі “БзБ” активно працювали О. Головач, І. Легейда, С. Разгонов, Т. Ситко, С. Шкапа, В. Шуваліков і ще багато, в основному, студентів-зоологів. Але до акцій по боротьбі з незаконними рубками ялинок та сосен під час новорічних свят залучалися всі члени ДОП. Зрозуміло, що свою роботу ми проводили в поза навчальний час — після занять, у вихідні чи під час канікул. Регіоном нашої діяльності був Київ та Київська область. Правда, під час літної практики, яка проходила в Канівському заповіднику, проводили боротьбу з браконьєрством і там. Досить часто ми виїздили на Київську ГЕС, де процвітало (як зокрема, і зараз) рибне браконьєрство.

Члени групи “БзБ” мали посвідчення громадських інспекторів з охорони природи та членів оперативної групи Київського обкому ВЛКСМ (комсомолу). До речі, останні посвідчення надавали право обшуку приватного транспорту та особистих речей громадян, які підозрювалися у браконьєрстві. Під час наших рейдів було звичайною справою зустрічі з озброєними людьми, тому ми мали дозволи на носіння мисливської зброї. А більшість наших студентів орнітологів та теріологів були членами Українського товариства мисливців та рибалок. Тоді це вважалося правилом гарного тону — всі наші вчителі-професори (О. Б. Кістяківський, М. А. Воїнственський, Л. О. Смогоржевський, О. П. Корнеєв) були завзятими мисливцями. Крім того, наші хлопці непогано підготовлені і фізично — деякий час співробітник КДБ навчав нас основам бойового самбо. Але не завжди нам це допомагало — бували випадки коли і нам гарно діставалося.

Пам’ятаю один з наших виїздів у квітні 1971 р. в теперішню “елітну зону” Конча-Заспу. Тоді ще не було Канівського водосховища, Дніпро там був справжньою річкою, не пахло “крутою котеджною забудовою”. Зараз це дивно — але тоді практично всюди можна було підійти до Дніпра та його заток, до озер і ніякі паркани не перегороджували тобі прохід. Поблизу села Плюти ми помітили місцевого хлопця, який в рибацьких чоботях з допомогою жердини ставив на затоці сітки. Помітив він нас занадто пізно — тікати йому вже не було куди. І він, як нам здалося, пішов до нас “здаватися”. Але ми помилилися — вийшовши на берег від почав крутити навколо себе свою жердину і це заважало нам наблизитися до нього. Один з наших ДОПівців — Кирило Ставровський — спробував підскочити до нього, але жердина зупинила його — він отримав гарний удар по голові. Потім Кирило ділився враженнями: “лежу я на зеленій траві, світить сонечко, а наді мною періодично пролітає жердина і думаю, якщо встану, то з другої спроби жердина точно вб’є мене; тому краще перележати”. Через кілька хвилин браконьєр кидається у воду і в одязі, чоботях переплив затоку і побіг у село. Ми забрали сітки, а дорога у нас одна — в село, бо скрізь вода (була звична в той час в Кончі весняна повінь). В цей день практично все село було на своїх присадибних ділянках — хтось копав город, хтось вилами розкидав гній. Люди бачили всю цю виставу, крім того їх “просвітив” і їхній односельчанин-рибалка. Чим ближче ми підходили до села (а нас було чоловік з 15), тим більший натовп селян з лопатами та вилами групувався у дороги. Але все закінчилося без бійки, може людей “заспокоїли” наші мисливські рушніці — тільки десятки пар недобррозичливих очей проводжали нас поглядом.

Це був рядовий рейд нашої дружини, як і багато десятків інших, але саме він чогось закарбувався у пам'яті. Але один з рейдів, мав значно сильніше значення в нашому житті, зокрема, він прискорив процес “розкриття очей”, зокрема, для мене, на тодішню систему в країні. Це трапилося у грудні 1973 р. Як я вже згадував, більшість членів групи “БзБ” були мисливцями і інколи ми виїздили на полювання — чи на качок, чи “на зайців”. Як раз в той час ми отримали ліценцію на відстріл кабана в одне з мисливських господарств Київської області. Виявили бажання поїхати на полювання 5 чоловік-доповців — Іван Легейда, Олег Головач, Петро Усатюк (нині професор одного з університетів США), Сергій Шкапа та я. З великими зусиллями ми рано вранці добралися до контори мисливського господарства (можливості десь взяти авто ми не мали — студенти). Але там вже було багато УАЗиків та ГАЗиків та різних “солідних дядьків”. Директор господарства “послав нас додому”, бо начебто неправильно була оформлена ліценція — чи не було якось підпису, чи не було потрібної коми-крапки. На наше зауваження, що по цій ліценції наші колеги полювали у вас минулої неділі відповіді не було (в ті роки надавалося три мисливських дня на погашення ліценції). Тоді ми попросили виписати нам відстрілки “на зайця”, на що нам сказали, що в їхньому господарстві полювання на зайців заборонено.

Настрій було зіпсовано, але вже непогано, що ми на природі і, зрозуміло, що зразу ж повертатися додому ніхто не збирався. Як не скористатися нагодою, не походити по лісу, “почитати” сліди тварин та й погода сприяла, хоча була відлига, але значна частина землі була вкрита снігом. Хоча більшість з нас мала дозволи на носіння мисливської зброї під час рейдів, але ми, як законотрухняні громадяни, несли рушніці в рюкзаках. А це, можна сказати був вже рейд — ми мали посвідчення, бланки протоколів про порушення правил полювання, рибальства тощо. Ми пройшли вже більше 10 км і вийшли на заплаву невеличкої річки, коли почули кілька пострілів з території відтворювальної ділянки (у конторі господарства її нам показали на картосхемі). Зразу ж ми повернули у тому напрямку. Пройшовши декілька сот метрів лісом на просіці зустріли двох людей з рушницями, які сиділи на колоді, а поруч з ними лежав вбитий заєць (полювання на них, як нам казали, в господарстві заборонено, ще й на території відтворювальної ділянки). Ми представилися — Дружина охорони природи Київського університету, показали свої посвідчення. Попросили показати свої документи — один з них показав свої мисливські документи, правда у нього не було документів на проведення полювання в цей день і на території цього господарства. Другий, у гарній ондатровій шапці, з єхидною посмішкою сказав, що покаже він їх пізніше. Сергій

сфотографував цих людей зі здобиччю. Через кілька хвилин до нас підїхали санки, запряжені конем і ці люди сіли в них і вони поїхали просікою. Ми вирушили слідом за ними, але швидкість у коня була більша і санки потихеньку відривалися від нас. Попереду проглядалася галявина і коли ми вийшли з лісу, то побачили на ній велику групу людей. Сергій зробив загальний знімок цих людей і зразу же після цього гучно пролунав “командирський голос”: “Заберите у них фотоапарат!”. І з десяток чоловіків у фуфайках кинулися до нас з наміром, явно не обнятися з нами. Олега та Петра зразу же скрутили, а ми з Сергієм швидко бігли до Івана, який був метрів 50 від нас. На ходу ми кричали, щоб Іван зібрав рушницю. Від зробив це досить швидко і з рушницею наготові чекав на нас. Ми підбігли та стали за його спиною. 3-4 наших переслідувачів намагалися зчепитися з нами, але Іван попередив, що буде стріляти. Слова на них не діяли, бо ці люди були добряче п’яні — вони продовжували наступати на нас й Іван був вимушений стрільнути (зробив він постріл у землю перед нападниками). Як я вже згадував, в той день була відлига і я з-за плеча свого товариша бачив, як грязюка після пострілу заліпила очі першого нападника. Він з переляку почав дуже часто кліпати, мабуть не міг зрозуміти де він — чи тут, чи там. Хміль і агресія миттєво у них пройшли — вони розвернулися і пішли до своєї компанії. Нам нічого не лишалося, як спробувати вирватися з цього лісу. Що це за люди? Які у них наміри? Судячи з їхньої агресивності нічого хорошого нам не “світило”. Й ми чкурнули у лісові хащі. По дорозі зібрали свої рушниці, зарядили їх і побігли в напрямку найближчої автодороги. Але виявилось, що наші опоненти досить швидко організували на нас полювання. Несподівано для себе ми прямо перед собою помітили сани з трьома людьми у фуфайках. Вони нас по слідам, як вовків, обклали в кварталі. Вискочивши з саней вони кинулися до нас — на кожного з нас наступав “свій” дядько. Щоб не переходити до рукопашної бійки, ми вимушені були направляти рушниці на нападників і це їх “заспокоювало”. “Мій” дядько кинувся до саней і з сіна достав рушницю, переломив її і я побачив, що набоїв в ній не було. Він зі злістю кинув її в санки. Не знаю, чим би закінчилася ця історія, аби вони у поспіху не забули про патрони? Ці люди вимагали, щоб ми їхали з ними. Що робити в такий ситуації? І Іван, як старший з нас, погодився на їх вимогу, тим паче, що двоє наших були вже у них. Він сів з ними у сані і з своєю рушницею та касетою з фотоплівкою (вийняв з Сергієвого фотоапарату коли тікали) та й поїхали. Ми вирішили пробиватися в райцентр до міліції. Шлях був важкий — села обходили “городами”, все боялися, що нас будуть і далі шукати. На кількох попутках добралися до залізничної станції — і кілька годин

чекали на хлопців (через цю станцію ми їхали в мисливське господарство), але їх не було. Вирішили їхати до Івана на квартиру — він жив недалеко від залізничного вокзалу. Але на наш жах, додому він ще не повернувся. Сидимо, чекаємо, вже ніч надворі — думаємо ще трохи і треба звертатися до міліції. На нашу радість двері відчиняються і заходять Іван та Олег. Живі, але не зовсім здорові — у Івана на скроні виکارбувалася “щечка” від прикладу рушниці. Він дістав стволи своєї зброї — вони були погнуті, з неї вже можна було стріляти з-за рогу. На наше питання “Ну що?”, хлопці відповіли, що схоже наше навчання в університеті закінчилося.

Що ж сталося? Виявляється, що ми нарвалися на панське полювання і через це нас, як небажаних свідків хотіли виставити з господарства. Вони не могли подумати, що ми будемо, як вони висловлювались пізніше, вештатися по їх угоддям. Ми не знаємо, чи були у них ліцензії, але ми бачили сліди підраних козуль. “Господар” полювання був місцевий перший секретар райкому партії, багато людей було з Києва, по крайній мірі кілька заступників міністрів. Один мисливець питав хлопців: “Білий — це ваш ректор?” На що Олег запитав його, чи він навчався у нього. На що той відповів — ні, це я його навчаю (на той час М.У.Білий був Головою Верховної ради УРСР). Невідомо, наскільки це правда, але той чоловік стверджував, що він є членом ЦК. Той громадянин у ондатровій шапці був начальником районного відділу міліції. З десятків людей “у фуфайках” були просто загонщиками (може лісники чи егеря, але без знаків розрізнення). Хто були інші 20-25 людей ми не знали.

Поки ми втрюх тікали, Олега і Петра трошки помгяли та перетрусили їхні рюкзаки. Головні події сталися коли привезли Івана. “Господар” вимагав, щоб Іван віддав фотоплівку (вони чогось вирішили, що фотографував саме Іван, а не Сергій). Районний міліціонер звертався до головного: “Віддай їх мені, вони не тільки плівку віддадуть.” Головне звинувачення проти нас — що не можна було їх фотографувати — “треба знати кого фотографувати”. Іван веде переговори з “Господарем” і тут до нього хтось підходить і бгє прикладом у скроню — Іван падає і втрачає свідомість. Чуються голоси — “Придурюється”, “Зараз встане”. І хоч би хтось з цих, так званих, людей сказав би “що ви робите?”. “Люди у фуфайках” налаштовані ще більш рішуче — “аби зараз тут не був “Господар”, ви б були у річці з каменюками на шиях.” Хтось бере рушницю Івана і бгє її об стовбур дерева. Багато чого “доброго” ще почули наші хлопці при спілкуваннями з цими “товарищами”. Врешті в решт Іван дістав з чобота касету з плівкою та віддав її. “А де гарантія, що це саме та плівка?” — засумнівався головний, але вибору і в нього

не було, як повірити. Вони дуже боялися, що небажані фотографії десь випливають. На тому й розійшлися — хлопці обхідними шляхами добиралися до Києва (залізницею побоялися). Невідомо, що було б, аби ми удвох з Сергієм не втекли — вони не знали які заходи ми могли б вжити.

Наступного дня вже на кафедрі ми розповіли про цю подію нашому куратору О. П. Корнєєву. Він, як “справжній партієць” спочатку не повірив нам, але змінив свою думку після відвідань того райцентру та розмов з місцевою владою. Про плівку вже мови не було (скоріше всього вони впевнилися після її проявлення, що це саме вона), а головним звинуваченням проти нас було те, що Іван стрілів не в повітря, а під ноги. Вони визнали і свою провину — треба було представитися, спокійно поговорити, а не нацьковувати на нас “людей у фуфайках”, бити по обличчю тощо. Коротше кажучи, всі були налякані — вони могли втратити свої посади при найгіршому для них розвитку подій, а нас могли просто відрахувати з університету, а могли й засудити Івана за неправомірне застосування зброї. Всі вирішили йти на “мирову” — начальник міліції у кабінеті заступника міністра (він був учасником того полювання і був посередником у залагодженні конфлікту) вибачився перед нами від імені “Господаря”, Іван отримав від нього нову рушницю. На цьому справу і закрили. Але для мене це була серйозна моральна травма і одна з останніх крапель, яка відкрила очі на “руководящую и направляющую силу”. В той час мене, як активіста природоохоронного руху університету, рекомендували до вступу в партію. Пройшов партком університету і тут ця подія. Я зрозумів, що я не гідний бути її членом і забрав документи. Після того завжди був безпартійним. Так що діяльність у Дружині охорони природи формувала нас не тільки як науковців та природоохоронців.

Олена Яворська

Член ДОП КДУ “Ленінський дозор” 1973-1975 рр., Головний державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища Вінницької області 1995-2007 рр.

Очолювала держуправління охорони навколишнього природного середовища у Вінницькій області з 1995 по 2008 рік (крім як з квітня 2005 р. по січень 2006 р., коли була заступником міністра).

Сьогодні — безробітна.

Чи варто брати дівчат у рейди?

Я стала студенткою біологічного факультету в 1973 році, і про Дружину охорони природи дізналася в перші ж дні навчання. Мій однокурсник Василь Деркач відразу став активним дружинником. “Вася, а дівчат приймають у дружину?”, — запитала я. Вася обіцяв дізнатися, але в ті часи про гендерну рівність якось мова не йшла, і йому, видно, не дуже зручно було піднімати питання про прийом у дружину дівчат.

Ми з подругами Валею Філенко і Ларисою Скляр довго не наважувалися, але десь у листопаді самі підійшли з цим запитанням до тодішнього командира дружини, четвертокурсника Анатолія Полуди, і були запрошені до роботи.

Ми досі пам’ятаємо наш перший рейд з передноворічної охорони ялинок. Скільки кілометрів пройшли ми в той день, зараз важко згадати, але досі стоїть перед очима вибілений зимою ліс: ялинок і сосен там було декілька ділянок, а переходи між ними — ліс листяний, точніше в ту пору безлистяний. Зимове сонце тільки підкреслювало чорноту стовбурів граба, і цей біло-чорний контраст дуже відповідав контрасту наших відчуттів, адже гаряче бажання встигнути все-все взяти під охорону надто контрастувало з нашою підготовкою до рейду. Сніг був нам по коліно, а чобітки (добре, що хоч не на “шпильках”!) — тільки до середини литки, та й поли наших зимових пальтечок (як годилося, з доброго сукна, підбитого ватином) також були нижче колін і черкали сніг. Через декілька годин ми зрозуміли, наскільки не рятують від вітру і наші модні шапки, власноруч вив’язані нами з дефіцитного мохеру вигадливими ажурними узорами.

Досить швидко в боротьбі з глибоким снігом ми перестали орієнтуватися у лісі, зіщулилися від вітру, впріли від швидкої ходи в своїх утеплених пальто, і, мабуть, збоку зовсім не були схожі на мужніх природоохоронців. І тільки Анатолій Полуда делікатно “не помічав” цього, спокійно і ритмічно прокладав для нас дорогу між сніговими заметами, та ще й встигав нам пояснювати, як потрібно виявляти і фіксувати порушення природоохоронного законодавства, як у лісі

орієнтуватися по кварталних просіках, куди ведуть заячі сліди, і ще яка пташка онде пролетіла... Ми наслідували його пружну ходу, дивилися у його бінокль (звісно ж і бінокль ми тримали вперше в житті, не було таких приладів у нас ні в школі, ні тим більше вдома). А потім Анатолій помітив, що я загубила рукавиці, і віддав мені свої.

З тих пір я навчилася носити одяг, спеціально пристосований для рейдів та експедицій, читати карти, самій не блудити в лісі, приймати складні рішення в надзвичайних ситуаціях і бути командиром інспекторів, громадських і державних. Але в усій цій роботі, ось уже без малого сорок років, є один нерозмінний взірець — Толя Полуда, наш командир ДОПу, і є незабутнє відчуття тепла його рукавиць.

Валерій Бриних

Член ДОП КДУ “Ленінський дозор” 1983-1984 рр., 1986-1990 рр, командир сектору “БзБ”, координатор напрямку “БзБ” Руху ДОП України.

Сьогодні — співголова Міжнародної і Всеросійської Ради Соціально-екологічного Союзу, засновник і директор “Інституту регіональних біологічних досліджень”.

(російською мовою)

О работе сектора БзБ ДОП “Ленинский дозор”

В августе 1982 году я поступил на биологический факультет Киевского государственного университета им. Т. Г. Шевченко. До этого, в июле, состоялась неудачная попытка стать студентом биолого-почвенного факультета МГУ. Недобрав там баллов, я оказался перед выбором: сделать еще одну попытку в следующем году либо поступать все же в этом, но уже в Киеве. Первый вариант был заманчив тем, что ДОП МГУ в это время как раз набирал волонтеров для поездки в заказник “Журавлиная родина”. Но, поразмыслив, решил всё же не расслабляться и уехать в Киев, поступать там на биофак КГУ. Что и было успешно реализовано спустя три недели.

Во время сдачи вступительных экзаменов познакомился с ребятами с подготовительного факультета (ПО), которые шли на экзаменах вне конкурса. Для них, прошедших армию и уже год осваивающихся в стенах университета, главное было не забыть прийти на экзамен вообще. Результат для них был уже практически ясен. Поэтому, в отличие от остальных абитуриентов, вели они себя достаточно беззаботно, не отвлекались на зубрежку теорем и правил, чем вызывали у нас тихую зависть. Но и мы иногда отдыхали от напряженной подготовки, поэтому пересекались с пэошниками в неофициальной дружественной обстановке. Для меня, как и других новоиспеченных студентов, это знакомство продлилось в сентябре, когда нас вывезли на “картошку” в колхоз. Тогда, правда, я не знал, что стану спустя какое-то время участвовать с новыми друзьями в возрождении дружины охраны природы “Ленинский дозор”, куратором которой когда-то был всеми уважаемый профессор Корнеев.

После первой зимней сессии, уже ближе к весне, наши старшие товарищи, бывшие пэошники, как-то стали часто собираться вместе и обсуждать какие-то природоохранные дела. Меня тогда это особо не интересовало, потому что серьезно занимался учебой и вообще планировал отдать все свои силы науке. Поэтому, когда мне предложили поучаствовать в посиделках “природоохранников”, я сначала отказался. Гораздо позже, когда уже начались рейды по рынкам Киева, меня

всё-таки сагитировали и я тоже, чисто по-дружески, решил помочь своим друзьям. Сходил несколько раз на птичий рынок, где отнимали у торговцев сети и “телевизоры”, щеглов и зябликов. Один раз изъяли и тут же выпустили на волю ястреба перепелятника. Но, честно говоря, такая деятельность меня тогда не очень впечатлила. Может, сказалось отсутствие опыта у товарищей и некая нервозность в работе, приводившая к конфликтам с торговцами. А может, был еще сам морально не готов заниматься природоохранной работой, не созрел. Как бы то ни было, весна прошла, а после сессии все разъехались на каникулы, до осени.

Осенью 1983 года в Киев из Донецка переехал выпускник ДОП Донецкого университета Володя Борейко. Его жена, Ольга Мусафирова, была направлена в Киев собкором “Комсомольской правды”, а он устроился работать методистом в Центральном Совете Украинского общества охраны природы. И сразу же, когда начались занятия, он пришел к нам на биофак и кинул клич всем желающим заниматься борьбой с браконьерством. У него был опыт такой работы, он был старше и мудрее нас, второкурсников, и, самое главное, у него было охотничье ружье. Собрались нас, желающих, тогда около двух десятков человек. Всем же было интересно узнать, как это — ловить браконьеров? Меня на тот момент это уже сильно привлекало, т.к. после многочисленных публикаций в местной прессе о случаях браконьерства (ни компьютеров, ни интернета тогда еще не было, а по телевидению и в центральных газетах говорили только о партии и её великих делах) хотелось что-то реально сделать, чтобы защитить природу. У меня тогда, как у щенка породистой служебной или охотничьей собаки, еще не было осознанного понимания, но какие-то смутные ощущения, какое-то внутреннее беспокойство не давало закрывать глаза на происходящее, игнорировать наличие такого явления как браконьерство. Приход Борейко и его рассказы о доповском боевом опыте, занятия по тактике работы с нарушителями, обращения с оружием, составления протоколов, изучение законов и правил охоты и рыболовства на многое открыло глаза, сделало мои внутренние порывы более осмысленными и целенаправленными. Окончательную точку в становлении меня как бээсбэшника поставили первые осенние выходы в поле, когда мы, полные азарта, толпой, как свора гончаков, загоняли на Володю одиночных или даже группы охотников и нетерпеливо ждали, когда он проверит у них документы и вынесет вердикт “Виновен!”. В общем, в тот первый наш осенне-зимний охотничий сезон, учась по ходу рейдов, мы изъяли у нарушителей 7 охотничьих ружей, а сколько сетей, даже не помню. Первым командиром ДОП “Ленинский дозор” стал, по-моему, Сергей Моторный.

Самое главное, не было никаких ЧП, никого не покалечили, никто не заболел. И в этом, опять же, большая заслуга нашего наставника Владимира Евгеньевича Борейко. На всю жизнь я запомнил принципы безопасности работы в рейде, которые и в теории, и на практике вдалбливал в наши горячие головы наш куратор: не мешать работе старшего группы, не отвлекаться на посторонние дела и не расслабляться при встречах с нарушителями, не возвращаться с рейда тем же маршрутом и др. С нарушителями вести себя жестко, но корректно, вежливо, без грубостей. Сам всегда работал по этим принципам и других учил тому же. Может, поэтому до сих пор жив сам и живы все те, с кем работал?

Зимой съездил в Свердловск на союзную конференцию Движения ДОП, хотя особо ничего об обстоятельствах разгоревшегося там скандала (когда ректор Сведловского университета хотел сорвать конференцию) не помню. В памяти всё плохое стёрлось, осталось то, что впечатлило мой тогда еще небогатый жизненный опыт. Тогда впервые реально осознал увлажняющее влияние крупного водохранилища на климат. В Сведловске ходил по улицам в мороз под сорок градусов в расстегнутой шубе, а, приехав в Киев, мёрз в застегнутой на все пуговицы шубе в двадцатиградусный мороз. Еще запомнились сахарные “головы” (в виде конуса) в свердловских бакалейных магазинах и вообще огромный ассортимент разновидностей сахара (колотый, пиленный, песок разной крупности помола). До этого думал, что такое осталось в далеком прошлом. Типа времен НЭПа или даже дореволюционной России.

Весной провели операцию “Нерест”, прошерстили киевские рынки. А потом пришла повестка из военкомата и я, вместе с другими второкурсниками, попал под так называемый студенческий призыв. Говорят, что это был последний такой набор, больше с вузов, где были военные кафедры, студентов с учебы не срывали. Как бы то ни было, отслужил полноценные два года и с нашивками старшего сержанта вернулся в родные пенаты. Восстановился на факультете, получил обратно гражданский паспорт в военкомате и пошел выяснять, кто остался в дружине и осталась ли дружина вообще. Оказалось, жива! Работали в ней те ребята, которые уже отслужили в армии до учебы, пришли новые, гораздо больше девочек пришло в дружину по сравнению с 1983-84 годами, конечно, участвовал Володя Борейко. Командиром ДОП был уже Олег Листопад, т.к. Сергей Моторный вместе с моими бывшими однокурсниками уже перешёл на последний пятый курс. Желание работать в дружине было такое сильное, что узнав о предстоящей этим летом поездке в Карпатский заповедник в рамках работы отряда “Заповедник”, я быстренько смотался домой, порадовал своим визитом родителей и сестер, оставил в шкафу дембельский китель, а вскоре в брюках и

зеленой армейской рубашке уехал в Карпаты. Там уже поближе познакомился с новыми доповцами и доповками. Заготавливали сено для местных колхозов на заповедных субальпийских лугах (был в советское время такой план для Карпатского заповедника), учитывали тис ягодный на скалах Черногорского лесничества, просто бродили по заповеднику, изучая природу и любуясь горными пейзажами. Забегая по хронологии вперед, скажу, что еще дважды участвовал в работе отряда “Заповедник” на территории Карпатского заповедника, только уже весной и в его закарпатском филиале — в Долине нарциссов. Основная работа там заключалась в контроле за многочисленными посетителями, чтобы те не срывали цветущие там дикие нарциссы, занесенные в Красную книгу. Но однажды повезло и удалось задержать охотника-браконьера из местных, изъять ружье и электродетонатор. С ружьем было всё понятно, так как в Долине нарциссов полно зайцев и фазанов, а вот зачем браконьеру понадобилось носить в кармане электродетонатор? Вообще об этом случае стоит рассказать отдельно, потому что по-своему он интересен и поучителен. Тем более, что, насколько я помню, ни до этого, ни после нас больше браконьеров-охотников в Долине нарциссов никто не ловил.

Выстрел мы слышали, когда уже после напряженного дня вечером, уже в сумерках, отдыхали возле КПП на въезде в Долину нарциссов. Поднявшись на пригорок, увидели в бинокль, как какой-то человек второй раз стреляет из ружья (сначала увидели вспышку и дым из ствола, а затем только долетел звук выстрела, т.е. расстояние было приличным, чуть ли не с километр), и бросились в его направлении, обрезаю его со стороны села. Увидев погоню, браконьер бросился бежать и скрылся в зарослях ивовых кустов, густо разросшихся вдоль местной речушки, являющейся, по сути, границей заповедного участка. Когда мы вышли в тот район и перекрыли подходы к селу, браконьер сам вышел к нам из кустов, но уже без оружия и боеприпасов. Досмотрев его одежду, в карманах фуфайки нашли электродетонатор и две стрелянные гильзы. Искать брошенное в кустах ружье было уже затруднительно, т.к. быстро пришла темнота. Более горячие товарищи порывались всё-равно искать ружье, но я рассудил иначе. Основания задержать до утра в сторожке на КПП пойманного браконьера у нас были, чтобы утром сдать в милицию. Вечерний поиск наобум мог только спутать все следы, т.к. брошенное оружие и боеприпасы я рассчитывал найти рано утром, до восхода солнца, справедливо рассудив, что выпавшая с вечера роса сохранит по густой траве всю “дорожку” следов браконьера, как бы он не петлял между кустов. Так и случилось. Проведя практически бессонную ночь, дежуря поочередно у дверей сторожки, где беззаботно спал задержанный “брэк”, рано утром мы вышли к месту, где в последний раз

видели нарушителя до того, как он скрылся в ивовых зарослях. Нашли более темную из-за сбитой росы дорожку в серебристой от миллиардов блестящих капелек траве, пропетляли по ней несколько сотен метров и собрали сначала сумку, потом патронташ, набитый патронами, а затем и само ружье. Аккуратно завернув ружье в штормовку (я рассчитывал, что браконьер будет отпираться и придется настаивать в милиции на снятии отпечатков пальцев с ружья), мы с триумфом вернулись с добычей к сторожке. Но браконьер не стал заператься, признал свое оружие. А вскоре подъехал вызванный нами милиционер, был составлен протокол о грубом нарушении режима заповедника, хотя, по-моему, до привлечения к уголовной ответственности дело так и не дошло. Помнится, я даже писал запрос, почему браконьера не привлекли, но ответа так и не дождался.

Летом мы часто выезжали на дежурства в свой “родной” Каневский заповедник, находившийся в ведении Киевского университета, где все студенты биологического и географического факультетов проходили учебные и производственные практики. Охотников на моей памяти не задерживали, а вот браконьеров-рыбаков с сетями, вершами и неводами была там уйма! Конечно, не в самом заповеднике, где поймали только профессора с нашей кафедры с браконьерской сеточкой (потом он мне это припомнил и поставил тройку по своему предмету, что, несмотря на передачу, лишило меня красного диплома), а вокруг заповедника, на заливных лугах с многочисленными речушками, старицами и озерами. Ходили по берегам, плавали на байдарках, которые купили на свои же деньги для доповских нужд. Запомнился один эпизод, когда мы делали рейд совместно с местной милицией, насколько помню, из ОБХСС (нынешний ОБЭП). Рейд был не столько по браконьерам, сколько по выявлению хищений уже пойманной рыбы со склада местной рыболовческой артели её же работниками. Такой сигнал поступил в ОБХСС, что на рынках из-под полы жены рыбаков этой артели активно торгуют рыбой.

И вот с вечера, уже по темноте, сели в засаду возле ворот рыболовческой базы. Ждали долго, уже успели оконечеть, т.к. ночь, хоть и летняя, выдалась прохладная, с ветерком. Вдруг, совершенно неожиданно, ворота распахнулись и тяжелый мотоцикл “Днепр” с коляской вылетел наружу, набирая скорость. Один из милиционеров выскочил ему наперерез, но мотоциклист то ли его не увидел, то ли не посчитал нужным останавливаться и проскочил мимо. Я находился чуть поодаль от ворот, поэтому выскочив на край дороги, уже ждал приближающийся мотоцикл с двумя седоками. В руках у меня был дрын, выставить который перед мотоциклом я, слава Богу, не решился, иначе дело могло кончиться

непредсказуемо. Бросил палку под колеса приближающегося мотоцикла, но тот переехал её, лишь немного снизив при этом скорость. Однако этого мне хватило, чтобы прыжком сблизиться с машиной и уцепиться обеими руками за руль. Мотоцикл потащил меня вдоль улицы и мне пришлось лихорадочно перебирать ногами, чтобы не споткнуться и не упасть. При этом, держась левой рукой за руль, правой я в панике искал ключ, чтобы выдернуть его и заглушить мотор. Но нащупать ключ не удавалось (потом оказалось, что он был сломан), а время уходило и я в любой момент мог споткнуться и отцепиться от мотоцикла. Потом его было бы уже не догнать. Всё это время ночного бега вместе с мотоциклом второй седок, сидевший сзади на пассажирском месте, толкал меня в спину и кричал “Отцепись, отцепись!” Поняв, что мотоцикл набирает скорость и я долго не выдержу такого темпа, я принял решение направить мотоцикл в мелькающий по левой обочине улицы дощатый забор. Что и сделал, взяв руль, как быка за рога, и резко дернув его влево, добавляя усилий своим собственным телом. Почувствовав, что мотоцикл поддаётся и меняет направление движения, я отцепился и кубарем покатился по земле, т.к. скорость набрал вместе с мотоциклом приличную. К счастью, ничего не сломал, только порвал штаны и перемазался свежим коровьим навозом, лепехи которого щедро разбросали возвращавшиеся вечером по улице коровы. А мотоцикл со всей дури врезался в забор, затрещали доски, потом мотор заглох и наступила тишина. Только трещали цикады и тихо выл управлявший мотоциклом рыбак, повредивший палец при ударе о забор. А потом подбежали милиционеры и наши ребята, выскочил перепуганный спросонья хозяин, чей забор мы поломали, по селу загавкали собаки и закукарекал с перепугу петух. Потом я уже осознал, какой опасности подвергался, если бы тяжелый “Днепр” опрокинулся на меня, но что сделано, то сделано. Другого выхода задержать беглецов у меня не было, а отпускать не хотелось. Отмечу также, что длилась вся эта история какие-то секунды, гораздо меньше, чем нужно времени, чтобы прочитать написанное мною. Просто в определенные моменты душевного напряжения время настолько спрессовывается, что для тебя самого субъективное время растягивается и ты успеваешь за короткий миг и обдумать всё, и вспомнить маму с папой.

Рыбу в коляске мы нашли, милиционеры её оформили, а утром мы еще и базу осмотрели, где расположилась рыболовецкая артель. В действующих летом огромных котлах местной котельной обнаружили десятки, если не сотни, закопченных крупных лещей, высевших там еще с весны. То, что пойманы они были в нерестовый период, выдали так называемые “жемчужины” на рыбьих головах, которые появляются у карповых рыб только в брачный период. Таков был результат того рейда.

Подобные, безумные, на мой нынешний взгляд, но совершенно естественные в молодости поступки случались и в дальнейшем. Не один раз приходилось с Вадимом Кирилюком, тоже ответым бээсбэшником и последним, на моей памяти, командиром ДОП “Ленинский дозор”, весной по тонкому, покрытому полурастаявшим снегом, льду, разбрасывая вокруг себя фонтаны брызг, догонять убегающих от нас браконьеров под плотиной Киевской ГЭС. Там, у нижнего бьефа, скапливалось много рыбы и её довольно успешно ловили, подсекая круками в полыньях и прорубях. Один раз среди браконьерской добычи обнаружили даже стерлядь с икрой. А бежать, причем с максимально возможной скоростью, приходилось лишь по той причине, что при медленном шаге можно было реально провалиться, т.к. лед был настолько тонкий, что прогибался под ногами. Поэтому бегали (правда, не все), надеясь только, чтобы на пути не попала большая полынья или трещина.

Самым активным для меня в плане борьбы с браконьерством оказался учебный 1987/88 год, когда я учился на 4-м курсе сравнительно не напрягаясь, т.к. предметы были по специализации и поэтому лёгкими для меня. Можно сказать, что я тогда практически не учился, проводя все выходные и даже будние дни в полях и лесах, на реках и водохранилищах, на базарах и улицах Киева. Естественно, не сам, а с товарищами из сектора БсБ, который тогда уже возглавлял. Работе помогало то, что к тому времени уже располагал целым веером корочек: общественного инспектора охраны природы, общественного охотинспектора, внештатного работника оперативной инспекции Укррыбвода и даже члена специализированного оперативного комсомольского отряда дружинников. Вряд ли ошибусь, если скажу, что в рейдах проводил в тот учебный год каждые выходные, кроме редких поездок домой, в Глухов. Работали тогда не только по Киевской области, но и в Житомирской и Черниговской, а на ШМД выезжали в Харьковскую область, на биостанцию Харьковского университета, где довелось совместно рейдовать на байдарках с Сергеем Шапаренко. Тогда же мы проинициировали создание ДОП в Житомире, куда ездили не раз делиться опытом работы. Об одном интересном случае во время рейда в Житомирской области хочу рассказать. Интересен он не столько обстоятельствами задержания браконьеров, сколько тем, какое оружие было у них изъято.

Работали мы в сосновом лесу с обширными болотными пространствами, настоящим раем для лосей. Об этом “рае” знали и браконьеры, судя по следам, старым и свежим, посещавшим эти места довольно часто. Двух таких мы вычислили, перехватили и задержали. К счастью, они только зашли в угодья и еще не успели даже выстрелить. Но когда я забрал у старшего (младшему было лет пятнадцать, а старшему — восемнадцать)

ружье, у меня глаза полезли на лоб. В руках я держал настоящую одностольную “химеру”, собранную из трех совершенно разных видов оружия. Приклад был пластмассовый (как сейчас помню, голубого цвета) — от пневматической винтовки (обычной воздушки из тира), спусковой механизм — от куркового охотничьего гладкоствольного ружья 12-го калибра, а ствол — от пулемета времен Великой Отечественной войны калибра 7,62 мм, выкопанного, со слов браконьера, из песчаного обрыва в местах прошедших боев. А стрелянные гильзы от пулеметных патронов того же калибра (один из которых сидел в патроннике) вытаскивались плоскогубцами, т.к. механизм выбрасывания, естественно, отсутствовал. Такие вот умельцы жили и живут сейчас по нашим деревням и селам!

Таких историй накопилось много за 5-6 лет участия в ДОП “Ленинский дозор”. Можно долго рассказывать, как боролись по Киеву с торговлей первоцветами, изымая пролески, подснежники и ландыши не букетами у одиноких бабушек, а огромными ящиками у мордоротов-перекупщиков. Как стояли на постах ГАИ на всех основных въездах в Киев, оптом выявляя незаконно срубленные ёлки, сосенки и пихточки (смереки) целыми фурами. Как ходили в предновогодние дни по всем пригородным электричкам, составляя протоколы на незаконный провоз новогодних елочек уже на дачников и селян, так сказать, в индивидуальном порядке. Чтобы всё рассказать, да ещё с анализом, с исторически достоверными фактами, нужно написать целую книгу, если не несколько книг.

Напоследок хотелось бы рассказать о дружинном духе. Думаю, что это, наверное, даже более важно, чем всё, написанное выше. Дружина охраны природы ведь состоит не только из борцов с браконьерами. Хотя, справедливости ради, и без этого сектора (направления) работы никакая ДОП тоже долго не протянет. Но наши друзья и подруги занимались одновременно с нами изучением краснокнижных видов, выявлением и оформлением новых заказников и памятников природы, экологическим просвещением в школах и вузах, проводили операцию “Лелека” и конференции по программе “Трибуна”. И мы, бээсбэшники, в меру сил им в этом помогали. И это сплочало нас, делало не сборищем отдельных личностей, а единым коллективом. Я не знаю, во многих ли дружинах охраны природы на Украине и в России тогда практиковались совместные встречи Нового Года в лесу за городом. А мы или договаривались с какой-то базой, не работающей в зимнее время, или просто находили в лесу пустой домик (лесниковскую сторожку), наряжали в лесу елку и встречали Новый год без салата оливье и телевизора, веселясь до утра, причем практически без спиртного. Потом отсыпались в

спальниках и после обеда возвращались в Киев в общагу. По-моему, таких новогодних праздников у нас было три.

Не было ни одного случая, чтобы голодные и измученные бээсбэшники возвращались вечером с рейда, а их не встречали наши девчонки с ужином, чаем с тортиком и обязательными самодельными песнями под гитару. Вместе мы отмечали и дни рождений, и другие праздники, включая свадьбы. Кстати, количество пережившихся доповцев также говорит о том, насколько мощным и единым коллективом была наша Дружина в тот период. Олег и Таня Листопады, Виталий и Ира Грищенко, Вадим и Оля Кирилюки, Володя и Света Радионовы. Моя первая жена тоже была из доповок. К сожалению, не все браки сохранились в дальнейшей, последоповской жизни. А вот Олег Горошко и Таня Купrienko соединились уже через несколько (5 или 6) лет после окончания университета. Причем Олег приехал за Таней на Украину из Забайкалья, где работает до сих пор в заповеднике “Даурский”.

Все слышали хоть немного о так называемом “туркменском десанте” московских дружинников эпохи Света и Нины Забелиных. Тогда много доповцев стали работать в туркменских заповедниках, заняли руководящие посты в природоохранных органах Туркмении. Но заповедник “Даурский” в России ведь тоже в начале 90-х годов прошлого века по сути стал эпицентром дружинного десанта из Киева. Сначала в заповедник после окончания университета в 1990 году отправались работать Олег Горошко, Вадим и Оля Кирилюки. Ребята проходили там студенческую практику и им это место очень понравилось. Не последнюю роль в выборе места их работы сыграл тогдашний директор заповедника “Даурский” Головушкин, зоолог, тоже выпускник биофака Киевского университета. Затем, в 1993 году, по их зову, в заповеднике появился я с женой и дочкой-грудничком, заняв пустовавшее после увольнения прежнего директора руководящее кресло. Именно закалка работы в дружном и сплоченном коллективе ДОП “Ленинский дозор”, накопленный опыт борьбы с браконьерством, поддержка друзей-доповцев позволили нам сделать из заурядного российского провинциального заповедника “Даурский” то, что он представляет ныне: биосферный резерват, Рамсарские угодья, трансграничный заповедник, кандидат в объекты Всемирного природного наследия ЮНЕСКО, единственное место в России, где устойчиво существует популяция краснокнижного дзерена, в безопасности себя чувствуют другие звери и птицы. Вадим Кирилюк и Олег Горошко защитили диссертации, стали известными не только в России, но и в мире учеными и природоохранными деятелями, лауреатами многих международных премий.

Я уверен, что всем нам помогает достичь успехов и достойно пережить неудачи тот особый доповский дух, который всегда с нами, как бы далеко мы друг от друга не были, и сколько бы времени не прошло с того дня, как мы попрощались с Дружиной.

Також, газетні статті, дотичні до біографії В. Бриниха можна подивитись у додатках 1.15, 1.37, 1.39, 1.42.

Володимир Домашнінець

Член ДОП КДУ “Ленінський дозор” 1980-1984 рр., куратор ДОП від Комітету комсомолу біофака КДУ.

Сьогодні — к.б.н., начальник Відділу охорони тваринного світу Департаменту природних екосистем та біобезпеки Міністерства охорони навколишнього природного середовища України.

За умов зростаючого пресу екологічних проблем, що стоять перед сучасним суспільством, збільшується розуміння необхідності усвідомлення важливості живої компоненти довкілля кожною людиною, незалежно від її освіти, місця проживання чи соціального статусу. На це спрямована все зростаюча кількість законодавчих документів, що приймаються на національному рівні, а також міжнародних договорів, що поступово укладаються з різних аспектів збереження та використання дикої фауни і флори чи природних екосистем в цілому.

Важливою передумовою ефективного вирішення екологічних проблем є активна громадська позиція молоді, передусім студентства. Рух Дружин охорони природи (ДОП) у колишньому СРСР, що виник як відповідь на реальні загрози, які несуть людству порушення природної рівноваги, та неспроможність влади контролювати та адекватно реагувати на порушення природоохоронного законодавства, є яскравим прикладом реалізації намагань прогресивної частини молоді захистити своє право жити у гармонії з тваринним і рослинним світом, коли інтереси та господарська діяльність людини не мають призводити до знищення популяцій видів дикої фауни і флори та їх середовищ існування.

Частіше всього ДОП створювались і діяли на базі біологічних факультетів університетів. Не був винятком і біологічний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченко (КДУ), на якому я навчався у 1979–1984 роках.

В той час будь-яка діяльність молодіжних громадських організацій мала відбуватись під контролем єдиної правлячої партії у Радянському Союзі — комуністичної, а також ВЛКСМ (Всесоюзний Ленінський Комуністичний Союз Молоді). У випадку ДОП біофака КДУ направляюча і координуюча роль “ленінської компартії”, як її тоді часто називали, відбилась у назві ДОП КДУ — “Ленінський дозор”.

На 1979–1980 роки прийшовся певний спад активності ДОП КДУ, що пізніше стало предметом розгляду на факультетському Комітеті комсомолу, до складу якого я був обраний на другому курсі (1980 р.). Відповідаючи спочатку у комітеті за учбово-виховну роботу, потім переключився на сектор природоохоронної роботи, напрямком якої,

серед інших, була діяльність ДОП. Комітет комсомолу підтримував цей напрямок, зауваживши на необхідності посилення його роботи.

Командиром ДОП в ті часи став Олександр Костюк — мій однокурсник, активний прихильник руху ДОП, який значно сприяв активізації її діяльності та залученню до лав ДОП нових членів. Запам'ятались рейди ДОП на Куренівський ринок, де торгували різними дикими тваринами, часто в порушення природоохоронного законодавства. Кількість рейдів ДОП на цей ринок зросла настільки, що О. Костюка та інших ДОПівців вже впізнавали торговці і намагались при їх появі приховати незаконний товар, проте це не завжди їх рятувало.

Були також рейди боротьби з браконьєрством на воді — ДОП КДУ неодноразово виїжджав на пост рибінспекція біля дамби на Київському водосховищі допомагати рибінспекторам боротись з незаконним добуванням риби. Своєрідною була реакція деяких затриманих браконьєрів. Вони чомусь сприймали ДОПівців на кшталт “правильних” перевчених відмінників з біології, що, власне, свідчить про не дуже високий рівень їх свідомості з питань охорони природи. На жаль, і на сьогодні рівень розуміння важливості екологічних проблем значною кількістю населення України залишає бажати кращого.

Традиційним напрямком роботи ДОП “Ленінський дозорбула операція “Ялинка”, коли ДОПівці, попри новорічні морози, намагались чинити опір незаконній рубці ялинок.

Важливою ділянкою роботи ДОП КДУ була співпраця з іншими ДОП, наприклад, ДОП Московського університету, шляхом, наприклад, обміну відповідним досвідом.

Пізніше в рамках діяльності ДОП стали утворюватись окремі напрями робіт, такі як “Фауна” (1983 р.), коли ДОПівці не тільки боролись з браконьєрством, але й брали участь у вивченні стану популяцій видів дикої фауни. Серед активних учасників програми “Фауна” згадаємо В. Грищенка, який зараз працює у Канівському заповіднику.

Слід зазначити, що участь у діяльності ДОП є не аби якою школою набуття певного природоохоронного досвіду, а ДОПівці пізніше стають першокласними фахівцями у галузі охорони довкілля чи з таких профільних класичних біологічних дисциплін, як зоологія чи ботаніка.

Залишається висловити сподівання, що студенти, що сьогодні навчаються за біологічними чи іншими спеціальностями у вузах не дозволять забути традиції та надбання ДОП і так само, як і їх попередники, наполегливо боротимуться задля чистого довкілля і збереження різноманіття дикої фауни і флори для теперішнього і майбутнього поколінь.

Олександр Савицький

Член ДОП КДУ “Ленінський дозор” 1982-1983 рр.

Сьогодні — молодший науковий співробітник Інституту гідробіології НАН України.

“Таким чином — перше запитання: що таке студентська природоохоронна дружина? Бойовий загін, що допомагає рибничим і мисливським інспекторам? Добровільне об’єднання ентузіастів, що вивчають заповідні та перспективні заповідні об’єкти? Спеціальні ДНД, що ловлять за руку поганих господарників, які “мутять” воду в річках і фарбують небо різнокольоровим ідким димом? А може це гурток лекторів, для роботи із школярами, або школа громадянських кореспондентів, що пишуть на екологічні теми?

Ні перше, ні друге, ні третє взяте окремо, а тільки все разом”.

(Володимир Борецько, “Охорона природи — справа молодих”, 1991 р.)

Я вступив до біологічного факультету Київського державного університету у 1982 році. Бути студентом такого Університету, єдиного на той час в Києві, було дуже престижно і це вселяло певну гордість в наші ще зовсім молоді, не сформовані душі. Оскільки райдужне комуністичне майбуття було досить туманним, то єдиного вектору розвитку для більшості з нас просто не було. Частина молоді занадто переймалася бажанням стати молодими комуністами, вбачаючи у цьому масу соціальних та матеріальних можливостей, інша беручи приклад з постаті літературного героя Івана Тургенєва Базарова ставали такими собі новітніми нігілістами, або як вони самі себе називали пофігістами, а інші просто вчилися, вбачаючи у фундаментальній освіті надійну запоруку стабільного майбутнього життя. Післязаянтьєвий час заповнювався для студентів по різному. Для одних це була бібліотека та всі види діяльності пов’язані із навчанням, для інших існувала велика кількість гуртків, товариств та спортивних секцій. Іноді на біологічному факультеті проводилися тематичні дискотеки, присвячені знаним тоді західним рок гуртам, студентські капусники, зокрема відомий День біолога, конкурси самодіяльності, тощо. Такі знаходили масову підтримку у середовищі студентів, а також щиро віталися деканатом. Одним із видів суспільно-корисної діяльності, що викликала неабиякий інтерес в нашому середовищі, була діяльність добровільних дружин з охорони природи.

За свідченням Володимира Борецька, перша на Україні студентська дружина з охорони природи з’явилася на біологічному факультеті Одеського університету в 1965 році за ініціативою відомого радянського

вченого професора І.І. Пузанова. В 1968-1969 рр. були організовані дружини в Харківському, Київському університетах, в Харківському педагогічному інституті, дещо пізніше — в Дніпропетровському, Львівському університетах, Українській сільськогосподарській академії. Друга хвиля організації студентських дружин України розпочалася в 1977 році, коли студенти-ентузіасты, що відвідали семінари в Москві та Пермі, створили такі дружини в Донецькому та Чернівецькому університетах, а також у Вінницькому, Черкаському, Полтавському і Тернопільському педінститутах. З 1985 по 1988 р. було створено ще п'ять нових дружин і не тільки на біологічних факультетах педінститутів та університетів, але і в сільськогосподарських і технічних вузах. На 1991 рік в Україні діяли 35 студентських дружин з охорони природи. Дружина охорони природи Київського державного університету називалася “Ленінський дозор”.

Мета нашої діяльності полягала у тому, що ми після навчання, або у вихідні дні займалися практичними питаннями охорони природи. Зокрема здійснювали патрулювання приміських лісосмуг у передноворічний період, коли багато жителів з найближчих мікрорайонів виходили собі зрізати ялинку, щоб поставити вдома. У радянські часи різноманітні ялинкові букети, штучні ялинки та просто гілля практично не продавалися. І тому знаходилося немало бажаючих влаштувати собі свято зрізавши зелене деревце у найближчому парку, або лісосмузі. Коли з часом я дізнався точні цифри кількості всіх дерев, що завозяться до Києва нелегальним чином, то був вражений. Їх кількість досягала ледве не півмільйона. Ці дані стосуються 2002 року. І ми у складі групи з декількох чоловік ходили посадками і старалися попереджати випадки вирубок дерев.

Також наша діяльність була направлена на попередження торгівлі першоцвітами. Звичайно кожному городянину хотілося мати в себе вдома невеличкий весняний сюрприз з лісу і майже кожен чоловік хотів порадувати свою дружину, або подругу невеличким весняним букетиком, але рідко хто з них знав, що то рідкісні види рослин, а купуючи такі квітки він сприяє їх масовому винищенню. Нажаль така торгівля теж існує і зараз, хоча завдяки зростанню екологічної свідомості городяни менше купують такі квіти. Наша студентська робота будувалася таким чином, що частина студентів ходила у рейди для попередження торгівлі, а інші читали лекції про червонокнижні та рідкісні види рослин та тварин в школах та районних палацах піонерів і юнацтва з тим, щоб підвищити рівень екологічної свідомості молоді. Також об'єктами уваги дружин з охорони природи були пташиний ринок на Куренівці та ринок рибалок “Бухара” поблизу станції Дніпро, де іноді продавалися зняряддя

забороненого лову риби та птахів. Іноді допівцям вдавалося перешкоджати випадкам торгівлі дикими і рідкісними тваринами. Так одного разу група студентів з старшого курсу ввіймала людей, що намагалися продати яструба. Птаха було конфісковано і випущено на волю. Звичайно попит на ловчих та співочих птахів є й зараз, але тоді така робота мала певний громадський резонанс. Дружини охорони природи також налагоджували співпрацю із рибінспекторами і їздили з ними в рейди, допомагали ловити браконьєрів і здійснювати просвітницьку роботу. В наш час особливо активними учасниками цієї діяльності були Сергій Моторний, Сашко Костюк, Олег Давидов. Члени ДОПу їздили ділитися досвідом до інших університетів, де були дружини охорони природи. Так, сильна організація була на біологічному факультеті Московського університету. Часто люди з братніх університетів приїздили до нас для здійснення спільних рейдів. Вже після армії, куди нас забрали відразу після першого року навчання я меншою мірою займався діяльністю ДОПу. Ми з'їздили декілька разів у рейди. Тоді громадським лідером ДОПу був Олег Листопад. На старших курсах ми починали спеціалізуватися і закріплюватися за кафедрами університету та у відділах науково-дослідних інститутів з метою здобуття професійних навичок і підготовки для написання дипломних робіт, а тому часу на рейди та таку громадську роботу вже не вистачало. Але діяльність ДОПів продовжувалася десь до кінця 90-их років. Нажаль останнім часом я не чув нічого про діяльність добровільних дружин з охорони природи на біологічному факультеті. З поглядом на прожитий час можливо сказати, що користь від діяльності добровільних дружин з охорони природи була і була неабияка. Головна її практична цінність полягала в тому, що робота цих об'єднань була направлена в першу чергу на популяризацію природоохоронної діяльності та підвищення екологічної свідомості населення. Зараз такою діяльністю займаються численні екологічні неурядові організації, журналісти та науковці. У людства немає вибору, і тому ми всі однаково повинні дбати про збереження навколишнього середовища. Зазначені цілі та завдання стоять в програмах діяльності таких іменитих операторів у міжнародному громадському екологічному русі як Міжнародний Союз Охорони Природи МСОП, Фонд захисту диких тварин WWF, Глобальний екологічний фонд GEF та багатьох інших. Нещодавно під час зустрічі з Олегом Давидовим, що зараз працює на посаді старшого наукового співробітника в інституті гідробіології Національної академії наук України я дізнався цікаву інформацію про те, що виявляється на самому зародженні діяльності добровільних дружин з охорони природи в Київському державному університеті їх

роботу очолював Тарас Андрійович Харченко. Нажаль цієї світлої людини вже немає з нами, але про нього хочеться сказати окремо декілька теплих слів. Я більше знав Тараса Андрійовича як відомого вченого гідробіолога. На момент, коли я прийшов до інституту гідробіології Академії наук України в 1989 році він працював на посаді заступника директора з наукових питань. Тарас Андрійович Харченко народився 1 січня 1948 року у Новосибірську в родині наукових співробітників. В 1954 році його родина переїхала до Києва. І відразу після закінчення середньої школи він вступив до біологічного факультету Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. В 1972 році отримавши кваліфікацію біолога-зоолога, Тарас Андрійович був направлений на роботу в Інститут гідробіології НАНУ, де і пройшло все своє творче наукове життя. Роботу в Інституті він розпочав з посади старшого лаборанта у відділі санітарної гідробіології. Знання та вміння, отримані в стінах університету, а також особиста творча ініціатива дозволили йому швидко включитися в науково-дослідну роботу цієї установи. В 1985 року він працював на посаді заступника директора з наукової роботи. В 1996 році він за рішенням трудового колективу інституту гідробіології НАНУ був обраний на посаду директора, але його кандидатуру не було затверджено Президією НАНУ. Значну частину свого наукового життя Тарас Андрійович присвятив дослідженню Дунаю — другої за величиною річки Європи. Дослідження його були розпочаті наприкінці 1970-их років в зв'язку реалізацією проекту перекиду води з річок Дунай і Дніпро до посушливих південних регіонів України (водогосподарський комплекс Дунай-Дніпро). Тоді зусиллями українських вчених вдалося довести водогосподарникам і економістам абсурдність і неможливість з точки зору екології реалізації такого проекту. Наприкінці свого життя він займав посаду завідувача відділу санітарної гідробіології у Інституті гідробіології.

Можливо, знайдуться люди, що знають більше про роботу Тараса Андрійовича з добровільними дружинами охорони природи. Дуже було би бажано, щоб відомості про цю діяльність не були втрачені для громадськості, оскільки він прожив хороше і красиве життя і воно може служити гідним прикладом для молоді, що бажає присвятити свою професійну діяльність служінню науці та збереженню природи і охороні навколишнього середовища.

Особисто для мене практичний досвід роботи з дружинами охорони природи дав дуже багато. Головне, він вплинув на формування мого професіоналізму, давши розуміння важливості екологічних питань для розв'язання будь-яких сучасних проблем в людській діяльності. Той невеликий юнацький досвід співробітництва з добровільними

дружинами охорони природи разом із високоякісною біологічною освітою, що була здобута на біологічному факультеті Київського державного університету дозволили мені успішно займатися екологічною журналістикою, брати участь в екологічних проектах Національного екологічного центру, Міжнародного Союзу охорони природи, займатися науковими дослідженнями та знаходити можливість завжди звертатися до екології поглиблюючи знання про неї і сприяючи пропагуванню її важливої ролі серед широких кіл громадськості. Так, займаючись журналістикою, я писав статті на екологічні теми, пізніше ми проводили рекламno-просвітницьку екологічну акцію разом з агенцією Key Communications, Новим каналом та мережею магазинів ДЦ, присвячену висвітленню в пресі та на телебаченні проблеми незаконних вирубувань ялинок перед новим роком, що мала резонанс на всю країну. Робота та співробітництво з Національним екологічним центром та участь у проектах Міжнародного Союзу Охорони Природи дали розуміння важливої ролі громадськості в формуванні екологічної політики держави, підвищення поінформованості населення з екологічних питань та її впливу на прийняття важливих урядових рішень у питаннях охорони довкілля. Є також надія, що школа добровільних дружин з охорони природи буде відроджена і нові покоління молодих біологів будуть займатися такою діяльністю.

Сергій Моторний

Член ДОП КДУ “Ленінський дозор” 1981-1986 рр., командир ДОП у 1983-1986 рр.

Сьогодні — заступник начальника Конопотського міськвідділу міліції.

Дозор нашої юності.

Ми були молодими, амбітними максималістами і, як дитина, що пізнає світ, пізнавали столичне життя, прагли пригод і діянь на користь Батьківщини (не пусті слова — в сільських школах патріотичні почуття прививати в ті часи уміли). Любов же до Батьківщини була невід’ємною від цих почуттів до природи рідного краю, яка і привела нас в аудиторії “червоного корпусу” біофаку Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. У мене за плечима служба в лавах прикордонних військ, де без єднання з природою не обійтись, зелений кашкет, командирські навички.

Навчатись, пізнавати щось нове звичайно ж хотілось, але цього було замало. І так трапилось, що зустрілось нас кілька однодумців однокурсників та більш досвідчених старшокурсників (Домашлінець Володя, Костюк Саша), з ідеєю створення загону на зразок молодіжних загонів по охорону правопорядку, але спеціалізованого : боротьбі з браконьєрством. Десь в цей час до нас завітав з Донецька Борейко Володя і повідомив, що такі загони давно вже існують і успішно виконують своє призначення. Саме через нього ми дізнались про дружини по охороні природи Донецького, Харківського, Московського, Казанського та ряду інших університетів, про ініціаторів руху Миколу Соболева, Сергія Мухачова, Сергія Тагліна, про людей, здебільшого єгерів та рибінспекторів, які загинули від рук браконьєрів і чиї імена присвоєно природоохоронним дружинам.

Саме тоді ми і довідались (Борейко, який відразу ж став нашим негласним куратором, відшукав інформацію в архівах, старих газетах), що на біофаці вже існувала за кілька років до нас дружина по охороні природи “Ленінський дозор” (з її командирів мені відомо лише про Головача Олега, та куратора і засновника дружини професора Корнеєва Олександра Порфіровича), так що назву заново створеного загону нам придумувати і не довелось. Музичним оформленням наших семінарів, зборів, виходів безальтернативно стали патріотично-гумористичні пісні Миколи Соболева, він по сумісництву був ще й бардом, улюбленцем студентів МДУ ім. Ломоносова, а після першого ж спільного семінару, — і нашим улюбленцем. В якості символу вибрали знак у вигляді круга, що символізував нашу планету, перетнуту екватором, верхня частина якого була голубого кольору (небо), нижня — зеленого (суша), і червоний круг

меншого діаметру по екватору справа на фоні Землі символізував Сонце і рух вперед. Ось так особисто у нас все починалось.

Як на мене, “золотим” був для загону час, коли в ньому працювали такі люди як Родіоновський Володя, Грищенко Віталій, Брініх Валерій, Листопад Олег, Кирилюк Вадим, Гнелиця Валерій, Подобайло Анатолій, Кудрицький Вітя, Саворона Таня, Свиначук Лена, Самбірська Оля, Фесенко Таня, Гориславець Света, Бойкова Света, Бойко Люба та багато, багато інших. Не хочу нікого образити, не згадавши зараз в тексті.

В колективі ми боролись за природу, проводили дозвілля і навіть святкували весілля. А чого варті святкування Нового року в покинутому будиночку лісника. Ніколи не забуду як в заметіль блукали лісом в пошуках цього будиночка і вже навіть втратили надію вибратись звідти, а в цей час в вухах лунало “Дінь-дінь” — чи не з глузду з’їхав. Коли ж прибули, виявилось, що це сюрприз від дівчат-татарок з Казані, які привезли нам в подарунок Ваньку-встаньку.

В процесі формування ДОП “Ленінський дозор” включав кілька секторів за напрямками роботи, з яких найбільшою популярністю користувався Сектор боротьби з браконьєрством. В вихідні та святкові дні, на канікулах, коли інші студенти відпочивали, ми виходили в рейди за звичай в лісові масиви під Києвом, на береги Дніпра, Прип’яті, Росі, Ірпеня, Унави, Стугни, на греблю Київської ГЕС. Повернувшись, вечорами за чашкою чаю в нашій кают-компанії в гуртожитку, на смерть стомлені, але веселі, рахували трофеї: вилучені рушниці, сітки, тризуби та інше браконьєрське знаряддя. Наступні вихідні нас зустрічали знову в рейді.

Якось під час рейду в районі Конча-Заспи ми натрапили на браконьєрів, які саме розмотували сітку на березі Дніпра. Як навчав своїх воїнів Суворов, раптово “налетіли” на них, вилучили сітку, склали акта і, поки ті, як відразу ж виявилось, працівники міліції, не отямились, покинули “поле бою” з перемогою. В місто повертались періодично ховаючись в кущах від міліцейського “Уазика” з власниками вилученого знаряддя, який патрулював єдину дорогу з півострова, пролітаючи повз нас то туди, то назад.

Курйозний випадок трапився з нами під час одного з рейдів в Канівському заповіднику, де природоохоронну діяльність ми поєднували з практичними заняттями по зоології та ботаніці. Взявши в заповіднику шлюпку наша група попливла Дніпром патрулювати в район острова Круглик. Був вечір, сутеніло, і на Канівській ГЕС скинули воду. Шлюпку знесло вниз по течії і ми натрапили на риболовів, які саме витрушували сітки. Взявши їх на бордаж самі виявились в полоні, бо то був потужний риболовецький човен з рибгоспу в Калабурді з двигуном, а не як ми — на веслах. Господарі човна відтранспортували нас до кон-

тори, яка знаходилась навпроти заповідника, але на іншому березі. Довго рибалки не могли від нас відв'язатись, погрожуючи міліцією. Ми все ж добились згоди відправити дівчат з частиною команди шлюпою додому, самі залишились заручниками. В кінці кінців всім це надійшло, бо вже було пізно, а міліція не їхала, і так як ми все ж вимагали її дочекатись, наші охоронці просто повтікали. От і довелось чимчикувати нічним селом через греблю Канівської ГЕС аж до самого заповідника, перебиваючи голод вишнями.

Запам'ятались екзотичні рейди в Урочище Кубалач в Криму по захисту від браконьєрів цикламенів з Червоної книги, одна з груп на чолі з Родіоновським Володеєм виїжджала в Долину нарцисів, самим далеким рейдом був виїзд для участі в Всесоюзному семінарі студентських дружин по охороні природи на Уралі в м.Свердловську. Туди, до речі, ми виїхали легенько одягнені, в Києві мороз був трохи нижче нуля, за Уралом нам довелось мотатись прожогом з поїзда в автобус, з автобуса в теплий гуртожиток: мінус 30 — не жарт. А делегат від ДОП Республіканської сільгоспакадемії Гриша Виноградський все ж насмілювався сходити в тайгу і пропав, гріючись біля вогнища, невідомо де роздобутий ним ватник.

Цікаво у нас проходила операція “Ялинка”. По домовленості з керівництвом ДАІ перед Новим роком ми чергували на всіх в'їздах до Києва, самостійно зупиняли вантажівки з ялинками та соснами і, якщо дозвіл на перевезення чи вирубку був відсутній, вантаж вилучали. Було й так, що самі співробітники ДАІ, не бажаючи вступати в конфлікт з деякими “не простими” водіями, відходили в сторону, а з нами домовитись про щось було практично не можливо — ніяких компромісів. Погроз наслухались! Лікарі погрожували нам влаштувати черепно-мозкові травми, представники певних відомств — виключити з університету. Нас це не бентежило, бо відразу ж після рейду ми направляли повідомлення до керівників вищого рівня над виявленими правопорушниками. Це спрацьовувало і іноді вони навіть приходили вибачатись.

Не менш цікаво проходила операція “Першоцвіт”. На той час в місті функціонувало 19 ринків, сюди необхідно додати підземні переходи — ось ці об'єкти охоплювались нашими групами. Ми затримували торговців дикоростучими квітами, які все рідше трапляються в лісах, деякі взагалі внесені до “Червоної книги України”. Вилучені квіти передавали до дитячих інтернатів та лікарень.

Під кінець одного з рейдів операції “Нерест” на ріці Стугні в квітні 1986 року дізнались про вибух на Чорнобильській АЕС: не могли доїхати до міста, бо чомусь всі автобусні рейси були відмінені. Про причину довідались ввечері, коли все ж попали додому: очікувані нами автобуси евакуювали людей з небезпечної зони.

Всі наші заходи обов'язково висвітлювались в засобах масової інформації, зокрема в “Комсомольському знамені”, “Комсомольській правді”, “Радянській освіті”, “Київському університеті”, “Вечірньому Києві”, ряду інших. Кореспонденти цих і інших видань з радістю виходили з нами в рейд, вели репортажі з покинутого складу ядохімікатів, акції по влаштуванню лелечих гнізд (по ініціативі Віталія Грищенка ми проводили операцію “Лелека” на території всієї України), лісової галявини. На семінарах ми дискутували щодо шкоди чи корисності для природи зміни русла річок (популярний на території Росії того часу проект), про те, як відноситись до полювання : чи як до пережитку далекого минулого, варварського промислу, чи як до заняття корисного для природи (роль в регулюванні кількості тварин, догляд за ними в несприятливі умови і т. ін.), закликали до змін в традиції святкувати Новий рік з живою ялинкою чи сосною на використання ялинкових букетів — ікебана (влаштовували виставки власних виробів).

Звісно ж великих перемог в боротьбі за охорону природи ми не досягли і не могли досягти. Для цього потрібні державні фінансово підкріплені програми, перехід на нові технології в різних галузях промисловості. Головне ж, що було в Дружинах по охороні природи того часу, це участь в виховному процесі молоді в любові до природи, чесності, самовідданості і безкомпромісності. Ми себе відчували учасниками серйозної державної справи, бачили, що до нас прислухаються, нас підтримують. Такого ж відчуття хочу побажати і тим молодим людям, що прийшла на зміну нам. Як говорили ми колись: успіху вам в нашому безнадійному ділі! Але поки по світу рейдують Дружини по охороні природи надія все ж залишається.

Також, газетну статтю, дотичну до біографії С.Моторного можна подивитись у додатку 1.66.

Михайло Свистович

Член ДОП Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка 1986-1991 рр. (сектор боротьби з браконьєрством)

За освітою — економіст, працював у державних, громадських, приватних комерційних структурах, в банківській сфері, останні 10 років головним зайняттям є редагування інтернет-сайтів, зараз начальник відділу збуту Державного спеціалізованого видавництва “Вища школа”.

Про те, що вступлю до Дружини охорони природи (ДОП), я знав іще в школі. Читав про різноманітні університетські ДОПи в газетах, захоплювався мужніми хлопцями, які протистояли браконьєрам (часто з ризиком для життя). Тож вибір вищу, до якого вступатиму, відбувався, окрім інших чинників, ще й з урахуванням того, чи є там Дружина охорони природи.

В СРСР ДОПи були фактично єдиним місцем, де людина з активною громадською позицією могла б проявити свої здібності, не кривлячи душею. Адже вся громадська робота була монополізована комсомолом, і більша її частина полягала у мало кому потрібних показушних справах. І навіть потрібні справи (організація молодіжного дозвілля, впорядкування могил жертв війни, популяризації культури чи мистецтва тощо) були значним чином “причесані” під “партію Леніна й комсомол”. До того ж я ніколи не розумів таких речей, як організація чийогось відпочинку (якось завжди організовував його собі сам і гадав, що решта теж так може), а найголовніше — вважав, що слід не відпочивати, а вирішувати злободенні проблеми. Також лише у ДОПах був елемент боротьби, бо решта громадської радянської діяльності була таким собі солодким позитивом під патронатом ВЛКСМ. В т.ч. і боротьба з корупцією на кшталт обважування в гастрономах чи розведення сметани олією чи молока в їдальнях водою.

Ні, ДОПи не були опозиційними і формально також належали до комсомольських видів діяльності. Навіть назва ДОПу Київського університету (тоді столиця мала лише один університет) була — “Ленінський дозор”. І деякі ДОПівці входили до складу факультетських чи університетських комітетів комсомолу. Але, на відміну від трибунних демагогів, займалися конкретно справою, тому їх недолюбували і комсомольської або партійної кар’єри ДОП не гарантував, на відміну від “трудового сектору”, “ідеологічного напрямку” чи інших видів комсомольської роботи.

В ДОПі була певна антисистемність, адже порушниками природоохоронного законодавства часто ставали саме високі партійні та державні чиновники. Радянські можновладці (як, зрештою, і можновладці усіх

часів і народів) полюбляли розважатися полюванням без оглядки на мисливський сезон чи правила. Їх ловили на браконьєрстві, нищенні природи під час відпочинкових оргій, завезенні до Києва незаконно вирубаних у лісах ялинок. Також, на відміну від активістів за іншими напрямками радянської громадської діяльності, ДОПівцям часто доводилось входити у протистояння і з офіційними партійними й радянськими органами та установами. Наприклад, коли київські чиновники (а тоді це були як міськком КПУ, так і виконком Київради) вирішила вирубати частину Ботанічного саду ім. академіка О. В. Фоміна для будівництва другого виходу метро “Університет”. Тоді наша погроза лягти під бульдозери, як це робили широко розпропаговані радянською пропагандою борці з розміщенням в Європі американських ядерних ракет, неабияк налякала київську владу, і вона відступила. Бо сам факт, що в радянській державі проти дій державних органів радянські громадяни застосовують ті самі методи, що й борці з державною політикою у капіталістичних країнах, ставив СРСР на одну дошку з “буржуазним загниваючим Заходом”. В Радянському Союзі методів боротьби проти державних органів (а не окремих чиновників) бути не могло, як нам казали, бо ж тут “державна — це і є народ”.

Саме через свою принциповість ДОПівці не раз і не два відчували на собі тиск і погрози з боку можновладців, але жодного разу (у всякому разі в нашому ДОПі) не пішли на компроміс, не взяли хабара, не відпустили затриманих працівників обкому чи райкому, не дозволили це зробити міліції, яка була в таких питаннях значно поступливіша, коли відбувалися дзвінки згори. Якщо інші комсомольці отримували за свою діяльність виключно заохочення й кар’єрне просування, ДОПівці могли за неї постраждати дуже конкретно як від тих, з ким вони боролися, так і від тих, хто формально “освячував” їхню боротьбу.

Така позиція твоїх майже ровесників вабила до ДОПів антисистемних і негнучких людей з гострим відчуттям справедливості. Тому я став членом ДОПу Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка ще до того, як отримав студентський квиток. Звичайно ж записався до сектору боротьби з браконьєрством. На той час я вже вступив на перший курс економічного університету, але до 1 вересня ще був час, а вступники мали обов’язково відпрацювати два тижні на благо вишу, роблячи ремонт у гуртожитку. Так сталося, що мене, як абітурієнта, на час здачі вступних іспитів та оцього двотижневого відпрацювання поселили до гуртожитку біологічного факультету, який був основою ДОПу. Та ще й з моїм майбутнім кумом Володею Махновцем, який вступав саме на біофак і теж мріяв вступити у ДОП, про який читав у газетах. Ми швидко познайомилися в тому гуртожитку

з ДОПівцями-біологами — командиром ДОПу Олегом Листопадом і командиром сектором по боротьбі з браконьєрством Валерієм Бринихом, і пішли у свій перший в житті рейд.

Таких гостей відчуттів, яких зазнали наші старшокурсники, нам відчутти не довелося. Бо вступили ми до університету і ДОПу в рік вибуху Чорнобильської АЕС. Страх радіації у 1986-му і кількох подальших роках був настільки сильним, що звів браконьєрство майже нанівець. Ним займалися вже не “елітні” орави на позашляховиках (тоді ще радянських), а поодинокі піші мисливці. В більшості з числа простих селян. А в основному постчорнобильське браконьєрство полягало у виллові риби під час нересту (в т. ч. сітками та динамітом) або у розставленні пасток на ондатру чи бобра. Тому ми із захопленням слухали історії, як старші на кілька курсів за нас ДОПівці затримували озброєних браконьєрів, як стріляли у Вадима Кирильчука, чи як Олег Листопад зупиняв автомобіль, знаходячись на даху і намагаючись закрити одягом лобове скло тканиною, а водій намагався скинути його маневрами. Або як затримали працівника райкому партії, і який тиск на них чинився. А найбільшим “кладезем інформації” був тодішній “гуру” ДОПівського руху Володя Борецько, який був старшим за віком від усіх нас і свого часу вивів київські (та й українські) ДОПи на новий якісний рівень.

Наші ж рейди були більше схожі на туристичні прогулянки. Ми часто пересувалися на байдарках малими річками Київщини, зустрічали у лісі кабанів, лосів, ночували при багатті, спали без наметів під дощем чи на снігу, і ця романтика хоч і переривалася конфліктами з “браконьєрами селянського походження”, але це було не так ризиковано. Хоч ці люди часом і збиралися нетверезими компаніями й, бувало, мали з собою мисливські рушниці, але ва-банк їти не наважувалося. Адже їм загрожував максимум штраф, а зіпсувати кар’єру простій людині, яка ніякої кар’єри не мала і мати не збиралася, жодна браконьєрська пляма не могла. За це з колгоспу не виганяли, бо там і так не було кому працювати. Це ж не той випадок, коли один вбитий лось міг поставити хреста на багаторічному сходженні кар’єрою драбиною і роках копіткого вислужування перед начальством. Тому сукупність оцих чинників плюс мисливські рушниці і стартові пістолети в наших руках були достатніми аргументами на користь не загострення конфлікту з нами. Найсмішніше, що з острахом і повагою ці браконьєри сприймали саме пістолети (вони ж не знали, що то стартові), бо рушниці в них самих були.

Кілька ризикованих випадків в історії боротьби з браконьєрством вже постчорнобильського періоду ДОПу теж були, бо нетверезі озброєні кампанії браконьєрів з числа пересічних громадян також іноді своїми

діями становили загрозу життю та здоров'ю ДОПівців. Однак це не можна порівняти з до чорнобильським періодом. Отже, наші згадки про ті часи більше пов'язані з гумором, а не з небезпекою. Тому головні наші рейдівські спогади це все ж не гострі відчуття, а чудова природа, цікаві походи, веселе поєднання приємного з корисним, пісні біля багаття, смачний куліш і такі інші речі. Але водночас ми знали, що в разі чогось серйозного, кожен з твоїх товаришів прийде тобі на допомогу, не зрадить, не втече, і ні в кого навіть думки не закрадалось, що на когось не можна покластися. Довіра була повною, бо перевірялася не раз і не два конкретними ситуаціями. Оскільки в рейди завжди йшли старші досвідчені з меншими “зеленими”, зберігалася наступність та відбувалося виховання й навчання. Так забезпечувалися засади взаємодопомоги, відповідальності за справу і один за одного, принциповості тощо. Саме те, чого так не вистачає багатьом людям сьогодні. І не тільки (та й не стільки) в ситуаціях фізичної загрози, а й просто там, де треба проявити принциповість, не відступити, не зрадити, не відмовчатись.

Не можу стверджувати напевно, але не знаю жодного ДОПівця, з якого б виросло щось погане. Не всі вони стали полум'яними борцями чи залишились громадськими активістами, але не чув ніколи, аби члени ДОПу стали корупціонерами, кар'єристами, що йдуть по трупах, просто бездушними чиновниками. Все ж таки дається, напевно, взнаки ДОПівське виховання, яке виросло неформально, без рознарядки, природнім чином з середини самого ДОПівського середовища, а не було розроблене кимсь заздалегідь і яке майже не відчувало впливів партії і комсомолу, в очах яких ДОПівці були нелюбими дітьми, якими не хотілося займатися і яких доводилося терпіти задля галочки. Це те, що зветься зараз вже призабутими у багатьох середовищах словами — “лікоть друга”, “відраза до компромісу з сумлінням”, зрештою, не пафосні, а прості життєві принципи, які не дозволяють навіть уявити, що можливо чинити інакше у випадках, коли постаєш перед вибором.

Також, газетні статтю, дотичну до біографії М.Свистовича можна подивитись у додатку 1.14.

Віталій Грищенко

Член ДОП КДУ “Ленінський дозор” 1981-1991 рр. Керував сектором “Фауна”, член Координаційно-методичної ради ДОП — спочатку республіканської, потім союзної.

Сьогодні — заступник директора Канівського природного заповідника з наукової роботи.

(російською мовою)

В поисках черного аиста

Текст этот написан осенью 1985 года для одного из московских природоохранных журналов, но так и не был опубликован. Я его оставил почти без изменений, хотя многие вещи за прошедшие четверть века воспринимаются, конечно, уже по-другому. Кое-что добавил из дневников экспедиции. Думаю, что все же более интересен рассказ непосредственного участника событий, чем “мемуары”, написанные через много лет. Некоторые вещи для нового поколения будут уже мало понятны. Например, транспортные проблемы или то, что в магазинах можно было купить одну единственную консерву — минтай. Оцените колорит эпохи. Топографические карты были полностью засекречены, поэтому приходилось работать с весьма схематичными картами областей, а на местности — практически наугад. Раздобыть в лесничестве “кварталку” было пределом мечтаний.

Это была первая большая экспедиция сектора “Фауна” ДОП Киевского университета в мае 1985 года на север Киевской области. Позже их было множество, но эта запомнилась на всю жизнь.

Приключения начались задолго до того, как мы добрались до места назначения. Последний рабочий день перед Первомайскими праздниками был сокращенным, и мы попали в “час пик” досрочно. Все время в автобусе, метро, троллейбусе пришлось ехать с чувством локтя ... у ребер. По дороге во время пересадок потеряли в толпе Люду Редчиц и Лору Черникову. С ними осталась и одна из палаток. На автостанции “Полесье” нас тоже ждал сюрприз: Нели Петуховой и Кости Зиндры, которые должны были дожидаться здесь, не было...

Чтобы отъезжающим не было скучно, и они не сидели без дела, администрация автостанции устроила головоломку. Называется: “А ну-ка угадай, где твой автобус и когда он поедет”. Поскольку число головоломок было примерно равно числу автобусов, а количество их решающих равнялось числу автобусов, умноженному на число мест в них плюс еще некоторая доля оптимистов без билета, то в итоге в этой сумятице трещала не только голова, а и другие части тела и одежды.

На автостанции свалили под стеной гору имущества и начали действовать. Пара человек оставалась с рюкзаками, остальные разбились на две группы. Я с Галей Сорокун периодически осматриваем по всяким закоулкам все стоящие автобусы, в надежде найти тот, который пойдет на Полесское рейсом в 17.40. Дима Осавлюк и Валера Гнелица толкаются в толпе, внимательно всматриваясь в лица в надежде найти “пропавших”.

В конце концов все благополучно утряслось, и мы все десять, изрядно опипанные, но довольные умчались в Полесское навстречу Неизвестности.

Так начиналась экспедиция Дружины охраны природы Киевского университета в верховья р. Вильча, протекающей у одноименного поселка на севере Полесского района Киевской области. Главной ее целью был поиск мест обитания редких видов животных, прежде всего птиц. Вот уже много лет в научной литературе не встречаются данные о гнездовании в Киевской области черного аиста. Последний раз видели его гнездо еще в 1949 году. Дерево, на котором оно находилось, было успешно срублено. С тех пор Киевская область остается “белым пятном” в ареале черного аиста даже в республиканской и союзной Красных книгах. Чтобы покончить с этим, ДОП Киевского университета и провела в 1985 году операцию “Черный аист” — анкетный учет мест обитания этой птицы в области. Полученные сообщения надо проверять на местах. Одним из первых пришло письмо из Вильчанского лесничества.

Первая декада мая — удобное время для проведения студенческой экспедиции. В ней много выходных дней, что в данном случае очень важно: экспедиция-то за счет своего свободного времени. В лесу уже появились практически все птицы, но еще нет густой листвы. А это намного облегчает поиск гнезд. Экспедиция у нас получилась из двух этапов, приуроченных к Первомайский праздникам и Дню Победы. К выходным дням “прихватили” еще и пару дней учебы (да простит меня деканат биофака за это признание).

... В Полесском оказалось, что автобуса на Вильчу уже не будет. Оброненное вскользь предложение идти пешком и ловить попутки неожиданно получило поддержку широкой общественности. И мы, взвалив рюкзаки, потопали на Вильчу (до нее было 17 км). На дороге Костя Зиндра развил бурную деятельность по перехвату попутного транспорта, однако ни одна машина так и не остановилась.

Переночевали на полпути в лесу.

Первомайское утро было не очень праздничным с виду. Хмурые небеса истекали мелким морозящим дождем. Он шел с перерывами почти полдня и был плохим попутчиком в дороге. Постепенно мы свыклись с

мыслью, что все расстояние пройдем пешком. Так оно и оказалось. Когда передовой отряд поравнялся с белой табличкой “Вильча” у дороги, прогремело многоголосое “Ура!”, и мы вступили на территорию вождельного населенного пункта. Свидетелем нашего прибытия оказался едва ли не весь поселок: на центральной площади как раз проходил первомайский митинг. Его участники, забыв про оратора, удивленно уставились на группу молодых людей со здоровенными рюкзаками, чинно шествующую по улице.

Дальше пошли по железной дороге. Отсюда до речки было еще километра три. Начали работу нашей экспедиции (в лице автора этих строк) представляло первую встречу с Вильчей в виде хотя бы маленького мостика через нее. Лишь когда мы протоптали по шпалам вместо трех километров пять, оно (начальство) начало подозревать, что две бетонные трубы под насыпью и были “заветным мостом”, а ручеек, протекающий через них, — Вильчей.

К счастью, были известны кварталы леса, в которые нам нужно было выйти. Сделав привал, снаряжаем поход за квартальными столбами. Однако, несмотря на упорные поиски двух групп, на положенном месте обнаружить их не удалось. Сориентироваться помогли столбики, обозначающие границы таксационных выделов. Если хорошо постараться, на некоторых из них удастся прочесть номер квартала.

Вообще квартальный столб в лесу весьма важная фигура. Лес разбит просеками на кварталы. Каждый из них имеет порядковый номер, указанный на столбе. В больших лесных массивах нумерация идет строго с запада на восток и с севера на юг. По ней очень хорошо ориентироваться. Другое дело, что квартальный столб найти иногда бывает не легче, чем какое-нибудь “краснокнижное” животное. Вот одна просека, вот другая. Вот здесь должен быть столб. Но его нет. Все просто и ясно как божий день. Идем еще километр до следующего. Вот одна просека, вот другая ... и т. д. И так раз пять, пока не удастся “привязаться к сетке” — то есть определить последовательность нумерации кварталов.

Перебравшись через здоровенную и почти непроходимую из-за “рачительного” отношения к древесине местных лесорубов вырубку, мы вышли к берегу Вильчи. Она оказалась крохотной речушкой, петляющей среди ольшаников в болотистом ложе.

Лагерь разбили поблизости от большой заболоченной поляны на правом берегу у восточной просеки 39 квартала. Благодаря этому не было никаких проблем с возвращением групп в лагерь: достаточно было выйти на любую просеку и сориентироваться по номерам кварталов, в какую сторону идти.

Уже стоят палатки, подготовлено место для костра, из рюкзаков вытряхнуты все продукты. Каждый делает какую-то часть общего дела. Олег и Дима заготавливают дрова, Костя колдует над тоненькой струйкой дыма, девушки готовят нехитрый обед и наводят порядок в палатках. В это время два человека занимаются чем-то непонятным. Виталий Грищенко приволок из лесу длинный крепкий кол и вбивает его у палаток, а Валера Гнелица вытащил из рюкзака кусок фанеры и лист бумаги с какой-то надписью. Все с удивлением начинают присматриваться к нашим действиям. Через пару минут в лагере под всеобщее ликование появляется гордая табличка: “Комплексная экспедиция ДОП КГУ”.

Пообедав, отправились втроем с Олегом Листопадом и Галей Сорочун на разведку на север. Местность очень разнообразна. Едва ли не в каждом квартале можно встретить разные типы болот. Возвышенные участки с песчаной почвой заняты сосновыми и сосново-березовыми лесами. Местами вкрапляются дубняки. На заболоченных понижениях тянутся ольшаники. Много черники, брусники. По просекам, вырубкам и полянам встречаются кусты малины и ежевики. В светлых участках леса растет земляника. В общем, настоящие “ягодные места”. В каждом квартале есть пятна вырубок самого разного возраста. Вырубки постаршерастают густой березовой порослью. Так образуются вторичные леса. Многие вырубки вскоре заболачиваются.

Из леса выбрались на небольшое открытое болото. Вдруг остановились, пораженные какими-то неземными звуками. Лишь спустя мгновение до меня дошло, что это кричат журавли. Метров за 200 от нас по болоту вышагивала пара, оглашая лес трубными криками. Птицы подпустили нас метров на 150, затем поднялись, описали над нами круг и улетели.

На краю обширной свежей вырубки на толстой боковой ветви здоровенной ольхи нашли гнездо. Похоже, черный аист, но признаков жизни в нем нет. Брошено из-за вырубки.

Первое утро в диком краю встретило нас пасмурной и прохладной погодой. Так не хочется вылезать из теплого уютного спальника в промозглую сырость! Две палатки в полном составе вздыхают и ворочаются, поглядывая наружу: “Хоть бы кто вышел да развел огонь. Вот лежебоки!” Этот жизненный подвиг совершил Олег Листопад. Стоило заплясать первым языкам пламени, как у костра начала собираться, зевая и поживаясь, полусонная компания.

Одним из самых ценных кадров нашей экспедиции был Дима Осавлук. Он имел большой полевой опыт, мог развести костер в любую погоду, сварить суп что называется “из топора”, переночевать без палатки в зимнем лесу. Но не это было главным. Дима был самым неунывающим из участников, мастером на выдумки, и как никто другой умел разрядить

обстановку и поднять жизненный тонус одной метко брошенной фразой. Вот и сейчас, окинув взглядом “скатерть-самобранку”, сервированную, прямо скажем, не ресторанными блюдами, он делает кислую мину и недовольно ворчит: “Листопад, если ты еще раз возьмешь в поход “Минтай”, я тебя убью уже в дороге!”

Народ у костра зашевелился и потянулся к “столу”. “Почему суп, который я вчера варил, вы упорно называете кашей?” — продолжает Осавлюк.

Теперь уже все смеются и садятся кушать. После завтрака разделились на группы. Валера Гнелица и Людя Атрощенко остаются в лагере, Дима Осавлюк с тремя девушками уходит в одну сторону, мы — четверо оставшихся — в другую. Идем искать гнезда редких хищников и черного аиста (да еще квартальные столбы, время от времени).

Методика поисков проста — поквартально прочесываем лес. Выстраиваемся цепочкой на расстояние видимости в густом лесу и идем параллельно просеке вперед, осматривая вершины деревьев. Чтобы не потерять друг друга иногда негромко пересвистываемся. Казалось бы, чего проще идти прямо да время от времени поглядывать на соседа? Однако, пройдя пару сотен метров обнаруживаешь, что ты остался один, и Костя Зиндра отзывается уже не слева, а почему-то сзади. Точно помнишь, что шел прямо, но компас вдруг показывает направление на север вместо запада! Неужели мир развернулся за это время?

Так теряя друг друга и снова находя, выстраиваясь в цепочку и снова разбредаясь, мы полдня прочесывали лес. И все безрезультатно. Ни одного гнезда.

Под ногами сонно чавкает болото, хватая сапоги в свои цепкие объятия. С трудом выдирая ноги, бредем, шатаясь как пьяные. Приходится еще продираться сквозь подрост и валежник, при этом нужно смотреть не под ноги, а вверх: искать драгоценные гнезда.

Галя Сорокун, единственная девушка из нашей четверти, путаясь в длиннющих болотниках, мужественно форсирует вместе с нами огромные лужи и упрямо не хочет идти где полегче. Предлагаю за проявленную стойкость наградить ее банкой минтая в томате. Коллектив поддерживает, однако Галя почему-то недвусмысленно поглядывает на меня и на свою здоровенную березовую палку...

На Вильче мы прошли хороший практикум по болотоведению. Болота здесь очень разнообразны: всех трех типов с кучей переходов между ними. Дима подковыкает нас теоретически, вспоминая обрывки спецкурса, но нас больше интересует чисто прикладная сторона — проходимость разных типов болот. Через пару дней мы уже были большими специалистами по этому вопросу. Легче всего идти по верховым болотам:

моховая подушка хоть и утопает под ногами, но не чинит особых препятствий. На низовом болоте помимо вытаскивания сапог из тины приходится еще и продираться сквозь густые заросли осоки и кустарников. Но хуже всего, пожалуй, в этом отношении переходные болота, утыканные кочками. Ступая между ними, глубоко проваливаешься и приходится не только вылезать из болота, но и перебираться через кочку. Если же идти, переступая с кочки на кочку, чувствуешь себя чем-то вроде канатоходца: они качаются под ногами как маятник. То одна, то другая нога теряет опору, и мы идем как по палубе корабля в бурном море, на которой каждая доска вдруг получила полную самостоятельность.

В первый день лишь под вечер судьба смиловилась над нами. Олег Листопад наткнулся на гнездо ястреба-тетеревятника. Возвращались назад мокрые, усталые и голодные. Оказалось, что в то время, как мы лазили по лесу за много километров, группа Димы Осавлюка дважды видела черного аиста недалеко от лагеря. Воистину, не знаешь, где найдешь, где потеряешь!

Вечер. Смолкают голоса птиц. Где-то далеко на болоте кричат журавли. Лес окутывают сумерки. Со стороны Вильчи ползут седые космы тумана и цепляются за ивняки на болоте. В палатке устало бренчит гитара. Галя Сорокун тихо напевает песню Николая Соболева:

*“Если надеть болотнички, да завернуться в ватничек.
Можно погожим вечером в этот лесок прийти.
Шею свернешь в валежничке, идучи до прогалинки,
Ласково гладит ребрышки старый сосновый сук.
Маленькие комарики сели на носик маленький.
Тихо себе питаются, семьдесят восемь штук!”*

Гитара в тиши ночного леса обладает магическим притягивающим действием, подобно песне сирен. И вот уже палатка превращается в некое подобие клуба, приютив сразу восемь человек. Вот тебе и четырехместка! Дима развешивает возле затухающего костра ажурные гирлянды из портянок и носков. Я, пристроившись под деревом, одним ухом слушаю Галю и записываю наблюдения за день. На составленной самим схематической сетке леса обозначаю наш маршрут и находки. На расчерченном листе бумаги появляется штриховая линия и рядом с ней различные крестики, квадратики, кружочки — места, где мы встречали журавлей, тетеревов, бобров, находки гнезд и т.п. Прикидываю, куда пойдем завтра.

Еще два дня поисков дали свои результаты. Мы нашли гнездо змеяда, два гнезда малого подорлика, еще одно гнездо ястреба-тетеревятника.

Особенно порадовала находка змеяда. Ведь он занесен в Красную книгу СССР и встречается крайне редко. Но та птица, за которой мы, собственно, сюда и приехали, все еще скрывалась в дебрях болот. Дима Осаплюк “мимоходом” сделал маленькое открытие: набрел на старую дуплянку, в которой поселилась утка-гоголь. Как оказалось, это первая находка гоголя на гнездовании в Киевской области и одна из немногих вообще на территории Украины!

Наше пребывание на Вильче похоже на сказку. Необычайно богатый всякой живностью лес на каждом шагу таит загадки и сюрпризы. Впечатление такое, будто мы на машине времени перенеслись на пару столетий назад, когда еще животный мир Полесья не был так обеднен человеком. Тут живут и журавли, и отшельник черный аист. На вырубках и полянах держатся тетерева, а то количество хищных птиц, что мы увидели за пять дней, в других местах не встретишь и за месяц.

Неизгладимое впечатление оставили журавли. Мы как-то привыкли их видеть высоко в небе на недоступной высоте. Они превратились почти в неземные существа. А тут, вдруг, небесные жители спустились на грешную землю и оглашают весь лес своим трубным криком! Каждое утро на соседнем болоте журавли трубили нам зарю, приветствуя выплывающий из предрассветного тумана багровый диск солнца.

В вильчанских лесах обычны животные, которые в других местах давно уже стали редкостью. С верхушки старого дуба доносится басовитое гудение голубя-клинтуха. Через поляну с громким криком перелетает черный дятел. Следы его деятельности то и дело попадают на глаза. Здоровенный сухой ствол ольхи обработан так, будто на нем кто-то всерьез потрудились с топором. Под деревом лежит целая гора крупных щепок. В самой Вильче и в дренажных канавах у дорог живут бобры. Над лесной тропинкой порхает “краснокнижный” махаон. Везде полно следов косуль, кабанов, оленей, лосей.

На первом этапе экспедиции мы черного аиста так и не нашли. Пять дней пролетели как один, и снова мы топаем с рюкзаками по лесной дороге. Все время стояла холодная дождливая погода, в прощальное же утро как назло ярко светит солнце, и мрачные до того полесские болота сразу преобразились и заиграли всеми красками весны.

Май тем и хорош, что в нем много выходных. Прошло всего два дня и мы снова на Вильче. На этот раз нас всего трое: Дима Осаплюк, Костя Зиндра и я. Обосновались на пару километров ниже по речке. Здесь видны остатки бобровой плотины, на берегу лежит несколько сваленных зверьками осин. За речушкой — большая, поросшая мелким березняком рубка. По вечерам над ее опушкой с хорканьем тянут вальдшнепы.

Весной все развивается очень бурно. За два солнечных дня лес изменился до неузнаваемости. Кроны деревьев покрылись нежной зеленоватой дымок, в болотах ожили лягушки, под ногами мягко шуршит зеленый ковер.

В первый же вечер мы все втроем дружно поклялись, что отлупим всякого, кто станет утверждать, что в первый наш приезд на Вильчу была плохая погода. Что такое холод и слякоть по сравнению с тучами комаров, которые рождаются, казалось, из самих болотных испарений? Поначалу мы старались не обращать на них внимания, но затем все же пришлось пустить в ход защитные средства. Днем нас спасает диметилфталат. В жару он быстро смывается потом, и мы через каждый час совершаем очередной “намаз”. Правда, в отличие от мусульман, становимся при этом лицом не к Мекке, а против ветра, который хоть немного отгоняет докучливых кровопийц. По вечерам стараемся, чтобы костер давал не меньше дыма, чем огня.

На Вильче мы почти не использовали заварки, вместо нее на чай шли дары леса — различные травы. Благо их под ногами целое море. Главный “знахарем” и травоведом был Дима. Он старался побольше разнообразить чайное меню, и мы имели возможность оценить напитки из малины, ежевики, брусники, черники, калгана и т.п. Впрочем, о вкусе их приходилось судить больше полагаясь на слова Димы, чем на свои ощущения. Мы брали воду из речушки. Она была чистая и прозрачная, но текла с болот и содержала много гуминовых кислот. Неистребимый привкус болотной воды нивелировал вкус чая из разных трав. Цвет ее был таков, что заглянув в снятый с огня котелок, трудно было определить, бросали туда заварку или еще нет.

Под конец процедура приготовления чая упростилась до минимума. Со стороны это выглядело примерно так: из палатки вылазит, зевая и потягиваясь, Осавлюк, одной рукой продирает глаза, другой срывает жмут первой попавшейся травы и пихает ее в котелок.

Два дня мы бродили по лесу, нашли гнездо тетеревиатника, видели много интересного, но только не черного аиста. Костя уехал, оставив нас вдвоем. В анкете, присланной из Вильчанского лесничества, указывалось 5 мест, где мог гнездиться черный аист. 4 уже отпали. Осталась последняя надежда.

Свершилось это в предпоследний день. С помощью лесника мы, наконец, нашли гнездо на высоченном дубе. Оно было на удивление правильной, круглой как колесо, формы. Лесник уверял, что аисты живут тут уже лет десять, но сегодня поблизости птиц не было.

В последний день, перед тем, как уехать, мы еще раз наведались к гнезду. Когда подходили к нему, над вершинами, вдруг промелькнули черные крылья, и на гнездо опустился аист. Он потоптался, пригнув

голову начал издавать какие-то писклявые звуки. Затем взлетел и, сделав над нами круг, скрылся.

Во второй половине мая еще будет экспедиция в Грезельское лесничество, где мы нашли гнезда черного аиста и серого журавля. В июне была трудная экспедиция на реку Уж. Там мы вдвоем с Сергеем Лукияненко попали в своеобразную ловушку между рекой и мелиоративным каналом и были вынуждены ставить под дождем палатку на низменном лугу. Проснулись ночью в воде среди огромной лужи. Но зато тогда мы нашли аж два гнезда черного аиста.

Это все будет позже, а сейчас мы как завороченные смотрим вслед улетевшей птице и не верим своему счастью. Есть “первая ласточка”!

Эти исследования сектора “Фауна” ДОП КГУ имели вполне серьезный научный результат. Мы не только доказали, что черный аист гнездится в Киевской области, но и выявили места обитания многих других редких видов. Впоследствии вышло несколько научных публикаций. В верховьях Вильчи мы спроектировали зоологический заказник республиканского значения. Эта инициатива получила поддержку областного управления лесного хозяйства, но пока заказник проходил “бумажные” стадии своего существования, грянул Чернобыль. Места эти оказались у самой зоны отселения. Сейчас они, наверное, еще более дикие, чем были раньше. Все-таки человек ушел, а к радиации природа приспособится...

Також, газетні статті, дотичні до біографії В. Грищенка можна подивитись у додатках 1.19, 1.22-1.23, 1.24-1.26, 1.28, 1.29-1.31, 1.34-1.36, 1.55, 1.56-1.57, 1.58-1.59, 1.62-1.63.

Гліб Гаврись

Член ДОП КДУ ум.Тараса Шевченка у 1982-1983 рр. та 1985-1986 рр.

Сьогодні — к.б.н., Завідувач відділом фауни і систематики хребетних Інституту зоології ім. І. І. Шмальгаузен, вчений секретар Наукової ради з проблем заповідної справи і діяльності заповідників при Президії НАН України.

Про університетську Дружину охорони природи я чув ще з часів перебування у Малій Академії наук, хоча не зовсім точно уявляв, хто і чим там займається. Але образ справжніх захисників природи і непохитних борців з браконьерством вже тоді викликав бажання приєднатися до ДОПу при першій-ліпшій нагоді. Така нагода сталася у 1982 р. зразу після вступу на біофак КДУ, коли наш перший курс зібрав тодішній командир дружини Сашко Костюк з пропозицією спробувати себе у ролі “зелених дружинників”.

Треба відмітити, що Сашко вмів зацікавити аудиторію. Його запал, енергія, відданість своїй справі викликають у мене захоплення і зараз, коли я згадую події більш ніж чвертьвікової давнини.

В результаті, чимало хлопців з нашого потоку, в першу чергу — зоологів, записалося до ДОПу і досить активно працювало в дружині. У всякому випадку — до кінця 1983 року, коли генсеку Андропову прийшла “геніальна” думка поповнити лави радянської армії за рахунок студентів-першокурсників з тих ВУЗів, де завжди була військова кафедра.

Найбільше мені запам’яталось наше “бойове хрещення” — рейд на Київський пташиний ринок. На Куренівці тоді йшла реконструкція, і ринок тимчасово був перенесений на Лівий берег у район кінотеатру “Аврора” та автобазару. Дружинників там добре знали, і появу їх швидко вчисляли завдяки вогненно-рудій шевелюрі Костюка, яка яскраво виділялась на тлі звичайних відвідувачів ринку. “Ховай товар, Рижий іде!” — кричали торговці браконьерськими снастями та забороненими тваринами і обов’язково додавали пару “теплых” слів на адресу особисто командира і його доблесних підлеглих. Через це нам скоро прийшлося навіть міняти тактику рейдів. Спочатку на розвідку йшли незасвічені агенти, а потім підключалась головні природоохоронні сили на чолі з Сашком.

У той перший рейд ми вилучили немало риболовних сіток, в’ятерів, “телевізорів” тощо, склали біля десятка адміністративних протоколів та випустили на волю кілька диких пташок, яких законом заборонено відловлювати в природі і, тим паче, торгувати. У одного дядька навіть виявилася звичайна сорока, що немало нас здивувало. Він так і не зміг толком пояснити, кому й навіщо збирався продати бідну “білобоку”.

Потім було ще багато рейдів на пташиний базар; в околиці Києва ловити браконьєрів; охороняти ялинки перед Новим Роком; операції “Підсніжник”, “Нерест” тощо. Навіть був випадок, коли ми зимою чергували на схилах університетського ботсаду і не давали нікому кататися на лижах та санчатах. Зрозуміло, що збереження верхнього шару ґрунту — справа необхідна, але це дуже важко пояснити маленьким дітям, які просто хочуть відчувати радість зимової казки. Слава Богу, таке чергування було раз чи два. Я думаю, ми тоді не дуже виправдали надії керівництва ботсаду.

Взагалі, 1982-1983 роки найбільш запам’яталися мені за весь час перебування у ДОПі. Ми були молоді, енергійні, як кажуть — рвалися у бій. Практично не було політизації, різних закулісних варіантів; не сильно притискав комсомол та інші “компетентні органи”. Головну ударну групу складало 10-15 хлопців, котрі у будь-який момент (звичайно, з урахуванням учбового процесу) були готові виїхати у самостійний рейд, або разом з державними представниками природоохоронних структур. Особливо гарні стосунки були з Київською рибінспекцією, якій ми неодноразово допомагали ловити браконьєрів у районі Київської ГЕС та гирла Десни.

Окрім роботи у Києві і області, ми, по мірі можливостей, намагалися спілкуватися з друзями інших ВУЗів України, обговорювали спільні проблеми охорони природи. Мені пощастило разом з Сашком Костюком та Володимиром Домашлінцем потрапити в Москву по обміну досвідом, де ми кілька днів мали можливість ознайомитись з діяльністю ДОП Московського університету — найстарішою і найпотужнішою дружиною колишнього Радянського Союзу. А на кінець, був рейд у заповідник “Журавлиная родина”, де я на ділі побачив методи роботи московських колег. Не скажу, що ми робили це значно гірше.

Згодом на зміну Костюку, який тоді вже закінчував п’ятий курс біофаку, прийшов новий командир ДОПу — Сергій Моторний. Він повністю відповідав своєму прізвиську і так само енергійно взявся за керування дружиною; особливо вдало організовував рейди по боротьбі з браконьєрством. Я часто згадую виїзди у Київську область під час мисливського сезону осені 1983 року, коли ми кожного разу вилучали по кілька незареєстрованих рушниць та склали немало протоколів на порушників мисливського законодавства. Це були мої останні рейди перед армійською службою.

Точно не пам’ятаю, але мабуть саме у той період з’явився Володимир Борейко, що зробив з нами кілька виїздів у рамках обміну досвідом по відлову браконьєрів, якого він отримав вже чимало, очолюючи ДОП Донецького університету. Борейко мав справжній кобур від пістолета

Макарова і форменого зеленого кашкета з кокардою невідомого походження, чим викликав неабиякий жах, як у браконьєрів, так і добропорядних мисливців. У всякому випадку, його присутність вже тоді відбивала бажання до опору у будь-якого порушника.

У ДОП я вернувся вже після приходу з армії в кінці осені 1985 року і пробув у дружині ще роки півтори. Тоді вже відбулися досить значні зміни, частина з яких мені сподобалась, а інша — не дуже. Змінилося керівництво, і не в кращу сторону. Закінчили навчання в університеті старі перевірені кадри. Більше стало різних зборів та інших, на мою думку, непотрібних заходів.

Найбільше позитивне враження у цей період справила на мене робота секції, яку очолював Віталій Грищенко. Його група займалася пошуком цінних природних куточків на Київщині та у прилеглих областях, де ще залишились рідкісні види флори та фауни, і потім готувала документацію для створення нового об'єкту ПЗФ місцевого або загальнодержавного значення. Наприклад, заказник “Таценки” в Обухівському р-ні, де збереглося кілька гнізд червонокнижних хижих птахів та інші рідкісні тварини і рослини. Я кілька разів виїжджав з ними — чудові спогади!

Загалом, хочу відмітити, що Дружина охорони природи назавжди залишиться у моїй пам'яті як один з найяскравіших періодів студентства. Нові друзі, незабутні враження, цінний досвід — це те, що буде згадуватись на протязі всього життєвого шляху.

Олена Балашова (Свинарчук)

Член ДОП КДУ “Ленінський дозор” 1984-1987 рр., командир ДОП у 1983-1986 рр.

Сьогодні — викладач хімії у коледжі.

Вітаю колишніх і теперішніх членів ДОП з ювілеєм студентського руху захисників природи КДУ.

Студентські роки є найбільш цікавими і кращими в житті людини, тим більше, якщо в студентському житті є цікава справа, взаєморозуміння і справжня дружба. Члени ДОП “Ленінський дозор” 1984-1987 років напевно на все життя запам’ятали наукову роботу, рейди, походи, поїздки в інші міста України і тодішніх республік СРСР.

З особливою теплою, ностальгією я згадую поїздки до Волзько-Камського заповідника, де два роки підряд ми співпрацювали з членами ДОП Казанського Хіміко-технологічного інституту. Особливо часто я згадую такий смішний випадок... Під час перебування у Волзько-Камському заповіднику наш український загін приїхав по продукти до Казані. Зголоднівши, ми вирішили піти до кафе “Кистибий”, де готували національні татарські справи. Перед цим по дорозі ми у гастрономі купили кумис — це кисломолочний напій з молока кобил. Ми вважали тоді, що цей напій подібний до кефіру. А діло було літом, в спеку. Ось ми в кафе заказали собі поїсти, виставили на стіл пляшки з кумисом. Через хвилину десять з цих пляшок з кумисом почали злітати кришки з такими хлопками, що всі люди за сусідніми столами повскакували з місць. Ми з початку розгубилися, а потім від душі посміялися. Діло в тому, що при спеці, у кумисі почався процес бродіння, що привело до виділення газів та вихлопу кришок. От так ми познайомилися з національним татарським напоєм.

Дякую ініціаторам і організаторам, які знайшли колишніх членів ДОП, за бажання випустити збірник, присвячений ювілею ДОП Київського університету.

Удачі вам і творчої наснаги!

Олексій Кабика

Член ДОП КДУ “Ленінський Дозор” 1986-1990 рр.

Сьогодні — незалежний консультант з екології та збалансованому розвитку.

Магаданські дозори: мандрівка на день народження

Вперше про Магаданський загін я почув під час всесоюзної конференції ДОП, що проходила у Харкові в 1989 році. Один із випускників, Андрій Котюх, потрапив за розподілом працювати в Магадан, до “Охотськрибводу”. Він і виступив ініціатором створення студентського загону по охороні рибних запасів під час нересту лососевих. В цей період також активізуються браконьєри, які полюють за червоною ікром, і штатні інспектори рибоохорони просто не в змозі контролювати ситуацію на водоймах величезної за площею Магаданської області.

В той день була п’ятниця, довгоочікуваний кінець робочого тижня. Наша група із 17 студентів-членів ДОП кількох університетів нещодавно була розділена. Троє з нас — Міша, Ден і я — були перебазовані для допомоги інспекторам на ділянці ліцензійного лову у гирлі ріки Ола. Не зважаючи на те, що бути на березі моря — хоч і холодного — було досить цікаво, ми скучали за друзями які залишилися на головній польовій базі рибінспекції вище по течії.

Нас розділяли 50 кілометрів, але з транспортом були труднощі, — часто-густо на вихідні ми змушені були добиратися до головної бази автостопом. Одного разу Дену й Міші довелося їхати у вантажівці разом з кіньми, — вони зупинили попутку, в кабіні місця не було, а їхати було треба. Всередину до коней вони не полізли, а їхали зовні, вчепившись за ґрати кузова.

Крім різноманітних робочих обов’язків, у вільний час Міша малював карикатурні скетчі на всіх учасників подій, Ден захоплювався атрибутами субкультури панків, а я активно займався фотографією. Але всі ми в той час були принциповими та ідейними максималістами-екологами, і до браконьєрів ставилися нестерпно. І було за що, — багато з них добували рибу драчами, видаляли ікру, а ще живу рибу просто викидали. І все це — десятками і сотнями кілограмів. Затримували браконьєрів ми також десятками, складали протоколи, вилучали знаряддя лову та передавали справи до суду.

Цього дня ми готувалися святкувати день народження Володі Махновця — йому виповнювався 21 рік. Планувалася вечірка, і всі з ентузіазмом чекали на неї.

“Кальмар 20, Кальмару 19.” — я вийшов на радіозв’язок з головною базою.

“Кальмар 20 на зв’язку.”

“Ми готові до виходу, сподіваємося бути у вас на базі приблизно за годину.”

“Супер, — вечеря вже майже готова, напої охолоджені, лише чекаємо на вас.”

“Вже їдемо.” — закінчив я, і ми вирушили в дорогу.

На головній дорозі нам пощастило швидко зупинити попутку до перехрестя, і ми вже сподівалися дістатися на базу ще до заходу сонця. Проте, попереду залишалося ще 30км ґрунтової дороги.

За годину очікування на перехресті, не проїхало жодної машини в нашому напрямку. Дорога була практично порожньою, за виключенням одної-двох вантажівок які прогули повз нас у зворотньому напрямку.

Сонце поволі сіло у хмари, і стало швидко темніти. Почав моросити дощик. Вже відчувалася осінь на підході, — температура стрімко знижувалася, і навіть можливі були приморозки цієї ночі. Наші перспективи вчасно дістатися бази вже не виглядали оптимістичними.

“Машин нема, що будемо робити?” — Мішин початковий ентузіазм щодо цієї подорожі почав випаровуватися. “Я вже мерзну”.

“Їдемо пішки — хоч зігріємось трішки” — я почав рухатися, і хлопці пішли за мною.

Від дощу ґрунтова дорога стала мокрою та слизькою, але ми все ж поволі рухалися.

“Весь шлях займе у нас як мінімум шість годин!” — хтось із хлопців вже починав скиглити.

“Інших варіантів у нас взагалі немає, чи не так? І назад повернутися не можемо — все одно машин нема у будь-якому напрямку” — хоч і збирався я спочатку сказати щось позитивне, підстав для оптимізму залишалося зовсім небагато. “Хоч комарі не кусають — і то добре, і ми рухаємося у потрібному нам напрямку”.

“Так, ми маємо добратися на базу. На нас чекають, можливо вони знайдуть якийсь транспорт для нас...” — Міша був рішуче налаштований знайти вихід із ситуації яка склалась.

Раптом ми побачили миготіння автомобільних фар.

“Треба його зупинити — це чи не останній наш шанс!” — в очах Дена промайнуло щось схоже на блиск азарту мисливця, який побачив звіра на відстані пострілу.

Ми були готові до рішучих дій. Велика вантажівка поволі наближалася до нас. Ми стали посередині дороги, налаштовані зупинити машину хоч би що там було. Водій пригальмував, включив аварійку, сигналізуючи що зупиняється, і ми звільнили дорогу. Але це виявилось помилкою! Вантажівка помалу проїхала повз нас не зупиняючись, і скоро зникла у темряві ночі.

“Редиска! Нехороший человек!!...!!” — ця, та інша не зовсім літературна лексика із вуст Дена була виправданою. Ми почувалися обдуреними. “Треба було стояти на дорозі, поки він не зупиниться!”.

У нас не залишалося іншого вибору, як продовжувати йти пішки. Дорога перетворилася на багнюку, що вже мало відрізнялася від заболоченої місцини, яка простягалась вздовж неї. Дощ не вщухав. Стало так темно, що ми вже не бачили калюж на дорозі, не намагалися їх обійти, та йшли навпростець. Наші штормовки промокли до нитки, і мене вже починало трохи трусити від холоду.

Потім ми знову побачили миготіння автомобільних фар. Машина їхала у протилежному напрямку, але ми розуміли, що це наш останній на сьогодні шанс дістатися до теплої та сухої оселі. Ми не були готові провести залишок ночі у лісі, серед цих боліт. Ми невідворотно схопилися за цей шанс.

Без зайвих слів, ми міцно взяли один одного за руки і повністю заблокували дорогу. Зі сторони, напевно, це виглядало дуже схоже на відомий епізод із фільму “Кавказская пленница”. Хто був посередині нашого ланцюгу я вже не пам’ятаю, але рішучості зупинити цю машину у всіх учасників було вдосталь.

Машині їхати було нікуди, і вона зупинилася. Ми швиденько відкрили двері і опинилися всередині. Це був 5-містний Москвич. В салоні вже знаходилося четверо не худих дядьків. Без зайвих слів та пояснень, ми втиснулися в автівку: Міша і Ден якось умістилися на задньому сидінні (Міша потім казав що він примудрився залізти під скло задніх, п’ятих дверей автомобіля), а я вмістився десь на колінах пасажира переднього сидіння біля водія. Неймовірно, але водій розвернувся і ми поїхали у наш пункт призначення.

Поволі стало зрозумілим, що коли ми сіли в машину, всі пасажери спали. Щодо водія, він ніби не спав, але кермо не хотіло його слухатися і машина виписувала зігзаги по трасі. Також відчувався сильний запах спиртного, і ми зрозуміли, що всі у салоні були п’яними.

Потурбовані нашими мокрими тілами та тиснявою, пасажери автівки попрокидалися. Поволі вони починали розуміти, що трапилося, але все ще не могли второпати, що ці троє незнайомих хлопців роблять у їх машині. Я гадаю, вони також не розуміли, що тепер їх машина їде у зворотньому напрямку.

“Ей, ти! Я десь тебе бачив раніше! Що ти тут робиш?”

Запитання було адресовано мені, і я мав щось відповісти і якось підтримати розмову... Я також подумав, що це — можливість перевести увагу від факту нашої не зовсім коректної окупації чужої машини до якоїсь нейтральної теми. Звичайно, розмова про погоду могла б тільки

роздраконити усіх ще більше, вітер та дощ за вікном тільки посилювались. Найкраще, що наївно прийшло мені у голову, полягало в тому: а чи не поговорити нам про те як ми усі захоплені незайманою природою цього краю.

“Ми — студенти-екологи з материка. Тут у вашому краї природа дійсно незаймана, чиста вода, праліси, фауна і флора... Ми допомагаємо рибінспекції охороняти нерестилища лососів у місцевій річці. Єдина проблема — браконьєрство, багато риби винищується заради ікри...”

На цьому місці я змушений був зупинити свою розповідь, так як побачив дещо ворожої реакції на обличчях.

“Ага, тепер я пам’ятаю цих хлопців — це вони зіпсували нам рибалку три тижні тому, ще й штраф довелося заплатити! Двісті рублів! Повбивав-би цих “захисників природи”!”

Напруга у повтрі салону зростала. Наше хвилювання також зросло, але ми мовчали. Ми не знали, як краще розрядити обстановку.

Раптом Ден сказав водію повернути у правий з’їзд з дороги. Я був абсолютно впевнений, що це не наш з’їзд, — поворот на базу був далі. Але водій вже повернув направо, проїхав метрів п’ятьдесят, і загруз у багнюці. Ми вилізли із салону, та намагалися виштовхнути автомобіль з болота. Борсаючись у грязюці, ми помітили мотоцикл з коляскою, який їхав по основній дорозі. Як ми дізналися пізніше, це був Володя-ювіляр, який виїхав на наші пошуки з польової бази. Але він не міг нас побачити на з’їзді, і почути наші крики. Таким чином, він проїхав повз нас не помітивши, і зник у темряві.

Груповими зусиллями нам таки вдалося виштовхнути машину з болота на основну дорогу, і ми продовжили подорож у потрібному нам напрямку. Тепер усі пасажери повністю прокинулися і прийшли до тями. Напруга досягла максимуму. Водій лаявся матом, але продовжував їхати. Пасажири вже стискали кулаки, але тіснява не дозволяла виникнути бійці прямо у салоні. Відчувалось, що ситуація зараз вибухне і наслідки можуть бути неприємними.

“Добренько, дуже дякуємо вам, що підвезли! Пробачайте, якщо щось було не так. Зупиніться ось тут, будь ласка.” — Я відчув, що краще вже вийти з машини, і пройти залишок шляху пішки. В іншому випадку, ми змушені були б вплатитися у бійку. Машина зупинилася, водій вийшов разом з нами, швидко відкрив багажник та дістав важенький розвідний ключ.

“Ми вам вдячні за допомогу, і не будемо з вами битися.” — Міша підтвердив наші мирні настрої, і ми швидко нахивали п’ятами.

Виснажені від мандрівки та отриманих вражень, мокрі як хлющ та завацькані у грязюці, ми нарешті дісталися бази.

Володі-ювіляра на місці не виявилося, — у пошуках нас він проїхав на мотоциклі увесь шлях до ліцензійної ділянки на морі, і звідти повідомив по радіозв'язку, що нас не знайшов. Потім ми ще чекали годину, поки він повернувся: втомлений, але радісний, що ми знайшлися.

Тепер, нарешті, усі зібралися і — переодягнувшись у сухі речі, запропоновані друзями — були готові до святкування дня народження Володі. Вечірка почалася о другій годині ночі, і святкували ми до ранку. Чи були танці того разу, не пам'ятаю, але точно було весело.

Також, газетні статті, дотичні до біографії О.Кабики можна подивитись у додатках 1.5, 1.61, 1.64-1.65.

**ДОП УМАНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Людмила Любінська

Член ДОП Уманського державного педагогічного університету 1977-1980 рр.

Сьогодні — голова Товариства подільських природолюбів та природодослідників.

(російською мовою)

Впервые о ДОПе я услышала от своего преподавателя Гедзя Семена Мартыновича (Уманский государственный педагогический институт) в 1977 году. На кружке ботаники он нам рассказал о движении молодежи в Москве по охране ценных редких растений. На базе этого кружка решили создать свой ДОП. Главные задачи, которые ставили перед собой: исследовать дендропарк “Софиевка”, рассказывать о его ценности с целью бережного отношения и снижения уничтожения растений как декоративных так и местной флоры. Выпустили стенгазету о растениях “Софиевки”, провели несколько экскурсий, написали курсовые по охране растений и дендропарка. А в 1980 году после аварии на дамбе чистили парк. Тогда еще не было борьбы с властью. Поэтому работа велась с посетителями парка, которые срывали растения или мусорили в парке. К сожалению, организация не очень активно работала и долго не просуществовала. Причина — отсутствие поддержки и малочисленность. Но такая работа повлияла на мое активное будущее по охране природы.

ДОП ДОНЕЦЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Лариса Боровик (Лавренчук)

*Член ДОП Донецького державного університету 1982-1987 рр.,
командир ДОП 1985-1986 рр.*

*Сьогодні — м.н.с. Луганського природного заповідника.
(російською мовою)*

Дружина охрани природы Донецкого университета — 1985-1987 гг.

В 1985-1987 гг. в Дружине охраны природы Донецкого университета работа велась по ряду уже установившихся направлений. Это — борьба с браконьерством (нарушениями законодательства об охоте и рыбной ловле), борьба с загрязнениями (выявление незаконных выбросов сточных вод), флора (операции “Первоцвет” и “Лекарственные растения”), фауна (выявление местобитаний редких видов, поиск сохранившихся природных объектов), школа (организация школьных природоохранных кружков). Работа Дружины всегда была очень разноплановой. Это и участие в природоохранных конференциях, обсуждение и отклики на публикации по природоохранной тематике, подготовка публикаций о работе дружины. Дружинная работа всегда была тесно связана с научной работой студентов, была ее логическим продолжением, поэтому, часто дружинники были участниками студенческих научных групп.

Остановлюсь на основных направлениях работы Дружины. Приведу только несколько фамилий, поскольку упомянуть о работе всех, с кем посчастливилось работать в Дружине за 5 лет учебы, заняло бы слишком много места, по приблизительным оценкам это порядка 60 человек. В основном напишу именно о тех направлениях, по которым лично я работала больше, надеюсь, меня простят друзья, о чьей работе за этот период написала незаслуженно мало.

Основу работы Дружины всегда составляла рейдовая работа по выявлению и пресечению различных нарушений законов об охране природы, поскольку в тот период, как и сейчас, природоохранное законодательство в значительной степени было декларативным и массово не соблюдалось при попустительстве властей. Собственно и возникновение дружинного движения было ответом на противоречие между растущим пониманием важности экологических проблем и незначительными, на тот момент, усилиями общества в этом направлении, это уже отмечалось в публикациях о дружинном движении. При этом советское законодательство об охране окружающей среды было довольно развитым и декларировало много положительных природоохранных принципов, имелся и разветвленный государственный аппарат, который должен был осуществлять и

контролировать исполнение этих законов. Дистанция между официально утверждаемыми принципами и реальностью была огромной, при этом никакой иной, кроме официальной, точки зрения, не существовало. Вот тот общественный фон, на котором возникло и долгое время развивалось движение Дружин.

Работа Дружины была разграничена по отдельным направлениям, однако ошибочным будет представление о дружине как четко структурированной и чересчур заорганизованной. Большинство мероприятий проводились совместно, всеми дружинниками, но были ответственные за направления, которые систематизировали, планировали и организовывали работу. Дружинники использовали удостоверения общественных инспекторов областной инспекции по охране природы, общественных охот- и рыбинспекторов, которые давали право самостоятельно составлять протоколы о нарушении природоохранного законодательства. Рейды проводились в учебное время в выходной день, в воскресенье (в то время была шестидневная учебная неделя). В “горячее” время, например во время проведения операции Первоцвет, использовали любое свободное время. Старались сотрудничать с профессиональными охотинспекторами, рыбинспекторами, милицией, но в большинстве рейды проводили самостоятельно. Наиболее продуктивно сложились отношения с охотинспекцией. Работу по борьбе с браконьерством в разное время возглавляли Дьяков Виктор, Прасол Андрей, Бронсков Александр.

Работа по направлению Фауна по сложившимся традициям включала, кроме поиска местобитаний редких видов, проверку охрannого режима в заказниках и других заповедных объектах, работу по созданию новых заказников, то есть, полностью работу дружины по охраняемым природным территориям. Здесь много работали Марочкина Валентина, Голубова Елена, Берлизова Елена и другие. По инициативе дружинников была начата и долго велась работа по созданию заказников “Черный Жеребец”, “Ямполовка”. Как обычно, продвижение новых охраняемых территорий шло тяжело и очень долго. “Черный Жеребец” позднее получил охранный статус, эта территория затем вошла в Национальный парк Святые горы.

Важным направлением в работе Дружины в этот период были лекарственные растения. Эта работа была начата примерно в 1981-1982 гг. Шаповаловым Александром, Бугрик Надеждой. В разные периоды активно работали Ищенко Наталья, позднее — Домницкая Ирина, Сударикова Наталья и другие. Работа по лекарственным растениям заключалась в борьбе с незаконной торговлей лекарственными растениями на рынках. В то время ассортимент трав, предлагаемых аптеками, был очень ограничен, а торговля травами, не являющимися медпрепа-

ратами, в магазинах отсутствовала вовсе. В результате практически вся торговля лекарственными растениями была сосредоточена на сельскохозяйственных (колхозных) рынках, несмотря на ее законодательный запрет. На рынках нередко предлагался некачественный товар, ошибочно собранные растения, процветала торговля редкими видами. Кроме непосредственной борьбы с нарушением законодательства (проведением рейдов на рынках), дружинники занимались всесторонним изучением проблемы. В том числе, по типу студенческих строительных отрядов, был организован экспериментальный отряд по сбору лекарственных растений, который работал в 1982, 1983 гг.

Было выявлено, что основа проблемы состоит в том, что советская плановая промышленность не могла удовлетворить обширный и разнообразный спрос на травы. Выращивание трав в специализированных хозяйствах было недостаточным и качественно, и количественно, преимущественно система ориентировалась на сбор дикорастущих трав, ресурсы которых уже в тот период были ограничены и не могли удовлетворить спрос. С выявлением этой проблемы, рейдовая работа по этому направлению была постепенно свернута.

Пожалуй, наиболее эффективной была работа Дружины по направлению Первоцвет. В основном работа проводилась в Донецке, в меньшей степени охватывались крупные города области, где торговля раннецветущими дикорастущими редкими растениями не была такой масштабной. Примерно к 1985 г. торговля первоцветами в Донецке и области целиком переместилась в тень, встретить открыто торгующих было редкостью. Хотя объем теневого рынка, вероятно, был достаточно большим, бороться с этим явлением без помощи профессионалов было сложно, и в этом смысле говорить о значительных наших достижениях нельзя, но некоторые удачные мероприятия были. Оценить результативность нашей работы, насколько она влияла на реальную ситуацию, можно сравнивая, как выглядела эта проблема в городах, где такая работа вовсе не велась, и где весенние улицы поражают разнообразием редких дикорастущих растений, представленных в букетах первоцветов, по которым можно изучать крымскую, карпатскую, местную флору. Теневой рынок все же ориентируется на ряд массовых видов. Кроме того, открытая торговля имеет крайне негативный пропагандистский эффект.

Самым сложным направлением работы всегда была борьба с загрязнениями, поскольку в этой области у нас, к сожалению, не сложилось сотрудничество с профессионалами, а эффективно работать собственными силами было сложно, ведь в этой области требовались специальные знания. Ориентировались на проверку сельскохозяйственных комплексов, предприятий пищевой промышленности. Как правило, выяснялось, что

на предприятиях, в силу технологической отсталости, не предусматривается должная очистка стоков. В разные годы (с 1982 г.) в этом направлении работали Пономарева Елена, Цыбулька Зоя, Куркурина Анна.

Работу со школьниками в этот период возглавляла Лаврова Елена, в этом направлении постоянно работала группа единомышленников около пяти человек. Был организован школьный кружок, программы и методики занятий разрабатывались целиком самими дружинниками. Ключевой задачей этого направления всегда была именно отработка методик экологического просвещения и воспитания.

В летние каникулы традиционной была работа в заповедниках, где помогали администрации самой разнообразной работой, преимущественно выявляли нарушения заповедного режима, вели экологическую пропаганду. В зимнее время принимали участие в традиционной для дружин операции “Ель”, хотя в нашем регионе эта работа не была масштабной, ограничивалась в основном акциями по рекламе елочных букетов.

Дружина в этот период насчитывала примерно 20-25 человек. Но некоторая часть состава постоянно менялась, около 15 человек работали стабильно, практически на протяжении всего периода учебы. Дружина постоянно привлекала довольно большое количество новых людей. Эффективная работа в Дружине требовала довольно сложных, практически профессиональных навыков, а состав дружины постоянно менялся. В этом всегда состояла большая сложность и противоречивость работы. Несмотря на то, что выпускники в основном уезжали, они всегда старались поддерживать связи с дружинниками, помогать в работе. К сожалению, в Донецке на базе Дружины так и не была создана какая-либо экологическая организация, что было бы логическим следствием работы такого большого количества людей, и которая аккумулировала бы все достижения, смогла бы сохранить преемственность в работе, повысила бы ее уровень. А если уровень работы не растет, то, по законам развития, рано или поздно он начинает падать, появляется некоторый застой, кризис идей. Ведь общественная организация должна быть, прежде всего, привлекательна с точки зрения новизны, оригинальности идей и эффективности, результативности работы. Иначе она постепенно превращается в клуб по интересам, обычную тусовку.

Что касается возможности возрождения дружин в настоящее время, то я присоединяюсь к скептическим мнениям. Причины — прежде всего, экономические трудности, изменившийся социальный состав студенчества. Кроме того, мне кажется гораздо более продуктивным и важным на данный момент создание и развитие полноценных общественных экологических организаций, которые бы

работали на постоянной основе. Экологические организации, безусловно, должны вести широкую пропаганду своей деятельности и конечно в какой-то форме привлекать к своей работе студентов. Но именно идея возрождения дружин, сама по себе, мне кажется мало-перспективной. Экологические организации смогут привлекать людей из самых разных слоев общества, их работа должна быть гораздо более эффективной. А уж в какой форме привлечь к работе студентов, нужно решать в каждом конкретном случае, если такой случай возникает.

Олександр Первак

*Член ДОП Донецького державного університету 1986-1991 рр.,
Командир ДОП 1989-1991 рр.*

*Сьогодні — старший інспектор Державної екологічної інспекції у
Донецькій області.*

(російською мовою)

1986 год, зима. Будучи первокурсником биофака Донецкого государственного университета, в одну прекрасную пятницу, я как примерный сын, собирался на выходные поехать домой к родителям. Проходя вечером по коридору общаги, меня встретили “два здоровенных паренька...” третькурсника (Саня Белгородский и Витя Богуненко), которые в процессе беседы “разъяснили” мне, что почетной обязанностью каждого уважающего себя биолога является охрана Природы. А посему, завтра я, оказывается, уже не еду домой к мамочке, а буду принимать участие в рейде по борьбе с охотбраконьерством. Скажу сразу, что на тот момент я не горел особым желанием выполнять “почетную обязанность”, однако все же меня “мягко” убедили старослужащие биофаковцы в том, что мне просто необходимо полюбоваться зимними пейзажами лесного заказника “Великоанадольський”.

Таким образом, мурлыча про себя песенку “Не жди меня мама, хо-рошего сына...”, ранним утром, я в составе рейдовой группы общественных охотинспекторов, под стук колес покатился в электричке до станции Анадоль Волновихского района.

По прибытии на место, старшим рейда Бронсковым Александром был проведен инструктаж с членами рейдовой группы, после которого я понял, что дело предстоит далеко не прогулочное. Ребята имели удостоверения общественных охотинспекторов, соответствующие бланки протоколов, и самое главное, достаточный опыт работы, который сразу чувствовался уже при проведении инструктажа.

Еще по дороге, мне было много рассказано о Дружине охраны природы ДонГУ, о ее истории, направлениях работы, различные случаи из рейдов и отряда “Заповедник”. А чуть позже мне “крупно повезло”. В первом же моем рейде мы столкнулись с группой охотнарушителей, которые занимались распитием незамерзающих на морозе напитков, представив собранные, расчехленные ружья к деревьям на территории пионерского лагеря в заказнике. Учитывая численное превосходство охотников, меня поразила слаженная и грамотная работа старшего группы — инспектора Бронскова, фотографа группы Белгородского и прикрывающего инспектора Богуненко (я был приставлен охранять фотографа). Не дав охотникам опомниться, инспектор вежливым, но

настойчивым тоном заставил охотников предъявить документы на право охоты. Как оказалось, не все было в порядке с документами. Не буду описывать процесс изъятия незарегистрированного ружья, и тем более тех выражений и угроз, которые довелось при этом нам выслушать. В результате дело было сделано, составлено два протокола и изъято охотничье оружие.

Этот первый рейд и впечатления от него, в результате, определили мое дальнейшее бытие на биофаке. С той поры я стал ДОПовцем сначала в душе (в те годы вступить в члены ДОП было далеко не формальным актом), а потом и по-настоящему, дойдя до командира ДОП ДонГУ (1989-1991).

Основными направлениями работы нашей Дружины (период 1986-1991 г.г.) были: сектор Флора (охрана редких и лекарственных видов растений, операция “Первоцвет”), сектор Фауна (подготовка обоснований на создание зоологических и др. заповедных объектов), сектор Заказники (выезды на территории заповедных объектов с целью фиксации всевозможных нарушений заповедного режима), сектор БсЗ (борьба с загрязнениями, в первую очередь сельхоз), сектор Школа (работа со школьниками по вопросам охраны природы). Но столпом, на котором держалась Дружина, был прежде всего сектор БсБ (борьба с браконьерством), за счет своей специфики, романтики, риска, единения членов Дружины.

Практически ежегодно мы участвовали в междружинных мероприятиях. Так, в мае 1988 года, на базе биостанции ДонГУ в с. Яцкое на Краснооскольском водохранилище я был участником проведения междружинной школы БсБ. Да, многие браконьеры тогда рыдали как дети, когда группа на нескольких байдарках и не менее подготовленная группа инспекторов по берегу буквально процедили акваторию Рубцовского залива, изъязв несколько десятков километров сетей и прочей нечисти из лески и капрона. А как потом пылал “пионерский костер” из запрещенных орудий лова. Тогда я познакомился с Валерой Бринихом и Шапаром (С.Шапаренко). Совместные рейды на Оскол в период нереста, после этой школы, стали чуть ли не традицией у нас с Харьковчанами, как впрочем и на реку Грузской Еланчик (в марте, когда бьют щук острогами).

Одним из самых запоминающихся моментов работы в Дружине для всех было участие в отрядах “Заповедник”. Особенно запомнился 1987 год, мой первый отряд в Хопре (Хоперский государственный заповедник), где мы со “звездой биофака” Сергеем Трискибой по незнанию и от того, что очень хотелось кушать, умудрились насобирать грибов в охранной зоне, за что получили впоследствии изрядный втык в штабе от

командира ДОП, Ларисы Лавренчук. Тогда я также получил в челюсть от местных (Алферовских) браконьеров, правда позже такого не повторялось. Возмужал, наверное...

После этого были отряды в Луганском природном степном заповеднике (Стрельцовка, Провалье, Станично-Луганское) и УСПЗ (Хомутовка). Ребята также ездили в Бадхыз, у меня не получилось, о чем сейчас изрядно жалею.

Несомненно, школа и опыт, которые я получил будучи в ДОП ДонГУ, повлияли в дальнейшем на всю мою профессиональную деятельность, и когда я пришел на работу в природоохранные органы в 1994 году, у меня не было проблем с составлением протоколов и применением природоохранного законодательства на деле в той или иной ситуации. Все это я узнал в Дружине, благодаря Дружине. А еще, может это и самое главное, в Дружине я нашел верных друзей, с которыми мы не расстанемся и поныне, с которыми всегда приятно вспомнить годы нашей бурной и не бесполезной юности.

Володимир Тимошенко

Член ДОП Донецького державного університету 1979-1982 рр.

Сьогодні — м.н.с. Луганського природного заповідника.

(російською мовою)

Дружини охраны природы, существовавшие и особенно активно действующие в конце 70х и начале 80х годов прошлого века, являлись общественными объединениями по интересам. Но было в них и то, что сильно выделяло их из рядов кружков и клубов. Это были в большинстве объединения студентов — профессионалов. Эти люди не просто чем-то занимались, но активно отстаивали свою жизненную позицию. Для этого использовался комплекс методов: силовые (пресечение нарушений природоохранного законодательства с помощью рейдов с дальнейшим оформлением материалов на нарушителей), научные (организация секторов, занимающихся научными исследованиями), пропагандистские (использование средств массовой информации для доведения до общества своей позиции, использование её как инструмент давления на нарушителей), воспитательные (в своей среде и среди школьников). В отдельных случаях эта машина копировала работу государства. Дружина охраны природы биофака Донецкого государственного университета была в этот период именно таким объединением. Она работала по практически всем направлениям, известным в то время в области студенческого движения охраны природы. Сектора Флора, Фауна, Школа, БсБ (борьбы с браконьерством), Загрязнения, Пропанды. Дружинники занимались работами по программам: Ель, Работа со школьниками, поиск мест произрастания редких растений и обитания редких животных и организация там заказников.

Если взглянуть на это со стороны, то Донецкая дружина была гибридом научно-исследовательского института, нескольких природоохранных инспекций, органов прессы и карательных структур. Дружинники работали одновременно с удостоверениями охотинспекторов, рыбинспекторов, инспекторов общества охраны природы и удостоверениями народных дружинников (именно там была зарегистрирована организация, что давало ей более широкие права при задержании нарушителей). Велась строгая документация. Были журналы регистрации протоколов, в которых расписывались должностные лица, принимавшие их от дружинников. Руководил работой штаб: группа активистов, каждый из которых отвечал за своё направление работы. Были поощрения и наказания вплоть до исключения из рядов дружинников. Сравнивая работу этого природоохранного монстра с работой современных госструктур, мне кажется, что именно они являются игру-

шечными клубами, а работа Дружины была отлаженным и сложным государственным механизмом. Несмотря на свою немногочисленность (в работе дружины в разные периоды принимало участие до 35 человек), Донецкая дружина смогла стать лидером по многим направлениям работы. Это достигалось комплексным подходом и широкой пропагандой своей работы в органах печати. Особенно близкие отношения сложились с Дружинами ВЛТИ (Воронежского лесотехнического института) и Казанского университета. В ВЛТИ сильнее была поставлена борьба с браконьерством — там было много парней. Казань отличалась демократичностью и высоким уровнем знаний по теории. Какое то непонятное совпадение (может, психотипов, способа мысли) обуславливало взаимопонимание и плодотворное сотрудничество в различных направлениях. В частности в отряде “Заповедник”. Конечно каждый член дружины получил или не получил в ней что-то своё. Мне трудно об этом судить. Могу говорить только о себе. Благодаря Дружине у меня появились соратники и коллеги. Многие из них в настоящий момент являются настоящими зубрами охраны природы и заповедного дела. Я получил множество знаний по криминалистике, психологии, социологии, истории, охране природы (хотя многие наши учёные до сих пор не считают её наукой), журналистике. Работе с людьми и с литературой меня научили тоже совсем не в Университете, а в Дружине.

Сейчас абсолютно точно могу сказать, что моими первыми учителями были студенты: Борейко, Шаповалов, Бляхер. Именно они сделали из меня профессионала. И конечно много дали все дружинники и Донецкие, и Казанские, и Воронежские. В то время они просто открыли для меня другой мир, о существовании которого я ничего не знал. Возможность слушать выступления таких людей как Штильмарк и Яблоков на конференциях, общаться со Святославом Забелиным — это всё дорогого стоит. В Донецкой области пришлось столкнуться с Марией Сергеевной Гандзюк — инженером по охране и защите леса Донецкого лесхоза, Эдуардом Константиновичем Шишманом — областным охотоведом Донецкого обллесхоза, Антониной Ивановой — корреспондентом газеты “Вечерний Донецк”. Это люди обладали не только высокими профессиональными, но и человеческими качествами.

Дружина развила во мне способность самостоятельно мыслить и принимать решения в критических ситуациях, с чем у меня всегда были проблемы. Сейчас, когда я вспоминаю о ней, я благодарен всем людям, с которыми соприкасался тогда даже короткий промежуток времени. Все они были очень разные, но все подарили мне часть себя, и жизнь от этого стала намного ярче. Наверное, в современных общественно-политических реалиях возрождение Дружин в прежнем виде просто

невозможно. В молодости мы мечтали: вот окончим вуз и тогда уже займёмся серьёзно охраной природы. Но жизнь показала, что многие проблемы может решить только общественность. Яркий пример, как общественность г. Харькова боролась за сохранение деревьев в городском парке. Ни одна из гос. организаций даже не подала голос в защиту деревьев. А люди приковывали себя цепями и залазили на деревья, чтобы сохранить им жизнь. Общество по-прежнему нуждается в бескорыстных Робин Гудах. А значит, они будут рождаться, и не в приказном порядке по инициативе сверху, а когда кто-то захочет просто изменить свою жизнь к лучшему, доказать, что он тоже имеет своё право голоса решать — в какой стране он хочет жить, и защищать не только двери банка за деньги, а цветы, деревья и птиц, просто потому, что они ему нравятся.

ДОП Симферопольського державного університету “Цикламен”

Олексій Тохтомыш

*Член ДОП Симферопольського державного університету 1986-1990 рр.
Сьогодні — викладач хімії і біології, куратор ДОП “Зелена Таврида”
(м. Симферополь), член КРАЕМ “Екологія и Мир”, безробітний.
(російською мовою)*

В Симферопольском ГУ им. М.В. Фрунзе ДОП родилась в 1976 году, и за 13 лет через её ряды прошло около 100 человек. Но в 1989 — 1990 уч. году ДОП СГУ прекратил свое существование. Наиболее активная работа проводилась по следующим программам и направлениям: “Сосна”, “Первоцвет”, “Борьба с браконьерством”, “Отряд Заповедник”, “Рынки”.

Я пришёл в СГУ в 1984 году сначала на подготовительное отделение, а затем поступил на “ФЕН”. Но истоки моей природоохранной деятельности нужно искать, конечно же, в семье, и сформировались они под влиянием прежде всего, моей мамы, Серковой Аллы Андреевны, кандидата наук, учёного и краеведа. Уже на фотографиях 3 и 4 класса школы я стою со значком “Всесоюзного общества охраны природы”...

В Дружину охраны природы СГУ я пришёл в 1986 году. Сначала был в секторе “БсБ”, ходил в рейды по охоте и на рынки, через год командир этого сектора. А в 1988 был избран командиром Дружины.

В 1988-1989 уч. году в Дружине насчитывалось до 20 человек. Сохранился протокол одного из собраний, из которого видно, что новые члены знакомились с перспективным планом работы, организовывалась работа оперативного отряда по БсБ. Этот отряд возглавил Гусев Вадим Валентинович, который одно время был и командиром ДОП СГУ. Вадим работал в составе Дружины до и после службы в армии.

За 1988 год было проведено не менее 5 рейдов по БсБ. Работал сектор “БСЗ” — борьба с загрязнениями окружающей среды (куда входила Наталия Тохтомыш — дев. Тимохина). Этот сектор занимался борьбой с загрязнением малых рек и Симферопольского водохранилища. Два человека от Дружины были выбраны для поездки в Киев, на семинар по строительству АЭС на Украине. И именно это же собрание ДОП СГУ согласилось с предложением назвать Дружину “Цикламеном”, была принята и собственная эмблема. Присутствовавшим было объявлено, что ассоциация “Экология и мир” приглашает на встречу по теме “Альтернатива АЭС и нетрадиционные источники энергии в Крыму”. В то время Дружина была в расцвете. Ещё, согласно архивам, работали сектора: “Флора”, “Пропаганда и агитация”, “Работа со

школьниками”. В ДОП СГУ “Цикламен” работали Бойко Георгий Евгеньевич (член оперотряда “БсБ” и куратор Дружины со стороны СГУ), студентки факультета романо-германской филологии “РГФ” Павлюченко Ольга Геннадиевна, Болдурская Наталья Дмитриевна, Чистякова Инга Львовна (все в секторе “Фауна”). Рудомина (дев. Коваленко) Елена Викторовна, Рудомин Александр Петрович, Васильев Валентин Александрович, Кириченко Вадим Евгеньевич, Шаповалова Галина Алексеевна, Мишнёв Александр Васильевич, Дорошенко Юлия Константиновна, Рассыльнова Юлия Михайловна, Цилуйко Светлана Владимировна, Выгодов Дмитрий Григорьевич, Кучер Сергей Владимирович — это список наиболее активных природоохранников, кто работал в Дружине в те годы. Со многими из них до сих пор поддерживаются отношения. Помогал работе Дружины, не входя в неё, уже тогда и Артов Андрей Михайлович.

Надо сказать, что внимательный читатель заметил, что тогда в ДОП было две супружеские пары: Тохтомыши Алексей и Наталия и Рудомины Елена и Александр. ДОПовские свадьбы — это ещё одно явление Движения Дружин охраны Природы СССР. Насколько это способствовало работоспособности самих организаций — я думаю, что дело индивидуальное, зависит от установок самих дружинников, от их мотивации деятельности.

Дружина занималась и операцией “Ель” — “Сосна” в крымском приложении. Ели не продавались в то время в Крыму. Дружина активно занималась патрулированием в охотничий сезон, проверкой охотящихся совместно с Белогорской охотинспекцией “Крымлеса”. С 20 по 24 апреля проводился Всесоюзный рейд по борьбе с браконьерством в рыбной ловле памяти Евгения Инякина, павшего от лап браконьеров. Наша ДОП тоже принимала участие в нем в рейдах по Крыму. Ранее, на ДОПовских конференциях, прозвучал девиз: Думай глобально, действуй локально. Что и старались делать.

Отдельно хочется вспомнить, что наша ДОП очень активно сотрудничала с Украинским Обществом Охраны Природы (УООП). Возглавлял тогда республиканскую организацию Соловьёв. Через УООП мы получали “корочки” общественных инспекторов охраны природы.

В г. Куйбышеве в 1988 г. с 8 по 10 апреля проходил Пленум КМС Движения ДОП СССР, где участвовал и наш представитель. Он работал по программе “Ель”.

Тогда, в последние годы существования СССР, комсомольские организации обращали внимание на ДДОП, иногда финансируя наши мероприятия. Так, в 1988 г. в Калининграде прошло Всесоюзное

совещание по взаимодействию органов рыбоохраны и Движения ДОП, проведённое за счёт средств ЦК ВЛКСМ. Нам, нашей Дружине комсомольская организация СГУ помогла то деньгами на проезд в рейды, то выделенным автобусом. Один такой рейд на Азовское море в период ловли камбалы Глосса (глоссики) привёл к потрясающим результатам, резонанс в обществе был лет пять!

Введение: камбалу бьют острогой с плавсредств, когда тёмно-окрашенная рыба ложится на светлый “фоновый участок” на дне. Основная проблема — перелов. И, как сейчас бы это назвали, жестокий способ ловли. Ведь неизбежно часть рыб с ранами оставалась в море, среди себе подобных, что вызывало их массовую гибель. Да и борьбу с незаконным накоплением денежных средств никто не отменял. Разрешалось отловить на одного рыбака не более 3-5 кг рыбы, да и то определённой величины тела — не менее 15 см (без хвоста). А изъято в итоге рейда было более 2 т. незаконно добытой продукции. К рейду службы рыбоохраны готовились заранее. Нас, доповцев, пригласили для патрулирования береговой зоны, поставив условие — дать не менее 3-х патрульных групп по 3-4 чел. Каждую нашу группу усилили госинспекторами. Въезд-выезд на полуостров в Азовском море перекрыло ГАИ. На воде нарушителей “накрыли” рыбинспекторы на моторках.

Тогда, в 1988, казалось, что мы очень сильные, особенно когда действуем сообща. Так, борьба со строительством канала “Волга — Чограй” завершилась нашей победой. ДОП СГУ получил официальный ответ из Минводхоза СССР о прекращении строительства. Этот проект был небольшой частью “гигантоманьского” проекта партии — “О переброске части стока северных рек на юг”. И мы, комсомольцы — дружинники, активно с этим монстром боролись. Помню, что кто-то из партийных боссов, распекая меня, говорил: “Вот и занимайтесь охраной природы, экологией! А в политику не лезьте!” Смешно и грустно, что политический проект ЦК КПСС (переброски вод) сросся с экономикой страны, хотя тогда не ассоциировался с политикой в сознании граждан.

Выше я упомянул сектор “Флора”. Кроме операции “Первоцвет”, этот сектор организовывал работу по сохранению дикорастущих лекарственных растений. Дружинники проводили рейды по рынкам Симферополя и на основании действовавших “Правил торговли на колхозных и кооперативных рынках” пресекали любую торговлю лекарственными растениями вне аптек. Дошло до того, что при нашем появлении на рынке площади им. Куйбышева раздавался крик: “Тохтамыш идёт!” и вся продукция исчезала под прилавки, а то и сами продавцы разбегались. Работа велась в тесном контакте с администрациями рынков и милицией.

Особо хочется отметить участие ДОП СГУ “Цикламен” в борьбе с строительством крымской АЭС. Тогда уже была создана ещё одна общественная организация — Крымская Ассоциация “Экология и мир”, куда я вошёл. Совместно было собрано более 200 тыс. подписей против строительства АЭС. Из них всего две тысячи подписей собрали доповцы. Справка: в 1989 году в СССР было 45 официально объявленных атомных реакторов. Из них 13 размещалось на Украине. Два раза Политбюро ЦК КПСС обсуждало вопрос строительства Крымской АЭС. Ведь на начало массовых акций протеста в проект вложили уже громадную сумму — 460 млн. рублей (рубль тогда равнялся доллару США по курсу), а ещё планировалось вложить не менее 860 млн. рублей! По сейсмичности площадка могла выдержать землетрясение в 8-9 баллов по шкале Рихтера, но из-за подтопления, состава и качества грунтов, а также наличия вблизи грязевых вулканов к ним добавлялось ещё 2 балла. Таким образом, суммарно, всё сооружение АЭС должно было выдерживать многократные воздействия в пределах 10 — 11 баллов. А это не допустимые для строительства таких техногенных объектов показатели. Сейчас, по прошествии 22 лет с тех пор можно сказать, что психологическая и экологическая травмы, полученные населением Крыма из-за аварии на Чернобыльской АЭС также способствовали активизации борьбы с КрАЭС. Членами организации “Экология и мир” были подняты все наличные документы по району строительства. Были обнаружены, кроме грязевого вулканизма, два геологических разлома и следы былых землетрясений. Сотрудник СГУ, Лесова Людмила Даниловна, помогала нам, доповцам, подготовить материал для рассылки по стране. Да и сама Природа кричала: тут строить нельзя! С 1982 по 1988 года в 50 км от строительной площадки АЭС крымская сейсмостанция зарегистрировала около 100 землетрясений силой от 0,5 до 4 баллов. Да и удивляться-то нечему: к стройплощадке своим крылом подходит Южно-Азовский глубинный разлом. И вот, СВЕРШИЛОСЬ: в 1989 году было принято решение о прекращении строительства Крымской атомной электростанции. В этой победе есть несомненно и доля труда нашей Дружины.

Сейчас, когда почти у каждого есть электронная почта не выходя из дома, трудно поверить, что написание официальных (и не очень) писем было трудным занятием.

Как-то приехал я в ОГУ им. И.И. Пузанова, на какую-то эко-конференцию... И после этого, после работы с ректором и представителями биофака ОГУ там родилась ДОП. Какое-то время её возглавлял мой друг — Олег Андреевич Сикорский. Этот славный тогда боец природоохраны и в заказник Кубалач к нам приезжал, и не один,

а с группой доповцев из ОГУ и Политехнического института. Гоняли мы тогда брэков-первоцветников здорово. Несколько лет наши ДОПы работали в тесном союзе — ведь других дружин на юге Украины не было. Одесситы занимались рыбоохраной, БсБ и “Елью”. Вот приехала однажды наша бригада из Крыма в Одессу и поставила на уши рынок Привоз... А там шла бойкая торговля дикими певчими птицами — щеглами, коноплянками. Да и продажа лекарственных растений процветала в открытую. Правда немного нарвались — собралась толпа, мнения разделилась на три группы — за продавца, за Природу и просто зеваки. Почти митинг...И что запомнилось ещё — дед-продавец щеглов отодвинулся в сторонку, прилёг на прилавок, сощурился и спокойно наблюдал за толпой. Как тут не вспомнить: “поедь на Привоз, купи гуся. Вот ему мозги и компасируй, а мне не нада”. Так говорили тогда в Одессе.

И распалась одесская дружина после того, как их прижали местные брэки на осетровых — обстреляли из малокалиберных винтовок надувные лодки ДОПа вдали от берега. Помню, Олег рассказывал, что свинцовые пули, почти беззвучно вылетая из зарослей тростника шлёпались в воду лимана у лодок. Причём стреляли предупреждая, что ещё шаг — и пули полетят в другие цели... Даже если бы и не стреляли прямо по пацанам, то пробив лодку на расстоянии 2-3 км от суши, при плюс пять градусов у воздуха и воды — редко кто избежал бы воспаления лёгких от переохладения, бредя по грудь в холодной воде, если бы добрались бы до берега вообще. После этого случая дружина в Одессе распалась. Да и в ВУЗах ребят стали давить... Жаль, что сейчас там нет дружины. А ведь была группа с корочками “СпецДНД”...

А тогда, в конце 80-х возникали как грибы после дождя всё новые и новые организации: “Экологический Союз СССР” Николая Фёдоровича Реймерса (довелось познакомиться с ним в Москве, пообщаться); “Международный Социально-Экологический Союз” Святослава Игоревича Забелина (вступил в него в 1989 году, состою и поныне); “Зеленый крест”; ассоциация “Зеленый світ” — Глазовой Сергей; “Зеленый Рух Радянської Буковини”; “ГринПис”; “Партия Зелёных”. Десятки других, “мистечковых” организаций-однодневок, которые поглотила пучина Времени.

В ДОП СГУ “Цикламен” в начале 1989 году также произошли изменения. Об этом написал заметку редактор газеты “Университетская жизнь” В. Мунтян: командиром выбрали студентку 2 курса ФЕН СГУ Юлию Дорошенко, комиссаром — студентку также 2 курса ФЕН Шаповалову Галину, и казначеем Юлию Рассыльнову, студентку 2 курса специальности “Зоология-ботаника” ФЕНа. При этом почти вся группа

специальности “Зоология-ботаника” 2 курса ФЕНа вошла в состав Дружины. Казалось, что сделано абсолютно всё или почти всё для дальнейшей жизнедеятельности Дружины после ухода из СГУ нашей старой гвардии.

Время показало, что мы ошиблись.

Справка: В 1983 году в Украине было 10 студенческих дружин. В 1987 — 28, в 1989 — 29. В 1988 году КМС — координационно-методический совет Движения Дружин охраны природы существовал. Были приняты следующие решения: 1) Повышать эффективность работы Дружин; 2) Содействовать появлению новых Дружин путём создания условий для их появления и развития. Молдавии и Белоруссии оказать помощь в создании Дружин; 3) Тесно сотрудничать со СМИ; 4) Сотрудничать с ДОП соцстран. (В то время одной из самых лучших Дружин была ДОП “Ленинский дозор”, которую возглавлял Олег Листопад.) Тогда председателем КМС был выбран Олег Головач (г. Киев), а секретарём Сергей из Харькова. Секретарём Совета избрали Олега Листопада, а координатором Южного региона — Шевчук Аллу Ильиничну. Избраны и координаторы-консультанты по направлениям ДОПовской работы: 1) работа со школьниками — Владимир Гусак; 2) программа “Фауна” — из ДОП КГУ мл.научный сотрудник Виталий Грищенко; 3) “заказники” — Илья Николаевич Молодан; 4) “Природоохранная пропаганда” — Владимир Евгеньевич Борейко; 5) возглавил Яковенко Александр Николаевич; 6) “Лекарственные растения” — Иван Милько. Был и 7-й: “работа и связь с выпускниками ВУЗов-доповцами”.

Если вспомнить доклад Шипачёва из “Кедрограда” 5 марта 1988 г., история ДОП СССР насчитывала 5 этапов. 1) 1958-1972 г.г. — кружок в Тарту, занимались пропагандой и рекреацией. Позже возник ДОП МГУ (1960). В 1972 прошло объединение дружин, подведены итоги 14-летней работы; 2) с 1973. Сначала была позиция, что ДОП — это фракция в комсомоле. В 1974 вырабатываются общие программы “Выстрел”, “Ель”, “Трибуна”. Проходили инспекторские учения в Звенигороде. 3) 1975-1976 гг. — карьерист Лаптев (Томск) привёл к периоду застоя. Пока ДОПы не освободились от “лаптистов”. Да и прессинг начался. В Гомеле исключили за неуспеваемость по физкультуре Михаила Бляхера. Сергей Криница предложил эмблему ДДОП, которая применяется и сейчас. В 1979 г. состоялась одна из самых представительных конференций ДДОП. Тогда начал работать и отряд “Заповедник” — на Северном Кавказе. 4) с 1982 по 1984 — годы застоя в ДДОП. Проводилась политика самоизоляции — кому надо, тот сам к нам в Движение (в Дружину) придёт. 5) с 1987 года происходит

резкий рост сил Движения ДОП и расширение их социальной базы. Новые задачи: а) сохранить главные силы; б) продолжать расширять социальную базу Движения ДОП.

*“Нелегко нам по свету бродить.
Каждый выстрел в сердце отдаётся.
Даже если умереть придётся –
Мы должны природу защитить”*

— эти слова из гимна ДДОП СССР и сейчас звучат как набат. А ведь колокол звенел не раз над героями-природоохранниками. Булдас Кнакис, Виктор Моисеенко, Валерий Лечинов, Евгений Симухин, Виктор Волошин, Евгений Инякин. Когда-то вся история о погибших природоохранниках была в ДОП КГУ. А нынешние ДОПовцы знают эти имена? Прекрасно, если знают. И помнят.

Часто примером для подражания, эталоном являлась ДОП КГУ и МГУ. Мы, ДОПовцы из Крыма, перенимали их опыт работы. И исправляли свои ошибки. А у киевлян была тогда традиция избавляться от “нероб” — лентяев. Так, на одном из своих собраний дружинники Киева исключили из своих рядов 2-х членов и 6 кандидатов в члены Дружины. Тогда же в ДОП КГУ работала Ольга Самборская, с которой наши дружинники проводили учебно-показательные рейды по Киеву. Были проверены рынки “Лесной” и “Бессарабка”. Задержанных природоохранники отводили в отделения милиции, где составлялись протоколы, личность нарушителей тут же устанавливалась и проверялась с помощью милицейских данных — через паспортные столы. Результативность такой работы намного выше, нервность меньше. Мы в Симферополе до сих пор применяем подобную методику, жаль что самих отделений милиции вблизи рынков или на их территории стало меньше.

Вспоминая внешне контакты ДОП СГУ “Цикламена” хочется назвать ещё несколько названий. “Зелёная Дружина” из Ленинграда; экологическая группа “Печенег”; казанцы и рязанцы; Дружины из Черниговского Ивано-Франковского пединституты; сводная ДОП Харькова; Нижегородская ДОП; ДОП МХТИ; Дружины Шацкого техникума и Одесского политехнического института; Донецкая и Черкасская ДОП; воронежцы и уманьцы; Житомир, Ужгород, Запорожье, Каменец-Подольский, Москва — из этих городов были представители Дружин в составе КМС. У меня в архивах ДОП СГУ есть список, содержащий перечень более 200 Дружин охраны природы по всему СССР. И могу с уверенностью сказать — ДДОП было тем стабилизирующим фактором, который позволял сберечь не только

Природу, но и стабильность в целом во многих уголках нашей Родины — СССР.

Не подумайте, друзья мои, что ностальгия по СССР затмила все воспоминания. Операция “Первоцвет” с 1984 года вошла в мою жизнь и стала её частью. Прекрасно понимаю, что надо менять методы, приёмы, подходы — раз за 25 лет работы почти ничего не изменилось. Нет, изменилось! По моему очень субъективному взгляду ареал популяции цикламена Кузнецова заметно сократился, как и плотность популяции. И значительно уменьшилось количество природоохранников — ДОПовцев в том числе. Вот вам ещё одна былина. Когда-то, на междружинный рейд в заказник “Кубалач” Белогорского района Крыма приехали представители 6 дружин из СНГ. Были здесь две одесские, московская и ленинградская (тогда уже питерская), харьковская и симферопольская. В составе московской группы был парень по имени Егор. Высокий, стройный юноша с чёрными бровями. Прекрасно играл на гитаре и пел наши песни. Это вечерами, а днём ходил патрулировать заказник. И вот их рейдовая группа задержала “зловных брэков”...Началось оформление протоколов по факту сбора растений, занесённых в Красную книгу Украины...А брэки-то были в количестве трёх человек. Нет, немного меньше — одной старушки и двух детей до 7 лет. Протокол на них как раз оформлял Егор. Рядом находилась Галина Гузь — координатор программы “Первоцвет” по СНГ. Начальство. Данное событие произвело на доповца сильное впечатление. И очень сильное влияние. И с большими последствиями. Спустя небольшое время после возвращения домой Егор оставил Дружину, замкнулся в себе и вскоре ушёл в монастырь. Принял постриг. Стал монахом.

К чему это я вспомнил такую быль? К тому, что Охрана Природы — дело не только грамотных, но и психологически сильных людей. Или прошедших специальную психологическую подготовку к такой работе. Да и физическую подготовку тоже...

МАЙБУТНЄ НАРОДЖУЄТЬСЯ СЬОГОДНІ

(Фрагмент книги: Кулиняк Д. І. *Між берегами*: наук.-худож. кн. — К.: Молодь, 1987. — 168 с.)

— Вибачте... Ви, здається, з рибінспекції? Тонконоге дівчисько аж пританцьовує від хвилювання.

— Ви розумієте, тут... браконьєрять один... Ми йому кажемо, що не можна... а він у відповідь...

Дівча ненароком схлипнуло, проте наступної миті гордо звело голову:

— Я — командир місцевого загону “голубих патрулів”, тому наказала Миколі чимдуж гнати по дільничного, аж тут і ви...

Чоловік, якого мої помічники через кілька хвилин вивели з-за куців, ховав очі й кривився, ніби вхопив кислого.

— Що ж ви, громадянине, дітям грубіяните? В самого ж, мабуть, є такі.

— А в мене не такі.

— Які ж?

— У мене супроти дорослого не підуть. Ще молоко не обсохло на губах...

— Дорослих належить слухатись? — озвалась тоненьким від хвилювання голосом дівчинка. — А ви рибу труїте. Це правильно?

Чоловік повів тоскним поглядом довкола і зітхнув:

— Та вже штрафуйте скоріше, чи що... Вчепилася, як сльота!

Коли всі необхідні операції було виконано, я відвів командира убік.

— От що, голубонько, ти знаєш про існування правил безпеки? Скільки вас орудує на цьому березі?

— Ну, четверо... точніше — двоє. Ми патрулювали свою ділянку й натрапили на браконьєра. А що було робити?

— Запам'ятати номер його човна чи автомашини, мотоцикла й повідомити нас. Ти знаєш, що ми, дорослі, вдвох не виїжджаємо у рейд — замало. А ти нічого не боїшся?

Тріпнувши волоссям, дівчинка сказала:

— А я тут знаю всіх, і мене всі знають. Чого боятися?

“Голубі патрулі”... Навесні бувають такі дні, коли береги Київського водосховища аж дзвенять від дитячих голосів: одні тягнуть оберемки соснового гілля, інші в'яжуть з них щось схоже на великі вінки. З рибальських сейнерів діти обережно опускають на воду химерні споруди з ветхих рибальських сіток та гілля.

— Це нерестові гнізда. Як і все штучне, Київське водосховище потребує догляду: нерестилищ тут мало, й природі потрібно систематично допомагати. От це й роблять учні навколишніх сіл, об'єднані в загони “голубих патрулів”.

“Треба готувати зміну”,— казав свого часу старший інспектор рибохорони Михайло Миколайович Сатаненко, організовуючи ці заgonи. Згодом, ставши головою рибоколгоспу імені Чапаєва, переконався, що колишні юні природоохоронці виросли в найкращих, найсумлінніших рибалок.

Якось в інспекції зайшла мова про те, що треба урізноманітнювати форми нашої роботи. Добре було б, наприклад, зняти на конкретному матеріалі природоохоронний фільм, та щоб він не моралізував, а справляв враження, делікатно переконував, що навколишній світ треба любити й берегти.

— Ну, з цього в нас нічого не вийде,— сказав один, — У кіностудій свої плани — їм не до нас.

— Таж є в нас своя, дитяча студія, — раптом згадав хтось. — У Димері.

Отак я й познайомився з “Сурмачем” та його керівником — Анатолієм Євгеновичем Жуковським.

Ідею зняти фільм на природоохоронну тему в студії сприйняли з ентузіазмом. Виявилося, що аматори вже мали досвід у створенні таких стрічок. І запропонували мені їх переглянути.

Дві тіні на снігу — єдиний натяк на присутність людини поза кадром. Та природа, побачена захопленими очима, здається сповненою особливих чар. Полиски призахідного сонця в замерзлому вікні, ажурна графіка дерев, перший метелик над ріллею — все хвилює, відкриває у звичайному незвичайне. “Зимові візерунки* — так називається ця стрічка, що не раз демонструвалася по телебаченню.

А кількахвилинний “Дим над водою” може бути зразком художньої публіцистики — стільки експресії в кожному кадрі. Як застереження сприймається епізод з чудовим пейзажем, що спотворено відбивається в колесі комфортабельного автомобіля...

Хлопчик чи дівчинка з кінокамерою — і такі є борці за чистоту наших вод та пишноту лісів.

Дітям притаманне прагнення боротьби за добро, за високі ідеали. І так важливо вчасно дати йому можливість виявитися в хорошій, корисній усім справі.

У пам’ятку мені білявий хлопчик, який крутився біля інспекторів, жадібно цікавився усім, що стосується нашої роботи.

— А у вашій школі є “голубі патрулі”? — спитав його.

— Та... ніби є, тільки ніхто нічого не робить.

— А ти б зміг допомогти нам краще організувати їхню роботу?

— Тільки скажіть, що треба, я все зроблю!

Була гаряча пора нересту. За безперервними виїздами ми забули про ту школу; не до “голубих патрулів” було, тут аби встигати боротися з

грубими порушеннями Правил рибальства.

Через рік я застав білявого хлопчика за браконьєрством у товаристві старшого наставника, відомого як ветерана забороненого промислу.

— Що, тобі вже не хочеться бути “голубим патрулем”? — запитав його.

— Та кому те треба?

І я зрозумів, як нелегко буде надолжити прогаяне...

Користь від діяльності “голубих патрулів” вимірюється не лише кількістю виготовлених нерестових гнізд чи мальків, урятованих з відрізаних після спаду повені водойм. Найголовніше — те добре, що пробуджує така діяльність у дитячих душах.

...Кілька років тому — саме тоді, коли пристрасті навколо річки Уж вихлюпнулися на газетні шпальти, — я дістав коротенького листа: “Даниле Івановичу! Пропонуємо співробітництво. Через природоохоронну дружину Донецького університету маємо вихід на всі сімдесят дружин країни, а це — не абищо. Народ завзятий і безкомпромісний”.

Отак доля звела мене з Володимиром Борейком — одним з організаторів студентського природоохоронного руху, а згодом і з багатьма його учасниками.

Перша така дружина з’явилась 1964 року на біологічному факультеті Одеського університету з ініціативи професора І. Пузанова. Сьогодні їх у вузах республіки майже тридцять.

Кожна з дружин має свою історію заснування. Наприклад, у Львівському університеті ви почуєте, як двоє хлопців вирішили під час літніх канікул помандрувати берегом Дністра від його витоків. Окрім чудових краєвидів, побачили вони чимало такого, що не в’язалося з їхніми уявленнями про бережливе ставлення до природи.

Влітку 1982 року Ярослав Кардаш і Роман Левицький повторили свій маршрут від витоків Дністра до села Корниловичів уже з повноваженнями студентів-дружинників: виявляли джерела забруднення ріки, складали відповідні акти, не лишали інших випадків порушення природоохоронного законодавства, наприклад, вибирання гальки в прибережній зоні тощо. Про все те було повідомлено в обласне товариство охорони природи, яке вжило належних заходів.

Наступного літа рейдова бригада складалася вже з чотирьох чоловік — приєдналися Олег Мацюк і Євген Дедишин. Ось так і викристалізувався один з важливих заходів студентської дружини по охороні природи — щорічна операція “Дністер”. Бували й зleti в роботі, і тимчасові затишшя, в цілому ж ця дружина — одна з провідних у республіці.

Вихованці Львівського державного університету імені Івана Франка провели важливе дослідження рекреаційного навантаження місцевості довкола водоспаду Шіпот, ведуть облік колоній білого лелеки та інших птахів, встановили контроль за стоками промислових підприємств Львова. Щороку проводять операцію “Ялинка”, разом з міліцією затримуючи сотні браконьєрів.

Та, на думку колишнього командира дружини Михайла Загульського, найбільше враження залишила участь у всесоюзній операції “Заповідник”. Працюючи в серпні 1978 року в Кавказькому заповіднику, а згодом у Вісімському на Уралі, юнаки й дівчата не лише поповнили свої знання, а й навчилися конкретних методів боротьби за збереження навколишнього середовища. З 1980 року студенти заповзялися розшукувати й ставити ці облік пам’ятки природи Львівщини.

Дружинники-біологи змагаються з дружинниками юридичного факультету. Останні, як і належить майбутнім працівникам міліції, прокуратури й суду, ведуть насамперед оперативну роботу, борються з порушниками природоохоронного законодавства. Вони взяли на себе охорону Шацького національного парку на Волині, створеного 1984 року. Студенти проводять велику роз’яснювальну роботу, прагнучи звести до мінімуму випадки порушень, які завдають шкоди природі. У рейдах по берегах уславлених своєю красою озер Пісочного, Свитязю їм активно допомагає міліція Шацького та Любомльського районів. За успішне проведення операції “Шельф” дружинників Львівського університету відзначено нагородами ЦК ЛКСМУ.

...В одному з Донецьких парків приживили цибульки пролісків та підсніжників. Однак недовго тішили вони око: галявинки під деревами було витоптано й спустошено за кілька днів. Ще кволі пуп’янки обривали діти: вони розуміли, що троянду на клумбі чіпати не можна, але кущик ряту...

Анкетне опитування, проведене серед учнів донецьких шкіл, просто приголомшило: вісімдесят відсотків їх ніколи не чули співу солов’я, шістдесят — голосу зозулі сімдесят — не бачили живого зайця, п’ятдесят — слимака. Чи ж варто дивуватися, що, потрапивши до лісу чи на річку, хлопчики й дівчатка поведуться, як маленькі дикуни, знищуючи все, що привертає їхній погляд? Отож один із секторів студентської дружини Донецького університету й поставив собі за мету допомогти у вихованні свідомого ставлення юних до природи, та й зміну собі підготувати заразом. Старші товариші створюють у школах гуртки, організовують цікаві зустрічі, екскурсії, залучають учнів до серйозних природоохоронних операцій.

Дружина Донецького університету, створена 1976 року, набула слави однієї з найкращих у країні. На її рахунок — кілька сотень природоохоронних рейдів, чимало затриманих браконьєрів, багато вилучених незаконних знарядь рибного промислу. Під контролем молоді — водойми, лісництва, мисливські господарства. Предметом особливої уваги є ринки, де всякі спритники гріють руки, торгуючи рідкісними рослинами, птахами й тваринами, які заборонено рвати й відловлювати.

З особливим успіхом у Донецьку проходять традиційні для всіх дружин республіки операції “Ялинка”, “Первоцвіт”, “Мисливець”, “Черест”.

Студенти ведуть активну боротьбу із забрудненням навколишнього середовища, зосередивши свою увагу на перевірці непромислових та сільськогосподарських об’єктів.

Щороку влітку активісти у складі студентських загонів працюють у Волзько-Камському і Воронежському заповідниках, а з іншим, “Хомутівським степом”, у них взагалі постійні ділові стосунки.

Не марно кажуть, що, віддаючи, стаєш багатшим. Не рахуючись із особистим часом, не шкодуючи сил задля суспільно корисного діла, студенти набувають досвіду і життєвих вражень, знаходять друзів. Цьому зокрема прислужилися й спільні рейди з дружинами Харківського, Дніпропетровського, Воронежського, Ростовського університетів, Воронежського лісотехнічного інституту.

Дуже цінно, що студенти проводять облік фауни. На підставі матеріалів, наданих дружиною, рішенням облвиконкому створено перший на Донбасі зоологічний заказник — Кривокіський Лиман біля селища Седова Новоазовського району. Там виявлено найбільшу па Україні колонію кулика-ходулочника, занесеного до Червоної книги, а також поселення вухатих їжаків, лебедів, білих чапель, шилодзьобів. Другим заказником області стало болото Мартиненкове, в Червонолиманському районі: тут дружинники Сергій Букреєв та Володимир Тимошенко налічили близько трьохсот гнізд сірої чаплі — схожого на птеродактиля птаха, який зберігся ще з тих часів, коли на Землі росли гігантські папороті й пальми.

Донеччина багата на цікаві пам’ятки неживої природи, які також потребують охорони. Спільно з працівниками тресту “Донбасгеологія” дружинники виявили шість ще недосліджених печер, зокрема й з підземним озером, біля села Трипілля Артемівського району, а біля міста Стила Старобешівського району — з малюнками первісної людини. Вони дослідили й кілька цікавих виходів гірських порід.

За досягнуті успіхи студентська дружина Донецького університету була учасником ВДНГ СРСР, її активісти нагороджені бронзовими медалями виставки, а також неодноразово відзначені почесними

грамотами й преміями партійних, радянських, комсомольських та громадських організацій, зокрема й президії Українського товариства охорони природи.

Чи буде студентська природоохоронна робота дійовою, а чи виродиться у фікцію, бюрократичний захід, який нічого, окрім розчарування, не принесе — залежить у великій мірі від того, хто направляє роботу осередків. У Донецькому університеті з великою теплою говорять про старшого викладача Геннадія Миколайовича Молодана, який опікується студентською дружиною від початку її заснування. Що ж він вважає головним у природоохоронному русі?

— Його виховний, громадянський, моральний аспект, — відповідає Геннадій Миколайович. — Багато хто любить природу, милується нею, охоче користується її благами, та й годі. Він собі не завдасть клопоту спинити того, хто з примхи зламає берізку, гадаючи, що на його вік берізок стачить. Але піросло нове покоління людей з тим способом мислення, яке дістало назву екологічного, і любов їхня до природи діяльна. Дуже цінно, що членами дружин стають не лише біологи чи юристи, а й вихованці технічних вузів, а це — майбутні спеціалісти з найрізноманітніших галузей, керівники виробництва. Відомчі інтереси не засліплюють їм очі, сумління їм не дозволить відкласти на завтра те, що треба робити сьогодні, повсякчас.

У Києві діють три студентські дружини: сільськогосподарської академії, педагогічного інституту й університету. І кожна має свою спеціалізацію. Майбутні педагоги під керівництвом доцента географічного факультету Віталія Григоровича Надворного взяли під свою опіку ріки республіки, щоліта вирушаючи ними на байдарках. За програмою АН УРСР “Біологічні основи освоєння, реконструкції і охорони тваринного світу України” вони дослідили Дніпро та його притоки — Прип’ять, Тетерів, Десну, Рось, Інгулець, Псел, Сулу, Ворсклу, Удай, Вовчу, Самару, Вільшанку, Сейм. Якщо виявляють порушення природоохоронного законодавства, — вживають заходів. А матеріали, зібрані під час цих рейдів, стають основою курсових та дипломних робіт. Дружинники були учасниками міжнародного симпозіуму по ентомофауні Європи, двох міжнародних конгресів з проблем захисту рослин і ґрунтознавства, багатьох всесоюзних та республіканських нарад, семінарів, конференцій. Тож не випадково 1979 року за підсумками Всесоюзного огляду-конкурсу на краще ведення студентської наукової роботи у вузах країни Київський педагогічний інститут імені О. М. Горького посів перше місце.

З дружинниками з Київського університету я познайомився, працюючи в органах рибоохорони. Якось навесні зустрів на дикому

березі групу хлопців у штормівках і звичним оком прикинув, ким би вони могли бути. Туристи? Але ж без традиційних рюкзаків, набитих по зав'язку, без гітар. Браконьєри? Теж ні, бо надто невимушено тримаються, та й знярядь промислу не видно.

Доки я до них придивлявся, один з них підійшов до мене:

— Вибачте, а вам не траплялися на очі гніздів'я сірої чаплі? Не чули про таких?

Розговорились. А через кілька годин мої нові знайомі допомогли мені затримати порушників Правил рибальства, ще й виявили неабияку спритність та винахідливість.

— Хлопці,— спитав я, — а ви з чогось певного спеціалізуєтесь, чи як?

— Та нам до всього є діло,— сказав командир Сергій Моторний, — Ми і досліджуємо, і вивчаємо, і боремося з порушниками — хай то буде незаконна стрілянина по птахам чи засмічення річки.

— Нас називають фанатами, — докинув Валерій Бриніх. — Але ми цим пишаємось! Адже робимо потрібне діло, чи не так?

Тоді я подумав: здається, оце і є те, чого так настійно вимагає час: комплексний підхід до проблеми охорони природи. Ще й народ ерудований, не лише переконаний у своїй правоті, а й сповнений жаги пізнання.

Студентську добровільну народну дружину по охороні природи “Ленінський дозір” при біологічному факультеті Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка ще 1969 року організував професор О. П. Корнеєв. Кілька активістів набули підготовки на першому семінарі студентських дружин, що проводився в Московському університеті. Та незабаром їм довелося захищати дипломи, а Олександр Порфірович пішов на заслужений відпочинок, і чудовий захід почав засихати на пні. Потрібна була нова хвиля ентузіазму. Вдруге дружина народилася завдяки студентам Володимиру Домашлінцю та Олександру Костюку. Необхідно було враховувати й колишню помилку: подбати про зміну.

Нині в університетській дружині діє п'ять природоохоронних секторів: “Боротьба з браконьєрством”, “Флора”, “Фауна”, “Агітація і пропаганда”, “Школа”. Спочатку студенти читали лекції київським учням, а потім почали залучати їх і до практичних заходів, зокрема до операції “Первоцвіт”, що має на меті покласти край торгівлі рідкісними лісовими квітами.

Сектор “Фауна” займається насамперед обліком цікавих зоологічних об'єктів області. Студенти розіслали спеціальні анкети з проханням повідомити про рідкісні види пернатих. Так було виявлено місце гніздування чорного лелеки в Поліському районі, колонію сірих чапель у Вишгородському. З часом у цих місцях буде створено орнітологічні заказники.

А члени сектора “Боротьба з браконьєрством” систематично проводять природоохоронні рейди: взимку — в мисливських угіддях, на міських ринках, навесні — допомагають рибінспекції охороняти нерестилища, патрулювати водойми. Щороку на рахунок університетської дружини десятки природоохоронних рейдів: затримані порушники, вилучені в них рушніці та заборонені знаряддя лову.

Студентські дружини сьогодні — це дружні, зцементовані спільними інтересами колективи, де навіть усталились свої традиції. Так, щорічно 14 квітня проводиться меморіальний рейд у пам’ять про загиблого від рук браконьєрів старшого мисливствознавця Євгена Інякіна з міста Борзни на Чернігівщині.

Саме життя підказало необхідність створення органу, який би об’єднував дружини різних вузів та скеровував їхню діяльність. Завдяки ініціативі колишнього командира дружини Донецького університету, нині працівника президії республіканської ради Українського товариства охорони природи Володимира Борейка, заснована координаційно-методична рада. До її складу увійшли, крім студентів-активістів, працівники ЦК ЛКСМУ, Державного комітету по охороні природи УРСР, УТМР, вчені та журналісти.

Нині рада вже організувала й провела три республіканських семінари студентських природоохоронних дружин — у їхній роботі взяли участь і посланці інших міст країни. Видано ряд листівок та буклетів про діяльність кращих дружин, ведеться обмін передовим досвідом. Нині справа іде до створення таких рад і в інших республіках.

Щороку в останню неділю квітня дружини республіки беруть участь у Всесоюзному рейді студентських дружин по охороні природи.

Чимало тих, хто в молоді роки активно боровся за те, щоб наші води були чистими, а зорі ясними, тепер ведуть шю роботу на державних посадах. Так, колишній командир дружини Донецького університету Олександр Шаповалов нині заступник директора по науковій роботі Бадхизького заповідника, Сергій Букреев, колишній її комісар, працює в одному із заповідників Туркменії. Колишній командир дружини Львівського університету Степан Татух — головний мисливствознавець Прикарпатського військового округу, а Лев Захарович, колишній дружинник Львівського лісотехнічного інституту, тепер працює в Карпатському заповіднику, де теж організував природоохоронну дружину...

Травневого вечора на лівий берег Київського водосховища зійшла з рейсового теплохода група студентів-дружинників: кілька днів тому розробили спільний план дій. Попереду — два вихідних і кілька десятків кілометрів берега, зарослого лісом та очеретами. Нерест, а відтак і браконьєрські “жнива”.

Прискіпливо оглядаю спорядження своїх супутників. Ліхтарики? Є! Фотоапарат? Аж два! Бінокль? Ось він! Екіпіровані як треба: болотяні чоботи, штормівки. На обличчях — готовність і нетерпіння. Саме тому, не боячись здатися нудним, проводжу докладний інструктаж. Ходити лише трійками, страхувати товаришів, зайвих пригод на свою голову не шукати, постійно тримати в полі зору один одного. І ніякої самодіяльності, чудес героїзму не демонструвати. Ну, ну, нічого кривитися — це треба добре запам'ятати.

Рейдову бригаду розбито на три групи по три чоловіки в кожній: старші — Олег Листопад, Днітро Осавлук, Євген Єсиркенов. Ми з Сергієм Моторним та Валерієм Бринихом утворюємо так би мовити командну групу — своєрідний штаб рейду.

Рушаємо лісистим берегом. За годину-другу прискореної ходи, обминувши намети відпочиваючих, вибираємось на берег зарослої очеретами затоки. Тут наша перша зупинка: це одне з улюблених бракон'єрами місць. Піщана дорога, яка веде до води, геть розбита колесами автомашин. Ось тут хтось забуксував, бо в коліях — соснове гілля, сліди ніг — виштовхували, значить. Неповдалі цього місця, під невеликим, але крутим підйомом, лаштуємо трикутну засідку: дві групи — обабіч дороги, одна — метрів на сто позаду.

Лежимо. Уже й посутеніло, між хмарами блукає місяць, час від часу висвітлюючи плесо. Хлопці мої — аніччирк; чи не позасинали?

Та ось почулося гудіння, спочатку схоже на дзижчання комара, потім гучніше. Увага! Автомашина рухається в наш бік: он уже й фари зблискують між соснами, спускається з горба. Чи ж не розгубляться мої студенти?

Біла “Нива” зупиняється біля води, метрів за тридцять од нас, і з неї виходять троє здорованів. “Наче все тихо”, — каже один. “А лящ тут, чуєш, як скидається? — підхоплює інший. — Витягуй невід”.

Пора!

Потужний ліхтар освітлює розгублені обличчя бракон'єрів.

— Всім стояти, ви оточені — вигукує командир. — Рибінспекція!

Зблискує лампа-спалах — фотоапарат фіксує мить: автомобіль, бракон'єри із неводом в руках. Дружинники вмикають ще кілька ліхтариків: кільце звузилось.

Порушники навіть не пробували опиратися. Склавши протокол, вилучили невід та інші речові докази, рушаємо далі.

— Стомилися, хлопці? — питаю.

— Та ні, тільки розохотилися.

— Тоді вперед. Мусимо встигнути на іншу затоку, кілометрів за п'ять звідси.

Доки дійшли, вже й засіріло, вже й червона дучка заясніла на сході: почався новий день. За півкілометра від води вирішили перепочити. Вислали вперед розвідників — хлопців з трофейним неводом. Якщо й помітять їх браконьєри, то сприймуть за своїх. Діяти їм належить так: двоє з неводом лишаються на березі, а третій буцімто йде пригнати машину.

— Як там? — питаємо, коли цей третій повертається.

— Є! Якраз із моря повернулися на надувному човні, сітку перебирають. Двоє їх там, і мотоцикл з коляскою в куцах.

Через годину два браконьєри із села Лошакова Гута, сопучи й покректуючи, писали в протоколі пояснення. Довго чухали потилиці й, втративши надію вмовити дружинників “розійтися по-доброму й запити могорич”, скочили на мотоцикл і погуркотіли до села.

Багато встигли ми того разу — либонь, тому, що порушники звикли до рибінспекторів на машинах чи катерах, які чути здалеку, а так щоб пішки, глухими нетрищами дісталися до їхніх “пасовиськ”... І заховатися не встигнеш, захоплений зненацька!

До речі, мої помічники називалися рибінспекторами не для солідності: більшість із них справді громадські рибінспектори і майже всі — інспектори по охороні природи.

Спали вдень, години зо дві, й так міцно, що навіть пекуче сонце не могло нас збудити. А потім, продовжуючи свій рейд, перейшли на обвідний канал водосховища, взяли курс на Київ. Поповнили колекцію наших трофеїв — знайшли й забрали з собою капкан на ондатру.

Здавалося нам, що за цю ніч ми врятували тисячі майбутніх лящів, линів, щук. Настрій був піднесений ~ навіть втоми не відчували. Простували прибережною стежиною, і раптом хтось запропонував:

— Нумо, пісню — нашу дружинівську! І розляглося над плесами:

*Ми вірим: не змілють наші ріки,
А небо не затьмарить чорний дим.
Мала ріка зростає у велику.
Майбутній день належить молодим.*

Як свідчить життя, чимало членів студентських дружин стають згодом сумлінними та ініціативними працівниками природоохоронних закладів. Тих, хто в молоді роки дістав добрий гарт, не залякаєш і не вмовиш “сидіти тихо”. Отак у всі дзвони вдарили вихованці Донецького університету, а тепер працівники Луганського заповідника Є. Боровик, В. Тимошенко, В. Кочугура, зіткнувшись з просто-таки диким фактом масового винищення бабака на землях колгоспу “Батьківщина” Міловського району на Ворошиловградщині.

Колись цього звіра на Україні було багато, однак через невпорядкований промисел він став кандидатом до Червоної книги і зберігся лише в Міловському районі, де свого часу було створено Степову бабакову філію Луганського державного заповідника АН УРСР “Стрільцівський степ”. Полювання на бабака повністю заборонене, й за знищення одного звірка передбачено покарання в розмірі 100 карбованців.

І от ця тварина, цінна своїм цілющим жиром, смачним м'ясом і красивою шкуркою, стала на заваді керівникам господарств: мовляв, багато шкоди завдає посівам соняшника. Можна було б порушити питання про відлов та розселення бабака в ті області, де його немає (в Російській Федерації тварина таки ж записана до Червоної книги), або відділити поля від бабачиних володінь невеличкими лісосмугами, врешті, звернутися з клопотанням, на основі актів, до інспекції Держстраху, яка б відшкодувала збитки, але вихід, який знайшли районні керівники, просто-таки вражав цілковитою безвідповідальністю й дрімучим екологічним та юридичним невіглаством. Бабаків взяли в масовому порядку знищувати, й тільки торік у травні було потруєно від 200 до 800 тваринок різного віку. Збитки, завдані природі, дорівнюють сумі від 20 до 80 тисяч карбованців. Труїли бабаків гексахлорановими шашками, водночас забруднюючи десятки гектарів землі. Отак безглуздо й жорстоко було порушено закони про охорону тваринного світу, вчинено комплексний злочин проти природи.

Це навіть браконьєрством не назвеш, бо браконьєрствують заради використання добутого, а тут...

Далі — більше. Деякі керівники вирішили винищувати звіріну “законними методами”, й для цього було складено лист до Головного управління Мисливського господарства Мінлісгоспу УРСР з проханням дозволити відстріляти три тисячі бабаків: мовляв, вони винні у неврожаї соняшника, через що господарство зазнає збитків. Як кажуть у народі, з хворої голови на здорову, точніше на горопашну бабачачу. І, що найсумніше, ініціаторами цього виступали представники природоохоронних організацій: начальник обласного Ворошиловградського управління лісового господарства та лісозаготівель та начальник інспекції обласної охорони природи. Отак деякі люди розуміють державні інтереси та свої службові обов'язки.

І загриміли постріли поблизу заповідного “Стрільцівського степу”, ядра ареалу бабачих поселень, хоч подібні акції (якщо вже й справді в них є невідкладна потреба) належить проводити лише на периферії, аби туди потім переселялися звірі з густо заселених місць. І про це ніхто не подумав. Не подумали й про те, що робити з забитими бабаками, адже

на оббілювання одного витрачають близько години. Їх же відстрілювали по кілька десятків за день, У серпневу спеку тушки починали псуватися вже за годину-другу. Для обробки відстріляних бабаків залучали випадкових людей, віддаючи за зняту шкуру м'ясо й жир — той самий, який на базарі продають по 50 карбованців за кілограм. Ось вам і лазівка для нетрудових доходів. Окрім того, — і це найсумніше — місцеві браконьєри відчули прилив енергії: який закон, яка заборона, яка Червона книга, коли бабаків стріляють і трують аміачною водою та гексахлорановими шашками! По дорозі до автобусної станції селища Мілове я зайшов в господарчий магазин і побачив там чергу біля прилавка.

— Капкани завезли, великі, якраз на бабака, — охоче пояснив мені молодик у пухнастій шапці з нового хутра, бабачаного, звичайно ж.

Що може опиратися цій злій вакханалії, цьому бездумному нищенню природних багатств? Тільки високе чуття свого обов'язку й громадське сумління, зразки якого виявляють вихованці студентських природоохоронних дружин.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК 1.

Газетні публікації учасників Руху ДОП 1980-90-х

ДОДАТОК 2.

Фотографії учасників Руху ДОП 1970-90-х

- 2.1. Фотографії з архіву С. Шапаренка
- 2.2. Фотографії з архіву В. Бриніха
- 2.3. Фотографії з архіву С. Моторного
- 2.4. Фотографії з архіву О. Кабики
- 2.5. Фотографії з архіву О. Листопада
- 2.6. Фотографії з архіву О. Первака

.

ДОДАТОК 1

Газетні публікації учасників Руху ДОП 1980-90-х

ДОЗВОЛЬТЕ ВАМ ПОРАДИТИ

Ви маєте рибальську сітку? А острогу? Якщо маєте, то дозвольте дати вам пораду: острогу здайте на металобрухт, а з сітки зробіть загородку для каченят. Бо якщо цього не

зробити, то вас почне спокушувати диявол. Адже з дня на день почнеться нерест і рогатий стане підбурювати скуштувати свіжої риби. Скуштувати, незважаючи на заборону, незва-

жаючи на шпинки власної совісті: адже кожна здобута під час нересту риба — це сотні і тисячі загублених мальків. На жаль, досвід роботи Середньо-Дніпровської рибінспекції за минулий рік свідчить, що знаходяться люди, які піддаються спокуси.

Що ж, припустимо, що і ви не встояли і з'явилися із згаданою сіткою чи острогою на березі найближчої водойми. Це означає, що ви стали порушником статті 9.5 «Правил любительського і спортивного рибальства у внутрішніх водах УРСР», яка забороняє знаходитися з браконьєрським знаряддям поблизу водойм. А як закинете сітку у воду чи занесете острогу над нерестуючою щукою, то станеться ще гірше. Ваші дії, як кажуть юристи, підпадут під статтю 9.3 тих же «Правил». А це означає у випадку затримання штраф до 50 карбованців і повідомлення на підприємство. До того ж у вас є шанс прочитати своє прізвище в цій же газеті.

Отож чи не краще дочекатися дозволених строків і прийти на водойму зі звичайною вудочкою. І ви неодмінно спіймаєте і на смаженю, і на запашну юшку.

В. ДУВКО.

ТРУБЕЖУ— РУКУ ДОПОМОГИ

Об'єктом комсомольської турботи стала річка Трубіж, що в Броварському районі Київської області. У листопаді 1986 року членами дружини охорони природи було проведено п'ять рейдів у цю місцевість з метою перевірки дотримання природоохоронного законодавства.

І вже перші рейди виявили, що справи дуже погані. На річці розповсюджено браконьєрство. Групою Валерія Бриниха був затриманий громадянин Климась, який глушив рибу електрострумом.

Всього було виявлено 15 порушень «Правил любительського та спортивного рибальства у внутрішніх водах УРСР»,

затримано 26 порушників, на яких складено 10 протоколів. Загальна площа вилучених у браконьєрів сіток склала 245 квадратних метрів.

Але й на інші факти звертали увагу дружинники. Береги річки розпахані майже до самої води, дно замулене, лісонасаджень по берегах немає. А це не що інше, як порушення «Положення про водоохоронну зону малих річок».

Тож було про що завітати дружинникам Середньо-Дніпровській інспекції рибодоохорони та Київській водоінспекції. Сподіваємось, що відповідні заходи цих установ не примусять на себе чекати.

О. ЛИСТОПАД.

МОЖЕ Й БУЛА Б РИБА?

Дешо незвичайну виставку переглянули днями студенти біологічного факультету. В її експозиції — браконьєрське знаряддя — шістнадцять острог та чотири сіті загальною довжиною 75 метрів. А вилучено їх тільки під час одного рейду групою університетської дружини охорони природи «Ленінський дозор». Очолоював групу першокурсник біологічного факультету, громадський інспектор охорони природи Ва-

дим Кирилюк.

...Річка Стугна. Вона протікає заболоченою місцевістю, перетинається багатьма канавами. Отож браконьєри, які знають усі стежки й броди, почувають себе тут у повній безпеці. Перший порушник діяв острогою. За ним довелося довгенько побігати. У воду провалювалися по пояс, а то й по груди. Але іншого способу затримання тут нема. Стугна не судохідна, на машині не

під'їдеш — болото. Навіть вертоліт не допоможе — до одинадцятої години над річку туман.

Районний інспектор рибодоохорони А. В. Гаченко, приймаючи конфісковане знаряддя, схвально кивав: «Якби всі, як ви, за діло бралися, не перевозилась би риба в наших водоймах. Дякую, хлопці, за допомогу».

**О. ЛИСТОПАД,
учасник рейду.**

...І АЛЬПІНІСТСЬКІ НАВИКИ

ПЕРЕД поїздкою до Карпатського гірського заповідника наша група «Заповідник-85» вже знала, що робота на нас чекає велика й різноманітна. Усі ми вже мали досвід охорони заповідних масивів, рейдових перевірок.

Цікавими були наукові дослідження. На моніторинговому майданчику ми проєктували крони, маркірува-

ли дерева, розбирали опад. А інвентаризація тиса ягідного потребувала від нас ще й альпіністських навичок. Адже росте цей релікт високо на скелях.

У вільний час студенти обладнали для працівників заповідника волейбольний майданчик. Господарники були щиро вдячні за все, зроблене нами.

О. ЛИСТОПАД.

ПІД ОХОРОНОЮ— НЕРЕСТ

Пролунав постріл, за ним — другий. Хлопці з червоними пов'язками на рукавах прискорили крок. На березі затоки стояв дебелий чолов'яга у високих гумових чоботях. У лівій руці він тримав рушницю, а правою намагався підтягти підстрелену щуку. Помітивши дружинників, він що духу кинувся до ближнього ліска.

...Так почався один із рейдів для членів дружини охорони природи нашого університету. Зараз для охоронців волейболний майданчик — це дійсно напружений час. Тому з вдячністю сприймають допомогу студентів працівники Середньої — Дніпровської рибінспекції. Районний інспектор А. В. Гаченко навчає дружинників, як затримувати порушників, складати протоколи, пояснює їм в тонкощах правила любительського й спортивного рибальства.

Хлопці виправдовують довіру. За підсумками минулого року нашу дружину нагороджено грамотою Укррибводу. А цього сезону тільки під час одного рейду в районі Корчуватого група під керівництвом С. Моторного затримала сім браконьєрів. У них реквізовано остроги, підхвати, сіті.

У порушників, що промишляють біля Московського мосту, дещо інша «спеціалізація». Їх знаряддя — так звані «драчі» — найбільш хижацьке, бо ним калічиться багато риби. Боротьбу з цими браконьєрами веде група дружинників на чолі з С. Щербакком.

Нелегко дружинникам поєднувати навчання з оперативною роботою. Але вони сміливо йдуть на захист природи.

О. ЛИСТОПАД,
командир сектору боротьби з браконьєрами.

ПИСЬМО В КОМИТЕТ КОМСОМОЛА

На студенческих меридианах

А началось все так.

«Просим направить в Волжско-Камский государственный заповедник на август — сентябрь 1986 года отряд (8—9 человек) из числа членов дружины охраны природы «Ленинский дозор» для оказания помощи в охране заповедника» — такое письмо пришло в комитет комсомола Киевского государственного университета.

Штаб ДОП решение о формировании отряда принял на ближайшем же заседании. Дружинникам не впервой становиться на защиту природы, да и о проблемах заповедника им хорошо было известно — иверские студенты уже как-то работали там на миникухах. Более 8 тысяч гектаров занимает его территория. Как тут без помощи справиться.

Организован Волжско-Камский заповедник в 1960 году. В лесах его можно встретить почти все виды животных, обитающих в Татарии. Здесь произрастают такие редкие растения, как ковыль перистый, схизахна мозолистая, калипсо клубневая... И в то же время существует вероятность того, что многие обитающие здесь звери будут испуганы, вытоптаны растения...

Итак, ясно: помощь наша нужна. И все же активисты во главе с Александром Задорожним, отвечающим в комитете комсомола вуза за природоохранную работу, решили обстоятельно обсудить задачи отряда «Заповедник-86».

И не потому, что дело было новое. Понимали, что нужна серьезная подготовка. Тщательно подбирались кандидатуры, велась учеба бойцов отряда. Ведь чтобы работать в заповеднике, инспектору надо обладать не только природоохранительными, но и юридическими знаниями. Наконец, быть и тонким психологом.

...Вытопанные поляны, разоренные грибницы — вот что оставляют в лесу браконьеры, не понимая или не желая понять, что нарушают этим экологическое равновесие. Не задумываются над тем, что своими «набегами» они снижают эталонное значение заповедника, который и создан для того, чтобы можно было видеть разницу: как протекают природные процессы в дикой природе и в освоенной человеком.

Группой дружинников, работавших в Ранфском лесничестве, только в одно из воскresений было задержано 64 нарушителя, а всего за сентябрь — более двухсот. И с каждым из них, хоть это и было очень нелегко, велась разъяснительная работа.

А однажды, когда патрулировал по акватории у заповедного Орнитологического острова экипаж с командиром отряда В. Кирилюком, бойцом М. Новицкой и водителем — членом дружины Казанского химико-технологического института Р. Тухваттулиным, произошло следующее. Студенты заметили причаленную к заповедному берегу самоходную баржу. На борту ее никого не было. Экипаж появился лишь через полтора часа. Эти «любители природы» вынесли из заповедного леса 9 ведер грибов. Пришлось составить протокол, копия которого была направлена по месту работы нарушителей.

— Спасибо, большое спасибо, — говорили работники заповедника киевским студентам.

...Сейчас позади каникулы. Мы снова с конспектами заняты места в аудиториях. Но уроки лета будем обсуждать на заседании дружины. Намечать планы на будущее, активно бороться с теми, кто из-за сиюминутной выгоды не желает видеть высокие цели природоохранной работы.

О. ЛИСТОПАД.
Студент биологического факультета КГУ.

Киев.

ПАТРУЛЮВАЛИ В ОХОРОННІЙ ЗОНІ

У Канівському державному заповіднику студенти біологічного факультету проходять практику протягом місяця.

Для членів дружини охорони природи «Ленінський дозор» — це практика не тільки учбова, а й громадсько-політична. Тут вони займаються активною природоохоронною роботою.

Для знайомства з правилами заповідника, його проблемами була організована зустріч із дирекцією. Директору В. І. Дмитренку, заступнику з наукової роботи Чорному М. Г. та головному лісничому А. Л. Чорному довелося відповісти на понад сорок запитань студентів.

Студенти організували чергування на острові Круглик, патрулювання в охоронній зо-

ні, де найбільш часто порушення — паркування автомобілів. А під час рейду вглиб території заповідника на одному з кордонів виявлено і більш серйозне порушення — там було знайдено пасіку громадянина міста Канева Л. У. Упеницького. Положенням про Канівський державний заповідник господарська діяль-

ність на його території заборонена.

На жаль, деякі проблеми лишилися відкритими. Не вирішено до кінця питання про доцільність заборони рибної ловлі в охоронній зоні.

О. ЛИСТОПАД,
командир дружини «Ленінський дозор».

ЯКОСЬ У НЕДІЛЮ...

Під час практики неділя, як і скрізь, — день відпочинку. Але цього разу членам дружини охорони природи «Ленінський дозор» відпочити не довелося.

— Ловлять!.. Сіткою!.. В охоронній зоні!.. — цю нови-

ну приніс Олег Горошко. Хлопеч ледве переводив подих.

Збиралися, як завжди, швидко, і через три хвилини оперативна група мчала до берега.

Браконьєри вже встигли змотати сітку і прямували до автомобіля. При нашій появі найкмітливіший із них схопив сітку і кинувся до Дніпра. Втопити речові докази — ось його мета.

Олександр Соляник, оцінивши ситуацію, біжить слідом, на ходу скидаючи одяг. Довелося попірнати, та сітку витягли.

Браконьєри попались неговірливі, свої прізвища назвали відмовились. А от від фотоапарата Станіслава Полуха їм відкараскатися не вдалося. До того ж приїхали вони машиною, за номером якої встановити власника — діло техніки.

Матеріали про порушення передані в Черкаську облрибінспекцію.

В. КИРИЛОК,
командир сектора боротьби з браконьєрством.

БРАКОНЬЄРСТВУ — БІЙ!

Зима — офіційно дозволений сезон полювання на хутряного звіра. А контроль за тим, як мисливці додержують правил полювання, — один з головних напрямків роботи сектора боротьби з браконьєрством.

Ми провели вже п'ять рейдів, перевірили сорок вісім мисливців, виявили дванадцять порушень, вилучили сім рушниць. Адміністративними органами накладено штрафів,

сума яких становить триста вісімдесят карбованців. Громадянина Лапаша, що чинив опір під час затримання, позбавлено прав полювання на два роки.

О. ЛИСТОПАД,
командир сектора боротьби з браконьєрством.

а)

Боротьба триває

На одному із засідань семінару ми підбили підсумки оперативної роботи в рамках операції «Полювання». Мета операції — боротьба з мисливським браконьерством.

Унаслідок проведених рейдів за 1987—1988 роки у браконьерів вилучено 8 незареєстрованих мисливських рушниць, дві дрібнокаліберні гвинтівки і один, як назвали його компетентні органи, «саморобний стріляючий пристрій». Цей «пристрій» являв собою рушницю, виготовлену в заводських умовах з різних частин

мисливської і пневматичної рушниць, а ствол був кулеметний. Стріляла ця «саморобка» кулеметними патронами калібру 7,62 мм. Проти громадянина В. І. Дмитренка порушено кримінальну справу за незаконне зберігання і використання нарізної зброї.

Ось ще кілька рішень управління лісового господарства про покарання порушників природоохоронного законодавства, затриманих нами: оштрафувати громадянина П. Н. Сокуру на 50 карбованців, конфіскувати дрібнокаліберну гвинтівку без відшкодування вартості; оштрафувати на 50 карбованців громадянина М. А. Родіоненка, конфіскувати мисливську рушницю без відшкодування вартості і т. д. Боротьба з браконьерствами триває.

О. КАБИКА,
командир сектора боротьби з
браконьерством.

б)

В похогі—гружина «Ленінський дозор»

ЯК ЛОВИЛИ БРАКОНЬЄРА

Скінчилось літо. Багрянець осені аквів канівські скли. Сонце все ще гріло зовсім політньому, але вода в Дніпрі вже потроху холонула. Особливо гарно в цей час у Канівському державному заповіднику. Але не красою навколишніх місць помілаутись і навіть не охоронний заповідник від усіляких зловмисників вплив лісничий КДЗ М. І. Гуслій на Дніпро у сонячний тихий день. Разом із лісниками заповідних островів вирушив він на промисел. Знаходячись немов у своїй ватчині, Микола Іванович і гадки не мав, що тут зможе завадити йому в браконьерській справі. Та в засідці на нього чекали члени загону «Заповідник-87». Дружини охорони природи нашого університету.

І ось човен із лісниками, пройшовши протокою між островами Шелестів та Круглий, нарешті досяг мети — до браконьерських сіток залишилися лічені

метри. Їх тут особливо й не маскували, не притоплювали і т. ін. — адже в заповіднику Гуслій вважав себе господарем.

Для перевірки сіток потрібен був час — це вам не «телевізор», а промислова сіть-путанка завширшки 35 м, та ще й не одна. Рівень води знижувався — працювала Канівська ГЕС, а на моторі йти протокою при низькій воді — справа ризиківана, то ж треба було поспішати. Та ось із-за острова з'явилась байдарка. Гуслію довелося закінчити свою браконьерську справу швидше, але втікти лісники не астигли.

Розмова громадських інспекторів охорони природи із ДОПу з браконьерами виявилась недовгою — лісники від усього відмовились. Але все ж протокол про грубе порушення правил рибальства та заповідного режиму був складений, і справою М. І. Гуслія зайнялася Канівська прокуратура. Тепер

слово за слідчим.

Гуслій на браконьерстві затриманий не вперше. Ще в червні цього року, коли студент біологічного факультету проходив у КДЗ учбову практику, Гуслій, тоді ще лісник острова Шелестів, був затриманий коло сітки, що перегороджувала одну із невеликих проток на острові. Біля виходу із протоки стояв добре помітний човен з написом «Заповідник». Своє перебування там лісничий пояснював, що він чекає на браконьера. Але ж браконьерів так не ловлять. Тим більше, що в цей час Гуслій був у відпустці. Тож факти грубого зловживання службовим становищем вимагають вирішення питання про відповідність М. І. Гуслія посаді, яку він займає. Дирекція КДЗ поки що дійових заходів не прийняла. А пора б. Причини для цього більш ніж достатньо.

А. СУДАК.

а) О. Кабика: Боротьба триває («Київський університет», 1987.10.30)

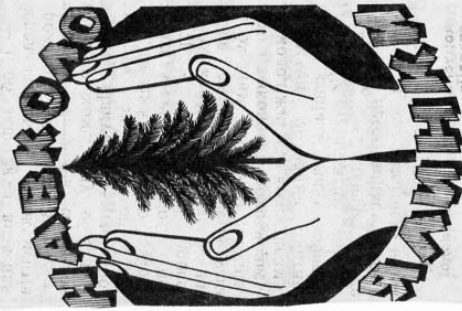
б) А. Судак: Як ловили браконьера («Молода гвардія», 1987.10.30)

ДОЛЯ ЛІСОВОЇ КРАСУНІ

СЬОГОДНІ В ЦЕНТРИ УВАГИ УЧАСНИКІВ НАШОЇ РОЗМОВИ

Постійні читачі газети пам'ятають, певне, що минулого року «навколо ялинки» виникло чимало проблем. У дискусії, що розгорнулася тоді на сторінках газети, взяло участь багато людей, і кожен намагався відповісти на порушені питання, допомогти, дати поради. Оскільки до новорічного свята лишилося небагато часу, розмови й проблеми «навколо ялинки» завірували з новою силою. І ми вирішили запросити до редакції товаришів, котрі безпосередньо займаються і вже займаються проведенням операції «Ялинка» в Києві та області. Отже, за «круглим столом» зустрілися заступник начальника відділу Київського міського управління ДАІ підполковник міліції М. П. КОРЖУК, начальник відділу лісу республіканського об'єднання Укрторгбудматеріал А. Б. ВОЙНОВ, заступник директора Київської міської контори Укрторгбудматеріал О. Г. БОДНАР, головний лісничий Київської області М. І. ДЕРЖАНОВСЬКИЙ, член ради по охороні природи при ЦК ЛКСМУ, член республіканської координаційно-методичної ради студентських природо-

охоронних дружин, працівник Інституту зоології АН УРСР О. Ф. ГОЛОВАЧ, інструктор республіканської ради Українського товариства охорони природи, член координаційно-методичної ради студентських природоохоронних дружин В. Є. БОРЕЙКО, начальник Київської міської інспекції по охороні природи М. Н. ГЛАДКИЙ, інспектор обласної інспекції по охороні природи В. Г. МЕЛЬНИК, заступник голови президії міського товариства охорони природи В. А. МАРАНОВ, методист Київської обласної ради товариства охорони природи Л. І. РЮПШИНА, секретар Ленінградського райкому ЛКСМУ Ніна ЛИСТОПАД, інструктор Київського міського ЛКСМУ Сергій ЗАДОРОВНИЙ, командир оперативного загону конструкторського бюро імені О. К. Антонова Анатолій МИШКЕВИЧ, комісар студентської дружини охорони природи Української сільгоспакадемії Сергій НЕПЕЛЯК, члени дружини «Ленінський дозор» Київського університету Сергій МОТОРНИЙ (командир), Олег ЛИСТОПАД, Галина СОРОКУН.

Т. Малькова: Доля лісової красуні. ("Молода гвардія", 1985.12.14) (частина 2)

...тілки, звичайно, сповіщайте не про кожну конфісковану ялинку. А давайте домовимось: якщо їх буде не менше 50...

А. Б. ВОЙНОВ.

— Певне, може залишитись і така форма роботи, як передача до дитсадків лікареней тощо. Втім, можна вдатися до ще одного засобу. Якщо у того, хто везе ялинки, в документах записано, скажімо, 20 дерев, а він везе їх більше, складайте протокол і дописуйте до накладної зайві дерева. Тобто, людина змушена буде реалізувати всі ялинки, що везе, законно.

В. 6. БОРЕЙКО.

— Таким чином буде вирішено проблему з транспортом, а бракон'єр привезе сам на себе доповідню. Слушне зауваження. Але я пропоную повернутися до питання безпосередньої боротьби з бракон'єрами. Чи можемо ми поставити їм надійний заслін?

Олег ЛИСТОПАД.

— Готуючись до операції «Ялинка», ми поставили перед запитанням:

ЯК ЗАТРИМАТИ БРАКОНЬЄРА?

До Києва незаконні ялинки потрапляють кількома шляхами. По-перше, — маши-

Анатолій МИШКЕВИЧ.

— Ми займаємося «Ялиною» десять років. Але ніякого допомоги не одержуємо. Багато чого просто не знаємо.

Немає у нас зв'язків з районним відділом міліції. А це необхідно. Добре, що вдалося торік налагодити спільну роботу з міліцією на залізниці. А як бути з тими, хто торгує деревами на базарі чи просто на вулиці, де багато народу, і кожен залюбки придбає ялинку, хоч і по спекулятивній ціні, але без черги і зайвих турбот. І взагалі, як розібратися, безпосередньо в місті — люди на несе куплену ялинку чи зрубану?

М. Н. ГЛАДКИЙ.

— На жаль, ідеться не лише про ті дерева, котрі не законно зрубані і привезені здалеку. Їх у нас і зовсім «ледачі» бракон'єри, які тягнуть ялинки просто з газонів, парків, навіть з колекції ботанічного саду. Ім також треба протиставити дружинників природоохоронців. А втім, слід повернутися і до того старого питання про чекі торговельних організацій.

А. Б. ВОЙНОВ.

— В умовах ялинових базарів, коли під снігом, у мороз стоїть величезна черга, ніхто не зможе виписувати чекі. Хоча на ялинку, як і на будь-який товар, покупець має право його вимагати. І, зрозуміло, такий чек

го необхідно, щоб до операції підключалося якомога більше людей. Щоб «Ялинка» стала ще однією конкретною справою комсомольців міста і області. Щоб через жодний в'їзд до міста, через жодний об'їзний шлях — а вони відомі дружинникам, — не проїхав бракон'єр.

В. 6. БОРЕЙКО.

— «Ялинка» не обмежується боротьбою з бракон'єрами і спекулянтами. Адже всі ми основне своє завдання вбачаємо в збереженні рідної природи. Тому студентські дружини проводять пропагандистську роботу. Справді, —

ЧОМУ ОБОВ'ЯЗКОВО ЦІЛЕ ЖИВЕ ДЕРЕВО?

Ми знаємо непогані замінники сосни чи ялинки. Втім, про них сьогодні говорити не будемо. Згадаємо тільки про ялинкові букети, котрі завоювали вже популярність в інших республіках, а також і в Києві.

Галина СОРОКУН.

— Торік члени дружини охорони природи «Ленінський дозор» організували виставку ялинових букетів. Відвідувачам наш експозиції сподобалися. Знаю, що до редакції «Молодої гвардії», як

БРАКОНЬЄРА?

Допомогу до колег — студентів Ленінграда, Харкова, Москви. Іздили, розпитували, радчилися. Втім, все це вже в минулому. Операцію «Ялинка-85» треба починати з того, на чому зупинилися. Чого не змогли зробити тоді? А минулорічного грудня студенти, чергуючи протягом тижня на п'яти постах ДАІ, склали 114 протоколів, виділили 1140 браконьєрських ялинок. Це на п'яти постах за тиждень. Чимало, як бачите. Отже, проблема № 1, з якою ми зустрілися:

КУДИ ПОДІТИ КОНФІСКОВАНІ ЯЛИНКИ?

Свого транспорту, щоб їх вивезти, у нас, зрозуміло, немає. Дати нам машини ніхто не може.

О. Ф. ГОЛОВАЧ.

— І деревця лишаються лежати при дорозі. Чи намагався хто-небудь вирішити це питання?

Олег ЛИСТОПАД.

— Дзвонили до торговельних організацій, але чергування на постах проходило, як правило, у вечірній час, коли жоден універмаг чи ялинковий базар не працює. Або ж закінчують працювати і не хочуть брати на себе будь-які додаткові навантаження. А якщо ялинки ліжешаються на посту (точніше — біля нього, на дорозі) на

мороз стоїть величезна черга, ніхто не зможе вилізувати чики. Хоча на ялинку, як і на будь-який товар, покупець має право його вимагати. І, зрозуміло, такий чек буде документом, якщо покуштя зупинить дружинники.

О. Ф. ГОЛОВАЧ.

— Але забезпечити чеками всіх покуштя неможливо, та й вони самі цього не дуже хочуть. А якби кожному вручати яскраві, типові ярлички...

Ніна ЛИСТОПАД.

— Можна звернутися до працівників поліграфічних комбінатів. Думаю, що комсомольці підприємств не відмовлять. З відходів цілком реально зробити такі ярлички, і вже цього року.

М. Н. ГЛАДКИЙ.

— Напередодні нашої розмови відбулася спеціальна нарада по підготовці і проведенню операції «Ялинка». Збірився на ній і представники Інспекції, і товариств охорони природи, і студенти. В результаті розроблено план заходів, затверджені відповідальні за кожен напрямок роботи, безпосередні виконавці. Я впевнений, що спільними зусиллями ми зуміємо подалати всі завдання.

В. Г. МЕЛЬНИК.

— Обласна інспекція підготувала листи до всіх райвиконкомів та районних товариств охорони природи. Прагнемо залучити до роботи

дозор» організували виставки ялинових букетів. Відвідувачам наш експозиції сподобалися. Знаю, що до редакції «Молодої гвардії», як і до нас, було тоді чимало запитань, претензій. Тому що ми пообіцяли (адже пообіцяли нам), що на ялинових базарах продаватимуть набори гілок. На жаль, ці набори потрапили у продаж лише в останні дні.

А. Б. ВОЙНОВ.

— Одрозумію хочу доповнити. Цього року місту Києву ми повинні продати 100 тисяч наборів ланника. Це вдесять разів більше, ніж тоді. Перед торговельними організаціями зараз стоїть питання, як продати цей ланник. Певне, проблеми, де його дідати, не існуватиме.

Галина СОРОКУН.

— Для пропаганди букетів варто було б на тих же ялинових базарах виставляти плакати з розповідями про такі композиції. Просто для того, щоб люди знали: можна і так прикрасити кімнату. Навіть зручніше, а інше і красивіше. Щодо виставок. Днями почнуть працювати. Складності тут із приміщеннями. Добре, якби Інспекція і товариства нам допомогли. І ще така дрібниця — у нас не вистачає... ваз. Хоч скільки ми їх поприносили з дому, але все-одно на всі виставки не вистачить...

ження. А якщо ялинки ди-
жаються на посту (точніше
— біля нього, на дорозі) на-
ніч, то вранці — ми диви-
лися — вже лишануться самі
дрючки.

О. Ф. ГОЛОВАЧ.

— Можна віддавати до ди-
тячих садків, лікарень, інтер-
натів, — власне, так і роблять
усі студентські дружини,
але...

О. Г. БОДНАР.

— Але все це треба ро-
бити не так. У нас уже сьогодні дуже гостро стоїть
проблема забезпечення киян
новорічними ялинками. Ми
— організація, котра укла-
дає договори, привозить і
торгує на ялинкових базарах.
Я сьогодні можу сказати, що
забезпечити ялинками всіх
бажачух буде дуже склад-
но. І раптом у студентів ви-
никає проблема — куди по-
діти дерева? Отже, складайте
на місці акти і донесіть до
нас, просто до мене. А я
буду говорити конкретно, ку-
ди, тобто до якого найбільш
чого торговельного закладу
передати ялинки. І машину
до вас пришлють...

Для всіх, хто чергува-
тиме напередодні Нового
року на постах ДАІ, чле-
нам природоохоронних
дружин і комсомольських
оперативних загонів! Запа-
м'ятайте, запишіть номе-
ри телефонів Олександра
Григорівича Боднара —
416-11-65, 416-31-64.

нас почали боятись. Брако-
н'єри (спочатку багато хто
вважав, що ми не будемо пе-
рераховувати всі ялинки, а
тільки дивитимеся докумен-
ти, і тому дехто їхав нав-
простець) стали шукати
об'зних шляхів, щоб не
потрапити нам в очі. На-
ших сил не вистачало
для того, щоб перекрити
і об'зні дороги, хоча
ми їх знаємо. І, зрозуміло,
знають працівники ДАІ, ко-
лі допомагали нам зупиня-
ти машини.

Ніна ЛИСТОПАД.

— Комсомольці Києва
проводять чимало цікавих і
потрібних операцій. Як, ска-
жімо, «Зайнятість», що про-
ходила нещодавно. І я ду-
маю, миській комсомольській
організації під силу провес-
ти на такому ж рівні «Ялин-
ку». Розбити все місто на
райони чи зони, призначи-
ти відповідальних, організу-
вати бригади. Тоді буде мож-
ливо поставити заслін на всіх
шляхах, що ведуть до міста.

Отже, пропозиція: залу-
чити до участі в операції
«Ялінка» комсомольські
організації міста, оператив-
ні загони, перед кожним
з яких поставити конкрет-
не завдання. Щодо органі-
зації справи, можна про-
консультуватись у Ленін-
градському райкомі ком-
сомолу, де цю роботу по-
ставлено найкраще.

виконкомів та районних то-
вариств охорони природи.
Прагнемо залучити до роботи
і багатьох наших добровіль-
них помічників. А пости, чер-
гування буде налагоджено
незабаром по всій області.

М. П. КОРЖУК.

— Ми з свого боку, як зав-
жди, будемо допомагати
дружинникам на постах
ДАІ. Студенти роблять ду-
же корисну справу, і наші
співробітники завжди їх під-
тримують.

Встигнути срізів мож-
на. Поставити заслони на
всіх шляхах для браконьє-
рів і спекулянтів, організу-
вати роботу так, щоб по-
рушники законів і любя-
тели легкої наживи залиши-
ли думку про подібного
роду заробітки. Для цьо-

кажуть, у Фінляндії, що славиться лісами, жива ялин-
ка коштує майже стільки, скільки святковий костюм.
Тобто людина, перш ніж купити таку дорогу річ, добре
подумає. В нашій країні лісові красуні коштують диво-
вижно дешево. Але це зовсім не означає, що вони вза-
галі ніякої вартості не мають. Певне, підвищувати ціни на
ялинкових базарах ми не будемо. А от боротися за кож-
ний деревце, за кожен часточку живої природи — наш
святій обов'язок.

Цьогорічна операція «Ялінка» поставила конкретні
завдання, учасники «круглого стола» запропонували шля-
хи вирішення багатьох проблем. Як розвиватимуться події
далі, ми розповідатимемо в газеті під рубрикою «Навколо
ялинок».

Розмову за «Круглим столом» записала
Т. МАЛЬКОВА.

приносили з дому, але все-
одно на всі виставки не ви-
стачить...

М. Н. ГЛАДКИЙ.

— Ми вже домовилися,
що студентам звільняють
вітрини у підземному пере-
ході на площі Жовтневої ре-
волюції. Невдовзі можна бу-
де розмістити виставку.

Л. І. РЮПШИНА.

— Виставка буде прове-
дена також у магазині «При-
рода», що в Ірпені. Там же
організовується продаж лап-
ника, і — визний продаж
від магазину на станції мет-
ро «Святошино».

В. А. МАРАНОВ.

— Щодо ваз і приміщень,
допомогти можемо. Вже ви-
рішено провести виставку в
кінотеатрі «Київська Русь»...

«ПОДАРУНОК» ДО ЮВІЛЕЮ...

Наступного року Ботанічний сад імені академіка О. В. Фоміна відзначатиме 150-річчя свого існування. За цей час всевітньовідомими ботаніками різних поколінь створені в саду унікальні колекції. Науковці саду імені академіка О. В. Фоміна підтримують зв'язки з науковцями з багатьох ботанічних садів світу. Тому незабаром з різних куточків планети почнуть надходити до Києва поздоровлення.

Складається враження, що на честь цього ювілею вирішили зробити щось і люди від ботаніки дуже далекі — керівники Головного архітектурно-проектувального управління м. Києва. І от наприкінці грудня 1987 року Київметропроект одержав завдання на проектування другого виходу станції метро «Університет». А при чім тут ботаника? — здивується ви. А при тому, що територію саду (тобто її частину) пропонувався розглядати як будівельний майданчик. Сповістити що «радісну» новину було додано головному інженеру проекту Тетяні Іванівні Саєнко. 16 лютого вона прийшла на засідання ради Ботанічного саду і повідомила

колектив про перспективи будівництва метрополітену в Києві після закінчення будівництва, еві й зокрема на території са- більшу частину цієї території. ду. А за те, що рада дозво- Та фактично знають, що на будів- лить порушити закон про тоні дерева не ростуть. Тим природоохоронні та запобіжні більше, що при будівельних території, знищені оранжереї роботах рівень ґрунтових вод й унікальні рослини будуть знищитися, й це призведе до компенсації потім розкішного погіршення водного режиму оранжереєю - палацом. Або на великій площі.

двома меншими — тієї ж Новий вхід до метро повивартості. Та ботаніки були вже не меншими зменшити навантаження насторожі й такий подарунок на інші види транспорту, відприйматися не поспішали. Ім чинивши свої двері на розі уже неодноразово доводилося вулиць Толстого і Ветрова. видіватися від зазіхань на та чи є необхідність будувати свою територію. І кожного його саме в Ботанічному саду вимагав лише часточку цього ду?

маленького оазису в центрі Колектив Ботанічного саду столиці. Хотіли тут прокласти одностайно й рішуче відмовив-об'їзну дорогу під час будів- ся від цієї, м'яко кажучи, ництва підземного переходу некрасної пропозиції і споді- на розі бульвару Т. Г. Шев- вається, що Київський міськ- ченка і вулиці Комінтерну виконком, Голова КПУ Київ- збиралися робити кильце для ського міськвиконкому та Ки- повороту трамвая № 8, буд- івміетропроект переглянуть своє вельний майданчик Київмет- рішення щодо оригінальної робуду тощо.

Втілення будь-якого з цих

проектів поглинуло б кіль- проєктів Ботанічного саду імені академіка О. В. Фо- міна

Віктор ВИШОВЕЦЬ, студент Київського держ- університету імені Т. Г. Шевченка

Олег ЛИСТОПАД.

ляра. кра гектарів території, що на- дана державою Ботанічному саду імені академіка О. В. Фоміна в довільне користуван- ня.

Цього разу просили лише півгектара. Для того, щоб схилити ботаніків до згоди.

а)

Червона книга

ШАНОВНІ читачі «Молодої гвардії»! Ми звертаємося до вас з проханням допомогти цьому чудовому птахові. Ви вже допомогли нам у збереженні чорного делькі, який вважався зниклим на території Київської області. Знайдіть гнізда взяті під охорону. Тепер ми просимо вас допомогти не менш рідкісному орланові-білохвосту.

Зустрічається цей птах на великих ріках і озерах. Незважаючи на такий грізний і хижий вигляд, орлан харчу-

ється переважно викинутою на берег або плаваючою на поверхні хворою рибою. Часто пирає або поволі літає над водою, розшукуючи здобич. Його можна було б сплутати з орлом, якби не білосніжний ромбодіний хвіст (правда, таку ознаку мають лише дорослі птахи). А за розміром він навіть більший від «царя птахів». Довжина лише одного кігтя заднього пальця досягає чотирьох з половиною сантиметрів.

Своє двометрове гніздо орлан будують на великих старих деревах, не далі одного кілометра од води. А потім багато років підраді живодлять у ньому пташенят. Частіше одне, рідше — двох... Якщо не приходять лісоруби. Як це не сумно, але в гонити за кубометрами часто валять дерева з гніздами. І довго потім крижляють орлани, шукаючи нове місце. Але дуже важко тепер серед наших лісів знайти підходящу сторінку сосну або дуб. А можна ж залишити ділянку в радіусі 100 метрів від гнізда: птахи, занесені до Червоної книги СРСР і УРСР, ще не один рік будуть вирощувати тут своїх пташенят.

Багато клопоту білохвостим велетням завдають моторні човни — не терплять птахи шуму. А трапляється, що і якийсь мисливець заради розваги стрільне хижак. Ось тому майже не залишилося на території Київщини цих велетнів з розмахом крил до двох з половиною метрів. І щоб знайти і зберегти останні гнізда, студенти із дружини охорони природи КДУ з рюкзаками за плечима обстежують ліси, розпитують лісників і сільських жителів, роблять усе, щоб не лише в зоопарку можна було побачити орланів.

Якщо вам відоме місце гніздування орланів, або місце, де вони часто бувають, не пошкодуйте п'яти хвилин свого часу — напишіть нам. Якомуго точніше опишіть місце, назвіть лісництво і найближчий населений пункт. Орлани часто залишаються на зиму. Тримаються на незмержаючих ділянках рік, біля звальців і скотомогильників. Напишіть обов'язково і про зимові зустрічі з цим птахом.

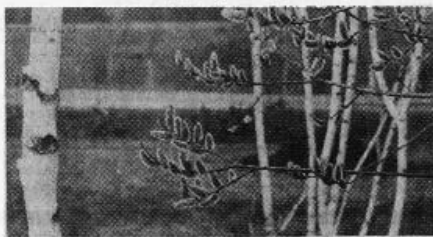
Студент КДУ
Олег ГОРОШКО,
Малюнок автора.

б)

ЧОМУ

ВЕРБА

ПЛАЧЕ

Може, тому, що неприємна, не виділяється особливою якоюсь красою? Та ні. Хіба можна навесні вербу не помітити? І нічого в ній приметного начебто немає, а скільки про неї пісень у народі складено, скільки приривок з нею пов'язано. Тому що це дерево — вісник весни. Коли всі де-

рева ще стоять чорні, голі, коли ліс здається порожнім, сонним, — першою розцвітає верба. Куди цим пухляким котикам змагатися в красі з квітами травневими чи літніми!

Але саме ці гілочки спіткала лиха доля. Із приходом весни гинуть її вісники під

жорстокою рукою «любителів природи». Обережки нервових гілок несуть вулицями міста — подивіться. На переходах, у метро «турботливі» бабусі продають вам вербички — несна прийшла. А в лісах і парках лишаються облямані геть куці, які вже й не відродяться...

Хочеться внести в квартиру хоч часточку весни? Хочеться подихати весняним першим ароматом? То, може, треба вийти з міських магістралей і вдихнути весняний дух іросто в лісі? Це буде і приємніше, і корисніше. І деревце ціліє. А разом з ним — тисячі комах, бджіл, для яких верба — перший медонос, перша краплина життя.

Студентка КДУ
Оксана КУЧУКОВА.

Фото Сергія Майстера.

а) О. Горошко: Ви бачили орлана? («Молода гвардія», 1988.03.15)

б) О. Кучукова: Чому верба плаче. («Молода гвардія», 1988.03.15)

а)

ПРАЦЮВАТИМЕМО РАЗОМ

Нещодавно в редакції відбулася зустріч членів штабу дружини охорони природи «Ленінський дозор» з представниками управління внутрішніх справ Київського міськвиконкому. Начальник управління ДАІ підполковник І. М. СТЕЦЕНКО та начальник управління охорони громадського порядку майор В. І. ШАПОШНИК відповіли на запитання

студентів. Адже дуже часто діяльність дружинників і співробітників міліції перетинається. У численних рейдах по боротьбі з браконьерами, з незаконною торгівлею птахів, цвітами та лікарськими рослинами природоохоронці співробітників УПС. Ну, а міліція у добровільних природоохоронних студентських об'єднаннях вбачає прояв громадської

свідомості, принципову позицію.

А під час зустрічі в редакції домовилися про спільну діяльність, зокрема в наступних месингах рейдах, про оперативний зв'язок між природоохоронцями та органами міліції. Безперечно, це співробітництво невдовзі принесе вагомі результати.

Інформація «МГ».

б)

Дві точки зору

ДРУЗІ ЧИ ВОРОГИ?

Собака віддавна вважається другом людини. Це всі знають. А чи тим же почуттями відповідає собаці людина?

Сьогодні цю розмову продовжують начальник відділу санітарного очищення й благоустрою управління «Київспецтранс» Михайло Лазарович ТЕРЕЩУК та лікар відділу особливо небезпечних інфекцій Київської міської санітарно-епідеміологічної станції Ельфрида Олександрівна КУЗИК.

Інтерв'ю з ними записав наш позаштатний кореспондент член дружини охорони природи «Ленінський дозор» Сергій ПЕРЕПЕЛИЦЯ.

М. Л. ТЕРЕЩУК:

— На жаль, в останні роки на вулицях міста з'являється все більше бездомних собак і кішок. Тільки за минулий рік було відловлено 20520 бродячих тварин.

Кор.:

— Але ж це не означає, що більше немає на вулицях зди́каних собак та кішок?

Е. О. КУЗИК:

— У ветеринарних лікарнях міста зареєстровано 43 тисяч чі собак і кішок. Кількість бродячих тварин точному обліку не піддається. А вони заражають мешканців міста не просто нечистотами, а й серйозні травми. Щороку до лікувально-профілактичних закладів міста звертається від трьох до чотирьох тисяч людей з приводу укусів бродячими тваринами. Тобто завдається шкода здоров'ю, а крім того, чодить відчутним

економічні витрати на медичну допомогу й лікування, витрати, пов'язані з тимчасовою, непрацездатністю потерпілих. Вони становлять у середньому 236 карбованців на одного потерпілого. Значніші тварини, а також ті, що не правильно утримуються, є джерелом небезпечних інфекцій. За даними міського шкільнодиспансеру, щороку від лишаю лікується близько 500 чоловік.

Кор.:

— Виходить, наші вірні друзі перетворюються на небезпечних ворогів?

М. Л. ТЕРЕЩУК:

— Так. А причина в тому, що грубо порушуються правила утримання тварин і такий документ, затверджений головним санітарним лікарем (УПСР). Люди не усвідомлюють, що таке собака чи кішка в міській квартирі. Заво-

дають собі цуценя, а коли за кілька місяців воно підросне, викидають. Або залишають тварину надворі, коли йдуть влітку відпочивати.

Кор.:

— Хто повинен за все це відповідати?

Е. О. КУЗИК:

— Згідно з кодексом УПСР про адміністративні правопорушення (стаття 154), контролю за виконанням правил утримання собак і котів покладено на органи внутрішніх справ, підприємства житлово-комунального господарства.

М. Л. ТЕРЕЩУК:

— Люди тримають замість однієї тварини, як належить за правилами, не чотири собаки й до 12 котів. А співробітники житлово-експлуатаційних контор спокійно дивляться на все це. Біля будинків мають бути спеціальні місця для вугулу тварин, вони навіть у будівельних нормах закладені. Але їх немає.

Кор.:

— Який може бути вихід із цієї негтуїної ситуації?

М. Л. ТЕРЕЩУК:

— Добре було б, якби ветеринарні інститути Держагропрому УПСР розробили препарати, які б позбавляли тварин можливості безконтрольно розмножуватися, і було б розроблено гуманні методи відлову тварин.

а) Працюватимемо разом. («Молода гвардія», 1988.03.15)

б) С. Перепелиця: Друзі чи вороги? («Молода гвардія», 1988.04.02)

ЩОБ МИЛУВАЛИСЯ ОНУКИ

У ПРИСМЕРКУ переходу на Московській площі вони ся-
яли чистими білими зірками
— ці круглі охайні букетики
в темно-зеленому обрамлен-
ні листя. Підсніжники вабили
до себе багатьох цього до-
щового вечора. А літня жі-
нка припрошувала, рекламую-
чи свій товар:

— Дивіться-но, які квіточ-
ки, які свіженькі! З самого
Криму прилетіли...

Та ми вже й самі бачили,
що з самого Криму. Оті самі
кримські підсніжники, яких
так небагато вже залишило-
ся, що занесені вони й до
Червоної книги УРСР, і до
Червоної книги СРСР.

— І скільки за букетик? —
цікавімося.

— Та всього 25 копійок.

Справді — недорого. В цент-
рі міста ціни вищі. А може,
кількість «товару» — ніжно-
го й нетривалого — змушу-
вала поспішати. На дні веле-
тенського баула букети ви-

явилися вже менш свіжими.
Але це ми побачили вже
пізніше, коли розмова про-
довжилася в кімнаті міліції
на автовокзалі. В «корзінці»
(після досить успішної торгів-
лі) ще залишалася 283 бу-
кети. Скільки ж це галляви
треба було обідрати житель-
ці Судакського району Марії
Дмитрівні Б.! Мабуть, не під
силу це зробити самій старій
жінці, та ще й у букети піді-
брати (а кожному — квіток
по 30), та не гаючи часу, так,
щоб встигнути до Києва достав-
ити їх свіженькими. Та тут
же цілий конвеєр потрібний!
Навряд чи лишалася Марія
Дмитрівна без допомоги на
квітучій кримській землі, та й
у Києві в переході не сама
опинилася. Допомогала їй мо-
лода киянка, до якої бабуня
нібито в гості приїхала. До-
вести тут щось важко. Та хі-
ба в цьому справа? Як до-
вести людям, що заради сьо-
годеннього прибутку позбав-
ляють вони своїх дітей і ону-
ків можливості милуватися
красою, що просто обкрада-
ють свою землю, та й Зем-
лю взагалі...

Наступного ранку схожа
зустріч на Володимирському
ринку. Теж гостя з півдня.
Олександра Дмитрівна на час
зустрічі мала 122 букети кві-
ток з Червоної книги.

— Та яка з цього шкода?
Ну, обібрала галлявинку в
лісі. То все ж одно вони ще
ростуть...

Так. Ростуть. Поки що. Але
ж за такого ставлення цю
квітку років через п'ять, ну
десять — найбільше — мож-
на буде побачити лише на
малюнку! Як же зможе при-
рода відновлювати рослину,

коли, зриваючи квітку, ми не
даємо розвинути плодам, а
отже, й насінню! Тільки одно-
річні цибулини можуть за-
цвісти на наступний рік. А як-
що й цибулини вирвані —
що ж зацвіте!

Ми видуцаємо квіти в тих,
що не зупиняється перед тим,
хто пограбувати землю не
лише сьогоднішню, але й за-
втрашно.

Для тих, хто цікавиться по-
дальшою долею цих букетів:
ми передаємо їх до окруж-
ного військового госпіталю (без-
коштовно, звичайно ж) — хай
порадують воїнів, що там лі-
куються.

А до своїх колег — студентів-дружників Сімферополь-
ського університету — ми на-
діслали копії протоколів, ад-
реси затриманих під час рей-
ду — хай розберуться на
місці.

Громадський інспектор
охорони природи, студент-
ка біофаку КДУ

Ірина БОЛТІНА.

Тієї неділі мій будильник задзвонив незвично рано — о 6.00. Це означало: час збиратися в рейд по боротьбі з браконьєрами, який проводить університетська дружина охорони природи «Ленінський дозор». Черговий рейд. Для мене — перший.

Я поклав собі стати членом ДОПу ще в школі, коли вперше прочитав у газетах (а я не на біофаці вчуся) й

Конкретна справа

МІЙ ПЕРШИЙ РЕЙД

про студентські дружини, хоча батьки від цього мого рішення у захваті не були...

Моя мрія здійснилася, та невдовзі навчальний процес, особисті проблеми відтіснили охорону природи на другий план. Майже рік я не мав з «Ленінським дозором» ніяких зв'язків.

Та от зустрівся в автобусі із знайомими хлопцями-біологами, які й запропонували мені піти разом у черговий рейд. Вирушили ми на водосховище у район села Хотянівка. Згідно з правилами

рибалства в районі Київської ГЕС усяка риболовля взагалі заборонена. Але ще здаєку було видно на кризі, що збереглася в окремих місцях, маленькі цяточки. Це — рибалки.

На запитання про причини порушення правил рибальства — стандартне: «Ми не знали».

І справді, звідки їм це знати? Адже навкруги немає жодного стенду, який би повідомляв про те, що тут ловити рибу не дозволяється.

У цьому рейді ми затримали двох правопорушників, які вийшли на риболовлю із забороненим знаряддям — гачами. Хоч не зрівняти їх із тими браконьєрами, які ловлять рибу сітками, та шкоду природі й вони завдають. Адже риба, яка зірвалася з «гача», здебільшого приречена на загибель.

Не легка й не проста справа — такий рейд. Відчуваєш після нього втому (і фізичну, й моральну), але й задоволення лишається — від того, що зумів віддати природі хоч часточку людського боргу.

Дехто з моїх товаришів дивується моїм захопленням. Кажуть, це справа біологів, а не економіста. Та любов до природи, почуття відповідальності за неї і перед нею не може залежати від обраної професії.

Кожен із нас має дбати про збереження навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

**Другокурсник економічного факультету НДУ
Михайло СВИСТОВИЧ.**

ЄВГЕН Семенович Таран, інспектор рибохорони, активно працює разом із своїми громадськими помічниками. Але сил у них не вистачає. Тому й покликали вони на допомогу «Ленінський дозор». Оже, ми — в селищі Гребінки Васильківського району.

Євген Семенович саме одержав листа з райвідділу внутрішніх справ, де сповіщалося про притягнення до адміністративної відповідальності (за дрібне хуліганство) жителя Гребінки В. С. Клепаха за образу Є. С. Тарана. Клепах, виявляється, висловлював невдоволення з приводу того, що рибінспектор забороняв його синові ловити рибу браконьєрськими знаряддями лову. Висловлював, певне, не зовсім пристойним чином, бо, кажуть, 20 карбованців штрафу покарання для нього замало. Та добре, що хоч так. А то тільки сам Євген Семенович знає, скільки йому доводиться тих образ вислуховувати. Праця в нього, як він жартує невесело, «благородна, та неблагодаря-па».

Під його охороною — водойми Васильківського районного міжгосподарського рибного підприємства, Саливонківське водосховище. Утворене на річці Протоці, воно багате на карпі, коропу, щуку. Додатково розведено тут ще білого амура й товстолобика, планують запустити судака й ляща. Риболовецька бригада під керівництвом І. П. Литвиненка виконала план на 117 відсотків. Немала заслуга в цьому й рибінспектора Тарана. Але спокою немає, безліч проблем лягає тягарем на плечі людей, занепокоених долею водосховища. І якіби тут шлюся тільки про таких браконьєрів, як Клепах...

ДОВЕЛОСЯ побачити й гріхи безгосподарності, хижацького природокористування. Розорана під городами мало не до самої води земля — з найменших. Взагалі ж порушення у водохоронній зоні — масові. Власне, не існує ніякої такої зони. Засмічена територія, засмічена спільними зусиллями всіх мешканців. Особливо успішно «трудяться» на цій ниві жителі вулиці Фрунзе, що біля цукрового заводу. Житель Гребінки В. В. Сергєєв нагромадив на березі купу сміття, а на

У ВІДПОВІДІ Л И Ш Е ІНСПЕКТОР

зауваження відповів лайкою. Певше, немала вина у цьому місцевих органів влади, тобто — Саливонківської сільської Ради та Гребінківської селищної Ради. Щодо сигналів природохоронців, то в Саливонківській сільській Раді до них ставлення однозначне — будь-які сигнали ігноруються. Гребінківська селищна Рада викликала більше 50 чоловік, які засмічували береги, прийнято відповідні рішення. Але життя свідчить, що цих заходів замало. Потрібна роз'яснювальна робота, та й організувати централізоване вивезення сміття було б не зайве.

Чи не найбільшим забруднювачем водосховища є Саливонківський цукровий завод, очисні споруди якого мають численні неполадки. Отрують рибу аварійні скиди, забруднюють водосховища каламутні струмки з території заводу. Там, де протікають ці струмки, не росте навіть найневибагливіша кропива. На дирекцію заводу накладалися штрафи за порушення природоохоронного законодавства, головного інженера й директора заводу звільнено нещодавно з роботи. Втім, справи на заводі й сьогодні залишають бажати кращого.

Великої шкоди завдають рибним запасам браконьєри. Незважаючи ні на які оголошення, публікації в газетах, виступи по радіо, знаходиться чимало любителів поласувати рибкою за державний кошт. Ловлять не тільки вудками, а й різними сітками та іншими забороненими знаряддями. А це ж особливо небезпечно зараз, під час нересту. За минулий рік рибохороною тут було виявлено 119 порушень пра-

вил лову. А житель Гребінки В. Д. Гавриш двічі попадався на лові риби сіткою. За весну цього року вилучено вже вісім сіток.

КАПКАНАМИ та ятерями винищується ондатра. Втрати великі, а вся рибохорона — один інспектор та громадськість. А додайте до цього ще слабе технічне й матеріальне забезпечення. Є над чим подумати...

Між іншим, органам міліції — також. Подивіться, що це за човни лежать на березі водосховища? Понад п'ятдесят я їх нарахував, трохи пройшовши берегом, — металеві, із зварних конструкцій. Понад половину з них піде на зареєстровано. А якщо поцікавитися, де їхні власники дістали дефіцитний метал, чому не зареєстрували човни, та й навіщо взагалі так багато човнів на водоймі, на якій заборонено рибалити?

Якщо придивнитись до дерев'яного мосту, збудованого тут 1963 року, то стане зрозуміло, що в цього водосховища немає господаря. Історична споруда в аварійному стані: розламані поручні, прогнилі дошки. Одного разу вже довелося рятувати дитину, котра впала з мосту. Може, на честь 25-річного ювілею цієї міст на решті відремонтують?

Врешті, проблеми ці стосуються багатьох людей і організацій. Час уже їм узятися за їх вирішення. Може, тоді не доведеться нам їздити до Васильківського району на допомогу.

Член дружини охорони
природи «Ленінський дозор»
Валерій БРИНІХ.

В. Бриніх: У відповіді лише інспектор. («Молода гвардія», 1988.05.21)

а)

ЗАСИПТЕ КАНАВИ В КОНЧІ-ЗАСПІ!

Мабуть, усі кияни добре знають лісовий масив «Конча-Заспа». Добре вивчили цей куточок і ми — члени дружини охорони природи. Але яким було наше здивування, коли на знайомому місці ми побачили... канави. Невже тут хтось проводить меліорацію? Виявляється, саме так. Ми опинилися між хутором Мриги та залізничною станцією Підгірці на великому болоті, де під час весняних та осінніх перельотів зупиняються гуси та сірі журавлі. Такі ж канави спостерігаємо і на правому березі річки Сіверки.

Радгосп «Хотівський» вирішив осушити і розорати землі, де колись (ще до війни) був заповідник, потім (уже після війни) — заказник. Тепер ці землі прилягають до лісопаркового господарства «Конча-Заспа», а понад 100 видів птахів (з них 6 уже прописані в Червоних книгах СРСР і УРСР), 30 видів ссавців, 30

видів «червонокнижних» комах і 12 видів також «червонокнижних» рослин ще ніяк не відреагували на ці зміни в статусі споконвічно обжитої території. Тобто більшість цих земель уже осушена. І всі ці види представників ще живої природи (і ті, що вже потрапили до Червоної книги, і ті, яких ми туди наполегливо підштовхуємо), користуються сьогодні вологими залишками колишніх своїх угідь навколо лісгоспу.

І от тепер ця реліктова ділянка, остання під Києвом, — під загрозою.

То, може, час рятувати ці місця, доки не пізно, а не губити їх остаточно?

У Кончі-Заспі потрібний заказник. І зволікати не можна. Бо через ті канави витече споконвічне живе життя цих місць.

**Член дружини
охорони природи
«Ленінський дозор»
Ірина БОЛТІНА.**

б)

ПРО ПРИСУДЖЕННЯ РЕСПУБЛІКАНСЬКОЇ КОМСОМОЛЬСЬКОЇ ПРЕМІЇ ІМЕНІ МИКОЛИ ОСТРОВСЬКОГО 1988 РОКУ

Витяг з постанови бюро ЦК ЛКСМ України:

Присудити Республіканську комсомольську премію імені М. Островського:

...У галузі виробництва:

...СТУДЕНТСЬКІЙ ДРУЖИНІ ОХОРОНИ ПРИРОДИ «Ленінський дозор» Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка [командир — КИРИЛЮК ВАДИМ ЄВГЕНОВИЧ] — за високі досягнення в природоохоронній, пропагандистській і науково-дослідній роботі, спрямованій на екологічне виховання молоді.

а) І. Болтіна Засипте канави в Кончі-Заспі. («Молода гвардія», 1988.05.21)

б) Про присудження премії. («Молода гвардія», 1988.07.17)

Фоторепортаж

ЦЕ—ГОЛОСІЄВЕ...

Переказувати все, що друкувалося з цього приводу — в газетах, що говорилося по радіо, телебаченню і загалом по місту, — мабуть, немає сенсу. Доля Голосіївського лісу непокоїть якщо не всіх, то більшість киян. Тільки під час святкування Дня Києва, 29 травня, на Андріївському узвозі було зібрано понад шість тисяч підписів на захист лісу. Отже, ми просто пропонуємо подивитися на улюблене киянами місце зблизька. Ось воно на фотознімках, зроблених Любою КАЛЕНСЬКОЮ. А прокоментувати знімки ми попросили заступника голови Московського райвиконкому Євгена Михайловича ГОЛУБА. Він розповів:

— Так, це Голосіївський ліс. Ситуацію ми, зрозуміло, знаємо. Будівництво школи підвищення кваліфікації Агропрому на території старовинного лісу мало розпочатися за урядовою постановою, яку було узгоджено за всіма вимогами, в усіх потрібних інстанціях. Отже, ми, як дисципліновані працівники повинні були лише виконувати наказ. Але коли почалося вирубування старих дерев, мешканці району — і не тільки нашого — всерйоз занепокоїлися. На вимогу громадськості райвиконком зупинив роботи. На спеціальному засіданні райвиконкому прийнято таке рішення. Крім того, на тому ж засіданні вирішено звернутися з проханням до міськвиконкому переглянути рішення про місце будівництва. Сподіваємось, що одержимо відповідь, яка всіх задовольнить. Тобто, що місце для будови знайдеться інше.

Можливо, ця відповідь надійде сьогодні, у Всесвітній день охорони навколишнього середовища!..

Фоторепортаж: Це — Голосієве. ("Молода гвардія", 1988.06.05)

МИ ПОРУЧ НА ВАРТІ

«Тієї ночі Женя додому не повернувся. Наступної — теж, а в п'ятницю його знайшли в заплаві річки Борзянки. Голова на портфелі лежала, а портфель з обох боків закривлений, навіть ручка...» Це рядки з листа брата вбитого браконьєрами Євгена Інякіна — Олега. Ця давня подія сприймається сьогодні як сторінка в історії боротьби з браконьєрством. А того квітневого ранку 1982-го, коли Женю знайшли, стала вона ніби громом з ясного неба. Молодий мисливствознавець, інспектор, випускник Кіровського сільгоспінституту, який затримав уже не один десяток браконьєрів, вийшов на чергове інспектування — й не повернувся до сім'ї.

Непоодинокий це випадок у природоохоронній практиці.

...Ілдіс Кнакіс після закінчення факультету мисливствознавства Іркутського сільгоспінституту був направлений на роботу до Калмикії. Він перший вдарив на сполох, привертаючи увагу до долі сайгаків, створив дружину охорони природи в заповіднику. Осіннього ранку 1970 року, виїхавши на інспектування, на трапав на сліди браконьєрів, що полювали на сайгаків. Тричі пробував їх затримати. Був застрелений. Того листопадового дня Ілдісу виповнився 31 рік.

Передчасно обірані брако-

ньєрами долі охоронців і служителів Природи...

1968 року Віктор Волошин вступив до Кіровського сільгоспінституту. 1971 року наказом № 422 його було «відра-

Пам'ять

ховано з числа студентів у зв'язку зі смертю».

Віктор з єгерем Єрохіним під час інспектування зіткнувся із незаконним відловом ондатри. У відповідь на зауваження — постріли... Зібрався Вікторові земляки на мітинг — вимагали суворо покарати браконьєрів. До найвищої міри — оголосив вирок суд.

Можна продовжити траурний ряд випадків — ближчих до наших днів, віддаленіших од них.

Батьківщина високо оцінила подвиг захисників природи. Вони нагороджені посмертно. Та ніяке визнання не поверне батькам сина, малим дітям — батька...

Чому ж воно так виходить — сьогодні, в мирні дні, у наймальовничіших, справді чарівних куточках природи гинуть люди, прикриваючи її природу, своїм тілом. «Захищаючи природу, людина захищає Батьківщину», — сказав М. М. Пришвін. Браконьєрство. Страшне

зло, що важко піддається викорінюванню. Звідки воно? Мабуть, від помилкового уявлення про невичерпність природних багатств, що склалося в нас у попередні роки. Невелика, виявляється, відстань від легковажності, злісної корисливості — до злочину.

А щодо невичерпності...

Сьогодні небезпека загрожує кожному п'ятому видові тварин, кожному четвертому виду риб і плазунів, кожному десятому виду птахів. Небезпека йде від браконьєрів, на боротьбу з якими стали відважні, благородні люди.

Пам'ять про загиблих свято бережуть дружини охорони природи. Вони носять імена героїв.

Велике практичне значення мають організовані нашими товаришами по всій країні рейди пам'яті полеглих від рук браконьєрів. Так, недавно відбувся міждружинний рейд пам'яті Євгена Інякіна на місці його загибелі. Учасники рейду ще раз показали, що вони одностайні. Й непримиренні в своїй боротьбі з любителями полювати за рахунок природи.

...Хтось сказав: «Ми не успадковуємо землю від своїх батьків, а беремо її в борг у своїх дітей». На жаль, не всі про це пам'ятають...

Член дружини «Ленінський дозор»

Ольга САМБОРСЬКА.

**РУБРИКУ ВЕДЕ ПОЗАШТАТНИЙ
ПРИРОДООХОРОННИЙ ВІДДІЛ
«МГ»—СТУДЕНТСЬКА
ДРУЖИНА ОХОРОНИ
ПРИРОДИ «ЛЕНІНСЬКИЙ ДОЗОР»**

ЧОМУ ВОНИ ГИНУТЬ?

Молодий чорногуз вперше залишив гніздо і став на крило. Довго летіти він не зміг, сів відпочити. Але місце для цього птах вибрав невдало: він прилаштувався на верхівці стовпа високовольтної лінії, що проходила поблизу гнізда. Не встиг лелека розправити крила, щоб злетіти знову, як зачепив провід. Струм у тисячі вольт пішов через тіло лелеки в землю. З обвугленими лапами і дзьобом упав він додолу...

На жаль, подібні випадки з розвитком електромереж трапляються все частіше. Не обладнані захисними пристроями електроопори виконують роль горезвісного електричного стільця для багатьох великих птахів, передусім з ширяючим маломаневреним польотом — хижаків та лелек. Як було встановлено вченими, в країнах Західної Європи до 84 процентів молодих лелек гине на дротах у перший рік життя, майже половина з них навіть зовсім близько від свого гнізда.

«Молода гвардія» неодноразово писала про проблему охорони білого лелеки. Минулого року проведено республіканський облік цих птахів. Усього на Україні було нараховано понад 13 тисяч гнізд, майже на третину менше, ніж у 1974 році — тоді було 18 тисяч гнізд. На Київщині кількість лелечих пар зменшилася з півтори тисячі до тисячі. Отже, чисельність давнього супутника людини досить швидко скорочується. Головні причини цього відомі. Але ми поки що не знаємо, яка з цих причин якою мірою впливає на чисельність чорногузів, тобто — від чого їх у першу чергу треба рятувати.

Знайти відповідь на це питання взялася дружина охорони природи «Ленінський дозор». Проводиться спеціальний аналіз причин загибелі лелек. Виявилось, що в нас, як і в Західній Європі, у 70 процентах випадків винні електролінії, близько 10 процентів припадає на браконьерство. Лише десята частина лелек гине з природних причин, не пов'язаних безпосередньо чи опосередковано з людиною. Пташенята часто гинуть разом із гніздами. Вони розміщуються на підвищенні, тому в лелечі оселі нерідко влучає блискавка. Нерідко їх скидає буря, або лихі люди. Ще більше пташенят гине від... своїх батьків. Коли настають несприятливі умови: тривала негода, нестача їжі, батьки можуть викидати або навіть з'їдати найслабших пташенят. Це жорстоко і незрозуміло з погляду людини, та закони природи, хоч і суворі, та справедливі. Лелеки все одно не зможуть вигодувати всіх пташенят, то нехай виживуть хоч найсильніші. До речі, саме звідси походить повір'я, що лелеки викидають з гнізда непарних пташенят.

Вивчення причин загибелі птахів триває. Велику допомогу в цьому можуть подати любителі природи, всі читачі нашої газети. Сповідіть нам про всі відомі вам випадки загибелі лелек. Треба вказати лише точну причину загибелі і населений пункт. Листи надсилайте до редакції або на адресу: Київ-17, вул. Володимирська, 64, Київський університет, дружина охорони природи, авторів цих рядків. Член дружини «Ленінський дозор»

Віталій ГРИЩЕНКО.

В. Грищенко: Чому вони гинуть? («Молода гвардія», 1988.07.17)

НА ФОТО:

Студентка другого курсу біологічного факультету КДУ Людмила БОНДАРЕНКО спостерігає за птахами.

У студентів-біологів Держуні, верситету — практика. Адреси її проходження найрізноманітніші. Одна з цих адрес — Черкащина, Канівський державний заповідник. Проходять тут практику і члени дружини охорони природи «Ленін».

ський дозор». Та сьогодні мова не про них. Хоча... Хто знає, може, розпочнеться навчальний рік — і ці дівчата вирішать вступити в ДОП, стати поруч із своїми товаришами — дозорцями природи.

Друзь журениця біофаку Лариса ЩЕРБАКОВА і завідувачий лабораторією кафедри зоології Сергій Олександрович ЛОПАРЕВ виявили слід видри. Це проходять заняття з вивчення слідів тварин і птахів відкритих просторів.

Фото Любові Каленської.

А ЯК «ЗАХОДІВ» ВЖИВЕ ПРИРОДА?

«ВІРЮЮ, що скоро зберуться всі у великі смердючі міста! Вірюю, що задихнуться там і побіжать знову у чисте поле! Вірюю!» — так пророче сказав герой оповідання В. Шукшина «Вірюю» — сучасний і майже атеїстично настроєний піп. Протидіюча сила природи намагається зрівноважити прес урбанізації, тобто наступ міста на живе середовище. В Японії, де урбанізація доведена до краю, особливо помітній той відчай, з яким жителі міст ловлять кожну можливість контакту з природою. Але поглянемо на другий бік медалі. Адже ні для кого не таємниця, що спілкування з природою нам не замінить ніякої автоматика. Так давайте ж зупинимось на хвилину подивитися, що ми залишаємо після себе. Чи матимемо потім куди повернутись, коли відчуємо в цьому гостру потребу? Поділіться думками з цього приводу прошу майстра лісу Козинського лісництва Сергія Михайловича Совершенного. Ось про що я дізналась.

Козинське лісництво Київського лісгоспазу належить до заповідних урочищ області. Воно цінне насадженнями сосни звичайної віком 160—170 років. Відвідування лісу справляє незвичайне враження. Ідеш по чистому сосновому бору, а над тобою, ніби підтримують кроками небо, — старі сосни. І сонце від цього здається зовсім близько. Тому в погожий сонячний день фітонцидні повітря, здається, вибрало в се-

бе і сонячні промені, і голу-бінь неба, і тепло землі, вкритої торішньою глицею. Пахне смолою і зеленню. Уявіть, що ви потрапили до такого лісу. У вас чудовий настрій, і тут — погляд привертають купи сміття. Поруч із банками-склянками сіріють насипи відходів Київського картонно-паперового комбінату.

ВИВЕЗЕНЕ в ліс сміття ККПК виявив С. М. Совершений ще в листопаді 1987 року. Зразу ж звернувся до директора комбінату Володимира Михайловича Превера, який відіслав його до свого заступника Владлена Гнатовича Одухи. За прикладом директора останній порадив звернутись до начальника автотранспортного цеху Валерія Степановича Кожана, який контролює вивіз відходів за межі комбінату.

Тут поневіряння лісника ніби скінчилися, сміття пообіцяли прибрати. Але слова швидко мовились, та не так виконувались. Протягом листопада купи сміття так і не були вивезені. Нічого не змінилось і в грудні. А далі зима прийшла із снігом, і смітники ККПК були сховані під сніжним просторядлом. Перші весняні промені впали на ті ж самі купи сірого паперового жмичу. За весною літо, а В. С. Кожан і у вас не дме, ніби і не його тільки в липні 4 рази турбували з цього приводу.

Обіцяного, як кажуть у народі, три роки чекають, та чи чекатиме природа? З таким темпом забруднення лісів ми скоро взагалі без них залиши-

мось. Якщо не вживатимемо до винуватців збитку над оточуючим середовищем каральних заходів, то природа вживе заходів до нас усіх.

А керівництву комбінату хочеться нагадати, що правові вимоги охорони і раціонального використання лісів обов'язкові як для окремих громадян, так і для службових осіб, колективів підприємств, установ і організацій. Винні в порушенні цих вимог підлягають покаранню в установленому порядку. Ще 17 червня 1977 року Верховна Рада СРСР затвердила основи лісового законодавства. За порушення лісового законодавства передбачено адміністративне стягнення у вигляді штрафів. І далі приймалися документи, які окреслювали межі відповідальності за безвідповідальне ставлення до природи.

НЕ ЗНАЮ, чи штрафували вже керівників паперово-картонного комбінату, й, тим більше, чи доводилося їм сплачувати штрафи з власної кишені. Але лісу від того не легше. То, може, досить пересилати по інстанціях як прохача майстра лісу? Може, час громадськості Обухівського району спитати безпосередньо з директора?..

Студентка біофаку КДУ
Ольга САМБОРСЬКА.

Обухівський район.

ЛІКУЙТЕСЬ НА

МОНОЛОГ БІЛЯ ПРИЛАВКА

— ПІДХОДЬТЕ, люди добрі, беріть травки, лікуйтеся на здоров'я! Від усього допомагають: од ревматизму, прострілу, коліту, радикуліту. Ось зіллячко — від грипу крепко виручає, а ця травка, не дивіться, що на звичайний бур'ян схожа, вона радіацію виводить. А це коріннячко взагалі всяку болість долає: з нього чаю наварити й пити тричі на день — болі в животі як рукою зніме. А будете пити й учетверте — ще й печінку відпустить. Еге! Такого в аптеці вам не дадуть. Там бур'янів усяких напхають у пачки і труять людей. А в мене ще бабця знахаркою була, все село лікувала.

Що вам дати? Ромашки хочете? Беріть, беріть, нею добре зуби полоскати, а як у молодик під подушку на ніч пучечок положите, то в найлютішого вашого ворога на носі чиряк вискочить. Що ка'єте? Більше на кропиву схожа? Та господь із вами! Ви що, кропиви ніколи не бачили? Це ж і є сама натуральна ромашка. Тільки пелюсточки трохи побиспалися. Хіба ж я вам чорті-що підсовую? Та я, щоб ви

знали, тільки про людське здоров'я й піклуюся. Бо хіба ж такі лікарі знають, як хворобу вигнати?

А вам що? Табличка? Яка табличка? А, про те, що на колгоспному ринку торгувати лікарськими травами заборонено? Та нехай собі висить. Вона мені не заважає. То дирекція повісила, бо якісь там правила Державний комітет по природі написав. Буцім ті правила забороняють приватну торгівлю лікарськими рослинами. Кажуть, уже й давно їх написали. І нікому до них діла не було. А оце півроку тому прийшов якийсь молодик у дерматині. Причепився до мене, чого я травами торгую. А чого б мені і не торгувати, якщо купують? Показав мені червоне посвідчення і до дирекції повів. Склали на мене якусь бумагу, забрали лантух із травами і відпустили. Ну все, думаю, пропала, запроторять у казенний дім на хліб і воду ні за цапову душу. Аж пройшов місяць — і нічого. Дай, думаю, ще спробую. Узяла торбу, пішла на ринок, правда, вже на інший. Дивлюсь — над

НА ЗДОРОВ'Я!

ПРИЛАВКА КОЛГОСПНОГО РИНКУ

здоров'я ж заборонено і таке інше. Ну, думаю, виженуть. Все ж стала робу під табличкою, розклала пучечки та пакуночки. Коли підходить тітка в білому халаті, подивилась — і ні слова не сказала. Аж на душі полегшало. Цілий тиждень було все добре. Аж ізнов приходить отой у дерматині, а з ним ще кілька. Студенти-дружинники, м ті кажуть. Знов бумагу склали і иват-трави забрали. Ну, думаю, рос-дідько з вами. Одна бумага авно не з'їла, то й друга не вку-ситься. Того ж вечора за мішка, року серпа та в ліс. Посушила — і одик на прилавок. З тих пір мене до ще разів п'ять ловили. Усе гулю. якусь бумагу пишуть. Взнала вати, я — протокол називається. І мені потім її нібито на адмінкомі-сію райвиконкому направля-ють. Але, видно, у нашої ад-мінкомісії в носі не свербить все, од того, що я травами тор-рять гулю. Сім протоколів прийшло воду — і хоч би хто слово сказав. рой-Придумали ж таке: травами Дай, торгувати не можна! А хто ме-зяла ні забороняє? Дирекція ринку авда, табличку почепила та й сама над на неї не дивиться. Міліціонер

мене стороною обходить. Йо-му й без бабці біля прилавка мороки вистачає. От тільки ге-монські студенти. Усе в мене трави забирають та про якусь Червону книгу торочать. А я вже стара стала, немічна. Важ-ко мені мало не кожного вечора в ліс бігати. Та й трави розбирати ніколи, підряд до-водиться шматувати. Добре, як покупець не тямить, де корінь лопуха, а де липовий цвіт.

Беріть, люди добрі, лікуй-теся на здоров'я! В аптеці вам такого не дадуть. Купуйте швидше, бо прийде отой у дерматині і знов усе забере.

ПРИМІТКА: приблизно такого монолога можна було б почути від киянок: Анастасії Мусіївни С., яку затримували 7 разів, вилучили понад 100 кг лікар-ських трав, Ольги Іванівни О., (затримували 4 рази, вилучили 100 кг трав); Поліни Тимофіїв-ни Г. (затримували 3 рази, ви-лучили 15 кг) та багатьох ін-ших. Прізвища вирішили почи-що не називати. Бо доцільні-ше, мабуть, згадати тих, хто відповідає за порядок на ба-зарі.

Монолог почув та записав член ДОП «Ленінський до-зор»

Віталій ГРИЩЕНКО.

Конкретна справа

13 ЛИСТОПАДА виповнюється п'ять років сектору «Фауна» дружини охорони природи «Ленінський дозор». Це, звичайно, не бозна-який ювілей, але все-таки привід, щоб підбити деякі підсумки. Тим більше, що за цей час змінилося не одне покоління дружинників.

Саме 13 листопада п'ять років тому відбувся перший виїзд сектора у село Пірhone Вишгородського району де колонії сірої чаплі. Складався він тоді аж... із двох члєнів. Напрямок роботи було обрано програму «Фауна» — комплекс наукових і практичних дій з охорони тваринного світу рідного краю. Першою справою новоствореного сектора була розробка проекту заказника у Пірновому для охорони колонії чапель. На жаль, тоді у нас ще не вистачило сил проштовхати його крізь бюрократичні бар'єри і стінні байдужості. Та через два ро-

З весни 1985 року розпочалась експедиційна робота сектора. До цього він був малочисельним, а експедиції допомогли залучити нових людей, підвищити інтерес до роботи за програмою «Фауна» у всьїй дружині. Що не кажити, а для студентської організації все-таки дуже потрібна романтика пошуку, досліджень віддалених куточків природи. Першу експедицію було проведено у верхів'я річки Вільча у

скептики, що студентська дружина не може вести серйозної наукової роботи!

У 1986 році сектор «Фауна» ДОП КДУ був одним з ініціаторів і організаторів проведення у Київській області операції «Лелека», спрямованої на відродження давньої народної традиції побудови штучних гніздівель для білого лелеки. «Молода гвардія» свого часу досить докладно висвітлювала хід операції, тому я не буду на ній зупинятись. Скажу тільки, що це була не просто пропагандистська кампанія, а в ході операції зібрано багато цінного наукового матеріалу. За її результатами опубліковано і підготовлено до друку кілька наукових праць. Минулого року ми брали участь у проведенні на Україні науково-пропагандистської кампанії «Рік білого лелеки», нинішнього «Рік сірого журавля».

Досягши значних успіхів у

ЛЕЛЕКА, ЗМІЄЇД

бюрократичні бар'єри і стіни байдужості. Та через два роки ми повернулися до нього, підключили вишгородську районну газету «Світло Ілліча». Завдяки підтримці газети досить швидко були зібрані необхідні документи, і на початку 1987 року заказник рішенням обласвиконкому створено.

З першого ж року почали роботу по виявленню на Київщині місць гніздування рідкісних видів птахів. По області було розіслано близько 400 анкет з питаннями про чорного лелеку, сірого журавля, рідкісних хижаків, великі колонії птахів. Наступного року вирішили не розпорошуватись, а провести анкетний облік місць гніздування лише одного виду — операцію «Чорний лелека». Цей птах занесений до Червоних книг УРСР та СРСР. Про знахідки його гнізд на Київщині за останні тридцять років у науковій літературі ніяких даних практично не було. Завдяки операції «Чорний лелека» у 1985 і 1986 роках було знайдено 14 гнізд і 9 місць можливого гнізду-

ТА ІНШІ

Поліському районі Київської області. Лише за кілька тижнів ми знайшли там багато рідкісних тварин, перш за все птахів: гнізда чорного лелеки, зміїда, двох малих підорликів, кілька місць гніздування сірих журавлів. Вільчацька експедиція поклала початок щорічним першотравневим експедиціям. Першотравневі свята виявились досить зручним часом для організації студентської самодіяльної експедиції. Під час трьох наступних першотравневих експедицій були обстежені досить великі ділянки лісу в Борозинському, Макарівському і Обухівському районах. А всього за 4 роки польових робіт було знайдено: 8 гнізд і 4 місця гніздування чорного лелеки і два місця гніздування орлана-біло-

равля».

Досягли значних успіхів у роботі за програмою «Фауна». Дружина «Ленінський дозор» стала координатором цієї роботи у республіканській та всесоюзній координаційно-методичних радах ДОП. Вона була одним з організаторів проведення III та IV шкіл-семінів по «Фауні».

Ось лише деякі підсумкові цифри роботи за п'ять років сектора «Фауна» нашої дружини: створено заказник, розроблені проекти та проведено узгодження ще двох; проведено 12 експедицій і понад 46 дослідницьких виїздів; опубліковано 4 та підготовлено до друку 17 наукових праць, виїшло понад 120 матеріалів у газетах і журналах.

Та є не менш важливі результати, які не можна вичерпати звітними цифрами. Робота за програмою «Фауна» — це справжня школа самостійних наукових досліджень для майбутніх спеціалістів-зоологів. Наприклад, авторові цих рядків вона дала не менше, ніж усі університетські практичні

а) турі нижчих даних практично не було. Завдяки операції «Чорний лелека» у 1985 і 1986 роках було знайдено 14 гнізд і 9 місць можливого гніздування цих птахів, одержані повідомлення про 37 поодиноких зустрічей з чорними лелеками на території області. Це був перший серйозний внесок нашого сектора у наукові дослідження. За результатами операції «Чорний лелека» було зроблено повідомлення на IX Всесоюзній орнітологічній конференції.

му районах. А всього за 4 роки польових робіт було знайдено: 8 гнізд і 4 місця гніздування чорного лелеки і два місця гніздування орлана-білохвоста, місце гніздування орла-могильника, 1 гніздо і 2 місця гніздування змієїда, гніздо орла-карлика, гніздо і 5 місць гніздування сірого журавля. Усі перелічені птахи надзвичайно рідкісні, вони занесені до Червоної книги УРСР, кожна знахідка становить велику цінність для науки. Хай після цього говорять

науковці досліджень для майбутніх спеціалістів-зоологів. Наприклад, автори цих рядків вона дала не менше, ніж усі університетські практики разом узяті. Навики дослідницької роботи в секторі одержали Галина Сорокун, Олег Горошко, Ірина Грищенко, Ірина Нечай, Тетяна Купрієнко. Вважаю, що виховання молодих природоохоронних кадрів — це чи не найважливіше завдання студентських дружин по охороні природи.

Віталій ГРИЩЕНКО.

Операція «Ялинка»

Самовіддано, не зважаючи на морози й екзаменаційну сесію, стояли «на воротах» Києва студенти з природоохоронних дружин — прагнули перепинити шлях браконьєрам на в'їзді до міста, не залишити безкарно неуправдану загибель жодної ялинки. Проходили рейди, організовані міським товариством охорони природи. В київському Будинку природи й сьогодні відкрита виставка-конкурс новорічного букета. Усі засогдні масової інформації напередодні протягом мало не цілого року, а в передноворіччя з особливою інтенсивністю формували громадську думку, схилиючи її у бік штучних ялинок і новорічних композицій — одне слово, виступаючи на захист життя зелених красунь.

Що це дало, до чого привело в нашому місті? Якими можна вважати підсумки роботи різних людей і різних організацій у цьому напрямку?

Про це ви зможете прочитати (а деше, можливо, й побачити) в одному з наступних номерів газети.

а) В. Грищенко: Лелека, зміїд та інші. («Молода гвардія», 1988.11.12) (частина 3)

б) Анонс: операція «Ялинка». («Молода гвардія», 1989.01.06)

РОЗКЛАД НА ЗАВТРА

Дві з трьох київських дружин охорони природи (ДОП) — педінституту та Держуніверситету — взяли участь у роботі координаційно-методичної ради (КМР) ДОП УРСР. Засідання проходило в Києві.

Звітуючи про виконання плану за 1988 рік, секретар КМР Олег Листопад доповів про виконання восьми з десяти пунктів плану. Це школа молодого дружинника в Одесі, школа з програми «Фауна» та школа-семинар з боротьби із браконьерством у Донецьку, видання «Довідника молодого дружинника» та методичних рекомендацій по операції «Ялинка». Проведено було два міждружинних рейди — в Долину нарцисів та меморіальний рейд пам'яті мисливствознавця Євгена Інякіна, а також міждружинну пропагандистську кампанію «Рік сірого журавля». Є також надії поставити відмітку «виконано» проти дев'ятого пункту — йдеться про підготовку до видання міждружинної програми «Лікарські трави», над якою працює випускник ДОП Харківського університету Іван Мілько.

А от виконання останнього пункту — рейду по рибозроплдних ставках — майже зірвано. Є дані, що на цих ставках відстрілюють водоплавних птахів, і такі факти треба було виявити. На жаль, це дуже складна справа. **Покладаємо надії на**

вашу допомогу, товариші читачі. Будемо дуже вдячні, якщо ви повідомите в газету про відомі вам випадки загибелі водоплавних птахів на рибозроплдних ставках.

Члени КМР намітили також план роботи на наступний, 1989 рік. Спільними акціями дружин у цьому році стануть пропагандистська кампанія «Рік орлана-білохвоста», регіональні школи-семінари в Києві та Харкові з боротьби із браконьерським вирубуванням новорічних ялинок, Всесоюзна конференція ДОП СРСР у Харкові, республіканська школа з боротьби із браконьерством у Житомирі і вже традиційні рейди — у Долину нарцисів та меморіальний, пам'яті Євгена Інякіна. Планується також у співдружності з УТОП (Українським товариством охорони природи) видати збірку екологічних казок та методичні розробки з охорони фауни. Є надія й на допомогу ЦК ЛКСМ України у виготовленні значків дружинника охорони природи і в новому виданні «Довідника молодого дружинника», перший тираж якого становив лише 100 екземплярів і миттю розійшовся, не задовольнивши, на жаль, попиту. Було порушено також ряд дискусійних питань, про які ви зможете прочитати окремі матеріали у випусках «Екологічного дозору».

Григорій ФЕСЕНКО.

ПРОТЯГОМ ДВОХ останніх років на Україні було проведено республіканський облік чисельності білого лелеки. Доля цього птаха останнім часом усе більше турбує вчених. Чисельність лелек скорочується у більшості країн. Нещодавно білого лелеку було занесено у список кандидатів на включення до чергового видання Міжнародної Червоної книги. Зрозуміло, що для розробки заходів з охорони цього птаха потрібно перш за все знати чисельність його у нас та як вона змінюється з роками.

Що ж показав облік? Усього по республіці було зареєстровано 14 752 гнізда. Це значно менше, ніж було у 1974 році — тоді нарахували 18 183 гнізда чорногузів. Отже, чисельність білого лелеки на Україні також скорочується. Найбільше це помітно у північних областях (чи не надмірно захоплення меліораторів тому виною, адже лелеки добувають їм у вологих місцях, а значна частина їх або осушена або ж затоплена зовсім). На Київщині у 1974 році було 1475 гнізд, тобто лише 1068, 59 процентів їх розташовані на деревах, 28 процентів — на стовпах, 10 процентів — на будів-

лях. 3 проценти — на водонапірних баштах. З дерев найбільше полюбують лелеки тополя, вербу, дуб. Майже третина лелечих осель збудована на шугучних гніздівилях. Це в

означає, що там зовсім мало лелек. Просто не виявлялося зацікавлених людей і навпаки. в Сквирському районі районною організацією Товариства охорони природи було прове-

Операція «Лелека»

СКІЛЬКИ Ж ЇХ НА КИЇВЩИНІ?

півтора раза більше, ніж у середньому по республіці. Отже, наша операція «Лелека» проводилася неадарно.

Більш за все гнізд у північних районах Київщини — на Поліссі — та в заплаві Дніпра. На південь густота гніздування поступово зменшується. На жаль, з окремих районів нам надійшло зовсім мало даних. Наприклад, з Богуславського та Барнішівського — лише про поодинокі гнізда. Це зовсім не

лено повний облік гнізд у всіх селах.

Користуючись нагодою, хочу від імені оргкомітету обліку висловити ширю подяку всім, хто взяв у ньому участь. Адже без допомоги громадськості виконати таку роботу було б просто неможливо.

У наступні роки на Київщині буде проводитися паспортизація лелечих гнізд. Обласною радою УТОП уже видане ко-
льорове «Охоронне свідоцтво

них супутників.

Минулого року створено робочу групу по лелеках Українського орнітологічного товариства. Головою її обрано доцента кафедри зоології Київського держуніверситету кандидата біологічних наук В. В. Серебрякова. До складу групи можуть увійти не тільки професійні орнітологи, а й любителі, що беруть участь у роботі по вивченню та охороні білого і чорного лелек.

Віталій ГРИЦЕНКО.

ДОКУМЕНТАЛЬНЕ кіно перестало показувати лише тріумфи перемог та радощі земного буття. З'явилися фільми документально - публіцистичні. Поява на екранах кінострічки режисера В. Кузнецова «Плотина» — одна з ознак нового часу. Років зо три тому її нізащо б не побачив глядач. Як же — автори насмілилися зиступити проти того, чому ще зовсім недавно присвячувалося стільки хвалебних публікацій та райдужних знімків, за що було одержано стільки орденів і премій, чим нас учили пишатися ще з шкільних підручників. З екрану звучать слова завідуючого лабораторією біосферних досліджень Інституту літосфери АН СРСР Ф. Я. Шилунова про те, що плотина на основному руслі річки — те ж, що тромб у кровоносній судині. Незвично, чи не так, чути таке замість традиційного гromу овацій на честь чергового переkritтя, підкорення, умиротворення?

Гідроенергетика до останнього часу була схожа на Місяць — весь час повернута до людей одним тільки світлим боком. І лише такий дослідницький засіб, як гласність, допоміг зазирнути на тіньовий бік — «за куліси» великих звершень. Нам довго розповідали, що ми завдяки цьому одержали. Давайте ж поговоримо тепер про те, що втратили.

Чому в останні роки все голосніше звучать гнівні голоси противників бездумного перекроювання природи? Технократи пояснюють це «модом на екологічне критиканство» та «антиімеліоративним бумом». Цікаво, яка ж така мода може змусити людину кинути свої справи і піти по квартирах збирати підписи проти проекту перекидання північних річок? Нам зрозумілий трудовий ентузіазм будівників Дніпрогесу. Важко заздужувати творчій гідроелектростанції у післявоєнні роки. Країна в ті часи захисалася без електроенергії. Та в наші дні, дивлячись, як запусканий

колись механізм упевнено кочить з прискоренням по второваному шляху, не збираючи нікуди звертати, вже важко поділяти бадьорий оптимізм гідробудівників. Річка Дніпро на більшій частині її течії на Україні нині не існує. Залишився лише ланцюжок водосховищ, що породили безліч проблем. Покінчивши з Дніпром, гідробудівники не згорнули бойові знамена, прийнялись за Дністер, Південний Буг. Ось тут і виникає слушне питання: чи є зараз така гостра необхідність у зведенні нових ГЕС, як у 30-ті та 50-ті роки, і чи виправдовують вони себе?

Нас довго запевняли, що енергія ГЕС найдешевша, вони швидко окупуюються. Більш того, це, мовляв, навіть екологічно чисте джерело енергії — ніяких тобді шкідливих викидів. Але ж настільки дешева гідроенергія лише тому, що гідробудівникам не доводиться платити за воду (на відміну від нафти, газу, вугілля), за затоплені землі. Окупуюються вони так швидко тому, що в кошторисі ніхто не закладає недоотриманий хліб, сіно, м'ясо, молоко, невиловлену рибу, невищорчений ліс. За це будівники не платять. За це доводиться розплатуватися усім нам.

ПОГЛЯНЬТЕ на карту України. Бачите три велетенські сині плями на тонкій нитці Дніпра? Це Каховське, Кременчуцьке і Київське водосховища. Коли їх проєктували, вчені пропонували одамбування берегів. Це дозволило б при тому ж об'ємі води значно зменшити затоплювану площу і поверхню випаровування, скоротити площу мілководдя, тобто менш гостро б стояла проблема чистітня води. Тоді цю думку відкинули як безглузду. Зекономили мільйони карбованців. У скільки разів через це було більше втрачено, сказати поки що ніхто не береться. У північній частині Каховського водосховища, біля Василівки і Кушугума, видно здоровенний «апен-

дикс». Колиш тут були багаті Кінські плавні. Місцеві жителі не знали проблем з кормом для худоби, плавні постачали його у надлишку і безплатно. Зараз же доводиться вирощувати фуражну пшеницю і скошувати її зеленою, щоб прогодувати корів. Але на тих же полях могла б рости пшениця на хліб! Су-

ТРОМБИ

Р

Рука підносить до стіни хаки полум'я розбігаються на

марна площа затоплених земель у нашій країні наближається до площі Франції. Замислимося над цим! Адже у більшості випадків це була не безплідна пустеля, не гірські ущелини, а родючі плавні луки. Навіть людина, геть далека від сільського господарства, знає, що корова їсть траву. А краще за все вона росте на затоплюваних весняними водами луках. Нині ж більша їх частина на Дніпрі, Волзі та інших великих річках затоплена раз і назавжди. Проєктування каска-

дів ГЕС продовжується. Виходить, зрештою, вираз «заплавні луки» описується у словнику архайзміа? Луки, що нині поховані під водами Київського та Канівського водосховищ, змогли б прогодувати Київ м'ясом та напоїти його молоком. Але від них залишились лише крихітний шматок у Бориспільському районі. Добре,

тання підлиху зберігаємо вірність куточку, де народилися. Саме з нього починається Батьківщина. З батьківського дому, з річки, де колись купався і ловив рибу, лелечого гнізда на подвір'ї. Людина не може бути справжнім патріотом, якщо втратила свої корені, забула землю батьків. А як бути з вихован-

ків і київських князів, на дні Канівського водосховища опинилося старовинне козацьке село Трахтемирів. Про нього ви можете прочитати і в історичних трактатах, і в художніх творах, і все. Нема його більше. Про знамените село нагадує лише старий вітряк на пагорбі та кілька хат вздовж яру на березі водосховища.

МБИ В РУСЛАХ

ОЗДУМИ ПІСЛЯ ФІЛЬМУ «ГРЕБЛЯ»

ти запалений смолоскип, і всі боки по дерев'яному зру-

бу... Ні, це кадри з фільму не про війну, не про набіги жорстоких завойовників. Все відбувається в наші дні: спалюють село, що потрапляє в зону затоплення Богучанської ГЕС.

хоч при створенні наймолодшого у Дніпровському каскаді — Канівського водосховища — схаменулись-таки і хоч у деяких місцях збудували дамби. Зараз багато говориться про нестачу м'яса і молока. Але ж звідки їм взятися вдосталь, коли найкращі корми на дні морському!

ЯКЩО коровам, може, й усе одно, де пастися і що жувати, то як бути людям, виселеним із зон затоплення? Вже зникли з лиця Землі 7600 сіл і 165 міст. Куди б не закинула нас доля, ми до ос-

ням патріотизму, якщо річка дитинства «турботливими» меліораторами спрямлена і перетворена на брудну канаву, а батьківська хата канула на дно «рукотворного моря»?

Спокон віків людські поселення виникали біля річок, які й годували, і напували, і захищали від ворогів. Отже, затоплюючи береги рік, ми тим самим затоплюємо і свою історію, корені свого народу, витoki культури. На дні Дніпровського і Каховського водосховищ похована славна історія походів запорізьких коза-

Невблаганні хвилі розмивають козацьке кладовище, і біліють кості, немов після ворожого нашествия.

ТАК, гребля дійсно тремб у руслі річки. Вона в корені змінює її життя не тільки вище, але й нижче за течією. Значна частина ГЕС працює для ілокриття пікових навантажень. Тобто вони включаються лише тоді, коли різко зростає потреба в електроенергії, звичайно вранці і ввечері. Коли ГЕС працює рівномірно, залишається постійною і кількість води, що проходить через неї. А пікова станція створює нижче греблі «морський» режим — приплив-відплив. Так у нижньому б'єфі Канівської ГЕС коливання рівня води протягом доби сягають двох метрів. У перші роки її існування річкова живність, котра не змогла пристосуватись до такого режиму, гинула у великій кілько-

РУБРИКУ ВЕДЕ ПОЗАШТАТНИЙ

ПРИРОДООХОРОННИЙ ВІДДІЛ

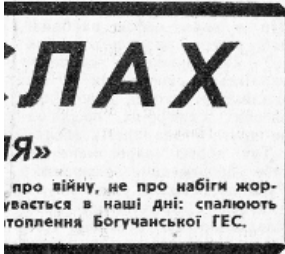
«МГ»—СТУДЕНТСЬКА

ДРУЖИНА ОХОРОНИ

ПРИРОДИ «ЛЕНІНСЬКИЙ ДОЗОР»

Взагалі ж авторам гр думати не тільки про крат що після них також будуть ну у вигляді купи екологіч

ків і київських князів, на дні Канівського водосховища опинилося старовинне козацьке село Трахтемирів. Про нього ви можете прочитати і в історичних трактатах, і в художніх творах. І все. Нема його більше. Про зменшене село нагадує лише старий вітраж на пагорбі та кілька хат вздовж яру на березі водосховища.

про війну, не про набіги жорнується в наші дні: спалюють топлення Богучанської ГЕС.

Неблаганні хвилі розмивають козацьке кладовище, і біліють кості, немов після ворожого нашествия.

ТАК, гребля дійсно тремб у руслі річки. Вона в корені змінює її життя не тільки вище, але й нижче за течією. Значна частина ГЕС працює для покриття пікових навантажень. Тобто вони включаються лише тоді, коли різко зростає потреба в електроенергії, звичайно вранці і ввечері. Коли ГЕС працює рівномірно, залишається постійною і кількість води, що проходить через неї. А пікова станція створює нижче греблі «морський» режим — приплив-відплив. Так у нижньому б'єфі Канівської ГЕС коливання рівня води протягом доби сягають двох метрів. У перші роки її існування річкова живність, котра не змогла пристосуватись до такого режиму, гинула у великій кілько-

сті. На островах нижче греблі ще кілька років тому були колонії крячок. Тепер же вони зникли, бо обмілини, де були гнізда, заливаються. Наприкінці літа і восени, навіпки, води затримується все більше, і Дніпро міліє на очах. Острови Круглик і Шелестів Канівського водосховища великими обмілинами з'єднуються в один. Майже повністю пересихають пов'язані з річкою рукави та стариці.

ЗРОЗУМІЛО, що ас» це йде не на користь екосистемі річки. Дуже страждає риба. Вночі вода піднімається, на ранок знову спадає. Риба, що зайшла на мілководдя в пошуках корму, залишається в пересихаючих калюжах і стає легкою здобиччю сірих ворон та спритних «рибалок». Та особливо страшні різкі коливання рівня води у період нересту. Багато видів риб відкладають ікру на мілководдя, де вода добре прогрівается сонцем. Рік у рік вони, коли починалася повинь, виходили в затоплену заплаву, щоб продовжити свій рід. Та тепер повинь регулюється людиною. Варто затримати воду, як висохла ікра залишається висіти тронами на кущах і стеблах трави. Наносяться колосальні збитки рибним запасам. Так, 2—4 травня 1979 року на обсохлих нерестилищах, за підрахунками спеціальної комісії, загинуло близько 1 мільярда ікринок ляща, азя, окуня. Така ж історія продовжувалася рік у рік. Лише цього року вдалося достукатися до гідроенергетиків: у період нересту різких коливань рівня води не було, не було й масової загибелі риби та ікри. Виходить, все-таки можна жити в гармонії з природою?

«КРИТИКУВАТИ ви всі майстри, — скаже поборник гід-

робудівництва, — а що можна запропонувати взаміні?» **По-перше**, навчитися рахувати не лише досягнення, а й втрати, і з урахуванням їх визначити собівартість різних джерел електроенергії та доцільність побудови тої чи іншої електростанції. **По-друге**, провести реконструкцію трьох найбільших водосховищ на Дніпрі. Сьогодні всі водосховища каскаду випаровують до 5 кубічних кілометрів води. Чи не та це вода, яку Мінводгосп УРСР хоче отримати додатково перекриттям Дніпро-Бузького лиману? Можливо, все-таки вигідніше одержати її зменшенням площі випаровування, та ще й відвоювати при цьому частину затопленої суші? **По-третє**, більше уваги приділяти екологічно чистим і нешкідливим джерелам електроенергії: вітру, Сонця, тепла Землі, розвивати екологічну енергетику. І, нарешті, покінчити з гігантоманією в будівництві нових ГЕС. Гігантські електростанції породжують і не менш гігантські проблеми. Багато вчених вважають, що набагато вигідніше будувати мікі- і мікро-ГЕС на малих річках, а енергію великих знімати без перекриття основного русла. Водосховище малої ГЕС має розміри, не більші за ставок водяного млина. Створення їх мережі допоможе і отримувати електрику з меншими збитками, і збільшити водність малих річок. Скупчення ж великих мас води у гігантських водосховищах призводить — крім усього іншого — ще й до збільшення тиску на земну кору, порушення тектонічної рівноваги, зростання частоти землетрусів. З часу заповнення водосховища Нурекської ГЕС у Таджикистані число землетрусів зросло там у 3,5 раза.

Віталій ГРИЩЕНКО.

Взагалі ж авторам грандіозних природоперетворюючих проектів не завадило б думати не тільки про красиві цифри у звітах і про майбутні нагороди, а й про те, що після них також будуть жити люди. І вони навряд чи скажуть спасибі за спадщину у вигляді купи екологічних проблем.

СИТУАЦІЇ СХОЖІ...

Вони такі ж, як і ми: молоді, енергійні, усміхаються, співають. Так само, як і наші дівчата, остерігаються (фігура!) торта чи тістечка (але так само, як наші, — ласують). Приїхали вони з чеського міста Брно, де навчаються в університеті: Богунка Мусіолкова, Зузанка Штроуфова, Ленка Можнарова. Добре говорять російською мовою — це дало змогу нам порозумітися якнайкраще. І зовсім не випадково опинилися чеські дівчата в кімнаті університетського гуртожитку, де звичайно збирається дружина «Ленінський дозор», бо вони — члени екологічного руху «Бронтозаври», відомого тепер не лише в Чехословаччині, а й за межами країни.

Так, «Бронтозаври» — не просто група ентузіастів-неформалів, а цілісна система екологічних студентських організацій, що створені в різних містах, але носять спільну назву і підтримують між собою тісні зв'язки. Бо мета руху єдина: захистити рідну природу від варварських втручань (і знущань!) людини.

«Бронтозаврів» сьогодні

Палаві будь-яке будівництво. На захист заповідника стала також міжнародна прогресивна організація «Люди на й біосфера». А держава оголосила концепцію захисту природи, згідно з якою забороняється порушувати екологічний баланс навколишнього середовища. Крім того, ЮНЕСКО теж солідний покровитель. Проте всі ці заходи поки що не відвернули реальної загрози знищення заповідника, бо місцеві

В. Кравченко: Ситуації схожі... ("Молода гвардія", 1988.12.13)
(частина 1)

турбує актуальна проблема, що виникла в Чехословаччині далеко не сьогодні. Це охорона заповідника, розташованого в Палаві (Південна Моравія). Територія заповідника — приблизно 70 кв. км. Не буду описувати його унікальну флору і фауну — не про те зараз мова, хоча не зайве згадати, що заповідник перебуває під охороною ЮНЕСКО (!). Не хочу також зупинятися на тому, що «палавську перлину» протягом багатьох років плюндрують туристи. Це все дрібнички в порівнянні з тією загрозою, що нависла над заповідником нині. Залізна «міс Цивілізація» все ходила - бродила поруч нього, видивлялася, винохувала і нарешті-таки наважилася потоптатись і тут. Одне слово, ідея проста: на території заповідника заплановано побудувати телестанцію, лінію електропередач, шосе, каналізацію, підземний нафтовий басейн, тобто флора і фауна, як кажуть у народі, «пролітає» (деякі представники фауни, звісно, можуть і відлетіти, а от що робити бідоласі флорі?). Обласний національний комітет і міністерство культури країни (під впливом «Бронтозаврів») заборонили вести в

«царі природи», незважаючи на громадську думку, запланували до кінця 1990 року закінчити (!) будівництво. Влітку цього року «бронтозаврики» Брно почали пересаджувати з палавського заповідника в інші місця найрідкісніші зразки рослин. Чи не є це передчуттям поразки в боротьбі? «Бронтозаври» поки що не мають наміру піднімати «лапки вгору» і вважають, що пересаджування рослин — не зайва перестраховка. Боротьба ж триває: нині екологи намагаються сформувати громадську думку щодо врятування заповідника не тільки в своїй, але і в інших країнах. Під час зустрічі з дружинниками «Ленінського дезору» «бронтозаврики» попросили розповісти про «палавську ситуацію» читачам молодіжної київської газети.

Хай не посміхаються саркастично скептики, коли скажу, що вислів «якщо не я, то хто ж?» не застарів, а, навпаки, набуває сьогодні більш конкретного, ніж раніше, значення. Згадаймо дії наших київських екологів-неформалів. Їхні проблеми — це проблеми спільні. У «Бронтозаврів» — Палава, у нас — Голосієве, Биківня. Ситуації схожі...

**Студентка І курсу факультету журналістики КДУ
Владислава КРАВЧЕНКО.**

ОЗАШТАТНИЙ ННИЙ ВІДДІЛ ЬКА ОНИ СЬКИЙ ДОЗОР»

НАПРИКІНЦІ грудня в Москві в Центральному будинку мисливця та рибалки відбулася установча конференція загальносоюзної позавідомчої громадської природоохоронної організації, яка дістала назву **Соціально-екологічна спілка**. Ініціаторами її проведення були: Соціально-екологічна спілка (створена рік тому випускниками дружин по охороні природи, її назву й було дано новій спілці неформальних природоохоронних об'єднань), Координаційно-методична рада дружин по охороні природи СРСР, сприяла проведенню конференції

асоціація «Екологія і світ».

Втім розповідь про цю конференцію доводиться починати не з мажорної ноти, бо її проведенню передував розкол в оргкомітеті. В результаті створено... дві спілки. Розкол виник через різне розуміння зав-

ну ро
родоо
знає п
іншою
Пого
ти та
тради
ленню

В ЄДНА

дань і структури майбутнього природоохоронного об'єднання. Керівники Соціально-екологічної спілки та Координаційно-методичної ради ДОП головними принципами діяльності висували організаційну і фінансову незалежність від міністерств і відомств, відмову від вертикальної керівної структури, повну незалежність організацій, що входять до складу спілки. Всі програмні й організаційні питання повинні вирішуватися на щорічній конференції, а виборні органи націлені на сприяння колективній роботі і позбавлені можливості бюрократичного тиску на членів спілки. Крім того, спілка не претендує на керів-

ного
органі
ме з і
ний у
ди, д
М. Ф
вав о
склад
ферен
грудн
гічну
основі
увійш
ництв
та ін
завда
ністер
прове
заход
В т

т». ну роль у громадському природоохоронному русі і не визнає цього права за будь-якою іншою організацією.

Погодьтеся, що незвично чути таке. Як же обійтись без традиційного правління, численних його засідань, безумов-

дві спілки, нічого страшного нема. Зрештою буде можливість обирати, кому що більше підходить. Головне, щоб вони спільно робили загальну справу, а не з'ясовували, хто правий, хто винуватий, і — хто головніший.

ЄДНАННІ — СИЛА

ного підпорядкування низових організацій вищестоячим? Саме з цієї причини відомий вчений у галузі охорони природи, доктор біологічних наук М. Ф. Реймерс, який очолював оргкомітет, вийшов з його складу, зібравши «свою» конференцію. Таким чином 24 грудня було створено **Екологічну спілку** на традиційній основі. До складу правління увійшли представники керівництва Держкомприроди СРСР та інших відомств. Головне завдання спілки — сприяти міністерствам і відомствам у проведенні природоохоронних заходів.

В тому, що створено відразу

На установчій конференції **Соціально-екологічної спілки** були присутніми 150 делегатів з 89 міст нашої країни. Ще стільки ж, якщо не більше, було гостей (з правом дорадчого голосу). Нарешті зібралися разом представники численних неформальних природоохоронних об'єднань. Тут можна було побачити, наскільки виріс за якихось 2—3 роки громадський природоохоронний рух і яка велика його різноманітність. Ось для прикладу лише деякі з присутніх організацій: уже відомі нашим читачам дружини по охороні природи, «Самарська спілка зелених» (м. Куйбишев), «Еко-

логія» (м. Черкаси), громадсько-політичний клуб «Квітень-85», «Зелений рух Буковини» (м. Чернівці), «На захист Катуні» (м. Москва), «Товариство Лева» (м. Львів) та багато інших.

На початку з вітальним словом виступив Валентин Распутін, потім на трибуну вийшли відомі вчені В. Селюнін, М. Черкасова, Б. Хорев. Протягом двох днів у залі засідань точилися палкі дебати, кожен хотів донести до аудиторії свій біль, свої проблеми. Неймовірних зусиль коштувало ведучим тримати цей розбурханий потік у єдиному руслі. Надто багато було бажаних виступити, і надто мало часу, щоб надати всім слово.

Взагалі враження від конференції двоякі. З одного боку радісно, що стурбованість за долю природи охоплює все більше й більше людей, що вона не закінчується «кухонними» розмовами, а переходить у потяг до практичних дій. З другого боку — стало видно, наскільки роздрібнений і незрілий наш громадський природоохоронний рух, і наскільки далеко нам до справжньої культури виступів і дискусій. У той час, коли треба

було обговорювати якусь програму спільних дій, статут спілки, мало не кожен вихлюпував на трибуні свої вузькі регіональні проблеми. А дехто взагалі виходив лише, щоб показати себе, кидаючи демагогічні гасла замість конструктивних пропозицій. Втім, усяка велика хвиля здійснює чимало піни й мулу. Мине небагато часу, і стане видно, хто є хто. Хто прийшов у охорону природи за покликанням серця, а хто — лише тимчасовий попутник.

Отже, Соціально-екологічну спілку створено. До неї може увійти будь-яка громадська природоохоронна організація, зберігши при цьому свою повну самостійність і своє лице. Приймаються до спілки й окремі громадяни. Ніяких членських внесків нема. Нема бюрократичного апарату. З єдиних органів спілки створено лише координаційно-інформаційний центр та раду оперативних дій. Керівником центру обрано кандидата біологічних наук, одного з ініціаторів створення спілки С. Забеліна.

Віталій ГРИЩЕНКО.

ВП'ЯТЕ НА ПОСТАХ

Так, цього року студентські дружини охорони природи провели в Києві операцію «Ялинка» вп'яте — розпочалася вона 1984 року. І, звичайно ж, одним з основних напрямів операції, кульмінаційним її моментом, як і в попередні роки, була оперативна робота на постах ДАІ. Мета цієї роботи — тимчасово створити заслін на шляху браконьєрів — до того часу, поки ялинкова проблема не буде вирішена приведенням у відповідність попиту населення на новорічні ялинки з пропозицією торгівлі.

За час проведення операції виявилися цікаві факти й закономірності. В усякому разі, випадків незаконного перевезення ялинок помітно поменшало.

От що розповів мені один з «ветеранів» нашого «Ленінського дозору» п'ятикурсник Валерій Бриніх, який має вже трирічний досвід проведення «Ялинок»:

— Якщо в минулі роки на гостомельському посту ДАІ (одному з найбільш поживавлених шляхів заводу ялинок до міста) ми знімали з машини 80—100 дерев, завантажених зверху накладної, і майже ніхто з власників автомобілів не мав документів на куплену (чи іншим способом добуту) ялинку, то нині картина змінилася дуже суттєво. Рекорд «незаконних» ялинок на цьому посту — 30 штук. А найчастіше —десь до десятка. 70—75 про-

центів власників автомашин мали документи на свої ялинки. Приємно відзначити, що дуже часто водій при зупинці машини сам поспішав простягнути нам документи на ялинки — отже, з операцією вже знайомий з попередніх років. Безперечно, допомогли нам у цьому й преса, радіо, телебачення.

Я поцікавилася кількісним підсумком операції у цього-річного командира «Ялинок» Андрія Дмитренка. Виявилося — близько 200 незаконно перевезених ялинок конфісковано, складено 20 протоколів на порушників.

Чотири роки тому про такі підсумки ми могли лише мріяти... Що ж, важливо не зупинятися на досягнутому, вдосконалювати систему чергування на постах. Нині, на жаль, головна сила на постах — це студенти-дружинники. А студенти ж удень вчаться, заступають на пост лише ввечері. Можливо, браконьєрам вдається з цього скористатися. Дуже хотілося б нам, студентам, бачити поруч із собою працівників обласного управління охорони лісового господарства...

Потребує вдосконалення і система реалізації конфіскованих ялинок. Досі здавали їх до лісництв, а там уже лісники вирішували, як реалізувати. В ході проведення операції «Ялинка-88» виникла думка, втілити яку в практику можна буде вже наступного року. Ялинки продаватимуться населенню безпосередньо на місці конфіскації, а виручені кошти — на рахунок товариства охорони природи. Щоб хоч якось — сприянням природоохоронній роботі — компенсувати скоєний проти природи злочин.

Студентка КДУ
Ольга САМБОРСЬКА.

а)

ЯКА РОЗПЛАТА ПІСЛЯ СВЯТА

Пам'ятаєте пісеньку Булата Окуджави про ялинку, викинуту на смітник після святкових урочистостей, полишену, покинуту своїми недавніми полум'яними прихильниками й шанувальниками? Поети вміють співчувати і людині, і дереву.

А як мусите почуватися ялинка, взагалі марно згублена, якій і згадати нічого, якій і на святі своєму побувати не довелося?

У перші ж робочі дні нового року залунали телефонні дзвінки до редакції:

— Як же воно так?.. Біля універмагу «Україна» бачили?.. А біля стадіону?.. А на лівому березі?..

Справа в тім, що подекуди ялинкові базари в Києві перетворилися на ялинкові цвинтарі.

Працівники міського товариства охорони природи спочатку відчували великий сум, трохи притишений... ну, не можна сказати задоволенням, але — усвідомленням результату напольовісної праці. От, мовляв, недарма ж рік у рік ялинкові букети і композиції пропагуємо, недарма студенти-дружинники операцію «Ялинка» проводять, недарма за штучні ялинки агітуємо! Схаменулися кияни. Зрозуміли, що можна і треба без великої «ялинкової крові» на Новий рік обходитись... Не врахувало тільки цього управління торгівлі, зайві ялинки до міста завезли, дарма згубили...

Що дарма згубили, то дарма. Але, зв'язавшись із міським управлінням торгівлі, переконалися вони, що підстав для оптимізму не так уже й багато. Що не в тому біда торговельників-заготівельників, що попирізно скоротилися, а в тому (й не лише біда!), що ні заготовувати, ні завезти, ні продати як слід не зуміли.

Почнемо з того, що завезено було до міста 292,2 тисячі ялин — 1 тисячу сосон.

Хто собі або дітям своїм купував ялинки, той знає — після кількадевного перебування колишньої красуні на ялинковому базарі вона добре коли в саму новорічну ніч не осі-

пається. Починають люди сосну шукати, а — подивіться на наведені вище цифри і зорієнтуйтеся в процентному відношенні. Продавати ж ялинки почали з 11 грудня. Можна собі уявити, як підтримували їхнє здоров'я далекоглядні покупці.

Щоправда, велике зазавення було 30 і 31 грудня. Але ж навчені гірким досвідом кияни придбання ялинок на останній день не відкладали — ніхто їх і не попередив про ці безпосередньо передсвяткові заводи.

В усякому разі наш фотокореспондент Олег Маркевич, добре таки побігавши за ялинкою для маленького сина, зумів придбати її у солідній черзі лише передноворічного вечора — свіженьку, тільки-но привезену. А скільки їх, колись свіженьких, невчасно привезених, за якими зітхали, а може, й плакали чийсь малі сини й доні, зміг він сфотографувати вже в нинішньому січні! От, будь ласка, помилуйтеся на фото...

31,5 тисячі ялинок не реалізовано цього року в Києві. Понад тридцять тисяч, яким і «згадати» нічого, загублених справді марно, та ще й із солідним збитком для держави (не кажучи вже про природу). Цікаво, хто його відшкодує? Хтось відповідатиме за невміння, так-так, невміння працювати.

Коли з'ясувалося, що ялинки пропадають, управління торгівлі дозволило уцінювати їх, обрубувати гілки на набори — 20 тисяч продали таких наборів. Їх усе одно не вистачало. Можливо, якби не доводилося чекати дозволу, якби на ініціативу була запрограмована передноворічна торгівля ялинками, менше марно загинули дерева притрушували б голками сніг на ялинкових базарах.

А студенти — пишастися кожним випадком, коли перешкодили браконьєрові скористатися з результатів свого труда несправедливо. Вони праві. Велике моральне, виховне значення має їхня робота. Не можна безкарним залишати марне вбивство дерева.

Але ж хто оцінить моральні збитки, припустимо, цього хлопчача, який через штахетник дивиться на ці зрубані ялинки, які так нікому й не принесли і вже не принесуть радості?

Ася КОМСЬКА.

Фото Олега Маркевича.

Школа-семинар за програмою «Трибуна», яка проводиться в Києві 2—7 березня Всесоюзним орнітологічним товариством АН СРСР, Координаційно-методичною радою студентських дружин з охорони природи УРСР, комітетом комсомолу Київського держуніверситету імені Т. Г. Шевченка, дружиною охорони природи КДУ «Ленінський дозор», присвячена 20-річчю «Ленінського дозору».

І хоча тема школи-семинару — «Теоретичні і практичні проблеми пропаганди охорони птахів», та сьогоднішній наш випуск присвячується здебільшого самій дружині.

б)

а) А. Комська: Яка розплата після свята. («Молода гвардія», 1989.01.17)

б) Замітка («Молода гвардія», 1989.03.04)

КРОВ БІЛЯ ЛУНКИ

ВЗИМКУ все застигає, рух у природі повільніється. Скокують крига дзеркала вододойм, стигне й без того холодна кров у тілах риб. Дуже багато їх збиратимуться в цей час у так званих зимувальних ямах — западинах річкового озера. Стоять вони там у товщі води біля одної, лінійно ворухачи плаваннями. Тіла вкриваються густим шаром слизу. В такому стані пробудуть вони до весни, коли скресне крига, вода потеплішає та почне насичуватися киснем і могутній інстинкт покличе все живе до продовження роду.

Та ось, зблискуючи границю, до дня швидко опускається величезна блешня з великими, гостро відточеними ганчакми. На хвильку лягає на дно, а потім починає підійматися з угору, свій диавольський танок, розсікаючи воду пазурами. Жало одного з ганчків торкнулося боку великої рибини, вибило кілька лусок і, прооравши криваву борозну, впалося глибоко в тіло. Нестримна сила потягла жертву до лунки, де жадібні руки падошопи її притягом склавали вмішок. Раз по раз

пірнав «драчу» під кригу, відшав реб'ячий гурт, все густіше кривавилася вода, і білий торсіоніс біля лунки перетворювався на яскраво-червоний. Не всі жертви безжалюгідних гачків потрапляли до мішків браконєра. Більша частина на відбувалася подрапинами, роззіраними плавцями, обідраною лускою. І всі вони приречені на смерть. На ураженні ділянках тіла швидко розростається грибок, рани починають гнити, несучи заразу та смерть всьому навколишньому. Померлі від риб накопичуються на дні зимувальної ями, поглинаючи кисень і виробляючи сірководень. Задуха. Дуже швидко зимувальна яма з тимчасової спальної перетворюється на величезну братську могилу. Зате у хапуку тепер є ще один мішок свіжої риби, а це — гроші, грошки, грошенята... Кожна лусочка перетворюється на дзвінку монету, затамарюючи все інше в очах злодія. Ніколи йому подумати, що залишилась після нього...

го нащадкам, підрахувати, скільки малків не побачать світла, безглуздо загинувши ще в утробі матері.

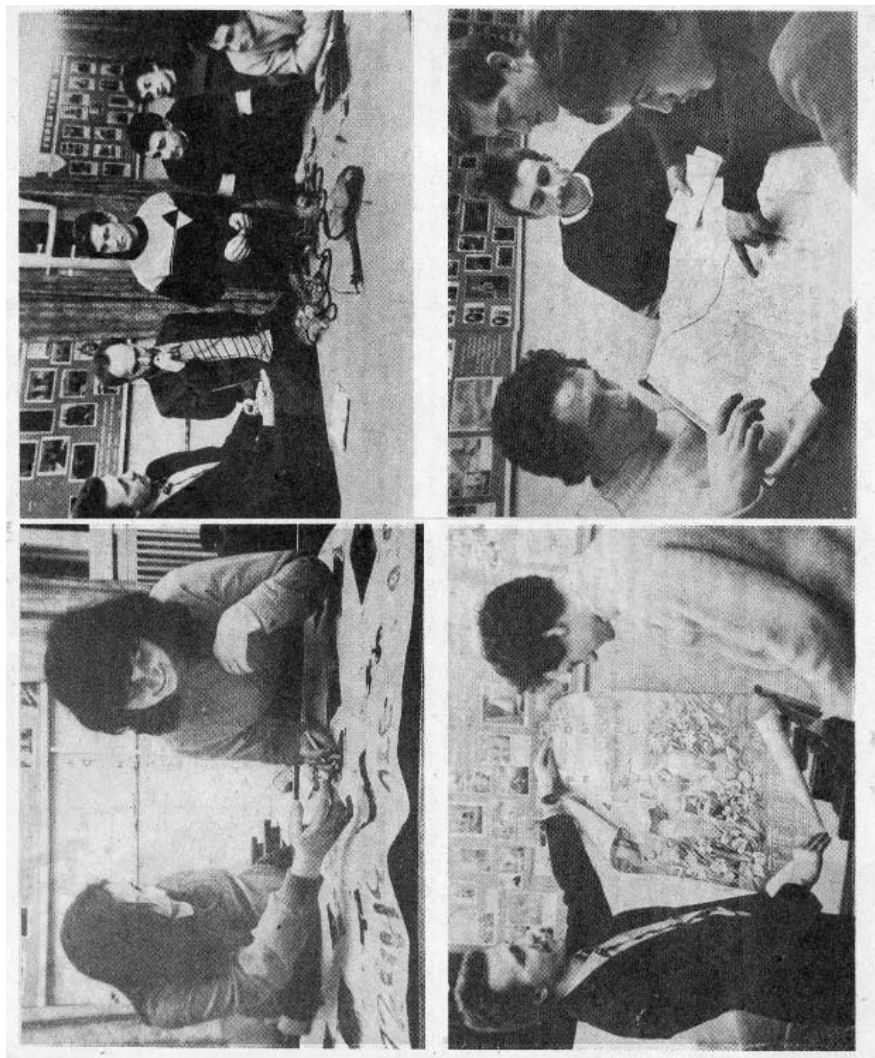
Багіння риби за допомогою «драча» — це одне з найгрубших порушень правил любительського та спортив-

родосховищної пропаганди Товариств мисливців та рибалок. Дуже багато серед полюблювачів риболовства і рушників молоді, особливо учнів шкіл і ПТУ. Що ж можна сказати про загальну роботу в цих закладах, коли непомітнолітні браконьєри заступаються по декілька разів,

під час занять, дуже часто в неперезому стані? Рибинспек- тає лише листи-повідомлення, але не отримує навіть відпо- відей, не кажучи вже про ре- альний результат. А підводні комори гинуть, не витриму- ючи натиску ласих до легкої наживи, що по-хизацки ви- нищують рибні багатства на- ших водоемів.

Сплять, тисячі дружин поборотабі з браконьєрством УТМР, сплять цілі легіони громадянських інспекторів охорони природи УТОП, сплять ДНД і міліція. То чи не час уже й прокинутись усім, щоб не заслужу вільним сном нашу природу, щоб не кліпали ми застпаними очима під запитальними поглядами майбутніх поколінь?

Громадський рибінспентор,
студент КДУ
Валерій БРИНІХ.

ЛАСКАВО ПРОСИМО!

З цими словами ми звертаємося до учасників і гостей школи-семинару сьогодні і щодня — протягом усіх днів нашої спільної роботи. Звичайно, «Ленінський дозор» готувався до цієї зустрічі давно й серйозно. Як підготувався — не нам судити.

Але дуже хотілося б, друзів, щоб ви змогли хоч краєчком ока зазирнути на наше останнє перед початком семінару засідання штабу дружини. Оскільки машини часу в нашому розпорядженні немає, на допомогу прийде фотоб'єктив. Багато він вам не розповість — доведеться враховувати не лише час, але й простір. Та от декілька моментів того вечора в Ленінській кімнаті нашого гуртожитку.

Ось Оксана Данилко і Та-ня Фесенко готують стіннівку. Ви її побачите, адже саме вашому приїзду вона й присвячена. А це — нагородження активістів-першопроходців за операцію «Ялинка». Олег Лістопад вручає приз Андрію Дмитренку.

А тим часом проводиться й звична буденна робота — куди од неї дінешся! Досвідчені дружинники інструктують молодь.

З докладними картами міста у нас (та й не лише у нас) ситуація поки що напружена. А вони ж потрібні! Ви-стає у нас у Києві «зеле-них справ», треба визначитися, розподілити зони роботи. Що ж, доведеться йноді користуватися найзвичайні-сінькою туристською картою.

Як у цьому випадку. Адже

незабаром — наступний тур рейду, який міський «Комсомольський прожектор» і Зелений рух Києва проведуть для визначення вмісту нітратів у овочах, що потрапляють на стіл киян. «Ленінський дозор» — одна з організацій Зеленого руху, що бере участь у рейді.

Ну, а от оця остання фотографія — свідчення того, що

Фото Вячеслава Горлова.

розповідь про товариша

О 6.00

БІЛЯ «ВОКЗАЛЬНОЇ»

...Дефіцит моральності. Ви, напевно, помітили, що не будь його у нас, може, не мали б горезвісного Чорнобиля, висохлого Аралу та багатьох інших нещасть, що залишили чорні плями в нашій історії. Запобігти цьому можна було б, якби потрібна увага приділялася такій ланці господарського механізму — моральності людини. Адже які б не були найдосконаліші економічні важелі та технології, максимальна гласність — завжди знайдеться можливість схалтурити, схитрити за рахунок природи. Тому й виходить, що головна охоронна грамота природи — в наших серцях, почуттях, в нашій громадянській позиції. Висока моральність, доброта, вміння обмежити свої потреби, екологічна грамотність — ось що сьогодні конче потрібно

Для довідки непосвяченим: БзБ — і є боротьба з бракон'єрами.

Бути командиром рейдової групи по БзБ — справа не з легких. Тут потрібно повірити у власні сили і переконати інших, що це справа корисна. А головне — вміти повести за собою.

Історія студентського дружинного руху показала, що в основі створення ДОП лежить оперативна робота. Ніщо краще не згуртовує дружину, як цей напрямок. Тому й успіх усієї справи багато в чому залежить від лідера сектора БзБ. Крім того, будь-яка оперативна робота повинна проводитись у тісному контакті з державною інспекцією по охороні природи і потребує спеціальної підготовки. Доскональне знання природоохоронного законодавства, вміння орієнтуватися в

кожному з нас. І ще один компонент: вміння бачити природу в усій її красі, вміння захоплюватися нею.

Сьогодні важко зустріти людину, яка б увібрала в себе всі ці якості. Та вони живуть серед нас, допомагаючи подолати дефіцит моральності. Про таку людину і хочу розповісти. Це наш товариш — студент 5 курсу біологічного факультету Валерій Бриніх. Нині він уже випускник дружини охорони природи «Ленінський дозор».

П'ять років природоохоронної діяльності — стаж немалий. І весь цей час Валерій — у вирі доповських справ. А починалося все з рейдів по боротьбі з браконьерством. За будь-якої погоди — і в сніг, і в дощ — молодий громадський інспектор охорони природи, зібравши навколо себе групу хлопців-дружинників, виходив на браконьерів. А на стенді ДОП висіла об'ява: **«ВСІМ, ХТО БАЖАЄ ВЗЯТИ УЧАСТЬ У РЕЙДИ ПО БЗБ. МІСЦЕ ЗУСТРІЧІ ст. МЕТРО «ВОКЗАЛЬНА». 6.00 РАНКУ».**

складних ситуаціях на місці затримання браконьерів — усе це дає можливість проводити рейди на високому рівні, без ексцесів.

Проте Валерій не замикається лише на рейдах. Головним він усе-таки вважає екологічну пропаганду. І свідченням цього може бути організований ним у «МГ» конкурс «Полювання», що допоміг не лише виявити екологічні знання мисливців Києва та області, а й розширити ці знання. Його матеріали часто можна бачити на сторінках молодіжних газет.

Попереду у Валерія не легка й дуже важлива робота мисливствознавця, в якій чітко вироблена в студентські роки принципова, моральна громадянська позиція має визначити не просто успіх — долю.

А ми не просто сподіваємося — впевнені, що, де б він не був, а залишиться Валерій членом нашої дружини і прикладом для новачків, які щороку до неї приходять.

Ольга САМБОРСЬКА.

«ЙДУТЬ ЗА НАМИ ТІ, ХТО КРАЩИЙ ЗА НАС»

На запитання «ЕД» відповідає один з перших командирів «Ленінського дозору», науковий співробітник Інституту зоології АН УРСР, голова координаційно-методичної ради студентських дружин України, відмінник охорони природи УРСР **Олег ГОЛОВАЧ**.

«ЕД». — Звичайно, 20 років — не ювілей, але дата все ж кругла. То хотілося б і назад озирнутися, і вперед зазирнути. І при цьому не обминати складності, недоліки... Для початку, будь ласка, про «старий» «Дозор», шістдесятих років...

О. Г. — Звичайно, то був інший час, та й люди були іншими. Про охорону природи тоді серйозно і не йшлося. Над нами сміялися, глузували з нас. Опоненти дружини вважали, що випускати студентів у рейди — це все одно, що цвяхи мікроскопом забивати. Але у нас була могутня підтримка — наш декан, професор Олександр Порфирівич Корнєєв. За ним дружина почувалася, як за кам'яною стіною. На жаль, нині «Дозору» на факультеті не допомагає жодний викладач...

«ЕД». — Що ж, такі, як професор О. П. Корнєєв, «зубри» перевелися?

О. Г. — А це природний процес. Крупні тварини — зубри, мамонти — швидше зникають, усяка дрібнота легше пристосовується...

«ЕД». — Олег, ваша думка про нинішній «Ленінський дозор»?

О. Г. — До нинішньої дру-

жини не можна підходити із старими мірками. Не можемо погодитися з колишнім її командиром (порівняно недавнім) Сергієм Моторним, що от, мовляв, дружинники менше тепер затримують квіткарок з пролісками — отже, дружина гірше працює. Двічі в одну й ту ж воду не увійти. Змінюється час, змінюється й дружина. Особисто я — за зменшення напрямків робіт ДОП, за їхню деталізацію. Досить просто ганятися за браконьєрами, час прилучатися до серйозних справ.

«ЕД». — Чи вбачаєте ви негативні явища в роботі дружини?

О. Г. — Так. І вони мене дуже турбують. Я б охарактеризував їх як «тягар слави». Справді, ДОП КДУ — дружина, що лідирує в республіці (і не лише в республіці), багато чого робить уперше, а новачки, що приходять до неї, сприймають авторитет і повагу, зароблені попередниками, як належне і їм, так би мовити, «само собою». Хоча, мушу сказати, в 1988 році прийшли до дружини толкові хлопці й — без зайвого апломбу.

«ЕД». — Як ви ставитеся до екологів-«самодіялів»?

О. Г. — Якнайпозитивніше.

Але, на жаль, вони ще здебільшого не досіли до розуміння екологічного руху. Кожен — сам за себе. На рівні місцевих проблем. Часто не володіють культурою дискусії, не вміють слухати опонента. З наших київських екологів-неформалів, як на мій погляд, найбільш конструктивні «Небайдужі».

«ЕД». — Олег, будь ласка, кілька слів про лідерів «Ленінського дозору».

О. Г. — Нині їх троє. Це — Віталій Грищенко, Олег Лістопад, Валерій Бриніх. Перший з них уже закінчив університет, працює в Канівському заповіднику, два інші закінчують цього року. Всі троє — члени координаційної ради дружин, працюють на напружених ділянках роботи.

«ЕД». — Які з нових напрямів роботи ДОП заслуговують на увагу?

О. Г. — Один із найважливіших — лікарські рослини. По-перше, збереження рідкісних видів. По-друге, збільшення поставок таких рослин. І третій напрямок, на якому студенти на конкретних прикладах вчать не лише порушувати, але й самостійно розв'язувати проблеми природо-користування...

«ЕД». — Отже, як у пісні — «йдуть за нами ті, хто кращий за нас»?

О. Г. — А без цього неможливий прогрес.

Йдуть за нами ті, хто кращий за нас. Інтерв'ю з Олегом Головачем.
(“Молода гвардія”, 1989.03.04)

Поява «Трибуни» на дружинному небосхилі зумовлена багатьма причинами. Головна з них — відсутність у країні якоїсь серйозної концепції природоохоронної пропаганди. Більш того, пропаганда охорони природи, що проводиться різними органами захисту природи, товариствами її охорони, перетворювалася на своєрідний рожевий туман, що лише дурманів населення, викликаючи благодушність і заспокоєність.

Приклад? Експертами, підраховано, що близько 80 процентів буклетів та іншої пропагандистської продукції, що їх випускає УТОП чи, припустимо, товариство мисливців і рибалок — низької якості й нікому не потрібні. Або взяти роботу ВДНГ УРСР, де експонуються нерідко дуті досягнення з охорони природи.

Прагнення виробити свою позицію в охороні природи, представити себе дезінформації, що панувала тоді в природоохоронній пропаганді (та й тепер ще не остаточно пологана) й викликало в 1984 році

до життя студентську програму «Трибуна».

(Це стосується й інших дружинних програм. Там, де недопрацьовують офіційні організації охорони природи, доводиться запозичувати «екологічну нішу»).

ПРОГРАМА «ТРИБУНА»

До речі, поява «Трибуни» викликала тоді бурю протесту в офіційних «аполотетів» — адже йшлося про необхідність контролю громадськості над видавничою діяльністю УТОП. Наприклад, з Одеської обласної спеціалізації надійшли на автора програми Володимира Бореяка

(тоді — інспектора республіканської ради УТОП) два пачкери в республіканські інстанції з пропозицією вилучити і знищити текст «Трибуни», а автора звільнити з роботи. Захвилювалися й у відділі про-

ведено всесоюзна школу-семинар. І от — нінішня, друга.

Разом із тим, в умовах гласності й демократії нинішній текст «Трибуни» потребує поліпшення, доопрацювання. Наприклад, дуже поширилися сьогодні такі нові форми боротьби за охорону природи, як демонстрації, марші, суботники. І нема сенсу лякатися нових паростків демократії — за умови відповідного юридичного оформлення їх можна і треба використовувати.

Чи не шодня виникають самодіяльні екологічні об'єднання, що бажують працювати за «Трибуною». В тексті її поки що немає розділу «пропаганда в обласних центрах», а це ж дуже важлива діяльність екологів, нею не можна злегковажити. Варто доробити програму також у плані вивчення сучасного стану природоохоронної пропаганди (складання карт, моніторинг — довготривале спостереження за явищами), а також намітити шляхи іншої діяльності.

Олег ЛИСТОПАД.

ПІОНЕР ОХОРОНИ ПРИРОДИ

рий. Біла будинку на площі Толстого збиралися викладачі біологічного факультету університету, співробітники Інституту зоології АН УРСР, дружина «Ленінський дозор» — у повному складі, члени республіканської ради ДОП. А от у керівників президії республіканської ради УТОП того вихідного дня не знайшлося часу, щоб провести одного з організаторів Українського товариства охорони природи.

Десь я читав, що у стародавніх єгиптян найжорстокішою карою вважалося забування імені пам'ятника. Так і у нас іноді трапляється. Бюрократи прагнуть, щоб людина, яка не дала їм сподобу за свого життя, була забута. Але ж людина не вмирає по-справжньому, доки її пам'ятають. А ми — я і мої друзі — все зробимо, щоб не було забути.

Провідний інспектор Держкомприроди УРСР
Володимир БОРЕЙКО.

рдинаційно-методичної ради біотаторів Українського товариства ДОП УРСР. І в Києві ми не «ва охорони природи». Ще в могли знайти претендента лютому 1945 р. у Києві було більш гідного, ніж Олександр створено ініціативну групу з Порфирівич. Подзвонили ми з організації товариства охорони Олександр Головачем професору, ни природи. Оргбюро цієї зустрілися з ним. Незагаючи групи у складі академіка АН УРСР П. С. Погребняка, члена кореспондента АН УРСР І. В. хворий, він погодився.

Про твердість і принциповість Олександра Порфирівича добре знали і в УТОП і в Держкомприроді. Поки він був живий, ні дружину, ні раду не чіпали. Та коли помер професор О. П. Корнєв, повели на дружину запеклу атаку. Планувалося практично повністю зміняти керівництво ради, затвердити нове, антидемократичне положення про раду і дружину (у 1987 році ця ситуація була відбита у «Молоді гвардії»).

Олександр Порфирівич — не лише творець «Ленінського дозору», він — один з організаторів Українського товариства охорони природи було затверджене Радою Міністрів СРСР 15 липня 1953 року в Києві відбувся перший з'їзд УТОП. О. П. Корнєв був обраний до складу президії товариства, до якої входив протягом 30 років.

...Ховали Олександра Порфирівича Корнєва у лютому 1987 року. День був похму-

«Чудові люди зникають у нас, не лишаючи по собі сліда. Ми лінійні й недопитливі». На жаль, ця фраза, зронена колись Пушкіним, не втрачає злободенності і досі...

Нині, коли ми відзначаємо 20-річчя «Ленінського дозору», не можна не згадати про людину, що створила дружину, й до останніх своїх днів допомагала їй, першого голову координаційно-методичної ради студентських дружин України.

Це — Олександр Порфирівич Корнєв. Я мав щастя знати його, бував у нього вдома, працював із ним. Тому, гадаю, маю право сказати кілька слів про професора Корнєва.

Олександр Порфирівич — відміну від численних нині так званих «лідерів природоохорони» був, перш за все, людиною глибоко порядною. Даного слова дотримувався коли траплялися помилки — визнавав їх щиро і просердано і привселюдно.

Пам'ятаю, сім років тому стало питання про голову ко-

«ЛЕНІНСЬКИЙ ДОЗОР».

ЛІТОПИС «ЗЕЛЕНИХ» СПРАВ

Весна 1969. — Народження дружини КДУ «Ленінський дозор». Вона стає першою в республіці.

Вересень, 1972. — Наша дружина бере участь у найпершому в історії руху студентських дружин Всесоюзному семінарі в Москві, що зібрав представників 28 вузів країни.

Грудень, 1973. — Рейд по боротьбі з мисливським браконьерством. При затриманні районного начальства дружинники самі були затримані й посаджені до камери попереднього ув'язнення. Великих зусиль довелося докласти професорові О. П. Корнєєву, щоб врятувати своїх вихованців від розправи. Винні у браконьерстві покарані не були.

1975—1980. — Робота дружини практично припинилася.

1982. — З приходом у дружину Володимира Домашинця, Сергія Моторного, Тамари Федорик, Дмитра Костюка, Валерія Бриніха, Віталія Грищенка дружина знову активізувала свою роботу.

Грудень 1983. — Розпочалися систематичні рейди по боротьбі з браконьерством. Навчання з оперативних навичок проводить випускник ДОП Донецького університету Володимир Борецько.

Зима 1984. — Члени дружини беруть активну участь у Всесоюзній конференції ДОПів у Свердловську.

Квітень 1984. — Дружина проводить I республіканський семінар. На ньому створено координаційно-методичну раду (КМР) ДОП УРСР.

Травень 1985. — Член дружини Володимир Родіоновський проводить перший міждружинний рейд у Долину нарцисів. З весни 1985. ДОП КДУ проводить розробку нової міждружинної програми студентських дружин — «Трибуна».

Березень 1985. — Дружина проводить у Києві всесоюзну школу-семінар за програмою «Фауна».

Грудень 1984. — Вперше проводиться операція «Ялинка». **Зима 1987.** — Київський облвиконком затвердив 2 заказники, спроектовані дружиною.

Березень 1987. — Дружина проводить перший всесоюзний семінар за програмою «Трибуна» у Києві.

1987. — Дружина проводить обласну операцію «Лелека» і республіканську «Рік білого лелеки».

Листопад 1987. — На республіканському семінарі в Києві дружини республіки відстоюють своє право на самостійність і самоорганізацію. Обрано новий склад КМР ДОП УРСР, прийняте положення про КМР і положення про дружини охорони природи.

Березень 1988. — Спільно з дружиною Донецького університету «Ленінський дозор» проводить у Донецьку школу-семінар з програми «Фауна».

Травень 1988. — Дружина проводить у редакції газети «Комсомольское знамя» «круглий стіл» за проблемами будівництва каналу Дунай — Дніпро.

Серпень 1988. — Нагородження ДОП КДУ «Ленінський дозор» Республіканською комсомольською премією ім. М. Островського.

Жовтень 1988. — В Києві проведено першу міську конференцію молодіжних екологічних організацій, одним з ініціаторів і організаторів якої був «Ленінський дозор».

Грудень 1988. — Київський облвиконком затвердив 2 нових заказники, спроектовані дружиною.

а)

СОКІЛ НА ВОЛІ

Доглянути птаха, якого занесено до Червоної книги Радянського Союзу, виходити його, а потім випустити на волю довелося юннатам нашого районного Будинку піонерів. Пораненого сокола-балобана дітям у гурток принесли водії. Вони його, замерзаючого, підібрали на шляху.

Юні натуралісти Сергій Корж, Леся та Ігор Білюги, Петро Прадко, Тарас Гордієнко, Сергій Арідов та інші вивчили за спеціальною літературою спосіб життя птаха, його меню. Очолила догляд за соколом

керівник гуртка Ірина Леонтівна Козак.

Члени гуртка юннатів районного Будинку піонерів вчаться доглядати квіти, ведуть спостереження за природою на території міського парку. А вона багата. Адже парк має територію у кілька десятків гектарів, є пам'яткою садово-паркового мистецтва 19-го століття.

Громадський кореспондент «МГ»

Петро ОСИПЕНКО.

м. / Кагарлик.

б)

операція «лелека»

З президії Київської обласної організації УТОП повідомили, що на ім'я Івана Павловича Мельника, який проживає у селі Мала Олександрівка Згурівського району Київської області, відправлено поштовий переказ на 50 карбованців. Десять інших мешканців Київщини отримують поштові перекази по 20 карбованців.

Це — премії за участь в операції «Лелека». Кожна премія — гніздо, збудувати яке допомогли лелекам люди. А І. П. Мельник так збудував штучне місце гніздування, що його конструкція була визнана найбільш оригінальною — тому й премію отримав найбільшу.

Так завершився третій рік операції «Лелека», але саму операцію ще не закінчено. Закликаємо вас взяти в ній участь у нинішньому, 1989 році.

Умовами операції передбачається, що особи, які побудували штучні

місця гніздування для лелек, всі будуть нагороджені грошовими преміями в розмірі 20 карбованців за умови, що гнізда ці будуть заселені птаха-

УВАГА! УВАГА!

ми. В рамках операції проводитиметься спеціальний конкурс на найбільш оригінальне штучне гніздо і на кращу конструкцію гнізда. Критерії — дешевизна й доступність будівельного матеріалу, легкість встановлення, висока заселюваність лелеками. Переможців конкурсу чекають премії в розмірі 50 карбованців.

Отже, переконавшись, що птахи оселилися в збудованому вами гнізді, надсилайте листи-повідомлення до 1 травня на ад-

ресу: 252033, КИЇВ, ВУЛ. ТАРАСІВСЬКА, 12, КИЇВСЬКА ОБЛАСНА ОРГАНІЗАЦІЯ УТОП, ОПЕРАЦІЯ «ЛЕЛЕКА». Київський телефон для довідок — 224.75-59. У листах необхідно вказувати точну зворотню адресу, телефон, прізвище, ім'я та по-батькові.

Нагородження учасників операції проводитиметься після перевірки повідомлень на місцях спеціалістами - орнітологами.

Якщо ви побудували штучне місце гніздування у попередні три роки проведення операції — 1986.1988 рр., але воно ще не було заселене лелеками, ви теж можете взяти участь у конкурсі. Відремонтуйте свою споруду, обмажте край гнізда вапном, щоб змітувати старе гніздо. Може, цього року лелеки вподобають ваше подвір'я.

За консультаціями звертатися на вказану вище адресу.

Оргкомітет.

а) П. Осипенко: Сокіл на волі. («Молода гвардія», 1989.04.07)

б) Операція «Лелека». («Молода гвардія», 1989.04.07)

ТРАПЛЯЄТЬСЯ, НАПРОВЕСНІ ми відчуваємо певне слабощання, і це природно. Воно пов'язане з тим, що зимику вітамінів менше багатих на вітаміни овочів. У харчуванні весняні овочі з давніх-давен посідають почесне місце. Високі цілющі та смакові властивості їх пояснюється наявністю органічних речовин, вітамінів, мікроелементів. І найголовніше — фолієвої кислоти, яка особливо широко застосовується нині в науковій медицині для лікування анемії, а вітамінізованої тощо. Овочі містять у собі вітамін К — нормалізатор зсідання крові.

Ми звикли вистояти по кілька годин у чергах за апельсинами та мандаринами. А наші діди-прадіди їх заміняли зеленим листям калусти, редьки, суріпки. У цьому листі стільки ж вітамінів, скільки мають мандарини та апельсини соки.

Так, саме молоде листя суріпки, якщо по весні ніяк не встигає вирости, погусто вкриваються поля, лободи, грицики, багаті вітамінами С і Р. У поєднанні вони вважаються найефективнішими.

засобом. Про це варто пам'ятати тим, хто страждає гіпертонією.

Весна. Дзвінкше співають не лише як перелітці, а й синиці в лісі. Яскравішає сонце. Під кушем світяться золоті зірочки цибулі гусачої стовісті. І не безпідставно. Вікна до того кульбабу вважали не еліксиром життя, а милують око тендітні фіалки,

вітамінів С і Е, каротину, організм одержує з неї сполуки фосфору, заліза, кальцію, алюмінію, марганцю, протеїну та вуглеводів. Народні провеси в її коренях містяться 24—26, а восени — до 40 процентів полісахариду.

Салат із листя самої кульбаби у Західній Європі вважається справжнім делікатесом. Салати з листя суріпки, цикорію, грициків, кульбаби, кропиви дводомної, лободи, присмачені майонезом, со-

на галлявіні — аптека й гастроном

ЗАПРОСІТЬ ВЕСНУ ДО СТОЛУ

тягнуться вгору з-під бурого що відразу знімає втому, до- листя конвалії. О цій порі дає всьому живому сили й багаторості. Народна медицина використовує кульбабу (мочай, пухляку) для лікування багатьох хвороб, зокрема ді-

Пригляньтеся і самі весною до лугу, що вкрита колоніями кульбаб, і ви помітите, що сонячна квітка кілька разів на день міняє своє забарвлення.

До сходу сонця промінні пос- піль зелені. А тількино пер- ший промені його розженуть сизий туман, він заграє оранжевими вогниками кульбаб. Вище сонце — золотішають луги, стають дедалі барвистішими. Та ось сонце тоді-

Володимир БЕНДИК.

с. Рожни,
Броварський район.

РОЗКЛАД. ПРИБЛИЗНО ТАКИЙ: у залі зашквалена публіка, а може, представники преси... В усякому разі, люди, що приготувалися запитувати. На сцені — різноманітне начальство. Ну, не скажати, що зовсім уже різнопланове, а таке, що має відношення до навколишнього середовища — чи то до його збереження, чи то до його забруднення. Посередині між сценою й залом розмістилися жюрі, наготувавшись вести рахунок у двобой. Жюрі — доросле. В його складі кандидати біологічних наук Т. Л. Андрієнко (інститут ботаніки) і С. В. Тарашук (Інститут зоології АН УРСР), В. Ф. Руденко — працівник міського комітету охорони природи. Решта — школярі. Місце дії — кінолекційний зал Київського палацу піонерів і школярів імені М. Островського. У залі так само, як і на сцені, — дівчатка й хлопці з	природничих гуртків. Іде рольова екологічна гра. Щось на зразок прес-конференції. Тільки-но перед цим на екрані з'явилися кадри фільму «Місто й природа». Йшлося про спробу створити місто, яке існувало б у злагоді з природою. Екополіс. А потім з цього казкового кіноміста треба було повертатися у своє реальне, тутешнє життя. З усіма його складними, відверто кажучи, не дитячими проблемами. Але необхідно, виявилось, прилучити дітей до проблем, які стали небажаними фактами їхнього життя. За столом «президії» — представник міської санепідемічної станції (в цій ролі Женья Яблоновська), представник лабораторії радіаційного контролю (Сергій Вдовенко), зоолог, мисливствознавець, навіть	заступник директора ТЕС... Запитання до цих та інших представників «організації» відомств різні — відпо-відати (так само, як і відпо-відів. І це турбує Сергія Вов-нича, ніж підрахунком байів. Говорять із школярами по-	Коли «президія» дещо гу-битьсь від запитань, підклю-чається компетентне жюрі, створюване станом природо-охоронної роботи значно біль-ше, ніж підрахунком байів. Говорять із школярами по-
ТАКА РОЛЬ...	вважає, що майбутні біологи, природознавці мають бути кра-ще зорієнтовані), та є й дуже конкретні, гострі. Наприклад, туристи-екологи розпитують про забруднення, плями підви-щеної радіації, що можуть тра-питися в поході, а звідси — чи не обмежено пішохідний туризм у нашій області. «Сан-епідеміяцію» закидають запитаннями про долю бездомних тварин у місті, про визначен-ня амису нітрів у овочах, про чистоту питної води... Бо-таніків турбує доля рослин, занесених до Червоної книги, і тих, що можуть несподіват-ся потрапити туди...	Анастасія КОМАРОВА.	Анастасія КОМАРОВА.

БЕРЕЖІМО КОНВАЛІЇ

Першу хвилю квітів у весняних галях заміняли проліски, золоті розсипи мати-й-мачухи. А коли крона дерева акрила молоде зелене листя, в затінках буйно почали розквітати білопінні конвалії.

Між двома широкими зеленими листками піднімається тонка квіткова стрілка з десь соткам запашних тендітних квіточок, що нагадують дзвіночки. Вони, наче святкові ліхтарики, від яких світлий травневий день стає ще яснішим і теплішим.

Конвалія — дуже цінна рослина. Її лікувальні властивості відомі з давнини. Багато цінних речовин містить вона в собі. Це ефірні олії, які надають конвалії ніжного запаху і дуже ціняються в парфюмерії, бо з них готують есенції, що входить до складу найвищих сортів парфумів. Застосовують її і в медицині при водяній, хворобах серця, епілепсії, хворобах очей, головному болю, паралічі, як заспокійливий засіб^{1,2,3} при безсонні. Рослина

містить глюкозиди, що регулюють серцеву діяльність і не мають рівноцінних синтетичних замінників. Склад багатьох глюкозидів поки що не встановлений. Отже рослина ще не розкрила всіх своїх можливостей. І якщо ви чули про англійську золоту воду, що продавалася в срібному або позолоченому посуді, то знайте, що виготовлялася вона з конвалії.

А тепер зазирнемо на київські ринки. Любителі легкої наживи кошмиками привозять конвалію з лісів. Невисока, як на наш час, ціна — 50 копійок, але купуючи букетик, ми тим самим обкрадаємо себе, готуємося безсоромному торгашеві краденим. Так, саме

через деякий проміжок часу ми назавжди розпрощаємося з цим дивом...

Нам соромно буде дивитися в очі своїм дітям, коли вони будуть питати, що ми зробили для того, щоб врятувати живу красу. Над цим питанням міркували люди ще в XVI столітті, коли почали окультурювати конвалію. Чому б нам не наслідувати їхній приклад, і кожному в себе на присадибній ділянці, на балконі або просто на міських клумбах не вирощувати чарівні квіти? Хоча під Києвом ще конвалії є, але рік у рік кількість їх зменшується.

Що нас чекає в майбутньому? Кам'яна пустеля чи зелена, квітуча планета? Давайте виберемо друге і будемо діяти.

Студентка КДУ
Оксана ДАНИЛКО.

триває розмова

ЩОБ
БОЛІЛА
ДУША

ХОТІЛОСЯ б поділитися своїми думками з приво-
ду статті «Господарі Десни»
 («МГ», № 68 за 7.04.89 р.)
Повністю підтримую автора.
Сама по собі публікація не
особливих комонтажів не
потребує. У природі власно-
мудрість всі сфери — землі,
води, повітря. На жаль, роз-
в'язаним назрілим проблем
на Десні ніхто вирітує не
займається, а тому важко
сказати, якою відстанню
річка прийде до коло-
нелі. І взагалі, чи скоро на
Київщині буде покладено
край справді парварському
стваленню до Десни? Тут
повинні сказати своє слово
місцеві Рада народних депу-
татів Броварського і Вишго-
родського районів. Де ж пе-
ребудова в даному конкрет-
ному випадку?

Земля і все живе на ній
— єдине ціле. Ми осягаємо
це одвічну істину. Майже

ОЗАШТАТНИЙ

НИЙ ВІДДІЛ

ЬКА

НИ

СЬКИЙ ДОЗОР»

В. Гаврилюк: Щоб боліла душа. («Молода гвардія», 1989.06.06)
(Частина 1)

програму з біології. Яких
тільки премудрощів там не
знайдеш! Та тільки не зна-
ють школярі, чому замули-
лася річка в еслі, не чути
жайворонка в полі, не вид-
но лелек на сінокосах і на-
віть наліс маленьке диво —
застійка — сьогодні рід-
кість.

ВСЕ ТЕПЕР комсомоль-
ські організації на міс-
цях мовчать, зробити чимало
для відновлення сили ма-
лих річок. Згадаймо наших
предків, які завжди турбу-
валися про чисті береги, бу-
готравні луки. Неважко уся
молоді ссла вийти на еколо-
гічну толочку, посадити по-
над водою верби.

Чому піш сільський учи-
тель, прибираючи будинок чи
подвір'я, намагаться вики-
нути сміття на беріг річки?
Чому дочуття господаря збе-
реглося тільки в межах осо-
бистого паркана? Сьогодні
ще в наших силах зупинити
екологічну бду.

Науковці вже попередили:
лішко, ніжніше бездумно
споживацьке ставлення до
природи не буде несталою і
радикально змінене на ро-
зумне співіснування, з ви-
правленням укс сиюних по-
малюк, то людина зникне —
навіть без ядерної війни.

Відлік часу розпочався.
Треба встигнути, не можна
запознітис. А нам треба
жити так, щоб до всього, що
бачило навколо, не було
байдужих, щоб за все болі-
ла душа. Молитво, за цих
умов у нас не буде мертвих
стванів, загинилих лісів, от-
руєного повітря.

замулили, переорали, просто
зникли при мовчаному по-
туранні виконкомів місцевих
Рад, при заплюснених очах
прокурорів. Але ж після нас
жити ще на цій землі дітям
і онукам!

Чому нині малі річки екс-
плуатуються безсистемно, з
величезною економічною та
екологічною шкодою? Як
звусити адміністрацію до-
держуватись правил водо-
охорони? Законодавство не
дає чіткої відповіді. Бо ж
до того часу, коли у кожному
малій річці не буде одного
господаря з відповідними
правами, обов'язками та ре-
сурсами, поставитимуть де-
визити нових «чому» — зви-
чайно, не на користь річок.
Треба, щоб гірні наслідки
шкоди, завданої природі, від-
чули на підприємствах, які
її завдають. Становище з
малими річками самими за-
вданнями до сумління керів-
ників колективів та підпри-

ж хто з'ясує, в чому нині
діти провинилися, що їм та-
ка кара?

То доки ж ми мовчати-
мо, шотураючи хімічному ди-
кунству? Обробити угіддя пе-
стицидами — це свідоме за-
бруднення середовища. Не-
зважаючи на відносно до-
кальє їх застосування, он-
реми отрутохімікати поширя-
лись по всій планеті, і за-
бруднення набуло глобаль-
ного характеру. Так, залиш-
ки ДДТ містились нині в
грунтах, водах і атмосфері
від Антарктики до Арктики,
у рослинах, організмах тва-
рин і людей. Сьогодні ніхто
не може обґрунтовано відпо-
висти, які це матиме наслід-
ки в майбутньому. Коли ми
вже переслаємомо сталення
до хмії, як до пападеї від
уєих бід?

Що ж до малих річок, то
стан їх на Київщині просто
трагічний. У них скидають
різний брухт, сміття, дохлих

СЬКИЙ ДОЗОР»

сягнувши межі, за якою нестримний тиск людини на природу може стати катастрофічно руйнівним для планети. Настав час, коли маємо не осплювати кожен свій господарський — і не тільки господарський — крок на природоохисній основі.

Ще десяток років тому жителі Васильківського району брали воду із Стугни, бо була вона чиста, м'яка, добра. А тепер у річці навіть ноти помити не можна наслідиться.

Чи мені здається, чи й справді люди раніше менше хворіли. А тепер загляньте в місті чи в селі в будь-яку поліклініку. Скільки там різних хвороб і біля кожного — черга з дітьми. Як же їм не хворіти, коли дишаємо отруєним хімікатами повітрям, їмо продукти, просіяні пестицидами й інгібітами, п'ємо нездорову воду. А все починається з поля. Ізо-

складають під нагар з тіром. Перемішують вусерет усім хімічним законам, і що сумніш розкидають на полях. План по заготівлі і використанню добрив виконано, а земля не родить, продукція забруднена хімією. Агрономи при цьому справно, отримують зарплату. Але

усіх бід?

Що ж до малих річок, то стан їх на Київщині просто трагічний. У них складають різний брухт, сміття, дохляч тарин, бите скло. Річка обміліла, взимку промерзають до дна — що в них жити? Навіть жаби зникли.

СЬГОДІНІ потрібно вже не просто охороняти чи захищати річку, а, висловлюючись мовою лікарів, займатися реабілітацією і довести більшість річок до такого стану... хлоробор.

Хтось колись видав позин — розорати вес, що орється, навіть річкові береги. Агрономи та керівники господарств підполю його, знештувавши народною мудрістю: низьку врожайність не компенсуємо розоренням площ, і що ж?

Нині розораних земель у нашій республіці найбільше в Європі, а продукції з них беремо значно менше європейського рівня. Зате срозилі забрали тисячі гектарів прибережних родючих ґрунтів. Водночас замулилися тисячі малих річок. А на розораних площах тепер ні трави, ні врожаю.

Але що сталося з річкою в наш час? Чому дедалі більшу трагедію викликає її доля? А чому дехто з нас змушений констатувати: річка мого дитинства зникла з лиця землі? Бо як же розповідати той факт, що за останні тридцять років у нашій республіці зникло п'ять тисяч річок з 25 тисяч? Іх

чули на підприємствах, які її завдають. Становище з малими річками самими керівниками до сумління керівників колгоспів та підприємств не виправляти. Сьогодні — як ніколи! — потрібне суворе дотримання і своєчасне здійснення заходів щодо поліпшення використання природних ресурсів, як того вимагає постановка ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про докорінну перебудову справи охорони природи в країні».

Промисловим підприємствам кубометр води обходитися в тридцять копійок. І думается, що який ціна води не була такою малою, ставлення до неї одразу змінялося б, бо підприємства і господарства відчували б економічну відповідальність за кожний спожитий кубометр чистої води. Контроль карбованця найвідповідніший. До того ж, у зв'язку з широким впровадженням орендного підйому захищеність у збереженні кожної краплини води зростає.

Хлоробор і робітничі, студент і школяр — кожен з нас не може стояти осторонь такого важливого народногосподарського завдання, як збереження природи. Та чи багато у школах Києва й області діє клубів та музично-екотичного виховання, де дітям прищеплюють бережливе ставлення до цього багатства? Чи часто проблеми шкільного життя турбують керівників, спеціалістів, науковців? Візьмімо

байдужих, щоб за все боліла душа. Можливо, за цих умов у нас не буде жертв ставків, загинуть ліси, отруєного повітря.

Що ж сталося з людьми, чому так обміліли їхні душі? Куди поділося тепле серйозання краси? Хто ж повинен вирішувати ці проблеми? Люди, які тут живуть і працюють. Бо Ф. Т. Морґун сам нічого не вдіє, з Москви всього не побачив. Від послідного внеску кожного з нас, від реальних дій, а не багатослівних багачок залежить збереження природи. Ізо потім буде пізно. Мсні можуть закінчитися у тьому відступку більше заштань, ніж у самій статті «Господарі Десни». Правильно. Сьогодні названі проблеми постають перед собою всього суспільства. І якщо братися за їх розв'язання відомими методами, нічого з того не вийде, відомчі бар'єри поглибили вже не одну добру справу. До негди природи повинні звертатися кожен, незалежно від того, колгоспник він чи письменник, інженер чи будівельник, житель міста чи села. Ставлення до природи має бути, як у дітей до хворої матері — лише з святою бережністю співними зусиллями можна відвернути катастрофу.

Науковий співробітник Інституту фізіології рослин і генетики АН УРСР, кандидат сільськогосподарських наук

Віктор ГАВРИЛЮК.

ПОСАДІТЬ НА ГОРОДІ... ЧЕВРЕЦЬ

Хочу почати з самокритики. Який доведлося виставити на нашій природоохоронній дружині «Ленінський дозор» оцінку за роботу з охорони лікарських трав, поставив би двійку. І ось чому.

«Одна з причин загибелі рослин — некаваліфіковане збирання та заготівлі їх з метою подальшого продажу. Ми намагалися боротися з цим — відштовхували рейди, затримували порушників, складали протоколи — все марно. Рвуть і мішками — на ринок. Робили спроби впливати на свідомість. «Молода гвардія» дівчі вступала з цієї проблеми (О. Калужний — «Сумний детектив», 27.06.87; В. Грищенко — «Лікуйтесь на здоров'я», 27.08.88). Теж безрезультатно.

Мабуть, справа в тому, що лішається неусуцено першопричина, і починати треба з іншого боку — з неспроможності аптек забезпечити попит на лікарські трави. «Ех, якби люди замість того, щоб іти по зилу до торгівців-винишувачів природи, почали розводити цілющі рослини!» — не раз

мріяли ми. І збиралися в черговий рейд. А в цей час колектів видавництва «Планета» не мріяв, а робив конкретну справу по здійсненню наших мрій. «Планета» готувала черговий випуск листівок із серії «Ваша присадібна ділянка». І ось цей, четвертий випуск, що називається «Лікарські рослини», вийшов з друку.

З одного боку листівок — кольорові фотографії, які зробив П. Істомін, а на звороті — технологія їх вирощування, збирання і зберігання. Випустивши цей комплект, видавництво «Планета» робило для охорони лікарських рослин набагато більше ніж наша дружина за всі роки роботи в цьому напрямку.

На жаль, тираж видання усього 1,5 мільйона екземплярів. Це краплина в морі порівняно з армією господарів присадібних ділянок у нашій країні. До того ж, вирощувати лікарські рослини не тільки на городках. Їх можна по-

садити на клумбах, рабатках, бордюрах.

Для тих, кому не пощастило придбати це видання, пропоную переклад наведених у листівках порад з вирощування кількох рослин, попит на які в аптеках найбільший.

М'ята перцева — багаторічна трава яниста рослина. Віддає перевагу світлим ділянкам. Розмножують її вегетативно, відрізками кореневища довжиною 6—10 см, які саджують рано навесні на глибині 7—8 см. Між рядками — 30 см. Після того, як сході відростуть, на кожний метр рядки залишають близько 10 рослин. Можна садити м'ятуперцеву також у жовтні — листя на початку цвітіння, в першій половині дня.

Ромашка лікарська — однорічна трав'яниста рослина з родини айстрових. Віддає перевагу світлим ділянкам. Розмножують насінням. Краще висівати в середині серпня. На-

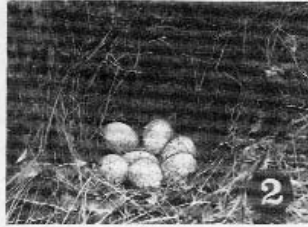
весні сіють якомога раніше. Сіють на глибину 1—1,5 см. Передзимову сіяву проводять поверхнево, насіння не загортають — за 7—10 днів до настання тривалих холодів. Збирають кошики цієї рослини 3—5 разів на початку цвітіння, доки квітколож не набуде конічної форми, а білі яничкові квіти не опустяться.

Чеврець повзучий. Розмножується насінням і діленням кушків. Добре переносить зиму. Заготовляють суміш квіток і листя, яку отримують після обмолоту надземних квітучих пагонів. Збирають цю суміш під час цвітіння (травень — липень). Зрізають верхні частини обличених пагонів, без грубих частин стебел, що заперев'яніли. Сушать у затінку на прогрітій або в сушарках при температурі 35—40° С. Строк зберігання — 2 роки.

Член ДОП «Ленінський дозор»

Олег ЛИСТОПАД.

Р. S. Адреса видавництва «Планета»: 103031, Москва, вул. Петровка, № 8/11.

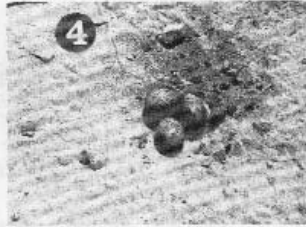

Давно вже стало доброю традицією проводити в травні — червні у наших лісах місячний тиші. Але, мабуть, мало хто пам'ятає, звідки пішла та традиція. Вперше місячний тиші було проведено у 1986 році Університетом охорони природи та Університетом токсикології та лікування з ініціативи професора Київського держуніверситету Олександра Порфирійовича Корнєєва, який тривалий час був куратором «Ленінського дозору».

Дотримувати тиші зараз потрібно в лісі тому, що настав сезон вирощування потомства у наших пернатих та чотириногих друзів.

Надійно ховає пташину своє гніздо, і нелегко знайти його заздалегідь, ніби торкаєшся до священного таїнства природи. Да-

вікно в природу

вайте не заглянемо під покрив пташиних гнізд.

Рідкісний у нас птах СІРІЙСЬКИЙ РАВЕЛЬ вилаштував своє гніздо на кутімі сарає болота (фото № 1). У гнізді вже з'явилися перше яйце, незабаром тамна відлядає й друге.

ТЕТЕРУН загніздився в лісі біля підніжжя старого дерева (фото № 2). Міне лише кілька днів — і тамна поведе виходити на пошуки їжі.

А щоб побачити, як живе ізольована з наших чапель — БУГАЙЧИМ, — треба зазирнути до густих хвіщ очерету, де збудоване гніздо на золотій стебелі (фото № 3).

МАЛИЙ ПРЯТОК ніяким чином будівництва гнізда себе взагалі не обтяжував. Яйця лежать просто в ямі на піску на річковій мості (фото № 4).

Довго доводиться пташці снігати на гнізді, доки відбудеться ще одне важливе таїнство — поява з яйця маленького нинка!

Істоти. У гнізді ЧОРНОГО КРЯЧКА акулувал перистост (фото № 5). Пташину цюно вбиралася з шпаларути, мов що м'ясо й беломіша.

Пташину ЧОРНОШИНОГО НОРЦЯ також ще не воям стрикати на слабких літках (фото № 6), але минає день до — і воно вже добре плаватиме разом із батьками.

Віталій ГРИЩЕНКО.
фото автора.

ТИХШЕ! ПТАХИ НА ГНІЗДАХ

Першу хвилину квітня у весняних теплі знаменували проліски, золоті розспили мати й мануки. А коли крона дерева накрила молоде зелене листя, а залітні буйно почали розквітати білопінні конвалії.

Між двома широкими зеленими листками піднімається тонка квіткова стрілка з десятком запашаних гондінних квіточок, що нагадують дзвіночки. Вони, наче святкові ліхтарники, від яких світлий травневий день стає ще яснішим і теплішим.

Конвалія — дуже цінна рослина. Її лікувальні властивості відомі з давнини. Багато цінних речовин містять вона в собі. Це ефірні олії, які надають конвалії ніжного запаху і дуже ціняться в парфюмерії, бо з них готують ароматизатори, що входять до складу найкращих сортів парфумів. Застосовують

**РУБРИКУ ВЕДЕ ПОЗАШТАТНИЙ
ПРИРОДООХОРОННИЙ ВІДДІЛ
«МГ» — СТУДЕНТСЬКА
ДРУЖИНА ОХОРОНИ
ПРИРОДИ «ЛЕНІНСЬКИЙ ДОЗОР»**

ПОСТРІЛИ В ЗАПОВІДНИКУ

Ні, цього разу не про браконьерство. Принаймні з юридичної точки зору. Про те, що колись називалося панським полюванням.

Словосполучення «чорне білило» чи «багатодітна дівишна» у людини, обізнаної з українською мовою, викликають як мінімум здивування. Нісенітниця! Приблизно така ж реакція спеціалістів у галузі охорони природи та заповідної справи на термін «заповідно-мисливське господарство». Як можна поєднати такі протилежні за своєю суттю поняття, як «заповідник» і «мисливське господарство»? Але, незважаючи на всю безглуздість терміну, він існує.

Що ж таке заповідно-мисливське господарство? Довідник «Охорона природи» за 1987 рік визначає його як «заповідник, у котрому чисельність деяких видів мисливських тварин регулюється не тільки штатним персоналом, а й обмеженим контингентом мисливців». Отже, це різновид заповідника? Але ж у Типовому положенні про державні заповідники говориться про заборону в них полювання, ловлю риби, відлову і знищення тварин, навіть перебування на їх території сторонніх осіб. Як усе це поєднати із полюванням, хай і обмеженої кількості людей?

На Україні чотири таких господарств, два з них — на Київщині. Плутичина усе хоча б у їхніх назвах: Кримське і Азово-Сиваське іменуються заповідно-мисливськими господарствами, Дніпровсько-Тетерівське та Заліське — заповідними лісомисливськими. Яка між цих різниця, боюсь,

природи, садів і парків» у 1921 році. Та вже з кінця 20-х років у поглядах на діяльність заповідників починають переважати утилітарні традиції. Оголосувється війна «фетишу недоторканості» заповідної природи, Заповідникам ставиться в обов'язок збагачення флори і фауни, розробка питань лісового, сільського, мисливського господарства, рибальства, та звірівництва. Таке залучення їх до господарської діяльності тривало аж до середини 60-х років, коли наука нарешті взяла гору над волонтеризмом і прожектерством. У цій обстановці заповідна система пережила дві справжні катастрофи: у 1951 і 1961 роках число і площа заповідників зменшувались у багато разів. Якої це завдало шкоди, видно хоча б з того, що рівень 1950 року по числу заповідників було досягнуто лише під кінець 70-х років, а по їх загальній площі — тільки в минулій п'ятиріччі.

Справжнім апофеозом утилітарного буму стало перетворення у 1957 році віцілих після «реформи» 1951 року Кримського, Азово-Сиваського заповідників та Біловезької пуші у заповідно-мисливських господарств. Згодом було створено ще кілька.

Причини появи заповідно-мисливських господарств неважко зрозуміти. Тоді над країною гордо майоріло гасло: «Нам нічого чекати милостей від природи...» Багато води спливало з тих чашів. Тепер уже природа чекає милостей від нас. Чому ж «компетентні організації» не хочуть визнати, що було допущено помилку? Незважаючи на численні звинувачення

справжніми заповідниками ніколи не були. Але вони цілком заслуговують на включення до їх рядів. На території Дніпровсько-Тетерівського господарства охороняються типові ландшафти східного Полісся. Тут гніздяться такі рідкісні птахи, занесені до Червоної книги УРСР та СРСР, як орлан-білохвіст та чорний лелека. Досить значні площі болот і заплавлі річок Тетерів і Здвиж, на них добрі умови для гніздування та відпочинку під час перельотів водоплавних птахів, багато в них і бобрів. Заліське господарство — на лівому березі Десни у Броварському районі. Створене з метою охорони типових ландшафтів з характерним для Лівобережного Полісся рослинним та тваринним світом. На його території було реакліматизовано зубра.

Господарники нерідко вважають, що в заповідниках доречно «гуляють» ліси, луки, водойми тощо. Так і намагаються хоч якось скористатися їхніми природними ресурсами. Але вчені говорять, що не деревина, сіно, дичина чи риба — головне багатство заповідників. Найбільша їхня цінність — так звані науково-інформаційні ресурси. Це знання і досвід, які ми можемо дістати і потім використати для блага людини, вивчаючи незаймані природні комплекси. Питання про переорієнтацію заповідно-мисливських господарств з розведення мисливських тварин на охорону усього їх природного комплексу — не забаганка фанатиків-природоохоронців. Так ми одержимо з часом більшу віддачу.

Виконати ж завдання, які стоять перед заповідниками, заповідно-мисливським господарствам аж ніяк не вможливі. Встановлення режиму заповідності передбачає повну відмову від полювання. Організація ж і проведення полювання — відмову від заповідності. Кодись грецькі боги з'єднали Гермеса й Афродіту у небачену двостатеву істоту. Щось подібне нагадують і заповідно-мисливські господарства, створені вольовим рішенням.

В. Грищенко: Постріли в заповіднику («Молода гвардія», 1989.10.12) (Частина 1)

а)

але між цим рішенням, воно не пояснить і той, хто ці назви вигидав. Це не дивно, адже в Мінлігоспі УРСР нема навіть Положення про них.

Головним принципом створення і роботи заповідників з часів піонерів заповідної справи у нашій країні В. В. Докучаєва і Г. А. Кожевникова була недоторканість їх території і повне вилучення з господарського використання. Недоторканість заповідної території була юридично закріплена у лєнінському декреті «Про охорону пам'яток

жаючи на неодноразові звертання учених, Мінлігосп УРСР, у чьому віданні перебувають наші заповідно - мисливські господарства, поки що не збирається нічого змінювати.

Заповідно - мисливським господарствам треба повернути їхній по-справжньому заповідний статус. Тим більше, що Кримський та Азово-Сиваський заповідники створені ще в 20-ті роки, вони одні з найперших у країні. Дніпровсько-Тетерівське та Заліське заповідні лісомисливські господарства на Київщині

шенням.

До речі, є приклад, гідний наслідування. У 1972 році був створений Закарпатський заповідник на базі заповідно-мисливського господарства Міністерства оборони СРСР. Настав час виправляти допущені колись помилки.

Віталій ГРИЦЕНКО.

Гонорар за цю публікацію прошу перерахувати на рахунок 700454 у фонд Меморіалу пам'яті жертвам сталінських репресій.

В. Г.

б)

репліка

ОЦЕ ТАК І ГРАШКИ!

Зовні цей ігровий автомат схожий на багато інших. Назва вгорі — «Цілий стрілець». Теліпається на підставці рушниця. Мішені. Звичайні собі мішені — на перший погляд. Сіра куріпка, вальдшнеп, кречет, тетерук — все це промислові види птахів. Але якщо почати роздивлятися далі, виникає здивування. Поруч із мисливськими видами — червоні цяточки для зручності прицілювання несуть на собі одуд, чайка, синиця, жайворонок, ластівка міська, зозуля, сіра сова, шпак, білий лелека. Відстрілювати цих птахів без спеціального дозволу заборонено. До того ж, білий лелека — це символ українського села. Багато добрих слів можна сказати і про інших названих птахів.

Дехто, може, скептично посміхнеться: «Це ж усього-на-всього гра!» Так, але ж гра —

модель життя. Нічогенька собі модель, що привчає її учасників до думки про можливість підстрелити будь-яку пташку, яка потрапить на очі! Просто так, заради розваги. Мало того, гравцям пропонується поцілити у види, які занесені до Червоної книги УРСР (пугач) і навіть до Червоної книги Міжнародного союзу охорони природи (сокіл-сапсан).

На автоматі вибито клеймо «Союзатракціон», але чи тиражується цей дивний автомат, чи це робота місцевих умільців — невідомо. А стоїть він у приміщенні залізничного вокзалу Києва. Цікаво було б знати, хто давав дозвіл на його розміщення.

Найбільше мене вразила така собі підставочка. Щоб і діти могли отримати насолоду, підстреливши пару пташок.

Олег ЛИСТОПАД.

а) В. Грищенко: Постріли в заповіднику. («Молода гвардія», 1989.10.12) (Частина 2)

б) О. Листопад: Оце так іграшки! («Молода гвардія», 1989.10.15)

Нещодавно опубліковано проект «Загальних принципів економічної самостійності Української РСР». Для того, щоб було реальним виконання пункту 12 «Охорона навколишнього середовища і природокористування», запропонованого для обговорення своїм читачам «ЕД», вважаю перш за все необхідною реорганізацію державних органів керування справою охорони природи в республіці.

«Як, ще раз? — здивується читач. — Але ж така реорганізація вже проводилась». Справді, ще зовсім недавно ми з оптимізмом читали постанову ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР «Про докорінну перебудову справи охорони природи в країні». Але, на жаль, ніяких докорінних змін не відбулося. Провідні вчені в галузі охорони природи пропонували, щоб Держкомприрода від імені держави здавала в оренду всі природні ресурси, тобто була організацією, що стоїть над відомствами, а не одним з відомств. Лише за умови наявності у природних ресурсів єдиного господаря можна сподіватися, що у їх використанні буде наведено належний порядок, припиняться безглузде розбазарювання наших природних багатств. Нічого подібного не відбулося. Хоч природа єдина, її ресурси розхатали численні міністерства і відомства. Кожен господарює на свій лад, не дуже зважаючи на інших. За прикладом далеко ходити не треба. Згадаймо хоча б, яких збитків різним галузям народного господарства завдають «рукотворні моря». Щоб вийти з відомчого оточення, Державний комітет з охорони природи повинен бути підпорядкований безпосередньо Верховній Раді УРСР.

Взагалі йде неприхований саботаж багатьох важливих положень згаданої постанови. Міністерства аберегли свої «книшенькові» відомчі інспекції. Замість рішучого

скорочення апарату управління знову буде дублювання функцій різними контролюючими органами. Позицію міністерств арозуміти неважко. Їм зручно і вигідно контролювати самих себе: рибінспекція, підпорядкована Мінрибгоспу, лісова охорона — Мінлісгоспу і т. д. Але ж чомусь ніхто не додумався підпорядкувати ДАІ Міністерству автомобільного транспорту! Те, що в одно-

вого розповісти, як формувалися ці органи на місцях. Замість висококваліфікованих кадрів туди чомусь полинули працівники бюрократичного апарату, який став скорочуватись. Щоб людина могла «компетентно вирішувати проблеми охорони природи», вона повинна мати як мінімум вищу біологічну освіту. А чи багато таких працівників у органах Держкомприроди УРСР? Я вже

У ВІДОМЧОМУ КОЛІ

му випадку здається безглуздим, у іншому чомусь не заперечується. Замість тьми тьмою контролюючих організацій набагато дешевше й ефективніше мати одну повновадну Державну інспекцію з охорони природи.

У постанові йшлося про створення спеціалізованого видавництва з охорони природи. Щось нічого про нього не чути. Говорилися про випуск із 1989 року щотижневої газети «Природа». Хто її читав? А ще в постанові написано таке: «Особливу увагу звернути на комплексування органів системи Державного комітету СРСР з охорони природи висококваліфікованими, принциповими, відданими своїй справі працівниками, здатними компетентно вирішувати проблеми охорони природи в умовах широкої демократизації суспільства, переведення економіки на нові методи господарювання». Я думаю, читачі можуть багато ціка-

не кажу за спеціалістів-екологів. Складається враження, що охорона природи — це дрірка, яку можна заткнути ким загодно.

Понад тридцять років учні добивалися об'єднання системи заповідників у одному органі, адже нині вони підпорядковані десяткам міністерств і відомств, у кожного з яких своє специфічне розуміння поняття «заповідність». Тому на всесвітньо відомій ділянці Асканії-Нова, що підпорядкована Українському науково-дослідному інституту тваринництва степових районів, випасаються вівці, у Карпатському заповіднику Мінлісгоспу УРСР проводиться «природоохоронні» вирубки лісу. В Ялтинському заповіднику Мінлісгоспу УРСР «аж»... один (!) науковий співробітник. Про які серйозні наукові дослідження можна вести мову? А життя вже ставить вимогу піднесення заповідників на рівень perlo-

вого розповісти, як формувалися ці органи на місцях. Замість висококваліфікованих кадрів туди чомусь поплинули працівники бюрократичного апарату, який став скорочуватись. Щоб людина могла «компетентно вирішувати проблеми охорони природи», вона повинна мати як мінімум вищу біологічну освіту. А чи багато таких працівників у органах Держкомприроди УРСР? Я вже

нальних науково-дослідних природоохоронних центрів. Та доти вони в «семи няпюк», про це говорити не доводиться. До 1951 року в нашій республіці існувало Головне управління по заповідниках при Раді Міністрів УРСР, потім його розформували, і відомства поступово довели заповідники до жалюгідного стану. Чи не час виправити допущені колись помилки?

науково-дослідний інститут охорони природи та заповідної справи, який передано з Агроспрому Держкомприроди СРСР. Нам конче потрібне створення в республіці свого природоохоронного інституту — УкрНДприроди, який би займався комплексними дослідженнями. Для початку хоча б створити науковий центр при Держкомприроді УРСР. Мова про нього раніше йшла, але нічого так і не було створено. А на сьогодні, власне кажучи, це вже потреба вчорашнього дня. Бо сьогодні треба вже думати про створення мережі регіональних центрів чи лабораторій екологічного моніторингу, які б займалися контролем фізичних та хімічних параметрів навколишнього середовища, моніторингом за станом рослинного та тваринного світу, природоохоронних територій тощо. Існувати вони могли б навіть на господаруноковій основі за рахунок договорів з зацікавленими організаціями, виконання певних досліджень на замовлення колгоспів, державних підприємств і т. д. Основою для створення такої мережі могли б стати державні заповідники, які вже мають певний досвід екологічного моніторингу на своїй території. Але виконання такої роботи ні до чого більшості міністерств, яким підпорядковані на сьогодні наші заповідники.

Ще хочу сказати: докоріпна перебудова справи охорони природи у нас і не починалася. На жаль, далі благодійних розмов діло йде з дуже невеликим скрипом. Ось чому найпершим завданням у галузі охорони природи при переході республіки до економічної самостійності повинно бути створення ефективного державного контролю за природокористуванням.

Науковий співробітник
Канівського заповідника
Віталій ГРИЩЕНКО.

не кажу за спеціалістів-екологів. Складається враження, що охорона природи — це дівка, яку можна заткнути ким завгодно.

Понад тридцять років учні добивалися об'єднання системи заповідників у одному органі. адже нині вони підпорядковані десяткам міністерств і відомств, у кожного з яких своє специфічне розуміння поняття «заповідність». Тому на всесвітньо відомій цілині Асканії-Нова, що підпорядкована Українському науково-дослідному інституту тваринництва степових районів, випасаються вівці, у Карпатському заповіднику Мінліспрому УРСР проводиться «природоохоронні» вирубки лісу. В Ялтинському заповіднику Мінлісгоспу УРСР «аж»... один (!) науковий співробітник. Про які серйозні наукові дослідження можна вести мову? А життя вже ставить вимогу піднесення заповідників на рівень регіо-

Природа — дуже складний живий організм. Охороняти її суто адміністративними заходами не можливо. Так ми ще більше наламаємо дров. Чомусь нікому не прийде в голову ремонтувати сучасну ЕОМ з допомогою молотка й зубила. А деякі природоохоронні заходи проходять саме на такому рівні. Згадаймо хоча б, що одіозний проєкт перекриття Дніпро-Бузького лиману намагалися протягнути під прикриттям «природоохоронних» гасел: врятування лиману від засолення, турбота про долю пониззя Дніпра. Щоб врятувати численні взаємозв'язки, можливі наслідки втручання в природу, поставити своєчасний заслін тим чи іншим «грандіозним» проєктам, потрібне серйозне наукове забезпечення природоохоронної діяльності. Без цього ми будемо гарними намірами стелити дорогу в пекло.

У Москві є Всесоюзний

ДРУЖИННИКИ В ПІКЕТІ

Понад три місяці минуло від з'їзду «Зеленого світу», а вимоги, викладені в його резолюції «Про Держкомприроди», яка, до речі, друкувалася в «ЕД», досі не виконуються. Тому учасники республіканської конференції студентських дружин охорони природи вирішили нагадати працівникам Держкомприроди про існування цієї резолюції. Для цього біля входу до Держкомприроди УРСР студенти і випускники дружин з Києва, Донецька, Вінниці, Житомира стали в пікет. Вони тримали плакати: «Геть бюрократів з Держкомприроди!», «Ляха і Кубрака на пенсію!», «Охорону природи — в руки спеціалістів!».

Сенс цих написів стане зрозумілим, коли ми пригадаємо, що голова Держкомприроди

УРСР В. Л. Філоненко — за фахом інженер-механік. А його заступники І. О. Лях і Б. К. Кубрак починали свою діяльність на цих посадах багато років тому, і саме вони «благословили» чимало днів наших міністерств і відомств — губителів природи, або ж заплющували очі на їхні «художества». А нині шановні заступники, хоча й дожили до пенсійного віку, змінювати стиль роботи не бажають.

Цікаво, що лише керівники відділу заповідних територій ризикнули вступити в дискусію з пікетчиками. Решта злякано кружляла довкола...

Олег ЛИСТОПАД.

Фото Станіслава Полюха.

ЧЕРГУВАННЯ ПО ВЕСНІ

Днями до Києва повернулася група студентів — членів дружини охорони природи КДУ, які разом із львівськими колегами брали участь у чергуванні по охороні філіалу Карпатського державного заповідника — Долини нарцисів. Це урочище біля міста Хуст унікальне. Лише тут можна побачити цілі килими з червоно-кирпичної рослини — нарциси вузьколистого. Це остання різнина популяція цієї рослини в СРСР. У горах же нарцис зустрічається лише у вигляді куртинок в 60—70 екземплярів.

А чергування студенти встановлюють тому, що як жителі навколишніх сіл, так і екскурсанти, яких у долині чима-

ло, не розуміють унікальності заповідного урочища і намагаються прихопити на пам'ять букетик цих квітів. У минулі роки траплялися випадки й масового винищення нарцисів на продаж.

Із завданням з попередження цих видів порушень студенти-природоохоронці справилися. На жаль, не в їхніх силах розв'язати цілий ряд інших проблем Долини нарцисів. А проблем вистачає. Це необхідність провести зворотну меліорацію річки Хустець — через невмілі дії меліораторів долина зисихає. Це необхідність припинення обробки садів на схилах долини отрутохімікатами — після дощів отрута збігає вниз. Треба до-

дати і проблему заростання долини верболозом, і ущільнення ґрунту під час вивезення сіна автомобілями, і випадки потрапи, і ще цілий ряд дрібніших проблем. Є побоювання, що «плями» нарцисів почнуть зменшуватися, як шагренева шкіра.

Але поки що дики нарциси побачити можна. Якщо ви хочете це зробити, беріть наступного травня квитки до Хуста.

Олег ЛИСТОПАД.

НА ЗНІМКУ: командир ДОП КДУ «Ленінський дозор» Олександр КАВІКА (автор фото) і автор тексту вітають вас з місця події, тобто — з чергування.

ТУТ, НА НЕВИДИМИХ ДОРІЖКАХ...

ХТО ПРОЇЗДЖАВ з Києва до Обухова, напелене, звернувши увагу на невеликий масив лісового лісу вздовж лівого берега Стугни біля села Таценки. Це урочище Гошів.

У лісі навіть ясного сонячного дня панує тінь і прохолода. До неба здіймаються могутні стовбури аєрб, кленів, дубів, ясенів. Під їх шатрами густа поросль молодяку та чагарників. Гошів — ділянка заплавного лісу. Колишні такі ліси вкривали береги великих і малих річок, а тепер майже скрізь начисто вирубані або ж невідпінано змінилися під впливом господарської діяльності. Гошів зберігся майже незайманим, залишився своєрідним еталоном заплавних лісів малих річок.

Стугна — історична річка. На її берегах точилися криваві бої між захисниками Київської Русі і ордами жорстоких кочовиків. Вона прикривала з півдня підступи до Києва. Та півдня, дивлячись на вузьенький мутний потік, «облагороджений» меліораторами, будь-хто засумнівається, що Стугна могла стримувати натиск половців і печенігів. А вона ж була ко-

УРСР) та сірий журавель (Червона книга УРСР). Журавлі зупиняються на ділянках боліт, які ще не встигли осушити завдяки поборникам меліорації.

Урочище Гошів становить велику цінність і для науки, і для охорони природи. Воно міститься в зеленій зоні Києва і може служити своєрідним резерватом для місцевої флори і фауни, допоможе підтримати багатство і видову різноманітність приміських лісів. Для збереження цього унікального клаптика природи треба взяти його під охорону, надавши статус заказника місцевого значення або заповідного урочища, і повністю заборонити вирубування лісу та меліорацію.

казником. На його території слід заборонити вирубування дерев, меліорацію, прокладання доріг та ліній електропередачі, забудову. Враховуючи те, що колонія розташована на території Вишеньського мисливського господарства облігоспозагу, в заказнику можна дозволити полювання у зимовий та осінній періоди. Воно ніяк не зашкодить основному об'єкту охорони — гніздам птахів.

Необхідно негайно вжити заходів і для охорони ділянки біля села Тулинці Миронівського району. Тут на крутих пагорбах зберігся унікальний клаптик нерозораного степу. Тільки тут ви зможете зустріти характерну рослинність, яка колись вкривала південну лісостепову частину Київщини. Ковчу ви тепер побачите лише на малюнках або у південних степових заповідниках. А тут — ось її білі пера струмелються під вітром.

—Заказник «Тулинські пагорби» міг би стати важливим резерватом цінних лікарських та рідкісних видів рослин — говорить доцент кафедри ботаніки Київського університету,

мутний потік, «облагороджений» меліораторами, будь-хто засумнівається, що Стугна могла стримуувати натиск поволів і печенігів. А вона ж була колись серйозною перепорою для них... Тільки в Гощеві ви зможете побачити, які ліси викривали береги Стугни в ті далекі часи...

Цікаве урочище Гошів для ботаніка і зоолога. Тут росте багато видів цінних лікарських та рідкісних рослин. У лісі багато дичини. На болоті, що прилягає до нього, можна побачити болотяну черепаху, бобрів, ондатру. Та чи не найцінніший Гошів для орнітолога, а саме для того, хто вивчає хижих птахів. Експозиція дружини по охороні природи КДУ «Ленінський дозор» у травні минулого року в Гощеві знайшла чотири гнізда канюка, два гнізда чорного шуліки, два гнізда яструба-тетерева-ятника, по одному осойда та орла-карлика. Останній занесений до Червоної книги УРСР. Тут же постійно тримаються болотяний лунь і сокіл-челюк. І це на території в якихось триста гектарів! За годину чи дві тут можна побачити більше хижих птахів, ніж в інші місцевості за кілька днів. На прольоті в Гощеві зустрічаються чорний лелека (Червона книга СРСР та

зрештою цінних лікарських та рідкісних видів рослин,— говорить доцент кафедри ботаніки Київського університету, кандидат біологічних наук В. М. Любченко,— тут ростуть такі лікарські рослини, як гошівський весняний, звіробій стрункий, проходить піанічна межа поширення осоки низької, льону жовтого. На пагорбах знайдено і рослини, занесені до Червоної книги СРСР та УРСР: ковила периста та волосяста, брандушка весняна, астрагал шерстистоквітковий, шафран січак.

Проекти створення цих трьох природоохоронних територій підготовлені дружиною по охороні природи «Ленінський дозор». Зараз ми займаємось узгодженням їх із землекористувачами та зацікавленими відомствами. Не скрізь, звичайно, зустрічаєм розуміння проблеми, але все ж сподіваємось, що вдасться перебороти протидію тих, хто звик дивитися на природу, мов на власний город.

В. ГРИЩЕНКО,
член доп кду, секретар
республіканської секції при-
родно-заповідних територій
Українського товариства
охорони природи.

Інший цікавий природний куточок, що заслуговує охорони, знаходиться біля села Процева Бориспільського району — урочище В'язове. На узліссі, яке виходить до дніпровських луків, розташована одна з найбільших в області колоній сірої чаплі. Гнізда розташовані на велетенських вікових дубах, які пам'ятають, мабуть, ще часи Богдана Хмельницького. Крім сірої чаплі, в колонії гніздиться нічна чапля кваква, білий лелека, зустрічаються рідкісні на Київщині велика та мала білі чаплі. Торік уперше загніздився баклан. Це єдина знахідка гнізда цього птаха на Київщині. Так далеко вгору по Дніпру він ще не піднімався. Разом із чаплями над верхівками дерев ми бачили і чорного лелеку. Цілком можливо, що цей надзвичайно рідкісний птах гніздиться тут. У В'язовому зустрічається також орлан-білохвіст, один з найрідкісніших наших хижих птахів. Він занесений до Червоної книги УРСР, СРСР та МСОП.

Колонію чапель біля Процеви також треба оголосити за-

КОЛИМСЬКІ ДОЗОРИ

Студенти столиці України разом зі своїми ровесниками з інших республік стають на шляху браконьєрів.

Неформальні студентські екологічні організації — Дружини охорони природи існують у багатьох вузах країни вже більше тридцяти років. Серед досить різноманітних напрямків їх діяльності боротьба з браконьєрством — один з найдавніших. З цього починали й продовжують працювати багато дружин. Розроблені певні програми, наприклад «Постріл», метою яких є зменшення і ліквідація браконьєрства як явища.

Вперше про Магаданський загін я почув під час всесоюзної конференції Дружин охорони природи, що проходила у Харкові. Один із випускників Андрій Котюх, потрапив за розподілом працювати в Магадан, до «Охотськрибвод». Його ідея створення студентського загону по охороні рибних запасів під час нересту лососевих знайшла підтримку у керівництва управління.

В період лососевої путини, з середини літа і до кінця вересня, на водоймах Далекого Сходу активізуються браконьєри. Під час масового ходу риби піймати її не складає труднощів, чим і користуються любителі погріти руки за рахунок природи. На «Охотськрибвод» покладена левова частка контролю за дотриманням природоохоронного законодавства. Охоплюючи величезну територію Магаданської області, — площа її сягає більше мільйона квадратних кілометрів, управління потребує допомоги під час нересту лососевих.

Спеціалісти-науковці досліджують риб вже довгий час, але ще до сьогодні багато незрозумілого в їхній біології. Наприклад, феномен хомінгу, явище повернення деяких видів риб для розмноження «додому», в ті ж місяці, де вони народилися, містить нез'ясовані питання.

Значна частина родини лососевих належить до прохідних риб. Нерестяться вони в швидких річках та ручаях, а більшу частину свого життя проводять у морі. Виключившись з ікри, личинки поступово перетворюються в мальків і скочуються вниз за течією в океан. Морські подорожі лососів тривають, як правило, 3—4 роки в залежності від виду, і пролягають північними морями Тихого океану на тисячі кілометрів. В океані риба інтенсивно живиться і росте. Лососі — хижаки, тому їх раціон складає в основному криль, риба, деякі молоски.

Але ось на певному етапі життєвого циклу пробуджується інстинкт розмноження, який домінує над іншими функціями організму. Риба пливе до гирла річки, в якій вона народилась. Заходячи в річку, лососі зовсім перестають харчуватися, використовуючи накопичені в океані запаси жиру. Це пов'язано з пристосуванням організму до прісної води.

Під час ходу лососів до річки стягуються рибобідні лісові мешканці. Іноді можна зустріти і ведмедя, що чатує на здобич. А чайки взагалі стають гурманами, — у пійманої риби викльовують тільки ікру.

Поступово форма і забарвлення риб змінюються. Із сріблястої на червону, — нерка, або червоно-коричневу — горбуша, або навіть плямисту з чорними, червоними і жовтуватими смугами —

Витоки.

кета. Це так зване шлюбне забарвлення, яке різне у самців і самок. Воно є, очевидно, пристосуванням для маскуван-ня в гірських річках з прозорою водою, щоб риба була менш помітною на фоні ґрунту. У горбуші, крім специфічного забарвлення, сильно вигинається верхня щелепа й утворюється горб на тілі, від чого вона й одержала свою назву.

Піднімаючись все вище по річці, риба знесилюється, витрачаються запаси жи-ру, дозрівають статеві продукти. Ось тут і полюють за рибкою бракон'єри. «Спе-ціалісти» в цій справі вилучають у самок делікатесну червону ікру, а ще живу рибу викидають. Деякі навіть досягають «професіоналізму» в такій, вже кримі-нальній, з дозволу сказати рибалці. В роботі загону був випадок, коли за неповних дві години, вночі два бракон'є-ри «напороли» близько 20 кілограмів ікри. І подібні випадки, на жаль, не рідкість.

Минулого сезону в складі загону працювали 17 студентів, членів дружин охорони природи Київського, Воронезь-кого, Марійського та Нижньовгородсь-

Знесилени після нересту лосося гинуть.

кого університетів. Зараховані до управ-ління як позаштатні інспектори рибоохо-рони, окремі хлопці займалися безпосе-редньо оперативною роботою, а деякі контролювали лов на ліцензійних ділян-ках. Любительський вилов тихоокеансь-ких лососів як цінних промислових об'єктів навіть для місцевого населення, в харчуванні якого риба займає значну частину, раніше взагалі заборонявся. Але проблему вирішено запровадженням лі-цензійного лову. Тепер будь-хто, запла-тивши за ліцензію, має можливість ввіймати дозволу кількість рибин. Лов-лять, в основному, в морі в передгірло-вих акваторіях, перед заходом риби в річку. Для рибалок-любителів існують спінінгові ліцензійні ділянки. Але для бракон'єрів закони не писані. Ось деякі результати. За двомісячний період робо-

ти загону, з держінспекторами виявлено 81 порушення Правил рибальства, вилу-чено 231 кілограм лососевої ікри, деся-ти бракон'єрських знарядь лову. Загал-яна сума збитків і штрафів склала понад 60 тисяч карбованців.

Загін працював вже два сезони, планується його робота й майбутнього літа. Звичайно, методами покарань ліквідува-ти бракон'єрство навряд чи вдасться. Поки ми не досягнемо достатку на столі, а головне змін у свідомості людей, мало що докорінно зміниться. Але поки це явище існує, з ним необхідно боротися, щоб зберегти для нащадків хоч частину природи.

О. КАБИКА,
член дружини охорони природи
Київського держуніверситету.

КТО С КОРЗИНКОЙ НА СКЛОНЕ?

Размышление после рейда

Лето в разгаре. На рынках обиле садовых цветов. Ярких, красивых. И вдруг среди них мелькают скромные букетики. Где им соперничать с красавицами-розами, гладиолусами всех оттенков! Поэтому, наверно, и цена их невысока. Хотя часто мы и не подозреваем, что покупаем цветы, занесенные в Красную книгу, и что природа расплачивается за это очень дорогой ценой. Чаще всего так бывает в Крыму, где цветы появляются раньше, чем в других местах.

Достается местной флоре. Юг все-таки, много тепла, туристов. Красивые, легкодоступные для торговца благодаря интенсивному освоению региона цветы из естественной среды обитания попадают на рынки.

Это и побудило нас, представителей природоохранных органов Одессы, Черкасс, ДП Симферопольского, Киевского, Харьковского госуниверситетов приехать в урочище Кубалачи — единственное в мире место произрастания цикламена Кузнецова. Решено было не только принять непосредственное участие в рейдах по охране ценного эндемика, но и обменяться опытом работы между членами студенческих дружин. Сразу скажу, все это нам удалось. И все же горькое чувство осталось после рейдов.

...Фонд этих растений, мы убедились воочию, оказался очень небольшим: склоны урочища — и все.

Больше нигде в мире цикламена Кузнецова не растет. Поэтому он здесь — и вид исчезнет с лица земли. А за ним и другие, ведь в природе все взаимосвязано. Смогут ли наши дети радоваться гамме красок опушек, склонов, полей, если пустить все сейчас на продажу?

Мы обходили урочище с инспектором областной инспекции охраны природы Владимиром Реуцким — человеком, чье сердце больно отзывалось на бедды крымской природы. Он сетовал, что государственные инспекции без помощи общественности не смогут уберечь не только цикламен Кузнецова, но и другие многочисленные виды. Не посадишь ведь у каждого кустика по инспектору или леснику. Даже дороги все невозможно перекрывать. Где-то, кто-то, когда-то нет-нет да и проскочит. Штраф небольшой, выручка солидная — есть резон рисковать. Вот и огибаются склоны. Не смущают статья 90 Кодекса УССР об административных правонарушениях, существующие решения обисполкома, где юридически обоснован запрет на сбор «красно-книжных» видов растений. Штраф 10 рублей для частника — много ли? Вот если бы за каждый стебель уплатил, сполна расплатился за причиненный природе ущерб.

Так уж складывается, что ох-

С КЛОНЕ?

рана природы — дело в основном природоохранных органов. Почему в стороне остаются представители органов МВД, добровольные народные дружины? Почему в стороне прохождение, к стати, согласно Конституции обязательные если не пресечь, то хотя бы сооп- щить куда следует о нарушении закона?

Все согласны: «Надо защищать природу». А цветы при этом рвут, даже не зная их названий, чтобы через пять минут выбросить. Детей этому учат личным примером, покупая по весне первоцветы.

Выехав за город, сокрушаемся: куда все подевалось, ведь коврами когда-то под ноги стлались пролески, подснежники. А сейчас пусто...

Пока мы полемизируем, спорим, тщетно призываем, кто-то собирает эндемики на склонах урочища, стоит на рынке с корзинкой.

Если каждый ханука, браконьер будет серьезно наказан, если мы пройдем мимо торговки, не раскошелившись на букетик, а поведем к ней сотруди- ника милиции и тот примет надлежащие меры, то, глядишь, и не нужно будет взыскать о помощи от имени урочища Кубалачи, Долины нарциссов, при- городских наших лесов.

С. МОТОРНЫЙ.

Учитель Черноплатовской средней школы.
Котопольский район
Сумской области.

ДОДАТОК 2

Фотографії учасників Руху ДОП 1970-90-х

- 2.1. Фотографії з архіву С. Шапаренка
- 2.2. Фотографії з архіву В. Бриніха
- 2.3. Фотографії з архіву С. Моторного
- 2.4. Фотографії з архіву О. Кабики
- 2.5. Фотографії з архіву О. Листопада
- 2.6. Фотографії з архіву О. Первака

Додаток 2.1. Фотографії з архіву С. Шапаренка

ДОП ХДУ. Рейд по БзБ, вилучене знаряддя лову, середина 70-х.

ДОП ХДУ. Установка штучних гніздівель, С. Шапаренко.

ДОП ХДУ. Заготовка лози для штучних гніздівель цапель, січень 1991 р., на знімку зліва направо – Е. Антонов, Д. Землянський, Ю. Мартинов, С. Шапаренко.

Додаток 2.2. Фотографії з архіву В. Бриніха

Знищення сіток на Голосіївських ставках. Хлопці з ДОП лісотехнічної академії.

Під час рейду – хлопці з ДОП лісотехнічної академії.

Додаток 2.3. Фотографії з архіву С. Моторного

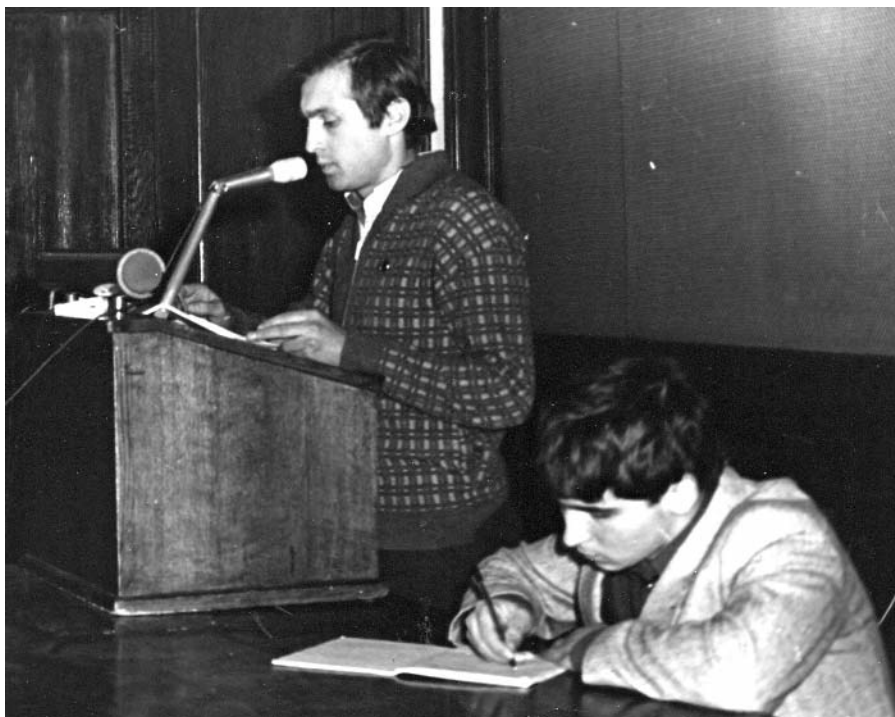

Валерій Бриніх.

Командири ДОП КДУ С. Моторний і О. Листопад на Всесоюзній конференції студентських ДОП. Москва, лютий, 1986 р.

Додаток 2.3. Фотографії з архіву С. Моторного

С. Моторний, Москва-1986.

Установка штучних гніздівель.

Додаток 2.3. Фотографії з архіву С. Моторного

ДОП КДУ в рейді.

Знищення браконьєрської сітки.

Інструктаж перед рейдом.

Операція "Ялинка".

Додаток 2.4. Фотографії з архіву О. Кабики

Толік Леванець, Володя Махновець та Андрей Ахrameєв на Колимі
влітку 1990 р.

ДОПівці Магаданського загону. Літо-1990.

Додаток 2.5. Фотографії з архіву О. Листопада

Учебний рейд, ~ 1986-87 рік.

Учебний рейд по БзБ, Конча-Заспа, 1986.

Додаток 2.5. Фотографії з архіву О. Листопада

Затримання браконьєра проводить Вадим Кирилюк, ~ 1987-89 рік.

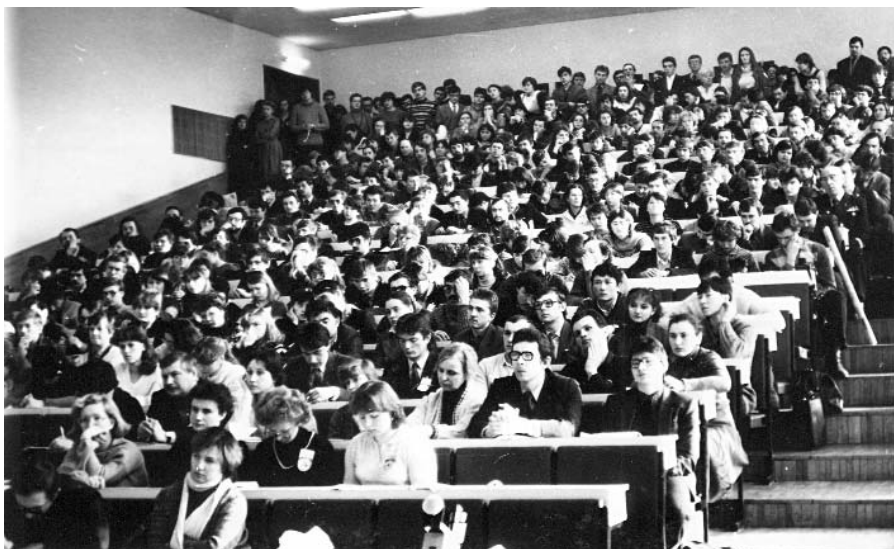

Поїздка у Вінницю до братської ДОП педінститута, 1986 р.

Стінгазети ДОП "Ленінський дозор".

Додаток 2.5. Фотографії з архіву О. Листопада

Пленарне засідання Всесоюзної конференції студентських ДОП. Москва, лютий, 1986 р.

Москва-86.

Пікет на захист Голосіївського лісу.

Пікет з'їзду ЛКСМУ. Фото з газети "Комсомольское знамя" 1990.06.12.

Додаток 2.6. Фото з архіву О. Первака

Євген Боровик.

Командири в заповіднику “Хомутовський степ”.

Командири в заповіднику “Хомутовський степ”.

Додаток 2.6. Фото з архіву О. Первака

В музеї БзБ.

Сектор "Фауна" на виїзді.

КИМ ТИ БУВ, КОЛИ БУВ МОЛОДИМ?
Спогади учасників руху студентських Дружин
по охороні природи (ДОП) України

Упорядники:
Василюк О. В.
Ільницька В. І.

Оригінал-макет
Іноземцева Д. М.

Сайт Національного екологічного центру України:
www.nescu.org.ua

Сайт руху ДОП України:
www.pryroda.in.ua/dop

Національний екологічний центр України
Київ — 2010

Кожному з тих, хто у свої студентські роки рішуче став на шлях природоохорони 20, 30, 40 років тому, більше ніколи не буде 18 років. Проте той, хто змолodu обрав у житті такий романтичний і водночас тяжкий шлях, як охорона природи, ніколи не постаріє. Тільки, на відміну від молодих, кожному з авторів нашої збірки дійсно є що розказати, якщо хтось спитає "Ким ти був, коли був молодим?".